

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МИКЛАШ ЛЕСЯ ТЕОДОРІВНА

УДК 811.111:001.4'276.6: 630

ДИСЕРТАЦІЯ

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ
АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Л. Т. Миклаш

Науковий керівник: Іващишин Ольга Михайлівна,
кандидат філологічних наук,
доцент

ЛЬВІВ 2018

АНОТАЦІЯ

Миклаш Л. Т. Структурно-семантичні параметри англомовної терміносистеми лісового господарства. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України. – Київський університет імені Бориса Грінченка МОН України. – Київ, 2018.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню структурних і лексико-семантичних характеристик одиниць англомовної терміносистеми лісового господарства, їхніх відношень та з'ясуванню специфіки вживання термінів.

Сучасні євроінтеграційні та глобалізаційні процеси скеровують термінознавчі студії на ґрунтовне вивчення фахових мов і їхніх термінологій з метою впорядкування галузевої термінолексики та її подальшої міжнародної гармонізації. Англомовна термінологія лісового господарства активно функціонує в нормативно-законодавчій сфері, діловій документації, а також у межах міжнародної співпраці фахівців лісового сектору і є ефективним комунікаційним інструментом у вирішенні питань функціонування соціуму на засадах сталого розвитку, збереження природи та довкілля для майбутніх поколінь.

Наукова новизна дослідження полягає у розв'язанні науково-практичного завдання щодо комплексного представлення англомовних термінів лісового господарства в межах цілісної терміносистеми, з'ясування структурних і семантичних параметрів термінів. Розглянено історичний контекст формування англомовних лісівничих термінів і розширено періодизацію розвитку англомовної термінології лісового господарства; проаналізовано шляхи поповнення галузевого словника (неологізми); етимологію запозичених термінів та їхні особливості; простежено зміну

значень лексем, що функціонують у досліджуваній терміносистемі; схарактеризовано лексичний фонд, класифіковано терміни за галузевою специфікою; визначено склад основних тематичних і лексико-семантичних груп термінів; представлено морфолого-семантичну характеристику ключових лексем і параметри їхніх словотвірних гнізд (глибину, ширину, лексичний обсяг, валентність) та унаочнено словотвірний потенціал у вигляді графів; виокремлено продуктивні структурно-семантичні моделі утворення термінів, засоби та способи їхнього утворення; висвітлено внутрішньосистемні зв'язки, досліджено типи семантичних відношень (омонімічні, полісемічні, синонімічні, антонімічні та гіперо-гіпонімічні).

У роботі інтегрально репрезентовано англomовну терміносистему лісового господарства, що дає єдиний погляд на системно-функціональну характеристику її терміноодиниць як терміносистему. Терміносистему лісового господарства класифіковано як первинну мегатерміносистему, що:

- а) охоплює підсистеми термінів лісівничих і лісокористування;
- б) формує термінології садово-паркового мистецтва та ландшафтного дизайну (вторинна термінологія).

Дисертація складається з трьох розділів. У **першому розділі** розглянуто основний категоріальний апарат термінознавства, різні підходи до сутності терміна, сучасні напрями термінологічних студій, основні характеристики для аналізу фахових терміносистем, викладено методологічні та методичні принципи дослідження.

Дослідження з'ясовує історичне тло та джерела формування англomовних лісівничих термінів, що дає змогу виокремити періоди розвитку англomовної термінології лісового господарства: *доіндустріальний* (до середини XVIII ст.), *індустріальний* (від середини XVIII до 60-х рр. XX ст.) та *екотехнічний* (з 60-х років XX ст.). В екотехнічний період терміносистема лісового господарства зазнає змін щодо уніфікації та стандартизації з вимогою подальшої міжнародної гармонізації термінів.

У другому розділі розглянуто особливості запозичених лексем та неологізмів, запропоновано тематичну класифікацію терміноодиниць, з'ясовано місце галузевого терміна в лексичній системі фахової субмови, представлено морфолого-семантичний аналіз ключових англomовних термінів лісового господарства, визначено способи формування термінів: морфологічний, семантичний і синтаксичний, структурні особливості однослівних термінів, термінологічних словосполучень і скорочень.

Аналіз запозиченої лексики показав, що для досліджуваної термінології характерна етимологічна неоднорідність. У процесі становлення й розвитку лісівничої науки та практики галузева термінологія збагачувалася чужомовними запозиченнями, значна кількість яких є латиномовного походження. Латинська мова була провідною мовою науки попередніх століть, тож традиційно нові поняття називали за допомогою позичених елементів класичних мов. Левову частку становлять латинські запозичення, значно менше французьких, грецьких, німецьких, італійських та ін. Деякі запозичення засвоювалися не безпосередньо з латинської, а через французьку, або створювалися на німецькому чи італійському мовному ґрунті. Латина лежить в основі таксономічної класифікації рослинного і тваринного світу. Простежено зміни семантичного значення деяких термінів і впровадження нових.

Англomовна термінологія лісового господарства є однією з множини термінологій фахових мов, які сукупно входять до національної мови у складі лексики наукового стилю. Констатовано, що джерелом виникнення термінологічних одиниць у досліджуваній терміносистемі є загальнонавчана англomовна лексика, і галузеві терміни формувалися на національній лексичній основі. До досліджуваної терміносистеми належать: *вузькогалузеві* терміни, які формують її основу (лісознавчо-лісівнича специфіка, лісокористування, економіко-правові дисципліни лісового сектору), терміни суміжних галузей – *міжгалузеві* (біології, біохімії, географії, геодезії, екології, охорони довкілля, сільського господарства тощо) та *загальнонаукові*. Таксономічні назви рослин і

тварин формують особливі таксономічні підсистеми у межах досліджуваної терміносистеми.

На сучасному етапі розвитку англомовної термінології лісового господарства творення нових термінів відбувається здебільшого за традиційними моделями словотвору англійської мови на основі вже запозичених морфем або у поєднанні з питомими загальноновживаними лексемами.

Досліджено семантичний обсяг одинадцяти ключових лексем терміносистеми: *forest, plant, arbor, wood, cut, grow, bark, log, harvest, root, seed*, що відображає їхній словотвірний потенціал і слугує індикатором вмотивованого вживання термінів.

Проаналізовано словотвірні засоби формування термінів. Домінують префікси: *a-/ad-, de-, in-, non-, re-, un-, under-*, які головно модифікують лексичне значення одиниць, вказуючи на негативні чи повторювані ознаки. Превалюють суфікси *-er / -or*, які надають смислових ознак і характеризують осіб за родом занять, механізми і пристрої чи фахові поняття. Перенос значень у номінаціях із живих істот на назви неживих об'єктів пояснює тенденцію заміни ручної праці механізованою. Засобом утворення нових лексичних одиниць є конверсивні моделі: $N \rightarrow V$, $V \rightarrow N$.

Проаналізовано структурні особливості термінів. За формальною структурою виокремлено одиниці: *однослівні* (монолексемні, композити), *багатослівні* (термінологічні словосполучення) та *складноскорочені* одиниці (аббревіатури, телескопійні та моделе-слова). Формування термінологічних словосполучень реалізується за продуктивними моделями (іменник+іменник і прикметник+іменник). Структурні моделі полікомпонентних одиниць (дво- і тричленні) мають вужчий обсяг змістового навантаження порівняно з монолексемними. На морфологічному рівні за частиномовним критерієм терміни представлені переважно іменниками, рідше прикметниками і дієсловами.

У третьому розділі здійснено аналіз основних семантичних процесів у досліджуваній терміносистемі, зокрема досліджено явища полісемії та омонімії, особливості синонімічних рядів, антонімічних відношень і гіперо-гіпонімічні зв'язки.

Практична цінність одержаних результатів. Доробок дисертації використано у процесі укладання стандарту “Вади деревини. Класифікація, терміни та визначення, способи вимірювання” (проект ДСТУ, № державної реєстрації 0107U010161). Окремі результати дослідження апробовано під час укладання галузевого словника “Англо-український словник лісотехнічних термінів” у співавторстві (Миклаш Л. Т., Магура Б. О. – Львів: Каменяр, 2013) та запроваджено в навчальний процес у таких закладах МОН України: Національний університет біоресурсів та природокористування України (м. Київ), Закарпатський лісотехнічний коледж (м. Хуст), Шацький лісовий коледж імені В. В. Сулька (м. Шацьк, Волинська обл.), Малинський лісотехнічний коледж (м. Малин, Житомирська обл.).

Результати наукової праці послугують належному функціонуванню англomовної термінолексики лісового господарства, виробленню єдиної позиції у викладанні іноземної мови спеціального призначення (ESP) та базою навчальних видань для лісogосподарських, природоохоронних спеціалізацій, а також укладенню тлумачного словника гармонізованих термінів. З огляду на глобалізаційні процеси у світовій економіці і тенденції до міжмовної гармонізації термінів у подальших дослідженнях варто зосередити увагу на поглиблення питань унормування й уніфікації терміносистеми лісового господарства у глобальному та вітчизняному термінологічному просторі.

Ключові слова: термін, терміносистема, лісове господарство, лексема, запозичення, неологізм, класифікація, тематична група, структурна модель, словотвір, дериват, композит, термінологічне словосполучення, семантичні відношення.

ABSTRACT

Myklash L. T. Structural and Semantic Parameters of the English Forestry Term System. – Qualification research paper, manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD): Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Ivan Franko Lviv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2018.

The thesis attempts at a complex study of structural, lexical and semantic peculiarities together with specific relations of the terms constituting the English forestry term system. The investigation is based on more than 2000 terms collected from a number of resources (field dictionaries, thesauruses, monographs and other published materials) related to the forestry field.

The research provides a comprehensive picture of the characteristic features of forestry term system and its units. The observation gives an explanation of current tendencies in the field terminology studies towards a research of language for specific purposes (LSP) in order to streamline the specific terminologies and its further international harmonization. The English forestry terminology is actively used in the regulatory and legislative area, business documentation as well as within international cooperation of forestry experts. It is considered to be an effective communication tool in the forestry field to solve the issues of transforming global society towards sustainable development, conservation of nature and protection the environment for future generations.

The top priority is given to putting forward classifications of terms within the specific term system according to the field subdivisions, main thematic groups and derivational forms of the key terms. Formal structure of units, semantic features (homonymy, polysemy) and paradigmatic semantic relations (synonymy, antonymy, hyponymy) have been studied as well.

The paper maintains that the forestry term system can be considered as a primary megasystem that covers subsystems of a) forestry and forest utilization terms

and also forms terminology of b) gardening and landscape design as the secondary terminology.

The thesis is organized in three chapters. **The first one** provides the theoretical view of the field terminology studies on account of notions of **term** and **term system**. Much attention is devoted to the historical background of the formation of the English specialized words related to forestry that makes it possible to outline its periodization (*pre-industrial* (until the middle of the 18th century), *industrial* (from the middle of the 18th to the 60th years of the 20th century) and *eco-technical* (started from the 1960's of the 20th century)). It also highlights the issues of international harmonization of terms within the field.

The specialized nominations to objects related to the forest field in pre-industrial period can be considered as prototerms. The industrial period can be characterized by appearing first forestry schools in France and Germany, and later in England and the US that laid the foundations of modern English forestry terminology. Within the eco-technical period the English forestry term system undertakes changes in terms of unification and standardization for further international harmonization.

Chapter 2 reveals investigation of organizational structure of the forestry term system. The paper offers an account of replenishing the field vocabulary (neologisms) and the peculiarities of borrowed units, its features and specific usage. The research has shown that the borrowed words within the English forestry terminology are etymologically heterogeneous. In the process of historical development of the forestry science and its technical appliances, the specific vocabulary stock was enlarged and enriched by loans and loan translations. The largest source of borrowing was Latin due to the fact that it was the *lingua franca* of science and academic centers in the previous centuries. Then new concepts were traditionally named using loans or components of classical languages. Some words had earlier come into Latin from Greek. A great number of terms of Germanic origin (in particular Scandinavian ones) have been presented but they cannot be dated. The borrowing process was also stimulated by the different centers of forestry where professionals were native speakers of German, French and Italian, and numerous

borrowed units have been incorporated into the forestry science. Besides, the Latin language has commonly been used in systematic or taxonomic names for plants and animals. There has been traced a shift in semantic meaning of some units. The author traces a shift in semantic meaning and changes of the former terms and assimilation of new ones.

The English forestry terminology is one of the specific languages that constitute the science vocabulary within the English literary language. The field term system comprises the following units: a) *narrowly specific terms in the field of forestry* that compose its major part (silviculture and silvics, forest utilization, forest economics and legal disciplines related with the forest sector); b) *the terms of related subjects* (biology, biochemistry, geography, geodesy, ecology, environmental protection, agriculture, etc) and c) *terms of general science vocabulary*. The study also examines the field vocabulary to be characterized and classified according to the sector specifics as well as the composition of the major thematic and semantic groups.

Additionally, the thesis covers the morphology and semantic peculiarities of terms, in particular *forest, plant, arbor, wood, cut, grow, bark, log, harvest, root, seed* and the parameters of their word family derivatives. The word-forming potential of the above mentioned lexemes is presented through semantic graphs. The derivational paradigm of the lexeme can serve as an indicator of motivated use of a term.

The word-forming of terms has also been analyzed. The dominated prefixes are the following: *a-/ad-, de-, in-, non-, re-, un-, under-* and they mainly modify the lexical meaning of units and indicate the negative or repetitive attitudes. The prevailing specific suffixes *-er / -or* give semantic meaning and specify objects by occupation, professional notions, mechanisms and devices. Changing in meaning from living beings into the nominations of mechanisms can be explained as the tendency in technological progress and the replacement of manual labor with mechanized devices. New lexical units can be formed by conversion ($N \rightarrow V$, $V \rightarrow N$).

The findings of the research enables us to describe structural semantic models, ways and methods of term formation together with the formal structure of terms and their classification.

The examination of formal structure of terms enable us to classify them as: *single word* (one-lexeme term, composites); *terminology phrases* and *reduced types* (abbreviations (initials), clipping with initials, blending). The terminology phrases are formed by the productive models (N + N and Adj + N). Structural models of phrase (with two- and three components) have narrower meanings compared to single word terms. On morphology level, terms are expressed predominantly by nouns and less by adjectives and verbs.

Chapter 3 comprises the study of realization of semantic relations (homonymous, polysemic, synonymic, antonymic and hyper-hyponymic) within the specific term system.

The practical significance of the research is outlined by the following: partly contributed to the elaboration of Standard of Ukraine “Defects of wood. Classification, terms and definition, methods of measurement (project of State Consumption Standard of Ukraine, state registration No. 0107U010161); English-Ukrainian Dictionary of Forestry and Forest Engineering Terminology (Ed. L. Myklash, B. Magura. – Lviv: Kameniar, 2013) and introduced into the learning process for forestry and environmental studies in such institutions of the Ministry of Education and Science of Ukraine, in particular at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv), the Transcarpathian Forestry College (Khust), the V. V. Sulko Shatsk Forest College (Shatsk, Volyn region), the Malyn Forestry College (Malyn, Zhytomyr region).

We hope that the results of our research may improve knowledge about structural characteristics and semantic peculiarities of the English forestry terms and serve as a base for their proper use. The findings of the paper will provide a common ground in ESP teaching and be beneficial to the elaboration of relevant syllabuses, curriculum guidelines, manuals and textbooks for students of forestry and environmentally-related fields as well as in compiling a New Forestry dictionary of

harmonized terms. We propose that further research should be undertaken in the areas of regulation and unification of terms in the field of forestry within the global and national dimensions.

Keywords: term, term system, forestry, lexeme, loan word, neologism, classification, thematic group, structure, word formation, derivative, composite, terminological phrase, semantic relations.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації
(українські фахові видання):

1. Миклаш Л. Т. Таксономічні назви в англомовній дендрологічній терміносистемі / Л. Т. Миклаш // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : Вид-во Національного університету “Острозька академія”. – Вип. 11. – 2009. – С. 298-305. (0,44 друк. арк.).
2. Миклаш Л. Т. Формування англомовної термінології лісової галузі: американський досвід / Л. Т. Миклаш // Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць. – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2011. – Вип. 11. – С. 345-352. (0,57 друк. арк.).
3. Миклаш Л. Т. Періодизація розвитку англомовної терміносистеми лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 123. – С. 100-108. (0,67 друк. арк.).
4. Миклаш Л. Т. Семантико-морфологічний аналіз англомовних термінів лісового господарства: *forest, wood, silva* / Л. Т. Миклаш // Наукові записки. – Вип. 129. – Серія: Філологічні науки (мовознавство) – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 507-512. (0,37 друк. арк.).
5. Миклаш Л. Т. Семантична характеристика синонімічних рядів англомовних термінів лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – Вип. 127. – С. 30-38. (0,72 друк. арк.).

6. Миклаш Л. Т. Особливості полісемічних та омонімічних лексем в термінології лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 128. – С. 14-24. (0,85 друк. арк.).
7. Миклаш Л. Т. Поповнення галузевого словника: особливості неологізмів в англomовній терміносистемі лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції “Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи” (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. – 5-6 травня 2016 р.). – Чернівці, 2016. (0,45 друк. арк.).
8. Миклаш Л. Т. Антонімічні відношення в англomовній терміносистемі лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Нова філологія : зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ, 2016. – № 68. – С. 18-22. (0,42 друк. арк.).
9. Миклаш Л. Т. Запозичення в англomовній термінології лісового господарства / Л. Миклаш // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Філологічні науки. – К : Міленіум, 2017. Вип. 276. – С. 94-103. (0,86 друк. арк.). ***Index Copernicus International.***
10. Миклаш Л. Т. Гіперo-гіпонімічні відношення в англomовній терміносистемі лісового господарства / Л. Миклаш // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія “Філологічні науки” (мовознавство) : зб. наук. пр. – Том 1, № 8. – Дрогобич, 2018. – С. 147-151. (0,63 друк. арк.). ***Index Copernicus International.***

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (матеріали конференцій):

11. Миклаш Л. Т. Концептуальні засади вивчення англomовної фахової термінології у контексті Болонської декларації / Л. Т. Миклаш // Програми і тези доповіді. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Інтеграційні процеси у викладанні іноземних мов: теоретичні засади та прикладні аспекти”. – Львів : Видавничий центр ЛНУ, 2009. – С. 145-146. (0,07 друк. арк.).

12. Myklash L. T . Practical Experience of Teaching English Forest Terminology / Myklash L. T // Language Teaching in Increasingly Multilingual Environments: From Research to Practice . – LTIME 2010. Book of Abstracts. Ed. Michal B. Paradowski. – University of Warsaw, 16-18 September 2010. – LIBER : Warsaw, 2010. – P.73. (0,05 друк. арк.).
13. Миклаш Л. Т. Періодизація розвитку англомовної терміносистеми лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Тези доповідей. II Міжнародна науково-методична конференція “Навчання англомовної академічної комунікації в Україні і світі: Проблеми і перспективи”. – 18-19.11.2011. – Львів, 2011. – С. 182-183. (0,06 друк. арк.).
14. Миклаш Л. Т. До питання вивчення сучасної екологічно орієнтованої лісівничої термінології / Л. Т. Миклаш // Програми і тези доповіді. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Подолання мовних та комунікативних бар’єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей”. м. Київ, 7-8 червня 2013 р. / заг. ред. А. Г. Гудманяна, О. Г. Шостак. – К. : Університет “Україна”, 2013. – С. 85-88. (0,15 друк. арк.).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (інші нефархові видання):

15. Миклаш Л. Т., Магура Б. О. Англо-український словник лісотехнічних термінів / Л. Т. Миклаш, Б. О. Магура // Львів : Каменярь, 2013. – 124 с. (5,3 друк. арк.). (Миклаш Л. Т. – упорядник термінів лісового господарства, Магура Б. О. – упорядник термінів лісової механізації та заготівлі деревини).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА	28
1.1. Термінознавство як галузь науки: понятійний апарат та напрями досліджень	28
1.1.1. Поняття терміна у контексті сучасних мовознавчих студій	28
1.1.2. Основні характеристики галузевих терміносистем	39
1.1.3. Методологічні та методичні принципи дослідження англомовної терміносистеми лісового господарства	46
1.2. Термінологія лісового господарства як об'єкт лінгвістичного дослідження	51
1.2.1. Періодизація розвитку англомовної термінології лісового господарства	54
1.2.2. Ключові проблеми термінознавчих розвідок у галузі лісового господарства	65
Висновки до розділу 1	70
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА	73
2.1. Шляхи формування англомовних термінів лісового господарства	74
2.1.1. Запозичені лексеми в англомовній терміносистемі лісового господарства	74
2.1.2. Неологізми терміносистеми лісового господарства як спосіб поповнення галузевого словника	84
2.2. Склад і структура англомовної терміносистеми лісового господарства	93
2.2.1. Загальна характеристика термінологічних одиниць галузі та різновиди структурних класифікацій	93
2.2.2. Структурно-семантичний аналіз одиниць англомовної	

терміносистеми лісового господарства	99
2.2.2.1. Морфолого-семантичний аналіз простих галузевих термінів	99
2.2.2.2. Структурно-семантичні параметри ключових лексем терміносистеми та їхні деривати	114
2.2.2.3. Особливості словотвірних елементів англословної терміносистеми лісового господарства	127
2.3. Різновиди та особливості структури складних термінів	134
2.3.1. Терміни-композиції та їхні характеристики	134
2.3.2. Термінологічні словосполучення	143
2.3.3. Скорочені одиниці у досліджуваній терміносистемі	153
2.4. Семантична класифікація одиниць терміносистеми лісового господарства	156
Висновки до розділу 2	167
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ СМИСЛОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ В АНГЛОСЛОВНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА	171
3.1. Репрезентація семантичних відношень термінологічних одиниць у досліджуваній терміносистемі	173
3.1.1. Особливості полісемічних та омонімічних лексем у субмові лісового господарства	173
3.1.2. Характеристики синонімічних та антонімічних зв'язків у термінології лісового господарства	189
3.1.3. Гіперо-гіпонімічні відношення у галузевій терміносистемі	206
Висновки до розділу 3	216
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	219
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	223
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	249
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	255
ДОДАТКИ	258
СПИСОК наукових публікацій здобувача за темою дисертації	272

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТЛГ – англomовна терміносистема лісового господарства
 грец. – слово (лексема) грецького походження
 лат. – слово (лексема) латинського походження
 ЛСВ – лексико-семантичний варіант
 ЛСГ – лексико-семантична група
 СГ – словотвірне гніздо
 старослов. – слово (лексема) старослов'янського походження
 ТС – термінологічне словосполучення
 укр. – український відповідник чи переклад українською мовою
 фр. – слово французького походження
 Adj (adj) – прикметник
 Am – американський варіант англійської мови
 Br – британський варіант англійської мови
 N (n) – іменник
 Num – числівник
 Part (part) – дієприкметник
 pl. – множина
 Prep (prep) – прийменник
 V (v) – дієслово

ПЕРЕЛІК ЧАСТО ВЖИВАНИХ СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови
 УМЕ – Українська мова: енциклопедія/ [В. М. Русанівський]. – [вид. 3-тє]. – К.:
 “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 2007.
 LDCE – The Longman Dictionary of Contemporary English.
 ODIB – The Oxford Dictionary for International Business.
 TFSTPP – Terminology of Forest Science, Technology, Practice and Products.
 САУС – Сучасний англо-український словник / укл. Балла М. І. – К. : Освіта,
 1996.
 ММ – Миклаш Л. Т., Магура Б. О. Англо-український словник лісотехнічних
 термінів / Л. Т. Миклаш, Б. О. Магура // Львів : Каменяр, 2013. – 124 с.

ВСТУП

Євроінтеграційні процеси зумовлюють потребу мовознавчого дослідження професійної лексики (фахових мов), основу якої становить галузева термінологія. Терміни акумулюють зміст понять і передають їхню сутність, тому є основою понятійного апарату наукового мовлення, а також невід'ємним інструментом професійного спілкування. Термінологія має концептуальний характер і відображає світоглядну концепцію науки. Дослідження фахових мов і галузевих термінологій як підсистем національної мови зумовлює потребу постійного впорядкування відповідних терміносистем, без понятійного апарату яких жодна наука не може існувати і розвиватися.

Термінологія лісового господарства є ефективним комунікаційним інструментом у лісовій галузі у вирішенні питань функціонування соціуму на засадах сталого розвитку, збереження природи та довкілля для майбутніх поколінь. Англomовна термінологія лісового господарства використовується як у нормативно-законодавчій сфері, діловій документації, так і у сфері обміну досвідом фахівців лісового сектору та в освітніх програмах стажування студентів і викладачів України за кордоном.

Професійна термінологія лісової галузі потребує всебічного лінгвістичного дослідження, зокрема розгляду структурного та семантичного аспектів, що, зрештою, сприятиме: 1) укладенню термінологічних словників і навчальних посібників, 2) оптимізації процесів нормування, уніфікації вітчизняної терміносистеми лісового господарства; 3) належному функціонуванню англomовної термінолексики лісового господарства у сферах, пов'язаних з використанням лісових ресурсів в Україні.

Актуальність теми дисертації. До нагальних питань мовознавчих студій у лісовому секторі належать: гармонізація та уніфікація термінів у міжнародній термінології, а також віднайдення їхніх українських відповідників. До найважливіших завдань, як ми вважаємо, належать: потреба системного вивчення англomовної термінолексики лісового господарства; необхідність ґрунтового з'ясування особливостей організації та вживання галузевих

терміноодиниць, їхньої етимології; системного аналізу термінів крізь призму лексико-семантичних відношень. З огляду на це першочергове завдання полягає у комплексному вивченні й аналізі структурних та семантичних параметрів англомовної терміносистеми лісового господарства (далі – АТЛГ), що мотивується також потребами уніфікації і стандартизації гармонійних вітчизняних відповідників та їхнього поширення у потрібних сферах.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукових досліджень:

- “Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсні парадигми германських, романських і класичних мов” (№ 011U008010) кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка;
- “Вади деревини. Класифікація, терміни та визначення, способи вимірювання” (№ державної реєстрації 0107U010161) Національного лісотехнічного університету України;
- “Фахово-орієнтований підхід у формуванні іншомовної комунікативної компетенції студентів. Використання комп'ютерних та Інтернет-технологій у процесі вивчення іноземних мов” кафедри іноземних мов Національного лісотехнічного університету України.

Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 25 / 2 від 23 лютого 2011 р.

Метою наукової праці є встановлення структурних і семантичних параметрів англомовної терміносистеми лісового господарства з метою її подальшого впорядкування та приведення у відповідність до міжнародних стандартів лісової галузі. Реалізація поставленої мети потребує вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати теоретико-методологічні засади понять **термін** та **терміносистема** та їхню екстраполяцію на фахову мову лісового господарства;

- представити історичний контекст і періоди розвитку англомовної термінології лісового господарства;
- виявити особливості запозичень і неологізмів;
- схарактеризувати словниковий фонд досліджуваної терміносистеми;
- з'ясувати класифікаційні ознаки терміносистеми, особливості та склад основних тематичних груп термінів;
- визначити структурно-словотвірні характеристики, насиченість словотвірних гнізд ключових термінів, їхні параметри (глибину, ширину, валентність) і словотвірний потенціал шляхом унаочнення лексичного обсягу;
- встановити семантичні відношення терміносистеми (омонімічні, полісемічні, синонімічні, антонімічні та гіперо-гіпонімічні), простежити зміну значень лексем у досліджуваній терміносистемі.

Об'єктом цього дослідження є англомовна терміносистема лісового господарства.

Предметом дисертаційної роботи є семантична структура та семантика англомовної терміносистеми лісового господарства.

Матеріалом дослідження слугували більше як 2000 термінологічних одиниць, дібраних з англомовних фахових наукових видань (галузеві словники [247-248, 262, 264, 272-273], наукові монографії [258, 261], фахові статті, журнальні паперові й електронні публікації [263, 267, 269, 270, 271, 275, 277, 279, 334-363]), які висвітлюють питання лісогосподарської тематики.

Теоретико-методологічним підґрунтям дисертації слугували низка лінгвістичних аспектів досліджень з теорії терміна, загальної теорії термінознавства, галузевого термінознавства таких визнаних дослідників, як: С. В. Гринев-Гриневич [38-39], Р. І. Дудок [49-51], Ю. А. Зацний [60], І. С. Квітко [72-73], Т. Р. Кияк [74-77], І. І. Ковалик [80], А. П. Коваль [82], В. М. Лейчик [193], Д. С. Лотте [110-111], Т. І. Панько [146-147], О. О. Реформатський [155], С. Д. Шелов [193], В. А. Татарinov [178] та ін; зарубіжних лінгвістів: М. Т. Кабре (M. T. Cabre) [200-201], К. Кейджура

(К. Kageura) [213-215], Дж. Сейджер (J. C. Sager) [231], ідеї та постулати яких покладені в основу нашого дослідження. У процесі аналізу наукових джерел лісової галузі та вивчення термінолексики використано здобутки міжнародних експертів (Дж. Хелмс (J. A. Helms) [205-206], Г. Гайд Лунд (H. Gyde Lund) [221], М. Кеннел Доббертін (M. Kaennel Dobbertin) [227-228], Г. Курст (H. Kurst) [204], Р. Прюллер (R. Prüller) [227-228]).

Упродовж останніх десятиліть об'єктом аналізу мовознавчої науки стали термінні системи найрізноманітніших наук. Щодо терміносистем, дотичних до галузі лісового господарства, здійснено такі лінгвістичні дослідження: українська терміносистема художньої різьби по дереву (О. Є. Гриджук, 2001 [36]), українська ботанічна термінологія (В. М. Гамалія, 2003 [25]), українська термінологія садівництва (Л. М. Костенко, 2005 [86]), українська екологічна термінологія (С. В. Овсейчик, 2006 [141]), окремі аспекти української лісівничої термінології та її унормування (Н. І. Библюк, 2000 [10]; В. Д. Бондаренко, 2004 [12-13]; В. В. Дудок, 2007 [49]; О. Є. Гриджук, 2015 [37]; О. Б. Бурковська, 2015 [16]). У германському мовознавстві досліджено семантичну структуру загальноновживаної англійської лексики лісотехнічного профілю (В. П. Прач, 1990 [153]), англійських термінологічних словосполучень у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля (О. М. Іващишин, 2007 [62]), нової лексики та фразеології англійської мови сфери охорони довкілля (Е. Г. Балюта, 2007 [7]), німецької фахової мови лісівництва (В. В. Синьо, 2008 [170]), англійських лісопожежних термінів (В. Є. Ходаков, М. В. Жарикова, 2011 [190]), англомовної терміносистеми охорони довкілля (М. Я Саламаха, 2016 [159]).

Методи дослідження. У дисертаційній праці використано нові підходи, які ґрунтуються на принципі взаємодоповнення, що відповідає вимогам сучасного наукового процесу. Традиційно класифікація методів здійснювалася на основі *загальнонаукових і спеціально-мовознавчих підходів*. На нашу думку, слід диференціювати розподіл наукових методів на дві групи: *статистичні* й *аналітичні*. Саме ці дві групи є основними у нашому дослідженні.

До групи статистичних методів відносимо: процес селекції мовного та мовленнєвого матеріалу шляхом *суцільного добору*, лінгвістичний *опис* і *спостереження*. Натомість група аналітичних методів охоплює: *аналіз словникових дефініцій* (окреслення змісту і меж вживання терміноодиниць); *дедукцію* (вивчення поняття терміна і терміносистеми від їхніх загальних ознак до конкретних); *формалізацію* (виявлення сутнісних характеристик термінів і їхніх складників за допомогою опису, таблиць, схем, діаграм); *індукцію* (узагальнення щодо випадків вживання термінів, встановлення особливостей чи тенденцій розвитку терміносистеми); *компонентний аналіз* (визначення семантичної структури значення терміноодиниць); *семний аналіз* (встановлення тотожностей і відмінностей в інтерпретації семантики термінів); *словотвірний аналіз* (з'ясування продуктивних дериваційних моделей); *дистрибутивний аналіз* (характеристика сполучуваності термінів і їхніх семантичних відношень – полісемії, омонімії та синонімії); метод *опозицій* (висвітлення семантичного протиставлення (антонімічність), родових і видових ознак у дефініціях термінів).

Сукупність зазначених методів сприяла з'ясуванню сутності явищ і процесів у галузевій термінології, комплексному аналізу термінолексики лісового господарства.

Наукова новизна дослідження полягає в представленні англomовних термінів лісового господарства в межах цілісної терміносистеми, визначенні структурних і семантичних характеристик терміноодиниць у фаховій мові, що дає змогу випрацювати єдиний підхід до подальшого впорядкування та гармонізації термінологічного апарату лісового господарства.

У науковій праці **вперше:** об'єктом лінгвістичного аналізу обрано англomовну терміносистему лісового господарства; *висвітлено* історичне тло формування англomовних лісівничих термінів, *розширено* періодизацію розвитку англomовної термінології лісового господарства; *розкрито* особливості запозичень і неологізмів; *схарактеризовано* лексичний фонд досліджуваної терміносистеми; *визначено* її класифікаційні ознаки, особливості

й склад основних тематичних груп термінів; *здійснено* аналіз словотвірних гнізд ключових термінів, їхні параметри (глибину, ширину, валентність) і *представлено* словотвірний потенціал шляхом унаочнення лексичного обсягу; *з'ясовано* структурно-словотвірні характеристики одиниць, *проаналізовано* семантичні відношення (омонімічні, полісемічні, синонімічні, антонімічні та гіперо-гіпонімічні), *простежено* зміну значень лексем у досліджуваній терміносистемі.

Наукова новизна одержаних результатів узагальнена у **положеннях, що представлені до захисту:**

1. Терміносистема лісового господарства – це цілісна, динамічна і структурована система мовних знаків, яка є функціональною підсистемою загальнонаціональної мови і відображає довготривалий процес становлення лісівничої науки та виробничої практики. Визначальною рисою досліджуваної терміносистеми є функціонування в ній терміноодиниць інших галузей знань (біологічної, природоохоронної, інженерно-технічної, правової та економічної).

2. Розвиток термінології лісового господарства охоплює три періоди: перший – *доіндустріальний* (до середини XVIII ст.), другий – *індустріальний* (від середини XVIII ст. до 60-х рр. XX ст.) і третій – *екотехнічний* (від 60-х рр. XX ст.).

3. Для досліджуваної терміносистеми характерна етимологічна неоднорідність (значну частину запозичень становлять латинські, суттєво менше – французьких, грецьких, німецьких, італійських та ін.). Неологізми, що увійшли до терміносистеми лісового господарства упродовж останніх десятиліть, головню пов'язані з практичною реалізацією концепції сталого розвитку, широким запровадженням комп'ютерних технологій, з питаннями сертифікації лісів і їхньої продукції.

4. Англomовна терміносистема лісового господарства, що сформувалась як комплексна наука та галузь виробництва, за формальними характеристиками належить до мегатерміносистем. Її термінологію розглядаємо як первинну, що

охоплює підсистеми термінів лісівничих і лісокористування та формує вторинні термінології садово-паркового мистецтва й ландшафтного дизайну.

Презентована схема англомовної терміносистеми лісового господарства охоплює всі ділянки галузі. Організація терміносистеми за галузевою специфікою об'єднує три основні підсистеми термінів: лісознавчо-лісівничий напрям, напрям лісокористування та напрям допоміжних сфер (право, економіка, охорона природи, сертифікація).

Визначено критерії структурування і відповідно виокремлено дванадцять тематичних груп: 1) галузева диференціація; 2) назви професій, спеціалізацій; 3) виробничі процеси й операції; 4) обладнання, устаткування, інструменти; 5) правові, економічні й управлінські аспекти; 6) природоохоронна діяльність, рекреація і туризм; 7) лісозахист; 8) продукти лісу; 9) флора та фауна; 10) природні явища та природні об'єкти; 11) характеристики об'єкта дослідження; 12) терміни з компонентами-епонімами.

5. Структурний склад досліджуваної терміносистеми характеризується однослівними (монолексемні, композити) та багатослівними (полікомпонентні) одиницями. Монолексемні англомовні терміни лісового господарства, здебільшого іменники, вживають як самостійні номінативні одиниці, що водночас належать до загальномовного лексичного фонду, але в англомовній терміносистемі лісового господарства мають свою специфічну семантику.

Розвиток досліджуваної терміносистеми відбувається завдяки залученню морфологічних, семантичних, синтаксичних засобів. Структурно-семантичні особливості терміносистеми виявляються у способах і моделях термінотворення: морфологічного (здебільшого афіксального) та синтаксичного (термінологічних словосполучень з продуктивними моделями (іменник+іменник і прикметник+іменник). Структурні моделі полікомпонентних одиниць (дво- і тричленні) характеризуються вужчим обсягом змістового навантаження порівняно з монолексемними.

6. Словотвірні гнізда ключових термінів, їхній семантичний обсяг, що складається з низки похідних, виявляють словотвірний потенціал відповідної

лексми, що, своєю чергою, може слугувати індикатором до мотивованого вживання (чи запровадження) терміна.

7. Англомовній терміносистемі лісового господарства притаманні семантичні відношення: епідигматичні (внутрішньослівні: полісемія, омонімія), парадигматичні (синонімія, антонімія, гіперогіпонімія) та синтагматичні (синтаксична комбінаторність).

Теоретичне значення. У роботі вперше з'ясовано історичний контекст формування англомовної галузевої термінолексyki та розширено періодизацію її розвитку, укладено схему англомовної терміносистеми лісового господарства, яка охоплює всі ділянки галузі, розроблено критерії структурування елементів.

Отримані результати доповнюють відомості про словотвірні процеси, особливості структури та семантики термінологічних одиниць англомовної терміносистеми лісового господарства. Це сприяє вирішенню проблем розширення функціонування галузевої термінолексyki. Висновки наукової праці можуть стати підґрунтям для аналогічних досліджень суміжних терміносистем і їхнього порівняння.

Практичне значення одержаних результатів. Доробок дисертації використано при укладанні стандарту “Вади деревини. Класифікація, терміни та визначення, способи вимірювання (проект ДСТУ, № державної реєстрації 0107U010161).

Окремі результати дослідження апробовано при укладанні галузевого словника “Англо-український словник лісотехнічних термінів” у співавторстві (Миклаш Л. Т., Магура Б. О. – Львів: Каменяр, 2013; Миклаш Л. Т. – упорядник термінів лісового господарства, Магура Б. О. – упорядник термінів лісової механізації та заготівлі деревини) та запроваджено у навчальний процес у таких закладах МОН України: Національний університет біоресурсів та природокористування України (м. Київ), Закарпатський лісотехнічний коледж (м. Хуст), Шацький лісовий коледж імені В. В. Сулька (м. Шацьк, Волинська обл.), Малинський лісотехнічний коледж (м. Малин, Житомирська обл.).

Особистий внесок здобувача. Основні висновки та результати дисертаційного дослідження, що характеризують його наукову новизну, практичне значення, одержано на основі особистих досліджень автора.

Усі фахові статті виконано здобувачем одноосібно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації реалізовано у статтях, доповідях на науково-методичних і науково-практичних конференціях та семінарах:

– *міжнародних*: “Language Teaching in Increasingly Multilingual Environments: From Research to Practice (Варшавський університет, вересень 2010); “Інтеграційні процеси у викладанні іноземних мов: теоретичні засади та прикладні аспекти” (ЛНУ імені Івана Франка, Львів, грудень 2009); “Навчання англомовної академічної комунікації в Україні та у світі: проблеми і перспективи”, ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 18-19 листопада 2011 р.; “Мови і світ: дослідження та викладання”, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Кіровоград, 27-28 березня 2014 р.; “Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи”, Чернівці, 5-6 травня 2016 р.;

– *національних*: Всеукраїнській науково-практичній конференції “Подолання мовних та комунікативних бар’єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей”, Київ, НАУ, 7-8 червня 2013 р.;

– *щорічних звітних наукових конференціях*: 59-й науково-технічній конференції професорсько-викладацького складу НЛТУ України (Львів, травень 2009), конференції НЛТУ України “Наукові проблеми розбудови державності України” (Львів, 27 травня 2015 р.), “Гуманітарні проблеми лісотехнічної освіти і науки” (НЛТУ України, 11 жовтня 2018);

– *наукових семінарах*: кафедри іноземних мов НЛТУ України (Львів, січень, 2013 р., травень 2017); засіданні Регіонального наукового семінару “Актуальні проблеми дослідження семантики, дискурсознавства та

текстолінгвістики” ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 25 лютого 2015 р., 25 жовтня 2017 р.).

Структура та обсяг наукової праці. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел: 363 позиції; із них: теоретичних – 225 (зарубіжних 38), лексикографічних – 97, джерел ілюстративного матеріалу – 29 та 10 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 279 сторінок, із них обсяг основного тексту – 208 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено його об’єкт і предмет, зазначено основні використані методи дослідження, подано перелік положень, представлених до захисту, окреслено новизну, практичне значення отриманих результатів і апробацію роботи, відображено її структуру та обсяг.

У першому розділі “Теоретичні засади дослідження англomовної терміносистеми лісового господарства” розглянуто основний категоріальний апарат термінознавства, різні підходи до сутності терміна, сучасні напрями термінологічних студій, основні характеристики для аналізу фахових терміносистем, виокремлено етапи становлення досліджуваної терміносистеми, з’ясовано місце галузевого терміна в лексичній системі фахової субмови, викладено методологічні та методичні принципи дослідження.

У другому розділі “Структурно-семантична організація англomовної терміносистеми лісового господарства” схарактеризовано етимологічні аспекти запозичених лексем та особливості неологізмів, запропоновано тематичну класифікацію терміноодиниць, представлено морфолого-семантичний аналіз ключових англomовних термінів лісового господарства. Розглянуто способи формування термінів: морфологічний, семантичний і синтаксичний, з’ясовано структурні особливості монолексемних термінів, композитів, термінологічних словосполучень і скорочень.

У третьому розділі “Реалізація смислових зв’язків в англomовній терміносистемі лісового господарства” здійснено аналіз основних

семантичних відношень, що виникають між англомовними термінами лісового господарства, зокрема досліджено явище полісемії та омонімії, особливості синонімічних рядів, антонімічних відношень і гіперо-гіпонімічні зв'язки у досліджуваній терміносистемі.

У висновках підсумовано результати наукової праці й окреслено перспективи подальших досліджень з обраної проблематики.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

1.1. Термінознавство як галузь науки: понятійний апарат і напрями досліджень

1.1.1. Поняття терміна у контексті сучасних мовознавчих студій

Галузеві терміни як мовні знаки репрезентують поняття спеціальної сфери знань і становлять основу науково-технічних текстів. Термін як ключове поняття (спеціальна номінативна одиниця) понятійного апарату наукової мови віддзеркалює концептуальний характер наукового світосприйняття, стан розвитку науки і техніки. Сукупність лексичних засобів конкретної предметної сфери знань формує спеціальні одиниці (галузева термінологія: спортивна, військова, медична, лісогосподарська тощо), що, власне, потребує описового дослідження особливостей і ознак.

Основоположником традиційної теорії термінології вважають австрійського науковця Ойгена В'юстера (Eugen Wüster, 1898-1977) [234], засновника Віденської термінологічної школи, концептуальні засади якої згодом розвинули представники інших термінологічних шкіл, зокрема радянської (Д. Лотте [110-111], О. Реформатский [155]), пражської, канадської, німецької, скандинавської, французької та інших. Т. Кабре стверджує, що Г. Будін (Віденська термінологічна школа) є прихильником єдиної теорії термінології, яку б не заперечували всі дослідники, а навпаки, доповнювали б, збагачуючи в різний спосіб і різними мовами [201, с. 174-175].

Вимоги до термінів сформульовані в 30-х роках у працях Д. С. Лотте, діяльність якого пов'язана з упорядкуванням і стандартизацією радянської науково-технічної термінології, яка була фактично російськомовною. Вчений зробив внесок у теорію терміна і практику робіт зі стандартизації [110-111]. Зважаючи на фундаментальний характер мовознавчої спадщини провідних мовознавців (зарубіжних, вітчизняних), надалі ґрунтуватимемо своє дослідження здебільшого на їхніх постулатах і висновках. Гідно оцінюючи доробок їхніх послідовників, зауважимо, що сучасні лінгвісти спираються на

концептуальні підходи своїх попередників, інтерпретуючи, доповнюючи та розвиваючи їхні ідеї. Оскільки теоретичне підґрунтя дисертації є інструментом, а не предметом дослідження, вважаємо за необхідне не зосереджуватися на дискусійних підходах, а базуватися на тих положеннях, які дають змогу виявити специфіку АТЛГ. З огляду на це, критичний аспект аналізу теоретичної бази зведений до необхідного мінімуму.

О. О. Реформатський зазначає, що терміни – це спеціальні слова, обмежені своїм особливим призначенням; прагнуть до однозначності для точного вираження і найменування поняття. Терміни існують не просто у мові, а у складі певної термінології. Термінологія – це сукупність термінів конкретної галузі виробництва, діяльності, знання, що утворює особливий пласт лексики, який піддається свідомому регулюванню й упорядкуванню [155, с. 115-116]. Як твердить І. Арнольд, саме Д. Лотте вперше вказав, що однозначність термінів не виникає сама собою, а є результатом роботи тих, хто їх створює. Він висунув і обґрунтував такі вимоги до терміна: однозначність, лаконічність, вмотивованість, простота, системність (узгодження з іншими термінами системи), перевага автентичних термінів перед запозиченими іноземними [4, с. 87-88].

І. Квітко констатує загальну позицію мовознавців, згідно з якою система науково-технічних понять має своє відображення у термінах як мовних знаках, носіях інформації. Термін характеризується певними ознаками, які відрізняють його від загальноновживаного слова. Серед них головними вважають: *концептуальний характер*, наявність *дефініції*, *однозначність*, *емоційна нейтральність*, *системність*, *дериваційсть*. Ознаки терміна надають йому таких рис, які є необхідними для передання, зберігання та відтворення наукової інформації [72 с. 20]. Будь-який термін, що описує поняття, розглядаємо у двох площинах: лінгвістичній – слово як об'єкт мови та логічній – як поняття. У вітчизняній науці А. Коваль систематизувала та підсумувала вимоги до терміна: 1) один термін повинен мати тільки одне значення; 2) одне поняття повинно мати тільки одну назву; 3) близькі поняття повинні мати схожі назви;

4) поняття, нетісно пов'язані, повинні мати назви, які чітко відрізняються своєю формою і звучанням; 5) термін повинен більшою чи меншою мірою пояснювати себе; 6) назва повинна бути простою і милозвучною; 7) бажано, щоб назва мала ту саму форму у всіх основних мовах світу; 8) якщо існуючий термін дещо неточний, але вже твердо усталився, то все ж його слід вводити до реєстру словників з поданням коментарів [82, с. 232-233]. У цьому контексті важко заперечити С. В. Гринев-Гриневичу, який вважає, що терміни-епоніми (не відповідають засадам системності терміна і можуть понижувати межі його зрозумілості, проте трапляються у фаховій мові з огляду на традиційне вживання [39, с. 66-67].

Термін, як стверджує А. Коваль, фігурує на перетині мови наукових текстів – знакової системи конкретної науки і знакової системи загальноновживаної мови. Співвіднесення цих систем – у компетенції логіки. Термін мовби акумулює лексичне значення слова і логіко-категоріальний елемент змісту слова – поняття. У термінах відображається найпростіший тип зв'язків значення слова і поняття [82, с. 234, 240].

Мовознавці (О. Реформатський, І. Ковалик) обґрунтовували необхідність здійснювати дослідження терміна як мовознавчої категорії у лінгвістичній і логічній площинах. Поєднання двох систем – логічної системи термінів і лексико-семантичної системи мови, визначають специфічні особливості вживання, розвитку та функціонування термінів. Водночас приналежність до двох систем, зокрема їхній нерозривний зв'язок, спричинює проблемність визначення терміна та ускладнює їхнє окреме вивчення [80, с. 336-341; 72, с. 18-20].

Розглянемо лінгвістичний аспект терміна, передусім його лексичне значення. З погляду лінгвістики, важко надати одне вичерпне визначення цій мовознавчій категорії. Тому існує багато сучасних дефініцій терміна, які запропоновані науковцями (різні підходи до теорії терміна). Практично кожна з них не вирізняється оригінальністю і розглядає термін комплексно, якомога повніше висвітлюючи його властивості та змістове наповнення. Наведемо

кілька прикладів. А. Коваль описує термін як структурний елемент, який характеризує терміносистему, має особливе специфічне навантаження в мові наукової чи технічної літератури [82, с. 222]. На погляд Н. Стефанової, термін є мовним вираженням спеціального знання, інструментом пізнання, який виражає через мовний знак спеціальне поняття [175, с. 31]. Термін, за О. Пономарівим, – це одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, слугує для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам. Терміни вживають не лише, щоб назвати поняття, а й для того, щоб з'ясувати сутність явища, розкрити його зміст [152, с. 92, 95]. На погляд А. Медведіва, термін – це слово або словосполука, що означає спеціальний об'єкт, який належить до науки, техніки або мистецтва, співвідноситься з родовим поняттям, має дефініцію з термінологічних одиниць тієї ж системи, характеризується різними рівнями термінологічності залежно від виду мовлення, входить до словникового фонду мови, підлягає граматичним законам мови й легко розпізнається в різних видах функційних стилів мовлення [116, с. 17]. Як вважає Г. Горох, терміни слугують для точного визначення понять певної сфери науки й техніки і є найвищим розрядом найменувань [35, с. 287]. Терміном називають слово або словосполуку, що слугує для точного вираження поняття, специфічного для певної галузі знань, виробництва чи культури, й обслуговує комунікативні потреби у цій сфері людської діяльності [2, с. 85-86]. Влучну характеристику терміна у сучасному розумінні подає В. Бондаренко, який є водночас науковцем-лісівником і поетом. Він визначає термін як «інструмент наукового спілкування» і «своєрідний камертон, котрий дає змогу налаштуватися на розуміння суті того чи іншого поняття, явища ... Точність терміна – це точність наукових узагальнень і рекомендацій, фахових рішень, державних програм» [12, с. 3-5].

Слід виділити ще один момент у процесі номінації. А. Коваль зазначає, що лінгвістичне значення термінів не має природної для звичайних слів

потенції розвитку. У термінах розвивається не значення слова, а поняття, яке означається цим словом. Поняття – це елемент у системі людського знання: його утворення відбувається через логічні операції абстрагування й узагальнення; межі поняття суворо визначені його змістом і обсягом; зміни у змісті й обсязі поняття відбуваються шляхом включення чи виключення певних суттєвих ознак, а також зміни їхнього зв'язку. У той час як значення слова складається стихійно, на основі внутрішніх законів розвитку мови, поняття утворюється шляхом виокремлення загальних або суттєвих ознак предмета чи явища. Якщо значення слова може мати різні аспекти, поняття аспектів не має. Стійкість і визначеність поняття відносна, тобто поняття стійке і визначене стосовно значення слова у процесі вживання; саме ж поняття – гнучке і змінне у процесі розвитку пізнання. Термін називає поняття, яке, своєю чергою, існує не тільки залежно від об'єкта, який воно виражає, але й від терміна, в якому воно знаходить своє матеріальне мовне втілення [82, с. 243-244].

Необхідною умовою накопичення та передачі знань є формулювання понять засобами мови за законами логіки. Термін має дефініцію за законами логіки і пов'язаний з поняттям не безпосередньо, а через терміносистему, яка, своєю чергою, ієрархічно побудована і в якій термін, відповідно, має своє конкретне місце. Дефініція (визначення) – це опис поняття через найближче родове та суттєві видові ознаки за законами логіки, що надають терміну однозначності у межах відповідної терміносистеми. Об'єднуючи мовознавчий і логічний аспекти дослідження терміна, І. С. Квітко підсумовує, що двоякий за своєю природою термін виражає “логічну категорію в словесній формі” [72, с. 15-17, 20]. Отже, термін як носій лексичного значення є предметом мовознавчого вивчення, а сутність поняття, яке називає термін, виражається через дефініцію і становить логічний аспект терміна.

Загальновживані слова, які номінують спеціальні поняття, стають термінами і, своєю чергою, означають певне наукове поняття, передаючи певний смисл. Термін, як мовна одиниця, входячи в термінологічне поле, однозначно називає поняття конкретної системи знань. Зміна значення

загальновживаного слова відбувається шляхом переосмислення його семантики, звуженням / розширенням, зсувом значення чи його перенесенням з одного предмета на інший. В. Прач, перший і на разі єдиний дослідник семантичної структури англійських загальновживаних слів на матеріалі лісотехнічної галузі, зазначає, що не існує чіткого ґносеологічного та лінгвістичного розмежування між терміном і загальновживаним словом (нетерміном), і немає рації у тому, щоб виокремлювати терміни з корпусу загальновживаної лексики. Спостерігаємо постійне безперервне взаємопроникнення спеціальної та загальної лексики. Слово, яке стало терміном, відрізняється від загальновживаного слова тим, що воно набуває ознак, характерних для системи, або спеціального термінологічного смислу. Загальновживані слова як такі не є термінами, але, потрапляючи у фахову мову галузі, в її терміносистему, називають спеціальні поняття [153, с. 17, 100].

На даному етапі відбувається осучаснення традиційних підходів у дослідженні терміна. Поглиблення наукового пізнання, зміни категоріальних парадигм людського мислення зумовлюють актуалізацію досліджень з погляду семіотики за *постмодерною парадигмою багатоаспектового розгляду* явищ реального світу. Як стверджує Дж. Ділі, матриця семіотики надає можливість застосовувати різні підходи до розгляду одного об'єкта, у нашому випадку системи мови і терміна як мовного знаку, “у всій повноті можливостей його розуміння” [46, с. 10-11, 135].

Новою тенденцією є дослідження *поліаспектності* терміна як носія спеціальної інформації. Таку думку висловлюють дослідники (М. Т. Кабре, К. Кагейра, В. А. Татарinov, М. Н. Володіна, Т. В. Стасюк, Я. Житін). Інтерпретуючи термінологію зі семіотичного погляду, Тереза Кабре пропонує свою “теорію дверей” – метод неодночасного множинного (плюралістичного) розгляду різних аспектів термінологічної одиниці. Такий підхід дає змогу поглянути на термінологічну одиницю в просторовій перспективі як на многогранник у трьох вимірах: когнітивному (як поняття), лінгвістичному (як термін) і комунікативному (у мовленнєвій ситуації) [200, с. 183]. На

комплексному підході до розгляду та цілісності пізнання зі семіотичного і когнітивного аспектів наголошує К. Кагейра (Кюо Kageura), який пропонує власну схему просторового (тривимірного) розуміння функціонування терміна [213, с. 24]. Російський мовознавець В. А. Татаринів подає загальний аналіз сучасної термінознавчої науки з її багатоплановістю і різновекторністю її теоретико-поняттєвих парадигм – лінгвістичних, функційних, системних, психолінгвістичних, соціолінгвістичних, стилістичних, дискурсивних, діахронічних, логічних, філософських, семіотичних, гносеологічних, дидактичних, інформаційних, прагматичних і перекладацьких аспектів, серед яких важливими є: *когнітивний, галузевий, історичний* [178, с. 132]. Спираючись на роботи М. Володіної, К. Авербуха, присвячені теорії термінологічної номінації, В. А. Татаринів вбачає роль терміна передусім у тому, що він, маючи знакову природу, обмежує різноманіття світу і стає інструментом пізнання. Термін передає інформацію не сам по собі, а через дефініцію, загальномовні елементи, внутрішню форму, терміноелементи. Термін розглядають як функційну одиницю мови, що має спеціальне призначення. Тому спеціальну лексику треба аналізувати в діахронії за параметрами: формальним (структурним), історичним, функційним, семантичним, ономазіологічним, лексикографічним [178, с. 138].

Про необхідність доповнення існуючої традиційної теорії термінології іншою теорією чи теоріями говорить також і Н. В. Стрішенець. Це дозволило би повніше розглядати і пояснювати семантичний та когнітивний феномени й надавати можливості різнорівневого аналізу терміна. Як зазначає дослідниця, логічні принципи традиційної, так званої загальної теорії термінології, мета яких скерована на унормування термінології та стандартизацію (відповідність терміна поняттю), не відповідають сучасній термінологічній практиці, яка прагне врахувати комунікативно-орієнтований і когнітивний аспекти й оперує великими текстовими масивами та комп'ютерними засобами їхнього використання [176, с. 58]. Дослідниця Т. В. Стасюк, порівнюючи традиційне та соціокогнітивне термінознавство, показала переваги останнього, зазначивши,

що “термінознавство розширює свої межі до репрезентації знань та управління інформацією” [174, с. 48].

Конструктивний розвиток у термінознавчих студіях пропонує Я. Житін, який стверджує, що традиційне розрізнення: *нормативного* (започатковано Д. Лотте) та *дескриптивного* (ініційовано Г. Винокуром) напрямів може бути продовжено у *субстанційному* й *функційному* аспектах. Дослідник наголошує, що головне завдання терміна – обслуговувати сферу фахового спілкування. Поза межами відповідної терміносистеми він втрачає свої характерні ознаки, отже, змінює свою функцію. Потрапляючи в неспеціальний контекст, лексична одиниця *детермінологізується*. Наслідки цього процесу врівноважуються протилежним – перетворенням загальноновживаних одиниць на терміни, що називають *термінологізацією*. Саме на перетині цих явищ – термінологізації та детермінологізації – варто шукати визначальні особливості субстанції терміна [55, с. 10-11].

Терміни як носії спеціальної фахової інформації посідають чільне місце у фаховій мові, що є семантичним ядром наукової лексики та функціональним різновидом літературної мови [193, с. 13]. Витоки термінологічних студій починались з дослідження професійної лексики. Німецькі лінгвісти розробили теоретичні та методологічні засади дослідження фахових мов (L. Hoffmann [207-208], D. Möhn, R. Pelka [224], T. Roelcke [228], H.-R. Fluck [203]). Згідно з їхнім баченням фахова мова (*Langue for Specific Purposes*, LSP) – це всі мовні засоби, що використовуються в технічно обмеженому комунікаційному середовищі для полегшення спілкування між фахівцями, що працюють у галузі та популяризації предмету для неспеціалістів [207, с. 53]. Водночас дослідження показали, що найважливішим засобом вираження фахової мови є фаховий текст, оскільки він описує реальні об’єкти конкретної підсистеми та відображає реальну картину її термінології [208]. Сукупність фахових текстів визначають як “галузеву літературу”, у якій представлена загальноновживана та професійна лексика. Обслуговуючи спеціальну професійну комунікацію, фахова мова використовує терміни, професіоналізми, номенклатуру й

загальновживані одиниці. Усі ці мовні засоби становлять основу функціонального стилю мови науки, техніки, виробництва та управління [144, с. 323].

Серед одиниць фахової мови виокремлюємо поняття *професіоналізми* – мовні одиниці, котрі позначають спеціальні поняття, знаряддя чи продукти діяльності. Як зазначає Т. І. Панько, професіоналізми або збігаються за лексичною формою з нормативними лексемами, або мають адекватний відповідник у науково-технічній термінології [147, с. 148]. Проте у сучасному мовознавстві професійну лексику трактують неоднозначно. Г. Горох стверджує, що існують дві точки зору на сутність професійної лексики. З одного боку, це – здебільшого архаїчна лексика старих ремесел і спеціальних занять, а термінологія – це спеціальна лексика сучасної науки і техніки. З іншого боку, частина професійної лексики збігається з термінологією. Відмінність вбачають у тому, що термін – це офіційна, узаконена назва певного поняття, а професіоналізм – напівофіційне слово, сферою вживання якого є мовлення [35, с. 295]. А. Коваль характеризує професіоналізми як дублети наукових і технічних термінів, переважно образні назви, утворені від загальновживаних слів, що не становлять замкненої системи: вони розрізнені, не пов'язані між собою ані способом утворення, ані системністю позначуваних понять; смислова структура професіоналізмів непрозора; ознаки, покладені в основу називання, можуть бути випадковими, несуттєвими і довільними [82, с. 220]. Як зазначає О. Пономарів, професіоналізми не становлять чіткої системи, тоді як терміни є систематизованими (кодифікованими) назвами понять. Професіоналізми виконують важливу номінативно-комунікативну функцію, бо точно називають кожную деталь виробу чи технологічного процесу і сприяють кращому взаєморозумінню [152, с. 99]. Варто зазначити, що хоча професійна лексика є некодифікована, нестійка, емоційно забарвлена, вона становить важливе джерело поповнення термінів будь-якої галузі.

У фаховій мові, окрім поняття термін, функціонує поняття *номенклатура*. На різницю між термінологією та номенклатурою вперше вказав Г. Винокур.

Оскільки термінові притаманна номінативна функція, він виокремлює “номенклатурні знаки”, вважаючи їх окремою системою абстрактних та умовних символів; їх призначення – дати максимально ефективний засіб для позначення елементів системи з практичного погляду [20, с. 51]. На підставі цих міркувань Н. Швець пропонує визначення номенклатури як сукупності назв (номенів) конкретних об’єктів певної галузі науки (на відміну від термінів, що позначають певні абстрактні поняття і категорії). Н. Стефанова характеризує номенклатурні назви як “каталог зареєстрованих явищ”, які позначають найбільш конкретну якість певної речі, виконуючи уточнюючу чи розрізнявальну функцію. На її думку, номенклатура – це сукупність назв (номенів) конкретних об’єктів певної галузі науки, прийнятих для наукового вжитку, позаяк терміни позначають певні абстрактні поняття і категорії. Номенклатурні назви можуть бути немотивованими і не узгоджуватися з природою позначуваного предмета [175, с. 18-19]. Слід звернути увагу, що номенклатура як мовна одиниця віднедавна набула додаткової конотації, про що йтиме мова у підпункті 1.1.2.

У лісогосподарській сфері лісівничу номенклатуру становлять здебільшого таксономічні назви рослин і тварин. До наукового обігу слово “номенклатура” ввів К. Лінней з метою надання латиномовних назв на позначення видів і родів у класифікації рослин. У XVIII ст. значення слова розширюється і починає позначати не лише систему назв, а й систему понять, унаслідок чого перетворюється на фактичний дублет термінології [148, с. 149].

У процесі дослідження фахової мови виокремлюємо такі мовні одиниці, які формують систему понять лісогосподарської галузі, та для яких характерні дефініції й чітко визначені межі вживання. Структуруючи фонд фахової лексики, виокремлюємо ключові терміни (*ядро*) – одиниці, що становлять фундамент галузі та характеризують її специфіку, *периферійну частину* – суміжну термінологію інших терміносфер (міжгалузеві одиниці), що є дотичними та використовуються у досліджуваній сфері знань, і пласт *загальноновживаної* (нетермінологічної) лексики, яка також обслуговує

тематичну сферу галузі. На підставі праць І. Б. Дулепи і І. Б. Павлюк [52, с. 90; 144, с. 326] усю лексику фахових мов на семантичному рівні поділяємо на: 1) *вузькогалузеві* терміни конкретної науки та діяльності, які мають власну дефініцію, 2) *міжгалузеві загальнонаукові* термінологічні одиниці (охоплюючи терміни суміжних наук); 3) *професіоналізми*, або напівтерміни, до яких належать номенклатури (особливі типи термінів, які співвідносяться з одиничними поняттями і актуалізують предметні зв'язки); 4) *професійні жаргонізми*; 5) *загальновживану лексику*.

Окрім зазначених вище одиниць, у професійній лексиці функціонують особливі терміни з власними назвами – *терміни-епоніми*, які номінують поняття і вказують імена чи прізвища людей, котрі вперше описали певне явище чи об'єкт. Ієрархічна схема фахових мов, їхні різновиди (класи чи субмови) у межах загальнонаціональної мови представлена у Додатку А.2.

І. Б. Павлюк, характеризуючи основні ознаки фахових мов, зазначає, що основою фахової мови є розвинена національна мова, а лексичною основою є терміни не лише конкретної галузі, але й суміжних з нею, так само як номенклатура та професіоналізми [144, с. 327-328]. Як зазначає І. Б. Дулепа, особливості фахових мов відображаються на лексичному, морфолого-синтаксичному та текстовому рівнях. Фаховим мовам притаманний спрощений синтаксис, мала чисельність складних граматичних структур. Особливу увагу головно спрямовують на форму вираження та сферу функціонування фахової мови [52, с. 89-90].

На підставі досліджень згаданих вище мовознавців ми розглядаємо *термін* як мовний знак – слово чи словосполучення спеціальної сфери знань, що відображає результати досвіду та практичної діяльності людини, акумулює і передає професійні чи наукові знання про властивість об'єкта пізнання; через дефініцію термін розкриває свої суттєві ознаки і виражає конкретне поняття у спеціальній сфері знань, входить у галузеву систему понять і обмежується галузевою сферою вживання (функціонує у певному термінологічному полі). Основними характеристиками терміна є пов'язаність із науковою концепцією

галузі (*концептуальний характер*), наявність *дефініції*, *однозначність*, *емоційна нейтральність*, *системність*. Водночас термін повинен задовольняти такі вимоги: *лаконічність* (*стислість*), *дериваційна спроможність* (потенціал творення похідних), *відсутність синонімів*, *вмотивованість* (внутрішня прозорість форми), *милосвучність*.

Отже, термін як елемент фахової мови і ключовий компонент системи понять становить концептуальне підґрунтя людського пізнання в конкретній сфері. Водночас терміни становлять фундамент фахових текстів і є елементами фахової лексики. Наше дисертаційне дослідження здійснено в межах лексичного напрямку вивчення фахових мов і зорієнтовано на розгляд структурних і семантичних характеристик англомовної термінолексики лісового господарства та її представлення на системному рівні.

1.1.2. Основні характеристики фахових терміносистем

Ідею, що термін слід розглядати не як ізольований об'єкт, а як елемент певної терміносистеми, вперше висловив Д. Лотте. Дослідник розробив аксіоматичні принципи, на яких базуються сучасні термінологічні студії: ключовою ознакою терміна є його належність до певної терміносистеми; між усіма термінами у терміносистемі повинен бути взаємозв'язок, тобто кожен з них має бути пов'язаний безпосередньо чи опосередковано з іншими термінами певної сфери; чим конкретніше місце терміна в термінологічній системі, тим він точніший; кожен термін може мати лише одне значення, що впливає зі змісту співвіднесеного з ним поняття і визначення, тому термін має бути зрозумілим поза контекстом [111, с. 74]. Подальший розвиток дослідження терміносистем отримало продовження у працях практично всіх науковців, котрі ґрунтовно вивчали галузеві терміносистеми. Зокрема, цій проблематиці присвятили свої праці Т. І. Панько [146], Т. Р. Кияк [75-76], І. Кочан [88-92], С. В. Гринев-Гриневич [38-39], З. Б. Куделько [102], А. Л. Міщенко [135] та ін.

Специфічність терміна, порівняно зі звичайним словом, можна пояснити такою його визначальною рисою як *системність* – існування зв'язку між

компонентами, а сукупність зв'язків визначає структуру цілого. Термін може існувати лише як елемент терміносистеми (якщо під цим поняттям розуміти впорядковану сукупність термінів), в якій адекватно виражена система понять теорії і описана певна спеціальна сфера пізнання. Термінологічна система створюється у процесі класифікації, систематизації та визначення наукових понять. Зв'язки між її поняттями створюють “понятійний каркас”. Термінологічна система слугує для терміна тим “термінологічним полем”, у межах якого термін стає точним і однозначним. За межами термінологічного поля термін втрачає свої характеристики (стає членом іншої терміносистеми або детермінологізується). Співвідношення поняття – термін передбачає, що одне поняття, з одного боку, представлене в мові одним терміном, а з іншого, – що в терміні сконцентовано певний рівень знань про поняття, його ознаки, властивості, зв'язки. Тому термін не має експресивного забарвлення, що є характерним для літературної мови. Основне місце терміна – у термінологічній системі (термінологічному полі, яке описується терміносистемою) [72, с. 14, 18].

Терміносистеми поєднують у собі два види системності: *логічну*, що визначається поняттєвою (семантичною) системою, і *лінгвістичну*, що визначається лексичною системою. Логічний аспект тісно пов'язаний з дефініцією поняття, а лінгвістичний – з термінологією як системою термінів і, відповідно, з лексичним значенням терміна як мовної одиниці [147, с. 150]. За іншим визначенням, терміносистема – це впорядкована сукупність термінів, які адекватно виражають систему понять теорії, котра описує певну спеціальну сферу людських знань або діяльності. Предмети і явища дійсності, основні властивості яких фіксуються науковими поняттями, перебувають у тісному взаємозв'язку, який можна простежити й описати родо-видовими відношеннями (загальне – конкретне). Кожна наука є своєрідною системою, в якій поняття займають чітко визначене місце [72, с. 82, 36]. На лексичному рівні під системою розуміють сукупність мовних засобів, які пов'язані між собою відношеннями значень, форми, звучання. Смислові зв'язки слів

розглядають у трьох аспектах: а) внутрішньослівні семантичні зв'язки, або субординація смислових елементів на рівні слова; б) семантичні зв'язки слів різних смислових груп і рядів слів; в) семантичні зв'язки слів на рівні всієї системи мови [186, с. 7, 9-10]. У процесі дослідження термінів Т. Канделаки вбачає доцільним здійснювати аналіз за такими напрямками та визначати: 1) план змісту (семантичні моделі, їх системні відношення, диференційні ознаки); 2) план вираження (моделі і способи термінотворення); 3) принципи розподілу та функціонування одиниць плану змісту поміж одиницями плану вираження (синонімія, дублетність, антонімія); 4) принципи розподілу та функціонування одиниць плану вираження між одиницями плану змісту (полісемія, омонімія); 5) зіставлення плану змісту з характерними семантичними моделями, системними відношеннями, диференційними ознаками з організацією плану вираження (словотвірні та структурні моделі, характеристики формування термінів) [69, с. 4]. Відтак, надалі наше дослідження термінів у терміносистемі розглядатимемо за вищевказаними напрямками.

Має рацію Т. І. Панько, яка твердить, що у розвитку фахової лексики є закономірна спрямованість до утворення чіткої структурно-семантичної системи, тож основний підхід системного розгляду полягає у дослідженні слів як самостійних одиниць словникового складу та в усьому комплексі їхніх взаємовідношень. Структурно-семантична системність термінів може досягатися, для прикладу, шляхом утворення термінологічних гнізд, що групуються навколо стрижневого терміна – виразника родового поняття. Найбільш систематизуючі властивості виявляють термінологічні словосполучення, одним із компонентів яких є термін, що позначає родові поняття [146, с. 105].

У мовознавстві викристалізовується інструментарій щодо дослідження галузевої лексики, яка віднедавна активно формується через широкий спектр розвитку субмов у національному мовному просторі. Є різні системні підходи до розуміння понять “термінологія” і “терміносистема”. З одного боку, ці два

поняття, з огляду на свою природу, є системними і їх ототожнюють, вважаючи «функціональними різновидами сучасних національних мов, що обслуговують спеціальні сфери» (Б. Н. Головін, Р. Ю. Кобрін, В. П. Даниленко та ін.). З іншого боку, галузеві терміносистеми існують всередині термінологій як повноцінні окремі системи, що є цілісними впорядкованими утвореннями, які виконують певні функції (Б. О. Сєребренніков, С. В. Гринев-Гриневич, В. М. Лейчик, Т. Р. Кияк, О. М. Тур та ін.). Терміни співвідносяться один з одним на понятійному, дериваційному, семантичному та граматичному рівнях як у межах однієї терміносистеми, так і в декількох паралельно, тобто належать до складу термінології [157, с. 234-239].

На думку Н. С. Шарафутдинової, у лінгвістичній літературі ще немає однозначного розуміння щодо розмежувань понять “термінологія” та “терміносистема”. Так одні мовознавці зазначають, що *термінологія* характеризує автономність термінів, які репрезентують якийсь фрагмент конкретної галузі (так звані механічні системи), а *терміносистема* характеризує цілісну взаємодію елементів у процесі функціонування – динамічні системи, тобто у процесі функціонування термінологія переходить у терміносистему [192, с. 169]. Проаналізувавши дослідження мовознавців з цього питання, виводимо власне бачення межі цих понять: *термінологія* є значно ширшим поняттям, аніж терміносистема. Обидва поняття охоплюють частину лексичного складу конкретної мови – сукупність слів і словосполучень, що називають спеціально-професійні поняття предметної галузі. *Термінологія* формується невпорядковано у процесі історичного розвитку фахової лексики та містить лексичні одиниці всіх типів: галузеві терміни, номенклатурні знаки, професіоналізми й терміпоніми (терміни-епоніми), а віднедавна і аббревіатури. Позаяк *терміносистема* є повноцінною, окремою, чітко окресленою системою і складовою частиною термінології та підсистемою всередині національної мови, її розглядаємо як упорядковану сукупність термінів із зафіксованими відношеннями між собою взаємопов’язаних одиниць, що формує організаційну

структуру елементів, вищого рівня унормування, аніж термінологія, з чітким ієрархічним упорядкуванням.

Сучасна дослідниця О. Тур слушно вказує на такі основні ознаки терміносистеми: 1) знакова система понять, що концептуально відображає певний науковий світогляд; 2) певна сукупність термінів, що виконує комунікативно-тематичне чи комунікативно-ситуативне завдання та після упорядкування й систематизації потребує системного аналізу; 3) елементи структури безпосередньо чи опосередковано пов'язані між собою; 4) межі між терміносистемами можуть бути більш або менш чіткими; 5) терміносистеми можуть накладатися одна на одну, утворюючи зону перетину, тобто певну групу термінів, що є спільними для кількох терміносистем; 6) зона перетину терміносистем, яку утворюють певні групи термінів, що є спільними для кількох терміносистем, розглядають як термінологію. Такими термінами може послуговуватись як окрема галузь, так і кілька галузей одночасно, що свідчить про перехід термінів з однієї сфери в іншу та про їхній міжгалузовий статус [185, с. 69].

На додаток до зазначеного вище, С. І. Ротко відстоює виокремлення таких етапів у процесі формування терміносистеми: 1) перехід від невпорядкованих термінів до започаткування терміносистеми; 2) розширення та збагачення знань у межах галузі чи науки; 3) зміна підходів до розуміння явищ і, відповідно, зміна терміносистеми. Така зміна терміносистеми може бути неодноразовим актом, її можна спостерігати, коли виникає розуміння, що певним термінам відповідають цілком чи частково інші поняття. Це призводить до зміни семантики термінів, що, своєю чергою, провадить до зміни концептуального підходу в науці. Тоді виникає необхідність внесення пояснень, аби зрозуміти значення конкретного терміна [157, с. 236]. Частково саме такий розвиток спостерігаємо у XX-XXI ст., коли суспільні цінності переорієнтовуються від раціонального використання природних ресурсів до впровадження екологічних принципів у рамках концепції сталого розвитку суспільства.

Дотримуємося думки С. В. Гринев-Гриневича стосовно того, що «впорядкована термінологія перетворюється на терміносистему, яка характеризується повною відповідністю системі понять досліджуваної галузі та впорядкованою системою термінів із фіксованими відношеннями між ними» [39, с. 75]. У семантичному аспекті таке впорядкування передбачає досягнення чіткості й одноманітності форм термінів. Процес заміни термінології терміносистемами, на думку дослідника, відбувається по-різному. У теоретичних науках терміносистема вибудовується з самого початку за наявності загальної теорії, у прикладних – часто спостерігають стихійне формування термінів. Якщо вдається досягнути одноманітності та системності термінологічних форм, то таку терміносистему називають *ідеальною*. Якщо в ідеальній терміносистемі існують правила утворення системних термінів, її називають *номенклатурою*. Прикладами таких номенклатур є біологічна та хімічна, для яких характерний принцип одноманітності утворення нових термінів за зразком (типологією) існуючих. Зауважмо, що термін *номенклатура* (буквально значення “перелік імен”) спочатку означало правила утворення нових назв понять, і його використовували для найменування повних класифікацій біологічних чи хімічних наук (для переліку назв понять нижнього ряду класифікацій), зокрема для обліку усіх різновидів рослинного і тваринного світу. Проте у середині ХХ ст. цей термін почали використовувати для класифікаційного переліку (найменувань) ширших понять. На сучасному етапі лексема “номенклатура” є багатозначним словом і використовується у двох значеннях: 1) сукупність номенів конкретної сфери знань; 2) терміносистема, терміни якої побудовані за однотиповою моделлю з чіткими правилами утворення нових термінів [39, с. 75, 99].

С. В. Гринев-Гриневич акцентує на важливості розвитку *типологічного напрямку* в термінознавстві, перший етап якого скерований саме на **комплексний параметричний опис** термінологічних характеристик і явищ. [39, с. 76-77]. Одним з вагомих підходів у термінознавстві російський термінолог вважає *семіотичний*, за яким вирізняють три групи властивостей,

пов'язаних зі *змістом, формою та функціонуванням* терміна. На його думку, дослідження термінологій має полягати в уніфікованому описі найважливіших характеристик. Для формального аналізу та з метою представлення змісту термінологій він пропонує використовувати низку ***характеристик***. Можна погодитися з думкою таких дослідників як С. І. Ротко і О. М. Тур, що саме ці критерії, призначені для термінологій, цілком можуть бути використані для аналізу терміносистем. Подаємо їхні характерні ознаки і риси.

1) ***Історична характеристика***. Її визначають за специфікою сфери знань; походження термінології та її віку; спорідненістю, замкненістю (співвідношенням власних термінів і запозичених з інших термінологій цієї ж мови), стійкістю та визначеним сформованим історичним ядром.

2) ***Формальні характеристики***. Під цим поглядом розрізняють великі та малі терміносистеми (макро-, мезо- та мікротермінології), зокрема класифікують відповідно: терміносфери (термінообласті) з понад 1000 термінів, термінополя (від 100 до 1000), терміногрупи до 100 термінів. Далі термінологію характеризують як первинну чи вторинну (остання “відбруньковує” суміжні термінології), визначають її мотивованість (семантичну прозорість), структурний склад термінних одиниць (прості, похідні, складні та складені); способи термінотворення: *семантичний* (різні види значень слів), *морфологічний* (префіксація, суфіксація), *синтаксичний* (утворення терміносполучень), *морфолого-синтаксичний* (композиції, аббревіація); основні структурні типи; одноманітність форм; особливості полісемії, омонімії, синонімії; логічні та ієрархічні (родо-видові, частина – ціле) відношення.

3) ***Семантичні характеристики***: предметна співвіднесеність (предметна сфера знань: *наукова, технічна, вузькогалузева*); повнота термінології (відсутність лакун на номінування понять у системі); семантична цілісність (відсутність автономних сегментів, відірваних від основного корпусу термінології); *стратифікування* (розподіл усіх типів одиниць (жаргонізмів, номенів, прототермінів, квазітермінів тощо та співвідношення наукових, технічних і спеціальних); поняттєва ізоморфність термінології (ступінь

відповідності системі понять: полісемія, омонімія, синонімія); абстрактність / конкретність і категорійне співвідношення (об'єкти, процеси / стани, властивості); *структурованість* – глибина ієрархії (ціле – частина, родо-видові відношення).

4) **Функціональні параметри:** врахування унормованості, загальноприйнятності та вживаності термінології, її інтернаціональності і компактності [39, с. 66-71].

Отже, комплексний підхід із використанням перелічених критеріїв дає змогу повноцінно описати будь-яку терміносистему. У нашому дослідженні основну увагу зосереджуємо на термінологічних характеристиках, зокрема на історичній, формальній (структурній) і семантичній. Терміни як мовні знаки на позначення системи спеціальних понять і як множина елементів формують терміносистему для мовного вираження цих понять у конкретній галузі знань. *Терміносистему* розуміємо як упорядковану сукупність термінів, які, з одного боку, адекватно описують систему понять, що покладена в основу спеціальної сфери людських знань або діяльності на позначення предметів і явищ, з іншого – становлять чітко окреслену організовану структуру ієрархічно взаємопов'язаних елементів через різні типи відношень (логічні, лексико-семантичні тощо). Галузева термінолексика може бути об'єктом одночасного дослідження лінгвістичного, логічного та загальнонаукового напрямів пізнання. У нашому випадку увагу зосереджено на лінгвістичному аспекті.

1.1.3. Методологічні та методичні принципи дослідження англomовної терміносистеми лісового господарства

Наукове пізнання як процес, на думку В.І. Кодухова, охоплює три основних етапи: *дослідження* (віднайдення фактів і їхнього взаємозв'язку), *систематизацію* (інтерпретація і докази) та *виклад* (опис) [83, с. 205]. Відповідно до традиційного підходу, наукове пізнання представляють *загальнонауковими* методами (логічними формами: аналіз, синтез, індукція,

дедукція тощо; *емпіричними*: спостереження, опис; *теоретичними*: пояснення, класифікація) та **конкретно-науковими** (лінгвістичними) методами.

Основою наукового пізнання є визначення ключових понять. Система сучасної методології є складною багаторівневою структурою. Дослідники пропонують три-, чотири- і п'ятирівневі системи пізнання у лінгвістиці. В. А. Глущенко постулює трикомпонентну концепцію лінгвістичного методу, згідно з якою в його структурі доцільно виділяти три елементи: *онтологічний* (методологія), *телеологічний* (скерованість на результат) та *операційний* (сукупність прийомів, процедур і операцій) [32, с. 3]. З. Комарова вирізняє чотирирівневу систему (“тетрахотомію”) методології сучасної лінгвістики та термінознавства: *методологія – метод – методика – технологія*. Вона визначає *методологію* як вчення про принципи, основні шляхи, методи і способи пізнання мовної дійсності, програму дослідження; *метод* – як сукупність дослідницьких методик, прийомів, операцій, тобто засобів для досягнення мети і вирішення дослідницьких завдань відповідно до лінгвістичної теорії та методології пізнання мовної дійсності; *методику* як процедуру застосування певних методів і прийомів на всіх етапах лінгвістичного дослідження та *технологію* – як фіксовану сукупність прийомів науково-практичної діяльності, що заздалегідь веде до конкретного результату, визначає способи та засоби опису отримання нового знання та результатів лінгвістичного дослідження як зовнішню форму методики, яка становить операційно-технічну процедуру [84, с. 9-12].

З розвитком когнітивних підходів відбувається переосмислення змісту і функцій методології наукових досліджень. Своєрідність термінознавчої науки зумовлюється тим, що вона реалізує свої підходи на системне вивчення особливостей і відношень між мовними одиницями, їхнього функціонування у фаховій мові крізь призму багатовимірному процесу пізнання. Незважаючи на різноманіття наукових підходів, загальноприйнятою є трирівнева система, яка охоплює *методологію – метод – методику*. У нашому дослідженні дотримуємося традиційного бачення. Поділяємо думку Ю. С. Степанова, який

визначає: 1) *методологію* як способи світоглядного співвіднесення вже систематизованого і поясненого матеріалу з даними суміжних наук; для порівняння в американському мовознавстві цими питаннями займається металінгвістика, яка зосереджується на дослідженні семантики; 2) *метод* – як ключ до систематизації та пояснення матеріалу; в американській науці – це мікролінгвістика; 3) *методику* – як питання виявлення нового матеріалу та введення його в наукову теорію; в американському мовознавстві – це передлінгвістика [9, с. 3-5].

Щодо традиційної методології, то є різні тлумачення. Термін “методологія” походить від грецьких слів *methodos* (шлях, спосіб) і *logos* (слово, вчення, пізнання). *Методологію* розуміють як: 1) вчення про науковий метод пізнання та перетворення світу; філософську, теоретичну основу пізнання; 2) сукупність методів дослідження, які застосовують у будь-якій науці відповідно до специфіки об’єкта її пізнання [ВТССУМ, с. 664]; методи, засоби і прийоми, за допомогою яких можна обґрунтувати нове знання в науці [158, с. 11]. Методологія впливає зі світоглядних принципів пізнання, які становлять наукове підґрунтя та філософську парадигму з метою визначення повноти критеріїв для аналізу властивостей досліджуваного об’єкта. Вона спонукає до пошуку найефективніших прийомів дослідження у вирішенні конкретних завдань. На наш погляд, *методологія* – це сукупність методів дослідження, принципів і прийомів їхнього розроблення та використання, що загалом спрямовано на досягнення конкретної сфери пізнання.

Окрім методології, другим елементом пізнання є метод. *Метод* визначають як спосіб пізнання, підхід до аналізу матеріалу, його систематизацію і теоретичне осмислення [4, с. 9]; як засіб чи інструмент пізнання до вивчення об’єкта, його окремих аспектів і функціонування, спосіб підходу до досліджуваного об’єкта [83, с. 202]; спосіб пізнання, прийом або систему прийомів, застосовуваних у конкретній галузі діяльності [ВТССУМ, с. 664]. Різні лінгвістичні школи пропонують свої напрями та методи дослідження в мовознавстві [4, с. 9]. Важливим є те, що методи підпорядковані

меті й завданням. На нашу думку, *метод* – це спосіб досягнення певних результатів у теоретичному пізнанні чи практиці. Вироблені на основі методу прийоми слугують для подальшого з'ясування об'єктивних закономірностей з метою досягнення глибшого і детальнішого пізнання та нових практичних результатів.

Методологія – це система формування й застосування методів, а також сфера їхньої інтерпретації, у межах якої здійснюється осмислення й оцінювання методів та визначається їхня належна характеристика. Послідовність процесу дослідження реалізується безпосередньо в методиці. *Методику* розглядають як: 1) сукупність взаємопов'язаних способів і прийомів доцільного проведення наукової роботи; 2) документ, який описує послідовність методів, правил і засобів виконання роботи; 3) вчення про методи викладання певної науки, предмета [ВТССУМ, с. 664]. Також під методикою як послідовністю процедур лінгвістичного аналізу розуміють спосіб охоплення нового матеріалу, зокрема сукупності прийомів спостереження, експерименту й опису [4, с. 8]. У нашому дослідженні дотримуватимемось саме такого розуміння. У лінгвістиці за умови інтегральної цілісності методології поєднують різні методи і підходи, які залежать від об'єкта й мети дослідження.

У межах кожного методу можна застосовувати різні методики, і навпаки, різні загальні методи можуть відповідати різним методикам. Поєднання кількох типів процедур доповнює чи конкретизує інші. Різні завдання та напрями в лінгвістиці можуть зумовлювати розмаїття підходів, застосовуваних до предмета дослідження [4, с. 33, 86].

Невпорядкованість методологічного інструментарію сучасної лінгвістики зумовлена різними науковими парадигмами у пізнавальному розвитку лінгвістичної науки. З огляду на цей факт, І. О. Голубовська скеровує увагу на випрацювання нової синергетичної моделі, яка б реалізувала холістичний погляд на мову, випрацьований сучасною лінгвістикою та інтегрувала б ідеї, підходи, методи, метамови [33, с. 69-70].

На погляд М. О. Вакуленка, у мовознавстві можна виокремити два

взаємодоповнювальних методи дослідження термінології, а саме *статистичний* (СМ) і *аналітичний* (АМ). Щоб забезпечити повноту наукового підходу, слід застосовувати ці два методи комплексно, оскільки вони віддзеркалюють дихотомію наукового пізнання. Основними складниками СМ є *опис* і *спостереження*, які допомагають зафіксувати вживання й функціонування терміноодиниці чи явища, дослідити теоретичні та практичні здобутки термінознавства, зокрема погляди мовознавців на природу терміна, його основні ознаки і вимоги до нього, характеристики терміносистем. АМ охоплює методи: порівняльний, семантичний, концептуальний, логіко-поняттєвий, історико-етимологічний, компонентного аналізу, індукцію та дедукцію, таксономізацію, формалізацію, функціональний, трансформаційний етап методу аналізу та синтезу, пріоритетного функціонування тощо [17, с. 16-17].

Виходячи зі специфіки предмета нашого дослідження, мети і завдань, послідовно та комплексно використовуємо низку СМ і АМ у руслі *структурної парадигми* лінгвістики. Основою наукової праці слугує матеріал, представлений у галузевих словниках, фахових тезаурусах і галузевій літературі, що становить емпіричну базу нашого дослідження.

У дисертаційній праці використано нові підходи, які ґрунтуються на принципі взаємодоповнення, що відповідає вимогам сучасного наукового процесу. Традиційно класифікація методів здійснювалася на основі *загальнонаукових* і *спеціально-мовознавчих підходів*. На нашу думку, слід диференціювати розподіл наукових методів на дві групи: ***статистичні*** й ***аналітичні***. Саме ці дві групи є основними способами нашого дослідження.

До групи статистичних методів відносимо: процес селекції мовного та мовленнєвого матеріалу шляхом *суцільного добору*, лінгвістичний *опис* і *спостереження*. Натомість група аналітичних методів охоплює: *аналіз словникових дефініцій* (окреслення змісту і меж вживання терміноодиниць); *дедукцію* (вивчення поняття терміна і терміносистеми від їхніх загальних ознак до конкретних); *формалізацію* (виявлення сутнісних характеристик термінів і

їхніх складників за допомогою опису, таблиць, схем, діаграм); *індукцію* (узагальнення щодо випадків вживання термінів, встановлення особливостей чи тенденцій розвитку терміносистеми); *компонентний аналіз* (визначення семантичної структури значення терміноодиниць); *семний аналіз* (встановлення тотожностей і відмінностей в інтерпретації семантики термінів); *словотвірний аналіз* (з'ясування продуктивних дериваційних моделей); *дистрибутивний аналіз* (характеристика сполучуваності термінів і їхніх семантичних відношень – полісемії, омонімії та синонімії); метод *опозицій* (висвітлення семантичного протиставлення (антонімічність), родових і видових ознак у дефініціях термінів).

Терміносистемі лісового господарства притаманні два види системності: *логічна* і *лінгвістична*. Під логічною системністю розуміємо логічно-понятійний зв'язок між термінами, наприклад, ієрархія понять, що відображає гіперо-гіпонімічні відношення у терміносистемі і є основою дефініцій термінів. Лінгвістичну системність становлять структурна типологія термінів (синтез простих, складних і складених номінацій), а також системні семантичні відношення (полісемія, синонімія, антонімія). Значення терміних одиниць з'ясовуємо на основі семантики основ їхніх складників і словотвірних моделей.

Увесь арсенал зазначених підходів і методів сприяє глибокому проникненню в сутність явищ і процесів галузевої термінології, та, як результат, систематизує знання, а отже, згідно з твердженням П. О. Селігея, провадить до їхнього примноження [164, с. 21].

1.2. Термінологія лісового господарства як об'єкт лінгвістичного дослідження

Лісове господарство – галузь матеріального виробництва, покликана організовувати, впорядковувати й використовувати лісові ресурси, а також відтворювати, підвищувати продуктивність лісу та охороняти його від пошкоджень. Водночас лісове господарство (*forestry*) – це не лише виробнича галузь, а й наука, скерована на створення, управління, використання,

збереження та відновлення лісових ресурсів з метою задоволення цілей і потреб людини та довкілля. Лісове господарство як наука має міждисциплінарний характер. Ця сфера є суміжною з іншими, зокрема біологічними, фізичними, соціальними, політичними та управлінськими знаннями, спрямованими на генерування нових знань і їхнє застосування для провадження лісогосподарської діяльності на еколого-економічних засадах. Сучасне лісове господарство охоплює широке коло проблем щодо багатofункційної системи ведення господарства, зокрема заготівлі деревини (товарної та паливної) і недеревних ресурсів, місця існування диких тварин, управління природно-заповідними зонами, водозборами, боротьби з ерозією, збереження біорозмаїття, а також захисту і збереження лісів як “поглиначів” атмосферного вуглекислого газу. Поняття “лісівництво”, якому відповідає англomовний термін *silviculture*, є значно вужчим, аніж *forestry* (лісове господарство), і стосується вирощування та розведення лісових рослин, проте його часто використовують як синонім *forestry* у широкому розумінні лісівничої науки.

Терміносистему лісового господарства (*forestry term system*) розглядаємо як історично сформовану сукупність термінів, що виражає систему понять галузі та слугує для забезпечення специфічних потреб спілкування у цій сфері науки й виробничої практики. Під терміном *лісове господарство* ми розуміємо слово або словосполучення, що: 1) виражає поняття у сфері лісового господарства, має визначення у галузевій літературі; 2) введене і функціонує у галузі лісового господарства та 3) вживається у системі знань лісогосподарської науки і закріплене у законодавстві на позначення об’єктів, явищ, процесів, ознак, характеристик, правовідносин у лісівничій науці та практиці. Джерелами термінів лісового господарства є наукова література, галузеві та фахові словники, законодавчі й нормативно-правові акти, а також фахова мова.

Варто зауважити, що галузеві терміни можна додатково класифікувати, базуючись на галузевому диференціюванні. З огляду на це, окремі *підгалузеві* терміносистеми формують цілісну галузеву систему. У межах цього дослідження виокремлюємо такі підсистеми: *лісознавство* – *forest science*

(теоретична основа лісівництва, знання про природу лісу) та *лісівництво* – *silviculture* (наука про вирощування лісу), що охоплює такі сегменти знань: лісова ботаніка (*forest botany*), деревинознавство (*wood science*), лісові культури (*forest crops*), лісовідновлення та лісорозведення (*reforestation & afforestation*), кліматологія (*climatology*), лісове ґрунтознавство та гідрологія (*soil science & hydrology*), лісовпорядкування (*forest management planning*), лісова екологія (*forest ecology*), лісова патологія (*phytopathology*), ентомологія (*forest entomology*), пірологія (*forest fire science*); лісоексплуатацію – *forest utilization*: заготівля деревинних продуктів (*timber harvesting*), заготівля недеревинних продуктів лісу (*non-wood forest products*), мисливствознавство (*game management*), рекреація та екотуризм (*recreation & ecotourism*); а також супутні сегменти знань та діяльності: лісовий менеджмент / економіка лісового господарства (*forestry economics*) та сфера сертифікації лісів (*forest certification*), лісова політика та право, законодавчі норми, які регламентують провадження лісогосподарської діяльності (*forest policy & law*), а також охорона та збереження біорозмаїття (*biodiversity conservation*), охорона, відтворення та раціональне використання ресурсів тваринного світу (*wildlife management*). Кожний із цих аспектів можна розглядати як окрему ланку знань. Термінам лісового господарства притаманний міждисциплінарний характер, вони можуть паралельно використовуватися у різних термінологічних підсистемах галузі.

Отже, внаслідок диференціації знання лісівниче ремесло розвивається у комплексну науку та галузь виробництва, а його фахова мова формує мовне вираження понять цієї сфери діяльності. Термінологію лісового господарства можемо характеризувати як первинну, що охоплює підсистеми термінів лісівничих та заготівлі деревини і є основою для формування вторинної термінології садово-паркового мистецтва (озеленення) та ландшафтного дизайну.

1.2.1. Періодизація розвитку англомовної термінології лісового господарства

Історіографія досліджень англомовної термінології лісового господарства охоплює переважно західні видання. Це питання частково розглянуто у працях англійського дослідника лісового господарства Н. Джеймса (Noel David Glaves James, 1912-1993), зокрема *A History of English Forestry* (“Історія лісового господарства в Англії”), 1981. Підсумком його досліджень у царині термінологічних розвідок (давніх термінів лісового господарства) є *An Historical Dictionary of Forestry and Woodland Terms* (“Словник давніх термінів лісового господарства та лісових угідь”), 1991. Н. Джеймс здійснив періодизацію розвитку лісового господарства історично вмотивовано, за хронологічним принципом. Він виокремив два періоди: середньовічний і новочасний. Перший тривав від кінця XI ст. до середини XVI ст. – від нормандського завоювання (1066) до початку правління Єлизавети I (1558). Другий період розпочався від середини XVI ст.

Основними критеріями, за якими можна окреслити часові межі формування термінологічної системи, є політико-економічні відносини, науковий рівень теоретичних досліджень і стан практичного лісівництва. Виходячи з таких підстав і взявши до уваги сучасні реалії, на нашу думку, доцільно виокремити три періоди становлення та розвитку терміносистеми лісового господарства: перший – **доіндустріальний** (до середини XVIII ст.), другий – **індустріальний** (від середини XVIII ст. до 60-х рр. XX ст.) і третій – **екотехнічний** (від 60-х рр. XX ст.). Такий запропонований хронологічний поділ розвитку галузевої терміносистеми і є водночас логічним продовженням періодизації Н. Джеймса.

Доіндустріальний період характеризується використанням недеревних лісових ресурсів і відносно невеликими кількостями заготівлі деревини. До найдавнішої лісівничої лексики, котра не змінила своєї семантики, належать переважно лексеми, пов’язані з лісоексплуатацією та лісокористуванням: *acre* (акр), *axe* (сокира), *barker* (корувальник), *bole* (товарна частина стовбура),

charcoal (деревне вугілля), *coppice* (поросль), *faggot* (хмиз), *fewel wood / fuelwood* (дров'яна деревина), *hack* (мотика), *hatchet* (топірець), *hunt* (полювати), *hunter* (мисливець) та ін.

Лісове законодавство у Середньовіччі захищало приватну власність та окреслювало права й обов'язки щодо володіння лісом як одним із найцінніших майнових об'єктів. Термін *forest* бере свій початок від латинського *forestis* (“зовні, назовні, поза домом”) і відображає тогочасне розуміння лісу як об'єкта поза межами господарського обійстя.

Латинське *forestis* ототожнювалося з королівським лісом (*royal forest*) чи з мисливським заповідником (*game reserve*) [268, с. 656]. Слово *forest* і питомо англійські *wood land* чи *woods* зовсім не є тотожними за змістом. Поняття *forest* охоплювало навіть безлісу ділянку, яка належала до королівських володінь. Згідно зі сучасним трактуванням, поняття *forest* означає суцільні лісові масиви на великих територіях, а *woodland, a wood, woods* – це острівні (відносно малі) ліси [274, с. 1017]. Охоронні приписи, зафіксовані в нормандських законах, згодом були збережені й у Великій хартії вольностей (Magna Carta, 1215) – одній із перших латиномовних писемних пам'яток, де зафіксовані перші лісівничі терміни. Зокрема, у пунктах 44, 47, 48, 53 Хартії використано такі терміни: *forest* (ліс), *forests* (ліси), *afforested* (у значенні “підлеглий королівській юрисдикції лісового права”), *disafforested* (у значенні “вилучений з-під королівської юрисдикції лісового права”), *forester* (лісник), *warrener* (єгер), *warden* (наглядач) [306; 295; 212, с. 2, 47].

Велику Хартію вольностей вважають законодавством для знаті і вельмож. На її основі у 1217 р. було розроблено Лісовий статут (the Charter of the Forest / Carta de Foresta), згідно з яким різним суспільним верствам було встановлено певні обмеження щодо користування дарами лісу [п. 22]. Якщо у Хартії та Лісовому статуті слово *afforest* (лат. *afforestare*) у пунктах 47 та 1 відповідно означало належність до королівських володінь (*First we will that all forests which King Henry, our grandfather afforested and made, shall be reviewed by good and lawful men*), то вже у 1704 р. у праці Дж. Ворліджа (Worlidge, J. *Dictionarium Rusticum & Urbanicum*, 1704) вжито термін *afforest* у новому значенні “заліснювати”: “to turn land into the forest” [212, с. 2]. Подібним чином

дієслова *disafforest* чи *de-afforest* у згаданому Лісовому статуті означали “вилучити з-під королівської юрисдикції лісового права”, а сучасні лексеми позначають процес знеліснення. Така трансформація семантики зумовлена зміною суспільних пріоритетів.

Якщо в сучасному розумінні *vert* означає “зелень”, “листя” і вживається рідко, переважно в геральдиці, то у згаданому Лісовому статуті цим словом означено збірне поняття деревних, чагарникових рослин [306: Magna Carta, п. 8, 16], [211, р. 12].

1460 роком датована перша згадка про *seminary* (лісовий розсадник) (шкілка Віллара Блера, монастирського економа з абатства Копар Ангус у Шотландії) [280, том. 19, с. 410]. Цей термін походить від латинського *seminarium*, що витворилося з *semen* (сім’я, насіння) і дієслова *sēmināre* (сіяти). У значенні “лісовий розсадник” слово *seminary* використовували ще у 1796 р. Сьогодні це слово позначає лише школу для духовенства. Водночас, з 1560-х рр. маємо нову лексему на позначення лісового розсадника – *nursery*, що походить зі старофранцузького *norture*, чи з латинського *nutrire* (вигодовувати). Отож, з огляду на полісемічність старого терміна, *seminarium*, з’явився новий – *nursery* [211, с. 303].

Говорячи про середньовічну та ренесансну Європу, не слід забувати, що усяка тогочасна писемність уживала латинську мову – мову міжнародного спілкування тодішнього ученого світу, освіти і мову літератури. Це мова, яку ми сьогодні називаємо науковою чи фаховою [103, с. 35-36]. У Середньовіччі не було таких великих постатей, які могли би змінити чи додати щось вагоме до накопичених фактів або знання про рослинний світ з часів античності [107, с. 248]. До кінця XV ст. європейські дослідники флори акцентували свою увагу головним чином на вивченні лікарських рослин (німецькі ботаніки-травники, за словами Ліннея, “батьки сучасної ботаніки” Отто Брунфельс (1488-1534) – автор першого ботанічного атласу (виходить за межі лікарських рослин), Єронім Бок Трагус (1498-1554), Леона́рт Фукс (1501-1566) та інші). Нам відомий латиномовний навчальний вірш про цілющі рослини, приписуваний Емілію Мацеру (пом. XVI ст.) [103, с. 61].

Отже, усі знання з технології ведення тогочасного лісівництва базувалися на інформації, яку передали нащадкам грецькі та римські автори. Термінологія лісової галузі у доіндустріальний період мала здебільшого господарчо-побутовий характер і стосувалася термінів лісопромислу, сільського господарства та землекористування. Спеціальна наукова лексика використовувала латину, яка була міжнародною мовою спілкування і лексика якої становила першооснову англійської наукової мови. У XVI ст., коли Англія стала найпотужнішою морською державою, інтенсивного розвитку набула технічна термінологія. Новий статус потребував запровадження нового лісового законодавства, а нові закони потребували тлумачення термінів, пов'язаних з потребами суднобудування [268, р. 384].

Другий, індустріальний, період тривав від середини XVIII до 60-х років XX ст. У цей час ліс починають розглядати не лише як територію для полювання та задоволення найпримітивніших потреб, а передусім як джерело сировини для промисловості. Зростає потреба у сировині для суднобудування, для будівництва житла та в деревному паливі для мануфактур. Стрімкий технічний розвиток висуває необхідність постійної заготівлі лісоматеріалів, що, своєю чергою, стимулювало, на думку Н. Д. Джеймса, розвиток лісової інвентаризації, біометрії та лісової транспортної мережі [211, с. 2]. Визначною подією в історії лісівництва стала публікація у 1664 р. англomовного твору “*Sylva*, або Трактат про лісові дерева” Джона Евеліна (John Evelyn, *Sylva, or A Discourse of Forest Trees*). Цей трактат став класичним підручником з лісівництва. Оскільки розвиток мануфактури, особливо виробництво скла, поташу, заліза швидко призвів до виснаження пралісів, то, з огляду на велику потребу в деревині для суднобудування, Д. Евелін, за підтримки короля, заохочував землевласників насаджувати ліс [280, том. 4, с. 618; том.19, с. 410-411].

Англійський природодослідник Джон Рей (John Ray) у латиномовному трактаті про рослини, *Historia Plantarum*, опираючись на підходи античних вчених, зокрема Теофраста (III ст. до н.е.), описав флору Англії. Він уперше сформулював визначення терміна “вид” – *species* [107, с. 16, 433]. Шведський ботанік Карл Лінней (Carl Linné, 1707-1778), послідовник ідей Д. Рея, розпочав

новий напрям ботанічної науки. Він запровадив бінарну номенклатуру, посприяв лаконічності й науковій виразності у її систематизації. Англія, з огляду на розвиток своїх університетів, набуває статусу наукового центру Європи того часу. У 1736 р. Лінней досліджує гербарії Лондонського й Оксфордського ботанічних садів. У Лондоні він вивчає видатні колекції Британського музею, а в Оксфорді – гербарії Дилленіуса [107, с. 342]. Праці Ліннея “Основи ботаніки” (1736), “Філософія ботаніки” (1751), “Види рослин” (1753) увійшли до золотого фонду науки та прислужилися не лише розвитку ботанічної номенклатури, а й термінологічній реформі. Лінней запровадив у науковий обіг такі таксономічні категорії як “клас”, “порядок”, “рід”, “вид”. Категорію “родина” ввів у 1789 р. Антуан Лоран Жусь’є [107, с. 335, 371]. “Філософія ботаніки” є своєрідною енциклопедією рослин того часу (вийшла друком англійською 1775 р. у Лондоні) [107, с. 328]. У цій праці латинські терміни отримали свої відповідники англійською мовою.

Значний поступ лісознавчої термінології пов’язують з іменем француза Дюамеля дю Монсо (Duhamel du Monceau, 1700-1782), одного з великих лісівників XVIII ст., інспектора з лісових питань для французького флоту. Його праці, опубліковані між 1755 і 1765 рр., стали, як стверджує М. Agnoletti, основоположними для розвитку лісівничих наук [199, с. 384].

У кінці XVII – на початку XVIII ст. пріоритет у розвитку наукового лісівництва перейшов до німецьких учених. Серед них були такі, які суттєво вплинули на розповсюдження лісівничої науки в інших європейських державах. У 1869 р. випускник однієї з лісівничих шкіл Австрії Адольфо Беренгер очолив Італійську лісову школу. Він започаткував інтегративний підхід до вивчення лісової системи, сформувавши цілісну систему прикладних лісівничих дисциплін [199, р. 385]. Найвідомішими серед німецьких вчених були Генріх Котта (Johann Heinrich Cotta, 1763-1844) та Йоган Крістіан Гундесгаген (Johann Christian Hundeshagen, 1783-1834). Г. Котта – основоположник сучасного лісознавства як наукової дисципліни. Він розробив систему ведення лісового господарства – *nachhaltigen Forstwirtschaft* (англ. **sustainable forestry**), розглядаючи його одночасно як науку і мистецтво, наголошуючи як на економічному значенні лісу, так і на його естетичній функції. У праці

Anweisung zum Waldbau (“Вступ до лісівництва”), 1817, він ввів у науковий обіг новий термін *silviculture* (*der Waldbau*, лісівництво) [290].

Йоганна Гундесгагена називають батьком лісової статистики та вважають визначним класиком-енциклопедистом лісівництва. Він також відомий своїми працями “Методологія та основи лісового господарства” (1819), “Енциклопедія лісового господарства” (*Encyclopädie der Forstwissenschaft*, яку видавали тричі у 1821-1831 pp.), “Таксаційне оцінювання лісових ресурсів на нових наукових принципах” (1826). З його нового бачення бере початок економіка лісового господарства [284]. Інший німецький учений, Мартін Фаустманн, у 1849 р. запропонував методику розрахунку максимального доходу з урахуванням циклу рубань, започаткувавши новий підхід до створення продуктивних лісостанів [285].

У середині XIX ст. в Європі з’являється низка фахових знань (дисциплін): лісознавство (*silviculture*), захист лісу (*forest protection*), лісівничі технології (*forest technology*), управління лісовим господарством (*forest management*), економіка лісу (*forest economics*), ведення господарства в межах вододілу (*watershed management*), лісова таксація (*forest mensuration and assessment*), лісова статистика (*forest statistics*). З цього періоду походять такі терміни: запас насаджень (*growing stock*), приріст деревини (*wood increment*), зрілий ліс (*mature forest*), молодняк (*juvenile, young trees*), головне рубання (*harvest cutting*), проріджувальне рубання (*thinning*), період рубань (*felling interval*).

Вирощування дерев, заготівля й обробіток деревини вимагали фахових знань. У кінці XVIII ст. виникли перші приватні навчальні заклади лісівничого спрямування (школа Котти в Саксонії, 1811; школа в м. Нансі, Франція, 1825). У цих лісівничих закладах, де збереглися традиції давніх шкіл, виразно починає окреслюватися становлення лісівничої науки у сучасному розумінні. Так, у німецьких землях ще з XVI ст. розпочалося системне управління лісами: кожен лісову ділянку було поділено на секції, щоб забезпечити невиснажливе лісокористування. Такий план робіт потребував точних мап, оцінювання запасів деревини та знання темпів приросту деревини на корені, а отже й відповідної термінології [280, том. 19, с. 410-411].

Науково-дослідницька робота передувала поширенню лісівничої освіти. У кінці XVII ст. латина дедалі більше втрачає свої позиції в освіті, але ще міцно зберігає їх у науці, зокрема в ботанічній термінології. Книгодрукування та освітній процес, започаткований епохою Просвітництва (XVIII ст.), спричинилися до систематизації знань і комплексного вивчення лісового господарства, прискорили поширення фахової літератури, відтак і її термінології. Провідні теоретики і практики лісівництва винаходили нові терміни для лісового господарства [268, с. 384]. Колишні студенти, вивчившись у Німеччині та Франції, організовували власні лісівничі школи на зразок своїх *alma mater* та використовували навчальну літературу, перекладену з німецьких підручників (до прикладу, Willam Schich, *Manual of Forestry*, London, 1889). Відтак, німецькі моделі управління лісами активно запроваджувались у Європі та світі [211, с. 195, 321].

Випускники європейських лісівничих шкіл закладали освітньо-дослідницькі осередки для втілення передових принципів лісівництва, їх радо запрошували на роботу в Європі й в Америці. Не можна оминати увагою того факту, що на XVII-XVIII ст. припадає розквіт садово-паркової культури в Англії, Франції, Німеччині та Голландії. У другій половині XVIII – середині XIX ст. було сформовано пейзажний напрям і закладено принципи англійського ландшафтного мистецтва [280, том. 4, с. 671]. Як відомо, 1750 р. англійська мова вже була поширена далеко поза межами Британії, а до 1850 р. набула статусу світової мови [274, с. xiv-xviii]. Отож, домінантні позиції англійської мови сприяють не тільки її поширенню, але й становленню її галузевих терміносистем.

Запровадження нових термінів у англомовний контекст відбувалося насамперед через законотворчість і науково-навчальну літературу. Варто згадати *An Act for the better Preservation of Timber Trees and of Woods and Underwoods* (1766) і такі видання: Manwood J., *A Treatise of the Laws of the Forest* (1665); Worlidge J., *Dictionarium Rusticum & Urbanicum* (1704); Hunter, A., *Evelyn's Sylva or a Discourse of Forest-Trees* (1776); Boutcher, W., *A Treatise on Forest-Trees* (1778); Hayers S., *On Planting and Management of Woods* (1794); Monteath R., *The Forester's Guide* (1820); Michel J., *Dendrologia* (1827); Johns C.,

The Forest trees of Britain (1849); Jefferies R., *The Amateur Poacher* (1879) [212, с. 215-235].

Засади тогочасного лісівництва та нові концепції розвитку лісового господарства, розроблені здебільшого німецькими лісівниками, знайшли свій розвиток на якісно новому рівні на теренах молодій американській державі. Плідному розвитку лісівництва у США сприяло ухвалення низки законодавчих актів (the Morrill Act, 1862; the Land Grant College Act, 1891; Weeks Act, 1911; Smith-Lever Act, 1914; Clarke-McNary Act, 1924), які запроваджували і розвивали державницький підхід в управлінні лісовим господарством [282, том. 4, с. 986], [280, том. 19, с. 411], [292, 293, 304]. Сформовано бюро Лісової служби (US Forest Service) з метою збереження національних лісів. Новий світ перетворився в потужний центр розвитку організаційних структур лісового господарства.

Однак, політична ситуація у світі не сприяла розвитку лісівництва і, відповідно, термінології. Ще до середини XX ст. зберігалися усталені віками традиції ведення лісового господарства. Якщо стимулом для розвитку лісового господарства в США у XIX ст. були державні законодавчі акти і заснування державних лісівничих організацій та шкіл, то у XX ст. таким каталізатором стало застосування комп'ютерних технологій, а глобалізаційні процеси висунули на передній план екологічний аспект.

Третій період, екотехнічний, триває з 60-х років XX ст. У цей час вирішення проблем довкілля, які набувають глобального виміру, виходить на міжнародний рівень. Триває розвиток і збагачення спеціальної лексики шляхом поповнення термінами здебільшого екологічного спрямування. Науково-технічний прогрес став головним фактором формування чітких наукових уявлень і понять та їхнього адекватного вираження мовними засобами.

Після Другої світової війни на розвиток лісового господарства неабиякий вплив мали швидкий ріст населення й економіки, деколонізація світу. Профільні навчальні заклади стали партнерами адміністративних структур лісового господарства, наукові дослідження проводили через вкладення цільових інвестицій. Відбувається модернізація галузі та посилюється її міжнародна інституційна структура (заснування Міжнародного агентства під

егідою ООН з питань продовольства та сільського господарства – Food and Agriculture Organization, FAO). Закладаються лісостани зі швидкорослими породами (*fast growing species*) та відбувається інтенсивне знеліснення (вирубубання тропічних лісів). Інтенсивність лісозаготівлі збільшена завдяки механізації та зменшенню ручної праці. Заготівлю здійснюють на крутосхилах та у важкодоступних місцях. Набуває поширення суворий державний контроль за лісами. Починають запроваджувати плату за право отримання патенту, земельні ренти, ліцензійні збори. Корупція, неефективність контролю свідчили про недосконалість, формальний характер цієї системи [199, с. 387]. З'явилися нові терміни: *social forestry* (лісове господарство задля соціального розвитку), *community forestry* (лісове господарство самоврядної громади), *forest co-management* (спільне ведення лісового господарства) та інші.

У 1964 р. питання запровадження суцільних рубань лісу (*clear cutting*) стало предметом критики, особливо в Північній Америці, де найбільше практикували цей метод, навіть у заповідних зонах. Спеціалісти галузі почали наголошувати на багатофункційності лісу [199, р. 388]. Погіршення екологічної ситуації у світі спричиняє занепокоєння наукової громадськості. У 1970-х в лісовому господарстві, як і в інших сферах, актуалізувалися проблеми довкілля через втрату в природних екосистемах деяких видів фауни, що було зумовлено заміною корінних лісостанів монокультурами, наслідками ґрунтової ерозії та ін. Зароджується лісова екологія (*forest ecology*).

З 1980-х рр. увага фокусується на питаннях, пов'язаних із довкіллям і стосунках “людина-довкілля”, які є вагомими у зміні екосистем, адже, аби зрозуміти зміни в лісових екосистемах, потрібно ретельніше вивчити вплив людини на довкілля. Базуючись на досягненнях лісової екології, постає цілком нове бачення структури лісового господарства, функцій і динаміки лісових екосистем. Тут варто згадати праці: Oliver Rackham, *Trees and woodland in the British landscape* (1976); E. H. Borman, G. E. Likens, *Pattern and Process in a Forested Ecosystem* (1979). Особливо значущими є дослідження кліматичних змін і зміни гідрологічного режиму, ерозії ґрунтів та рослинного покриву (C. R. Turbs *The new forest: an ecological history* (1968) [209, с. 12-13].

Нові тенденції у розвитку лісового господарства зумовили еколого-економічний взаємозв'язок у вирішенні проблем охорони й раціонального використання лісових ресурсів. Проф. Ю. Ю. Туниця запропонував розглядати ліс як еколого-економічну систему взаємопов'язаних між собою чотирьох обов'язкових компонентів, так звану систему DMFR (аббревіатура, що позначала початкові літери латинських і грецьких слів: дерево, гриб, фауна, рекреація) [184, с. 10, 52-53]. Такий всеохопний підхід використано для представлення сфери функціонування термінології лісового господарства крізь призму галузевої спеціалізації. Підняття науки на якісно новий рівень зумовило розвиток сучасних концепцій, які знайшли своє відображення у термінології. Розвиток такого підходу та подальше опрацювання цієї ідеї представлено у Структурній схемі англomовної термінології лісового господарства (Додаток А.1). З подальшим інтенсивним розвитком лісового господарства розширювався понятійний апарат лісівничих термінів. Виникнення нових понять зумовило нове мислення, а це дало змогу розробити сучасні концепції в управлінні лісовим господарством, такі як *ecosystem management* (управління екосистемами), *sustainability concept* (концепція сталого розвитку), *sustainable management* (невиснажливе управління лісовими ресурсами), *forest health* (життєздатність лісу) та інші.

За останні півстоліття відбулася низка міжнародних форумів, серед них – Конференція ООН з проблем довкілля (Стокгольм, 1972) та Звіт комісії Брундтланд (Brundtland Comission, 1987), Rio+ (1992, 1997, 2002, 2012). Ці форуми – це спроба подолати суперечності у площині економічного зростання і захисту довкілля на підставі парадигми сталого розвитку (*sustainable development*), що передбачає тривале використання природних ресурсів та екосистем (*sustainable yield*). На цьому етапі розвитку лісового господарства важливу роль відіграє еколого-економічний аспект. У науковий вжиток входять такі терміни як *global warming* (глобальне потепління), *environmental conservation* (збереження довкілля), *biological diversity / biodiversity* (біологічне різноманіття), *forest ecosystem health and vitality* (стан і життєздатність лісових екосистем), *forest certification* (сертифікація лісів), *sustainable forestry* (стале лісокористування), *forest degradation* (деградація лісу), *forest restoration*

(відновлення лісів), *conservation of threatened species* (збереження видів, яким загрожує зникнення), *unsustainable land management* (неналежне управління земельними ресурсами), *forest stewardship* (нагляд за лісом з метою забезпечення сталого лісокористування), *deforestation* (зnelіснення), *illegal harvesting* (несанкціоноване рубання), *timber and non-timber forest products* (деревні та недеревні продукти лісу), *ecologically unimpaired environment* (екологічно неушкоджене довкілля), *environmental damage* (заподіяння шкоди довкіллю). Сьогодні розвиток лісового господарства немислимий без екологічної та природоохоронної діяльності (*nature conservation*).

З огляду на зміни суспільних пріоритетів і філософської парадигми, поняття “раціональне природокористування” (*rational use of natural resources*) поступилося місцем поняттю “сталий розвиток” (*sustainable development*). Формуються нові дисципліни екологічного спрямування, до прикладу, екологія лісових систем; розробляються нові концепції, зокрема – концепція сталого (екологічно зрівноваженого) розвитку. Такі терміни як *conservation* (збереження, охорона та раціональне використання), *natural reserves* (природні заповідники), *multiple use* (багатофункційне використання), *sustainable management* (невиснажливе управління ресурсами), *sustained yield* (невиснажливо-продуктивний спосіб управління лісовим господарством) мають адекватні відповідники практично у всіх розвинених мовах. Продовжують творитись і вдосконалюватись новітні поняття: *ecological safety* (екологічна безпека), *ecological effect* (екологічний ефект), *environmental taxes* (екологічні податки), *certification of forests* (екологічна сертифікація лісів), *Environmental Constitution of the Earth* (Екологічна Конституція Землі).

Отже, перший період, доіндустріальний, охоплює час до середини XVIII ст. Для цього етапу характерні терміни англосаксонського походження, які стосувалися мисливства, вирубування лісу для господарських потреб, а також різноманітного побічного користування. Вплив латинської лексики пов’язуємо насамперед з офіційними документами, які засвідчують право власності на ліси. Термінологія цього періоду загалом виражалася однокомпонентними лексемами, здебільшого іменниками та дієслівними формами. Другий період, індустріальний, тривав зі середини XVIII ст. до 90-х років XX ст. Для нього

характерне промислове використання лісу. Ліс розглядають як комплексну систему. Відбувається спеціалізація галузі. Терміносистема формується у процесі розвитку промисловості та її модернізації, підвищення фахового рівня працівників галузі. Заснування низки лісівничих шкіл стало одним із визначальних чинників для становлення галузевої наукової мови та її термінології. У межах навчально-дослідницьких осередків і товариств терміносистема галузі поповнилася новими термінологічними полями на основі як латиномовної, так і питомої національної лексики. Третій період, екотехнічний, розпочався у 60-90-х рр. XX ст. У цей час вирішення проблем довкілля, і лісів зокрема, набуває глобальних вимірів. Характерними рисами цього періоду є формування терміносполук, екологічна спрямованість і міжнародна уніфікація термінології. У контексті глобалізаційних процесів англomовна термінологія лісової галузі значною мірою стає базовою для розвитку галузевих терміносистем інших мов.

1.2.2. Ключові проблеми термінознавчих досліджень у галузі лісового господарства

Галузева термінологія посідає важливе місце у лексичній системі кожної мови як інструмент фахової комунікації та індикатор, що відображає концептуальну картину розвитку виробничої сфери. Як інструмент фахового спілкування термінологія лісового господарства обслуговує різні види виробничої діяльності: від вирощування лісу до використання лісових ресурсів.

Відколи англійська мова стала мовою міжнародного спілкування (*lingua franca*), вивчення англomовної термінології лісової галузі набуває дедалі важливішого значення для сучасного українського академічно-дослідницького середовища. Передусім, це зумовлено потребою вдосконалення концептуальних засад і розвитку регуляторних механізмів міжнародної екологічної співпраці. Дослідження англomовної терміносистеми лісового господарства є важливим у сучасному глобалізованому фаховому просторі. Про це свідчить навіть той факт, що англomовні терміни взято за основу для створення відповідників у французькій, німецькій, іспанській мовах, і на цій

базі укладаються та плануються до видання багатомовні словники термінів лісової галузі [273, с. 352].

Актуальність формування термінології зумовлена, по-перше, помітною зміною у розумінні потреб використання та цінності лісів у всьому світі; по-друге – різними цілями в управлінні лісами, залежно від права власності на них. Розуміння зацікавленою громадськістю цих питань здебільшого не збігається з інтересами власників лісів і суперечить природоохоронним вимогам. Виникає нагальна потреба вдосконалити юридичний аспект галузевої термінології. Через розбіжності у питаннях цільового призначення, використання та форми власності на ліси закономірним залишалося те, що лісова термінологія загалом була неунормованою і неузгодженою. По-різному трактували такі терміни як *sustainability* (невиснажливе управління лісовими ресурсами), *forest health* (життєздатність лісу) та *clearcutting* (суцільне рубання). Ще донедавна лісогосподарська практика була зорієнтована лише на лісоексплуатацію (*timber management*), а не на невиснажливе управління лісовими ресурсами [206, с. 3-4]. Відтак, в екологічно орієнтованих терміносистемах з'явилася ціла низка нових концептуальних понять.

Водночас відбулися кардинальні зміни у ставленні суспільства до лісів. У минулому ліси розглядали головню як сировинний ресурс – тобто з погляду економіки. У наш час ліс розглядають з позиції сталого розвитку, тобто економічний розвиток має бути підпорядкований екологічному імперативу. Упорядкування термінології лісової галузі першими розпочали фахівці в США. Американські вчені стають першими розробниками та укладачами словника термінології лісового господарства в англomовному світі. Департамент з питань сільського господарства (USDA) та Бюро землеуправління (The Bureau of Land Management) вживали заходів для посилення охорони лісів. Землі з промисловими лісами почали розглядати як основу для сертифікації лісових господарств зі сталого розвитку [273, с.viii].

З огляду на розвиток демократії, громадськість могла широко обговорювати проблеми в лісовому господарстві. Під час дебатів далася визнаки

термінологічна неузгодженість, характерна і для середовища фахівців. Крім того, класична лісівнича система, започаткована в XVIII ст., зробила стрімкий поступ у науково-технічному розвитку в XX ст. Комплексне використання деревини стало можливим завдяки удосконаленню техніки і технології лісозаготівель. Під час лісозаготівлі утворювалися різні види відходів деревини, які не мали своєї загальноприйнятої назви. З огляду на це, до кожного технічного звіту додавали словник термінів, глосарій [205, с. 5-6]. Поряд із цим термінологічна неунормованість перетворилася на головну проблему, її вирішення вбачали у термінологічних дослідженнях, які проводилися б як на науковому університетському, громадсько-галузевому та міжнародному рівнях фахівців.

Лише зі середини XX ст. термінологія лісової галузі, в основі якої були англomовні терміни, стала об'єктом для узагальненого дослідження під патронатом ООН, зокрема в діяльності Організації з питань продовольства та сільського господарства (Food and Agriculture Organization, FAO), Об'єднаного комітету з бібліографії (Joint Committee on Bibliography) та Міжнародної спілки лісових дослідницьких організацій (International Union of Forest Research Organizations, IUFRO). Ці організації здійснили посильну роботу, щоб кардинально впорядкувати і внормувати термінологію лісового господарства.

Третій Світовий лісogосподарський конгрес, проведений у 1949 р. в Гельсінкі (Фінляндія), висунув пропозицію щодо створення багатомовного словника лісових термінів з метою їхньої стандартизації. За підтримки урядів США і Канади розпочалася праця над створенням словника лісової термінології, базою для якого стали чинний варіант лісової термінології для країн Британської співдружності *The British Commonwealth Forest Terminology* і третє видання словника лісової термінології *The Forest Terminology* Товариства американських лісівників. У 1964 р. до проекту долучилась Великобританія, а пізніше – фахівці з Ірландської Республіки та Південно-Африканської спілки. Зведені терміни було подано на доопрацювання в Товариство американських лісівників, а згодом, для внесення остаточних поправок, знову передано в

Оксфорд. Семантичні порівняння, здійснені фахівцями США та Країн Британської Співдружності, виявили численні відмінності у вживанні фахових термінів навіть серед англомовних спеціалістів [273, p. vii, viii].

Під міжнародним контролем та за сприяння FAO й IUFRO було опубліковано *The Terminology of Forest Science, Technology, Practice and Products* як результат праці згаданих комісій і груп. Це наукове видання становить своєрідну віху в розвитку як лісівничої науки і техніки, так і терміносистеми лісового господарства загалом [273, p. 352].

Інтеграція України до міжнародного чи Європростору ставить чіткі та конкретні вимоги, одна з яких – адаптувати власну систему технічного регулювання (стандартизацію та сертифікацію) до міжнародної практики. У цьому аспекті завдання української науки – розвинути науково-технічну термінологію та розробити національні термінологічні стандарти у гармонізації з відповідною термінологією міжнародних стандартів [40, с. 6, 8].

У цьому руслі в Україні вже створено низку технічних комітетів і служб з питань стандартизації, де мовники та фахівці галузей працюють над розробленням національної термінологічної політики, творенням нових українських термінів та укладенням проектів гармонізованих (погоджених, виважених) національних стандартів. Так, функціонують Комітет наукової термінології при Президії НАН України, Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології при НУ Львівська Політехніка, проводяться міжнародні наукові конференції та круглі столи (“Проблеми української термінології СловоСвіт”, НУ “Львівська політехніка”), “Українська термінологія і сучасність”, Всеукраїнський лінгвістичний форум молодих учених (Інститут української мови НАН України, м. Київ), засновано наукові вісники, присвячені дослідженню питань термінологічних студій “Термінологічний вісник”, “Українська термінологія і сучасність”, “Проблеми української термінології СловоСвіт” та ін.

Випрацювання принципів гармонізації термінологій національних мов є важливою передумовою полегшення спілкування фахівців у міжнародному

просторі. Складовою частиною гармонізації термінів є планомірна інтернаціоналізація, тобто узгодження значень близьких за формою різномовних термінів зі встановленням для них точних відповідників, а також вибір із числа синонімів термінів з інтернаціональними формами. На думку С. В. Гринев-Гриневича, гармонізація міжнародної термінології охоплює такі етапи: 1) системне зіставлення національних термінологій і терміносистем; 2) укладення зведеної класифікаційної схеми понять з урахуванням усіх понять, відображених у порівнюваних національних термінологіях; 3) формулювання й уточнення міжнародних дефініцій і коригування та приведення у відповідність до них національних дефініцій; 4) випрацювання домовленості щодо встановлення однозначного розуміння і використання еквівалентних національних термінів; 5) інтернаціоналізація, що передбачає взаємне запозичення в національні мови термінів для заповнення лакун у національних терміносистемах. С. В. Гринев-Гриневич наголошує, що неодмінною умовою гармонізації термінології має стати встановлення відповідників не окремих термінів, а терміносистем загалом [39, с. 119-120]. Вважаємо, що гармонізація є свідченням тенденції до однозначного розуміння, міжнародного погодження й одноманітності вживання позначень у сфері науки у глобальному масштабі, що відповідає духові часу.

Англомовна версія “Термінологічного словника лісового господарства” слугує як інтернаціональна модель, і її розроблено для використання в усьому світі. У різних мовних варіантах терміни мають бути впорядковані за алфавітом цієї мови, але з посиланням на відповідні англомовні терміни. З огляду на прийняті міжнародною спільнотою конвенції та акти (1977-2011 рр.), на часі – міжнародна стандартизація, уніфікація і кодифікація термінології лісової галузі. У контексті глобалізаційних процесів англомовна термінологія лісової галузі значною мірою стає базовою для розвитку галузевих терміносистем інших мов [273, р. 351]. Україна як європейська держава та член ООН активно долучається до запропонованих ініціатив. Праця над добorem вітчизняних

відповідників сприятиме запровадженню в україномовний простір сучасних термінів лісового господарства.

Основні напрями роботи щодо вирішення ключової проблеми термінознавчих досліджень у галузі лісового господарства передбачають: узгодження національної термінології з англomовною, яка є міжнародною; вироблення методологічних засад уніфікації терміносистеми, визначення способів її збагачення як шляхом власних мовних одиниць і необхідних лексичних запозичень (теоретичний аспект), участь українських термінологів у роботі міжнародних організацій з питань стандартизації (прагматичний аспект), укладання фахових галузевих термінологічних словників у співпраці фахівців галузевої науки і техніки та філологів (прикладний аспект). Розбудова термінологічної системи лісового господарства є, власне, визначальним чинником у розвитку наукових підвалин професійного спілкування й обміну досвідом як на вітчизняному, так і на міжнародному рівнях.

Євроінтеграція України потребує передусім адаптації державних стандартів, їхньої екологічної сертифікації до міжнародної практики. Своєю чергою, це потребує розвитку науково-технічної термінології та розроблення національних термінологічних стандартів у відповідності до міжнародних. Для реалізації цих завдань в Україні створюються відповідні структури – комітети і служби, проводяться міжнародні форуми, засновані наукові видання з питань термінологічних студій. Виходячи з важливості гармонізації, вбачається необхідним приведення понять і відповідних їм термінів до міжнародних стандартів та забезпечення міжмовної відповідності терміносистем, що сприятиме вільній міжнародній професійній комунікації та поширенню новітніх наукових здобутків.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Фахова мова (або мова спеціального призначення) – це сукупність усіх мовних одиниць, що функціонують у професійній комунікативній сфері для забезпечення комунікативного діалогу між фахівцями; базову основу цієї

сукупності мовних засобів становлять чітко дефініційовані терміни. Порівнянно з загальноновживаною лексикою, спеціальні одиниці фахової мови характеризуються точністю позначуваних ними понять і формуванням цілісної системи, де кожний термін має своє місце та поле функціонування. Фахову мову лісового господарства можемо трактувати як збірне поняття всіх субмов галузі (лісівництва, лісокористування тощо). Фахові мови є важливим структурним компонентом, водночас вони становлять підклас лексико-семантичної підсистеми національної мови. Структуруючи фонд фахової лексики, виокремлюємо ядро термінів – вузькогалузеві одиниці, периферійну частину – суміжну (міжгалузеву) термінологію інших терміносфер, що є дотичними і використовуються у досліджуваній сфері знань, а також пласт загальноновживаної нетермінологічної лексики, яка обслуговує тематичну ділянку галузі.

2. Термін – мовний знак (слово чи словосполучення), що стосується спеціальної сфери знань, відображає результати досвіду та практичної діяльності людини, акумулює і передає професійні чи наукові знання про властивість об'єкта пізнання конкретної галузі; через дефініцію термін розкриває свої суттєві ознаки, виражає конкретне поняття у спеціальній сфері, входить у галузеву систему понять і обмежується певною сферою вживання, тобто функціонує у конкретному галузевому термінологічному полі. Основними характеристиками терміна є пов'язаність із науковою концепцією галузі (концептуальний характер), наявність дефініції, однозначність, емоційна нейтральність, системність. Водночас термін має задовольняти такі вимоги: лаконічність (стислість), дериваційна спроможність (потенціал творення похідних), відсутність синонімів, вмотивованість (внутрішня прозорість форм), милозвучність.

Сукупність термінів становить термінологію, що є складовою частиною фахової мови і, своєю чергою, підсистемою національної мови.

3. Терміносистема – впорядкована сукупність термінів, які, з одного боку, адекватно описують систему понять, що лежить в основі спеціальної сфери

людських знань або діяльності, позначаючи предмети і явища дійсності; з іншого – становлять чітко окреслену структуровану систему ієрархічно взаємопов’язаних елементів через різні типи відношень (логічні, лексико-семантичні тощо). Кожна наука є своєрідною системою, в якій поняття займають чітко визначене місце і в якій кожне поняття можна виразити через співвідношення загальне – конкретне (родо-видові зв’язки).

4. Терміносистема лісового господарства (*forestry term system*) – історично сформована, організаційно та структурно впорядкована сукупність термінів, що виражає систему понять галузі та слугує для забезпечення специфічних потреб спілкування у цій сфері науки та виробничої практики; характеризується чітко окресленою структурою ієрархічно взаємопов’язаних елементів, основу якої становлять логічні та лексико-семантичні відношення; кожне поняття галузі, виражене терміном, займає чітко визначене місце і виражається через співвідношення загальне – конкретне.
5. Термін лісового господарства (*forestry term*) – слово або словосполучення, що 1) виражає поняття у сфері лісового господарства, має визначення у галузевій літературі, 2) введено і функціонує у галузі лісового господарства та 3) вживається у системі знань лісогосподарської науки, закріплене у законодавстві на позначення об’єктів, явищ, процесів, ознак, характеристик, правовідносин у лісівничій науці та практиці. Джерелами термінів лісового господарства є наукова література, галузеві та фахові словники, законодавчі й нормативно-правові акти, а також розмовна фахова мова.
6. Терміни та професіоналізми є семантично близькими, часто номінують одні й ті ж поняття. Основна відмінність між ними – використання перших у загальновизнаній офіційній, стандартизованій фаховій мові, а других – здебільшого у розмовній сфері.
7. Сучасна термінологія лісового господарства бере відлік від часу заснування перших лісівничих шкіл у Німеччині та Франції. Запроваджені тогочасні терміни сформували історичне ядро лісівничої термінології. Перші спеціалізовані назви можемо вважати прототермінами. З іншого боку,

виникнення лісівничих шкіл на Американському континенті та в Англії можна вважати часом появи вже питомо англомовної лісівничої термінології. У процесі формування англомовної терміносистеми лісового господарства можна чітко окреслити три основних періоди її становлення (доіндустріальний, індустріальний, екотехнічний), кожен із яких віддзеркалює поступ у лісівничій науці та практиці, поповнення і розвиток її термінологічного фонду.

8. Процеси гармонізації, унормування системи понять і стандартизація фахових одиниць надають термінові статусу повноцінного офіційного вживання у галузевій мові. Термінологічні словники, тезауруси, розроблення державних стандартів віддзеркалюють стан розвитку конкретної галузевої терміносистеми та є своєрідними мовними банками (кодексами) нормативної уніфікованої, упорядкованої термінології для віднайдення адекватних засобів вираження галузевих понять. Необхідність гармонізації та використання міжнародних термінів, посилена перспективою членства України в Європросторі, висуває важливе завдання: стандартизацію термінів, їхню сертифікацію у відповідності до міжнародної практики. Низка практичних заходів (створення комітетів, заснування вісників) здійснюється з метою розроблення вітчизняних стандартів і науково-технічної термінології згідно з міжнародними критеріями. Вимоги еквівалентності й адекватності потребують усунення розбіжностей вихідної та цільової мов, узгодження лінгвістичних та технологічних аспектів залежно від специфіки лісівничих знань і практики.

Основні положення цього розділу дослідження викладено у відповідних публікаціях автора [121, 124, 126-127, 132].

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Шляхи формування англомовних термінів лісового господарства

2.1.1. Запозичені лексеми в англомовній терміносистемі лісового господарства

Галузева термінологія лісового господарства, основу якої становить питома загальноживана лексика, поповнює свій мовний фонд шляхом запозичень, одним зі «способів заповнення лакун», якщо слово однієї мови не має адекватного відповідника в іншій [43, с. 103]. Вивчення, опис і аналіз семантики термінів, зокрема запозичених, є одним з аспектів дослідження галузових терміносистем. До етимології звертаються практично всі мовознавці, які вивчають семантику і функціонування загальномовної та спеціальної лексики. Дослідження запозичених одиниць представлено у працях як провідних західних науковців (L. Lipka, J. Saeed та ін.), російських (М. А. Кронгауз, И. М. Кобозева, С. В. Гринев-Гриневич та ін.), так і українських (М. П. Кочерган, Т. Р. Кияк, І. М. Кочан, Л. Д. Малевич, С. І. Вовчанська, М. Я. Саламаха та ін.).

У цьому аспекті мета дослідження полягає у представленні етимологічної характеристики запозиченої лексики у словниковому складі англомовної термінології лісового господарства. Завданням дослідження є з'ясувати семантичні особливості запозичень, встановити їхню типологію та функціонування. Наукова новизна праці полягає у виробленні комплексного підходу до лінгвопрагматичної характеристики англомовних термінів лісового господарства.

Потреба номінації нових реалій, зумовлених науково-технічним поступом, сучасними технологіями чи суспільними інтеграційними процесами, спричинює появу запозичених чи створення нових термінів [22, с. 192]. Погоджуємося з думкою, що головною причиною запозичень є обмеженість лексичних ресурсів мови. Запозичення є ефективним способом найменування

різногалузевих понять за умови використання зовнішніх ресурсів, тобто елементів інших мов. Під *запозиченням* розуміють як сам процес запозичання, так і переміщення елементів різних мовних рівнів (фонетики, семантики, лексики, морфології) з однієї мови в іншу. Запозичення, з огляду на високу точність відображення поняття, сприяють чіткості й оперативності викладення інформації та спрямовані на вдосконалення професійної комунікації [23, с. 113-114, 118]. Вказуючи на плюси і мінуси запозичень, О. О. Реформатський зазначає, що вживання слова-терміна у загальноновживаній мові є зрозумілим численному загалу мовців і дає змогу зберегти словниковий склад, мова не засмічується іноземними словами. Натомість, запозичені терміни зберігають однозначність і поза контекстом, втрачаючи свою експресивність. Використання елементів і словотвірних моделей грецької та латинської мов дає змогу формувати терміни за законами національних мов [155, с. 119-123].

Розрізняють і виокремлюють *джерело запозичення* лексичної одиниці від *джерела походження* [172, с. 8]. Процес проникнення чужомовного слова у загальномовну систему чи наукового-технічного поняття у галузеву сферу полягає у запозиченні терміна, яким це поняття позначене в мові оригіналу (мові-джерелі), якщо мова-позичальниця (мова перекладу) не може адекватно передати його смислове навантаження своїми питомими засобами. Запозичування терміна може відбуватися шляхом: 1) засвоєння «зовнішньої форми слова» (тобто через написання або звучання як у мові оригіналу) – *loan word*; 2) семантичного калькування морфемної структури слова (тобто через його поморфемний переклад) – *loan translation* [43, с. 110; 251, с. 194-195].

Питома загальноновживана мова мешканців Британських островів увібрала в себе запозичення тих народів, які мали політично-адміністративний вплив на цих територіях. З плином часу багато давніх запозичень – скандинавських (IX-XI ст. – період, що називають епохою вікінгів через завойовницькі походи скандинавів) і французьких (XI-XIV ст., так зване нормандське завоювання Англії) – ставали повсякденними і загальноновживаними, тож між ними іноді

важко провести межу. Як зазначає О.І. Смирницький, якщо мова-джерело невідома, запозичене слово вважають питомо національним [172, с. 245-252].

Практика обробітку землі й елементарних лісогосподарських заходів спиралася на мову англо-саксів, які саме були носіями англійської мови, початкового періоду розвитку, що відображено у назвах деяких лісогосподарських інструментів [59, с. 122-123]. Серед скандинавських запозичень, що з часом стали словами загальномовного вжитку, як терміни лісового господарства нині функціонують такі: **root** (корінь), **scorch** (опік листя, кори; опалювати), **score** (зарубина, робити зарубину), **scobs** (стружка, тирса). Для порівняння, поруч з останньою лексемою існують питомо автохтонні одиниці: **chip** (технологічна тріска, стружка); **dust** (тирса). Поряд зі скандинавськими лексемами домінантними одиницями терміносистеми є латиномовні лексеми: **forest, silva, arbor, plant, species, urban, conserve, habitat, nature, protect, preserve, reserve, inventory, biometry, sustain** та ін.

Лексема **forest** як франкомовне запозичення з латини виявила вельми продуктивну деривативну здатність і сформувала широке гніздо термінних одиниць: **forest, forested, forester, forestation, forestry, afforest, afforested, afforestation, deforest, deforested, deforestation, disafforest, disforest, disforestation, reforest, reforested, reforestation** [129, с. 509-510].

Ще одним запозиченням є лексема **crown** (< лат. *corona*) зі значеннями 'вінець', 'корона'. Вона стосувалася головно суспільно-адміністративного устрою, але увійшла до терміносистеми лісової галузі на позначення понять: 1) крона; 2) верхня частина дерева; 3) випуклість (гребінь) дороги; вершина дорожнього профілю. У поєднанні з іншими лексемами вона формує тематичне гніздо термінів: **spreading crown** (розлога, крислата крона), **crown class** (клас панівної породи), **crown closure** (зімкненість крон), **crown density** (щільність крони), **crown diameter** (діаметр крони), **crown fire** (пожежа верхова), **crown form** (форма крони), **crown length** (висота / довжина) крони), **crown thinning** (рубання верхове) [ММ, с. 17].

Лексема **taxation** (< лат. *taxare*) була введена з метою представлення оцінкової характеристики дерев (деревостану) на ділянці, визначення їхнього віку, приросту, об'єму, запасу деревини. Результати *таксації* надалі становлять основу для *обліку лісового фонду* (**forest inventory, forest biometry**). Примітним є те, що ці терміни стали інтернаціональними і засвоїлися в інших мовах за трьома типами мотивованості (фонетичним, морфологічним і семантичним) – зокрема в українській, де маємо такі самі скальковані терміни [74, с. 32-33].

На основі морфологічних засобів словотвору запозичені лексеми зумовили появу нових термінів, сформувавши власні семантичні поля. Для прикладу, **arbor** → **arboretum** (дендрарій, колекція живих дерев і кущів), **arboriculture** (лісівництво, вирощування дерев і кущів); **plant** → **plantation** (насадження), **transplant** (вирощений у шкільці саджанець, призначений для пересадження, але ще не висаджений: *трансплант*); **conserve** → **conservation** (збереження); **nature** → **natural** (природний); **protect** → **protection** (захист), **protective** (захисний); **preserve** → **preservation** (збереження недоторканості від браконьєрів); **reserve** (заповідний); **silva** (ліс) → **silvics** (лісознавство); **silviculture** (лісівництво, лісорозведення) та ін. [ММ].

З огляду на статус латини як мови науки у минулі століття, спостерігаємо велику кількість запозичених терміноодиниць лісового господарства саме латиномовного походження. Це переважно терміни на позначення основних понять лісознавства, процесів, інструментарію тощо: **angiosperm** (покритонасінний), **gymnosperm** (голонасінний), **circumference of the tree** (окружність стовбура); **coniferous** (хвойний); **deciduous** (листяний); **horticulture** (декоративне садівництво); **monoecious** (однодомний), **dioecious** (дводомний); **flora** (рослини), **fauna** (тварини), **herbaceous** (трав'янистий), **herbivorous** (трав'яїдний), **carnivorous** (комахоїдний), **terrestrial** (наземний), **raptor** (хижий птах), **predator** (хижак) / **predatory** (хижий), **trail** (волох, лісова дорога).

На основі латиномовних запозичень чи їхніх елементів утворилися терміни: **abiotic** (неживий, абіотичний); **aerobic** (аеробний, кисневий), **anaerobic** (безкисневий, анаеробний), **adventitious** (побічний, адвентивний); **apical**

(верхівковий, апікальний); *colony* (сім'я комашина – про бджіл, мурашок), *aquifer* (водовмісний шар ґрунту); *chlorophyll* (хлорофіл), *chlorosis* (хлороз, плямистість листя), *dominant trees* (панівні, домінуючі дерева, крони яких вищі від загального рівня намету), *codominant* (супутній, другорядний), *codominant trees* (дерева, крона яких формує загальний рівень намету), *vulnerable* (уразливий) та ін. [ММ].

Запозичена з латинської лексема *trail* (< лат. *tragulare*, ‘переслідувати звіра’, чи < лат. *trahere*, ‘тягти, волочити’) навіть в її українському відповіднику, фонетично калькованому з англійської, отримала й кальковане англійцями латинське значення: *трелювати* означає ‘волокти деревину з місця зрубу’. До прикладу, маємо гніздо цього терміна: *trail* (трелювальна дорога, волок), *hiking trail* (туристичний пішохідний маршрут), *nature trail* (природопізнавальна стежка), *green trail* (екомаршрут) [ММ], [301].

Спостерігаємо запозичення з грецької мови чи ті, які утворені на основі її елементів: *botany* (ботаніка) → *botanical garden* (ботанічний сад), *pathology* → *forest pathology* (фітопатологія лісових порід), *biotic* (живий, життєвий), *biomass* (фітомаса дерева), *biota* (історично сформована сукупність рослин і тварин на певній території; *біота*), *ecological* (екологічний), *ecotone* (перехідна зона між суміжними екосистемами; *екотон*), *edaphic* (едафічний, який стосується ґрунту), *anisotropic* (анізотропний, який має різні властивості у різних напрямках: довжина, ширина, висота), *photosynthesis* (фотосинтез), *autoecology* (аутекологія – наука, що вивчає взаємозв'язки між окремими організмами та довкіллям), *hygrophytes* (гідрофіти, рослини вимогливі до волог), *mesophytes* (мезофіти, середньо вимогливі), *xerophytes* (ксерофіти, маловимогливі); *endemic* (ендемичний, місцево-ізолюований – про вид). Як зразок греко-латинського словотвору наведемо приклади: *biocide* (біоцид – хімічний засіб для запобігання ураженню чи руйнуванню деревини); *bioreserve* (біорезерват), *mycology* (мікологія), *mycorrizal fungi* (мікориза) [ММ].

Існують інші шляхи запозичень: грецькі з латини (або латинські через грецьку): *insect* (комаха); *climax* (найвища точка в розвитку), *climax community*

(клімаксове рослинне угруповання = стабільна стадія в сукцесії угруповань), *climax forest* (стадія зрілості лісу, вік стиглості); грецькі з латини через французьку: *chestnut* (каштан); латинські через французьку: *arid* (посушливий, неродючий – про ґрунт), *aquatic* (водяний, водний), *cedar* (кедр), *lynx* (рись), *recreation* (рекреація), *detention reservoir* (водойма для затримання повеневих вод); старонімецьке через французьку: *garden* (сад); з верхньонімецької: *warden* (єгер); *wisent* (зубр); з італійської: *bison* (бізон) [MM].

Для назв інструментів і приладів англійська фахова мова лісового господарства також послуговувалася запозиченнями з класичних мов: *altimeter* (альтиметр, висотомір), *dendrometer* (дендрометр – прилад для вимірювання товщини та висоти стовбурів дерев), *hypsonometer* (прилад для вимірювання висоти дерева, висотомір), *clinometer* (прилад для вимірювання кутів нахилу місцевості; висотомір); *xylometer* (пристрій для визначення щільності деревини, ксилометр); *relascope* (реласкоп, повнотомір – таксаційний пристрій для визначення суми площ поперечних перерізів дерев, що утворюють деревостани) [MM].

Спостерігаємо також паралельне вживання як запозичень, так і питомих національних відповідників із тим самим значенням. Іншомовні запозичення уточнюють або поглиблюють значення, зумовлюють розширення лексико-семантичного поля, можуть бути синонімічними дублетами термінів і функціонують здебільшого як вузькофахові: *aphis* (лат. *pl. aphid*), *plant louse* (*plant lice*) і *greenfly* (попелиця, тля); *aburnum* (лат.) і *sapwood* (заболонь); *deciduous* (лат.) і *broadleaved* (широколистий); *silvics* (лат.) і *forest science* (лісознавство); *medullary ray* (лат.) і *wood ray* (серцевинний промінь); *decay* *v, n*, (лат.) (гнити, гниття) і *rotten adj.* (гнилий): *decay in tree, tree decay* (гниль в дереві) – *rotten trees* (фаутні дерева; дерева, пошкоджені гнилизною); *auger* (свердло, бур) і *borer* (1. деревоточець, короїд; 2. бур, бурав, свердло), *boring* (свердління, буріння), *boring insect* (деревооточець); *indigenous species* і *native species* (види місцевого походження, автохтонні); *mortality* і *losses* (відпад) [MM].

Латинська лексема *coniferous* (< лат. *cone+ferre*, що має конусний плід) – хвойний отримала національний відповідник, що має довгу традицію вжитку, – *softwood*, а *deciduous* (< лат. *de+cadere*, опадати) – листяний має відповідники, теж близькі за значенням, але не тотожні – *hardwood* та *broadleafed / broadleaved*. Варто зазначити, що термін *softwoods* не є адекватним для позначення хвойних порід, оскільки не всі хвойні дерева мають м'яку деревину, трапляються і тверді хвойні породи (тис ягідний – *common yew*, *Taxus baccata* L.). А *hardwoods* (листяні) не всі мають тверду деревину. З огляду на викладене, латиномовні терміни *coniferous* і *deciduous* є стислими та влучно передають семантику. Деякі запозичення функціонують як у науковому вжитку, так і в загальноживаній мові: *recreation* (рекреація, відпочинок); *reserve* (заповідник, заказник) / *natural reserve* (природний заповідник).

З розвитком наукових знань і технічного поступу окремі поняття чи значення їхніх лексем теж зазнають змін. Як трансформувався зміст запозиченого слова, бачимо на прикладі лексеми *seminarium / seminary* – колись 'шкілка, розсадник', сьогодні вона позначає лише вид шкіл для духовенства і належить до терміносистеми богословських наук. Від XVI ст. для позначення цього поняття маємо новий лісівничий термін *nursery*, що походить зі старофранцузького *norture*, чи з латинського *nutrire* (вигодовувати). Лексема *nursery* зазнала зсуву у власній семантиці та функціонує у терміносистемі лісового господарства на позначення шкілки: *forest nursery* (шкілка, лісовий розсадник), *nursery garden* (розсадник для дерев). Для передачі цього ж поняття є також питомо англійський термін *seedbed* (грунт для висіву, грядка). Терміни латинського походження поєднуються з англійськими лексемами. Так, утворений термін *dormancy* (зимова сплячка) (< лат. *dormire*), що стосується тварин (пор. старослов. *dremati* та укр. *дрімати*), у поєднанні з питомо англійським *seed* утворив термін: *seed dormancy* (насіння у стані спокою) [ММ; 300].

Важливими термінами лісового господарства і семантично близькими є лексеми *habitat* та *environment*, які водночас належать до біологічної,

лісівничої, екологічної та суміжних терміносистем. У контексті лісового господарства, термін **habitat** (< лат. *habitare*) як ‘місце існування і поширення виду, біотоп’, трапляється в латиномовних текстах з 1762, а як термін – з 1854 р. У галузевій терміносистемі цей термін має невисокий ступінь сполучуваності: **habitat type** (тип ділянки, визначений за домінантними видами, який характеризує її біологічний потенціал), **natural habitat** (природне середовище); **forested habitat / woodland habitat** (лісове середовище), **habitat conditions** (природні умови) [ММ; 300; 333].

Лексема **environment** (< лат. *in* → *en* (у значенні *оточувати*) + фр. *environ* (навколо) + *ment*) позначає поняття довкілля чи навколишнього середовища. Зафіксована у вжитку з 1827 р., творить низку гніздових термінів галузі: **forest environment** (лісове довкілля); **environmental education** (екологічна освіта); **environmental management** (екологічний менеджмент); **environmental pollution** (забруднення довкілля); **environmental protection** (охорона довкілля); **environmentally-friendly** (екологічно безпечний); **environmentally-sound** (екологічно безпечний, нешкідливий для довкілля), **environmentally responsible** (відповідальний за довкілля) та загальнономовного вжитку: **environmental issues** (екологічні проблеми), **environmental studies** (екологічні дослідження) [ММ; 300].

Латинські запозичення і надалі залишаються основоположними у творенні наукової термінології лісового господарства, найбільше в назвах таксономічних одиниць лісової флори та фауни. Для прикладу, **white poplar** = *Populus alba* L. (тополя біла, тополя срібляста); **black poplar** = *Populus nigra* L. (тополя чорна, осокір); **aspen** = *Populus tremula* L. (тополя тремтяча, осика) [ММ].

Термін латинського походження **sustain** (< лат. *sustinere* (витримувати, підтримувати) в англійській мові є запозиченням-калькою, етимологічно охоплює два ключові значення ‘підтримувати’ і ‘забезпечувати’. У галузевий вжиток цей термін був запроваджений європейськими лісівниками XVIII і XIX ст. з огляду на надмірне вирубування лісів у Європі, а концептуально

оформлений у 1987 р. після оприлюднення доповіді Всесвітньої комісії з питань довкілля та розвитку (Комісія Брудтланд) “Наше спільне майбутнє” [137, с. 24-25]. Латинська основа поєдналася з питомими морфологічними елементами, створюючи гніздо відповідних термінів: *sustain* → *sustainable forest management* (менеджмент сталого (екологічно збалансованого) лісового господарства = невиснажливе управління лісовими ресурсами), *sustainable forestry* (стале (екологічно збалансоване) ведення лісового господарства), *sustained yield*, *sustained yield management* (невиснажливо-продуктивний спосіб управління). Сучасний зміст терміна передає тривимірний аспект – інтеграцію *довкілля*, *економіки* та *соціуму* в систему, яка може підтримуватися в життєздатному стані невизначено довго. Термін є доволі утрудненим для однослівного тлумачення не тільки українською мовою. Існують різні його відповідники: *стійкий*, *сталий*, *невиснажливий*, *підтримний*, *екосистемний*, *екологічно збалансований*, – кожний з яких намагається отримати статус українського відповідника та загальноомовного вжитку.

Розрізняють *запозичення* (семантичні та словотвірні) та *калькивання* [93, с. 233]. *Семантичне запозичення* – це таке засвоєння мовної одиниці, коли слово набуває значення, тотожного з *оригіналом* у мові-джерелі: *flora* (рослини), *fauna* (тварини); *species* (вид, порода), *forest inventory* (облік лісового фонду), *forest depletion* (виснаження лісу). Прикладом семантичних запозичень також слугують терміни: *crown* (1. крона; 2. верхівка дерева; 3. вершина дорожнього профілю); *colony* (комашина сім'я), *depot* (фр.) зі значенням ‘транспортне підприємство, що забезпечує експлуатацію і ремонт рухомого складу залізниць’, у галузевій терміносистемі передає поняття ‘лісового складу’, ‘лісосховища’.

Словотвірними є запозичення, коли понятійний зміст передається морфемами інших мов: *germine* (лат.) → *germinate* (проростати) → *germina+tion* (проростання); *folium* (лат., *sing.* → *folia* (*pl.*)). +*age* → *foliage* (зелене листя) → *de+folia+tion* (втрата чи опадання листя, дефоліація); *genus* (лат., порода, походження) → *genera* (*pl.*) → *re+genera+tion* (лісовідновлення);

hortus (лат., сад) + *culture* (лат., спосіб обробітку) → **horticulture** (декоративне садівництво); *arbor* (лат., дерево) + *culture* (лат., спосіб обробітку) → **arboriculture** (лісівництво, вирощування дерев і кущів); *silva* (лат., ліс) + *culture* (лат., спосіб обробітку) → **silviculture** (лісівництво, лісорозведення); *bio* (грец., живий) + *cide* (лат., *cidere* < *-cida* – вбивця) → **biocide** (біоцид – хімічний засіб для запобігання ураженню чи руйнуванню деревини) [ММ; 300].

Прикладом калькування в терміносистемі лісового господарства можуть бути терміни, запропоновані авторами-розробниками понять, що представляли різні центри лісівничої науки. Для прикладу, з німецької: *Bestandsaufnahme* – **inventory** (лісова таксація; облік лісового фонду); *Forstwissenschaft* – **forest science**; *Durchforstungen* – **thinning** (проріджування); *nachhaltigen Forstwirtschaft* – **sustainable forestry** (стале (екологічно збалансоване) ведення лісового господарства); з італійської: *selvicoltura* – **silviculture** – *der Waldbau* (лісівництво).

Отже, в англomовній терміносистемі лісового господарства процес запозичень був інтенсивним на етапі активного становлення лісової галузі (XVIII-XIX ст.), коли теоретики і практики, носії різних мов, закладали основи лісівництва і творили терміни на позначення нових понять, формуючи галузевий словник. З метою міжнародної уніфікації фахівці галузі традиційно використовують латинську мову, яка лягла в основу бінарної системи таксономічних назв флори і фауни. Процес запозичання термінів перебуває у тісному зв'язку з цивілізаційним розвитком і науково-технічним поступом. Його перебіг відбувається у двох напрямках: поява нових понять і їхніх номінацій через запозичення чи внаслідок термінотворчих процесів на основі питомих національних чи запозичених елементів. Аналіз запозиченої лексики показав, що для англomовної термінології лісового господарства характерна етимологічна неоднорідність; спостерігаємо запозичення безпосередньо з мови-оригіналу й через посередництво інших мов, а також повні та часткові. У процесі становлення лісівничої науки та її технічного оснащення терміносистема поповнювалася та збагачувалася чужомовними запозиченнями,

значна кількість яких є латиномовного походження. Оскільки латинська мова була провідною мовою науки попередніх століть, традиційно нові поняття найменовувалися запозиченими елементами класичних мов. Деякі запозичення здійснили не безпосередньо з латинської, а через французьку, або вони створилися на німецькому чи італійському мовному ґрунті. Говорячи про співвідношення питомо англійських і чужомовних компонентів, варто зазначити, що левову частку становлять латинські запозичення, менше – французькі, грецькі, німецькі, італійські та ін. На сучасному етапі розвитку англословної терміносистеми лісового господарства творення нових термінів відбувається здебільшого за традиційними моделями словотвору на основі вже запозичених морфем чи у поєднанні з питомими лексемами загальноживаної мови.

2.1.2. Неологізми терміносистеми лісового господарства як спосіб поповнення галузевого словника

Дослідження англословної терміносистеми лісової галузі передбачає розгляд усіх пластів лексичної системи, зокрема і неологізмів, які ввійшли у галузь упродовж останніх десятиліть. Фахові новотвори передусім є предметом професійного зацікавлення, з огляду на комунікативні потреби фахівців у міжнародних масштабах. Поповнення галузевого термінологічного словника неологізмами спричинене змінами в лісгосподарській діяльності. Актуальність теми зумовлена потребою адаптації англословних неологізмів у межах галузевої терміносистеми, а також їхнього адекватного перекладу українською мовою відповідно до засад і принципів удосконалення номенклатурної системи науково-технічної літератури. Метою цього підрозділу є здійснення аналізу новоутворених слів і їхніх значень, що слугують для передачі понять і явищ в англословній термінолексичній лісого господарства, зокрема їхніх семантичних особливостей та їхнього інтерпретування українською мовою. Об'єктом дослідження є англословні неологізми лісового господарства, текстовим матеріалом – галузева література, словникові видання та нормативно-

законодавчі документи [ММ; 24; 81; 170; 269; 273]. Наукова новизна полягає у виробленні однозначного підходу до розроблення галузевої термінології, дослідженні новотворів у межах англomовної термінологічної лексики.

Галузеві неологізми потребують подальшого вивчення за різними фаховими напрямками. Окремі напрацювання здійснено в медичній, екологічній, біологічній, економічній, суспільно-політичній, комп'ютерній сферах [60; 85]. Неологізми, що увійшли до терміносистеми лісового господарства упродовж останніх десятиліть, головню пов'язані з поглибленням наукового пізнання, практичною реалізацією концепції сталого (невиснажливого, екологічно зрівноваженого) розвитку, широким запровадженням комп'ютерних технологій, галузевої диференціації та посиленням міжгалузевих, міждисциплінарних зв'язків. Розвиток лісової галузі зумовлений суспільно-економічним поступом і змінами як глобального, так і місцевого характеру, усвідомленням екологічних загроз та потребою дотримання засад ощадливого природокористування, зокрема сертифікації лісів та їхніх продуктів. Як зазначає П. О. Селігей, поява та запровадження нових термінів на позначення наукових понять свідчить про “прирощення знань” у науці [165, с. 53, 60].

На сучасному етапі суспільного й наукового розвитку постають нові реалії та поняття, які знаходять відбиток у фаховій мові спеціалістів. До прикладу, терміносполука *sustainable development* (сталий розвиток) запропонована за ініціативи ООН з метою відображення нових аспектів впливу людини на природу. Цей термін позначає реалію, а саме: екологічно-економічні характеристики об'єкта і виражає поняттєвий зміст: розвиток, який не суперечить об'єктивним природним законам, тобто не завдає шкоди довкіллю.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. у науковий обіг увійшли засадничі терміни, пов'язані з новим концептуальним підходом – втіленням концепції сталого розвитку: *sustainable forest management* (невиснажливі методи господарювання в лісі), *sustainable forestry* (невиснажливе лісogосподарювання), *sustained yield / sustained yield management* (невиснажливо-продуктивний спосіб господарювання), *multiple use*

(багатофункційне використання природних ресурсів), *sustainable forest use* (невиснажливе лісокористування), *sustained forest sources* (джерела невиснажливого лісогосподарювання) [ММ].

Нові методи лісогосподарювання на еколого-економічних засадах зумовили потребу розроблення та впровадження принципів сертифікації лісів, а також нових інституцій, програм і підходів із розвитку лісової сертифікації на відповідність засадам сталого ведення лісового господарства. Виникли нові терміни: *forest certification* (екологічна сертифікація лісів), *standards of forest certification* (стандарти екологічної сертифікації лісів), *forest management certification* (сертифікація господарювання у лісах), *certified forest products* (екосертифіковані продукти лісу), *versatile forestry* (багатофункційне господарювання в лісах), *Forest Stewardship Council*, FSC (Лісова наглядова рада / Рада з питань сталого розвитку лісів), *Forest Conservation Programme*, FCP (Програма збереження лісів), *Rainforest Alliance*, RA (Альянс тропічних лісів – некомерційна організація з питань міжнародної співпраці щодо збереження тропічних лісів) [24; 81; 170].

На сьогодні існує ціла низка національних і міжнародних схем сертифікації лісів: *Forest Certification Schemes*, FCS (схеми сертифікації лісів), *Program for Endorsement of Forest Certification Schemes*, PEFC (Програма підтримки схем сертифікації лісів); *Scientific Certification System*, SCS (Система наукових сертифікаційних схем), *Smart Wood Certification Program* (Програма розроблення стандартів щодо сертифікації лісів та їхніх продуктів), *Sustainable Forest Initiative*, SFI (Північноамериканська ініціатива сталого лісівництва); *Canadian Standards Association Group Sustainable Forest Management Program*, CSA SFM Standard (Канадська програма з питань стандартів екологічного лісового менеджменту); *The American Tree Farm System*, AFTS (Американська система лісових плантацій) [ММ; 24]. Варто зазначити, що у фаховому спілкуванні громіздкість терміна зумовлює потребу скорочення у вигляді аббревіатур.

Для отримання відновних джерел енергії на основі деревини з лексевою **wood** виник новий термін **wood-based energy** (енергія, отримана з деревини), проте з мовного вжитку не зникли старі назви: **fuelwood**, **firewood**, **wood fuel** (дрова, дров'яна деревина), натомість набув поширення і термін: **biofuel** (біопаливо).

Із запровадженням геоінформаційної системи (**geographic information system**, GIS) з'явилися новотвори: **forest health monitoring**, FHM (моніторинг стану лісів), **precise forest inventory** (уточнений облік лісового фонду після рубань), **aerial photo / aerial photogrammetry**, **aerial survey** (аерофотознімання), **aerial mapping** (аерознімання) [MM].

Поняття **environment** (довкілля, навколишнє середовище) розширило свої синтаксичні можливості щодо сполучення з іншими лексемами, і виникла низка нових термінів: **environmental education** (екологічна освіта); **environmental management** (менеджмент довкілля / екологічний менеджмент); **environmental pollution** (забруднення довкілля); **environmental protection** (охорона довкілля), **environmental science** (наука про довкілля). На позначення поняття 'екологічно безпечний щодо довкілля' / 'екологічно орієнтований' є синонімічні терміни-неологізми: **environmentally-friendly** та **environmentally-sound**. Нешкідливість для довкілля передано лексемами **friendly** (дружній) та **sound** (здоровий).

Унаслідок поглиблення наукового пізнання щодо збереження довкілля відбулося смислове уподібнення термінів із твірними лексемами **ecology** та **environment**. Термін **ecology** вживають на позначення науки про системні зв'язки у природі, а **environment** – коли йдеться про довкілля. У науковій літературі та на загальномовному рівні ці лексеми іноді вживають як ситуативно синонімічні. Прикладом цього слугують: **ecological balance = environmental balance = balance in nature** (екологічна рівновага); **ecological stability / environmental stability** (екологічна збалансованість / стабільність); **ecological damage / environmental damage** (екологічна шкода). Під час перекладу англomовних термінів **environmental** чи **ecology / ecological** варто заглибитись у контекст і з'ясувати: йдеться про

‘екологічний’ з наголосом на практичний аспект охорони довкілля (*environment*), чи ‘екологічний’ з акцентом на системних біологічних зв’язках у природі (*ecology*).

Варто зазначити, що з науково-технічним поступом відбуваються зсуви у семантиці чи заміна термінів – одні лексеми виходять з ужитку, виникають нові або старі змінюють свій концептуальний зміст чи зазнають семантичних змін (розширюють або звужують смислове наповнення). Як влучно зауважує П. О. Селігей, «лексика і термінологія тому й розвиваються, що мова шукає все нові форми для вираження думок» [165, с. 53]. На прикладі лексеми *green* розглянемо розвиток її внутрішньої змістової форми. Основні первинні значення цієї лексеми: *зелений* (колір), *вкритий зеленню*, побічні: *свіжий*, *незрілий*, *молодий*, *недосвідчений*. Доволі часто натрапляємо на словосполучення з лексемою *green* у загальноновживаній мові: *green grocer* (продавець овочів), *greenhouse* (теплиця, парник); *greenhouse effect* (парниковий ефект); *greenhouse gases* (парникові гази). У галузевій термінології також є гніздо похідних термінів із цією лексемою. До прикладу: *greenbelt* (1. лісосмуга, лісопаркова зона; 2. зелена зона навколо міст); *greenery* (зелень, рослинність для декорацій); *greenwood* (свіжозрубана деревина) з варіантами *green timber* (сирий лісоматеріал) та *green lumber* (сирі пиломатеріали), а також – *green density (of wood)* – щільність свіжозрубаної деревини; *green weight* (вага свіжозрубаної деревини); *green volume* (об’єм свіжозрубаної деревини). У сфері садово-паркового господарювання використовують терміни: *greening* (озеленювання), *green roof* (озеленення покрівель, досл. ‘зелений дах’), *green space* (заповідні території, досл. ‘зелений простір’). Сукупність живих рослин, висаджених вертикально у спеціальних конструкціях, зумовила виникнення нових термінів: *green wall* (вертикальний сад), *green tunnel* (досл. ‘зелений тунель’) [ММ; 316]. Через багатозначність семантики, асоціативність зеленого кольору з відновленням природи лексема *green* спершу знайшла застосування у спектрі природоохоронної тематики, а згодом, у ХХІ ст., поширила свій вплив на соціальну, ділову та політичну сфери. З похідного значення *екологічно*

безпечний щодо довкілля чи екологічно чистий вона видозмінює семантику до таких значень: *відновний*, *альтернативний*, *ощадний*. До прикладу, ***green issues*** (екологічні проблеми); ***green economics*** (екологічно спрямована економіка); ***green mind*** (екологічно свідомий); ***green products*** (екологічно чисті вироби); ***green energy*** (зелена енергетика, екологічний вид енергії: сонячна, вітрова, з біомаси тощо), тобто відновна (альтернативна); *green living* (екологічно-ощадливе житло); *green computing* (безпечні щодо довкілля інформаційні технології й утилізація старої комп'ютерної техніки). Лексему *green* широко вживають для ідентифікації об'єктів, які функціонують з використанням альтернативних джерел енергії та безпечних технологій: *green city* (досл. 'зелене місто'), *greenauto* (досл. 'зелений автомобіль'), *greenway trail* (доріжка для велосипедистів). Нові семантичні значення *green* виходять за межі свого первісного та вторинного семантичного простору й активно поширюються на сегмент енергоощадних технологій і їхнє вживання на сьогодні семантично асоціює з енергоефективністю й ощадливістю: ***green technology*** (досл. 'зелені технології'), *green building* (досл. 'зелений будинок'), *green building industry* (досл. 'індустрія зеленого будівництва'), ***green infrastructure*** (планування землекористування, досл. 'зелена інфраструктура'); *green office* (офісне виробництво на основі екобезпечних технологій). Цю ж лексему широко використовують з метою маркетингових послуг, зокрема для рекламування товарів: *greenway* (фітокосметика, досл. 'зелений шлях'), *green cleaning* (нетоксичні засоби побутової хімії) та в назвах компаній виробників: *Greenmill* (садово-паркового інвентарю), *Greenfield* (харчових продуктів), *Greenlight* (екотари) тощо [316].

Лексема ***green*** є яскравим прикладом трансформації значення з загальноновживаної мови у спеціалізовану, а подальше її широке входження з галузевої мови у загальноновживану зумовлене, передусім, науково-технічним поступом і кардинальним переосмисленням та збагаченням змісту для позначення понять з екоскладниками. Модифікація шляхом семантичного розростання: 1) зелений → 2) екологічно безпечний, екологічно чистий →

3) енергоощадний – призвела до утворення семантичного неологізму і є прикладом семантичного словотворення. Похідні значення “екологічно чистий” і “ощадливий” є певною мірою взаємопов’язаними. Можемо бачити, що звичайна форма вираження слова **green** отримала відповідне змістове довантаження шляхом поглиблення та подальшої спеціалізації значення. Дослідження глобально прозорих у семантичному сенсі лексем і їхніх похідних (таких як *green*, що не потребують додаткового пояснення) на основі семантичного словотвору – поступової зміни значення слова – дає змогу зрозуміти особливості та специфіку функціонування їх як компонентів у різних словосполучках. Т. І. Панько вважає, що слово, виражаючи наукове поняття, тим самим змінює своє звичайне значення або набуває нового значення, яке може мати мало точок дотику зіткнення зі звичайним. Нове термінологічне значення, що неминуче при своєму виникненні спирається на загальновживане значення слова або відштовхується від нього, проходить шлях переосмислення і переоформлення у мовній системі – вступає у нові відношення і входить у сферу певного термінологічного поля [146, с. 110].

З розвитком екологічно орієнтованого туризму сформувалися дві терміносполуки: **green tourism / sustainable tourism** (екологічно орієнтований туризм). Набуває поширення використання рекреаційних вигід від природних ресурсів і лісів зокрема. Для рекреантів виникає новий комплекс послуг і, відповідно, актуалізуються термінні одиниці: **green trail** (екомаршрут, досл. ‘зелений маршрут’), **hiking trail** (туристичний пішохідний маршрут), **nature trail** (природопізнавальна стежка) [ММ].

Варто також звернути увагу на ситуативну взаємозаміну лексем **environmentally-friendly / environmentally-sound** і **green**, які паралельно передають значення *екологічно безпечний, екологічно чистий, екологічно орієнтований*, натомість остання набуває ще значення *відновний, енергоощадний*. Лексеми **green** і **sustainable** доволі часто можуть вживатися зі значенням *екологічно орієнтований*.

Погоджуємося із думкою мовознавців (М. І. Мостовий, М. Я. Саламаха та ін.), що розширення значення мовних одиниць призводить до детермінологізації термінів. До прикладу, термін *ecology* спершу вживався на позначення взаємодії живих організмів і їхніх угруповань поміж собою та з довкіллям, а на сьогодні увійшов у повсякденний вжиток через засоби масової інформації. За значенням цієї одиниці закріпилося розуміння “спрямованість на очищення” і розрізняють “екологію мови”, “екологію стосунків”, “екологію душі”, “екологію людини”, “екологію виробництва”, “екологію товарів” тощо [159, с. 115-116]. У цьому контексті підтримуємо ідею російської дослідниці О. Лашкевич і можемо твердити, що з огляду на свою милозвучність, мотивованість без утруднень до розуміння (прозорість етимології), широку вживаність, лексема **green** теж характеризується власною “семантичною глобальністю” [104, с. 47]. Отже, з огляду на інформатизованість суспільства, спостерігаємо широке входження наукової лексики у загальноновживану мову через соціалізацію понять засобами масової інформації.

Мисливствознавство теж поповнилося новотворами, з огляду на дедалі більшу актуалізацію ролі та престижу професій, пов’язаних з природоохоронною діяльністю. На позначення професії єгеря паралельно функціонує два терміни: британський **gamekeeper** (Br) та американський **game warden** (Am). Лексема **gamekeeper** є давнім терміном із вузьким значенням: працівник, який здійснював нагляд за фауною та її інвентаризацію. На сьогодні у цій сфері працюють професійні експерти, котрі провадять облік і нагляд за фауною в лісах і природно-заповідних територіях: **wild life specialist** (фахівець з питань захисту дикої природи), **natural resources specialist** (фахівець з питань збереження природних ресурсів). В українському перекладі ці терміни мають описовий характер [ММ].

Зміна концептуальних підходів до природно-заповідної діяльності спричинила виникнення нових форм охорони і збереження природи. Паралельно з наявними термінами: **preserve / reserve** (заповідник / заказник) набуває поширення неологізм **bioreserve / biosphere reserve** (біосферний

резерват) зі своїми особливостями функціонального зонування (*functions zonation*). Функціонування біорезервату започатковує нові форми діяльності, які описують новими ключовими поняттями: *core area* (центральна заповідна зона для здійснення довготермінової охорони); *buffer zone* (буферна зона, яка прилягає до центральної зони і дає змогу провадити діяльність, що не суперечить охоронним функціям); *transition zone* (транзитна зона, в якій пропагується і розвивається практика збалансованого господарювання) [https://simple.wikipedia.org/wiki/biosphere_reserve]. Сукупність біорезерватів формує *ecological network* (екологічну мережу) зі своєю інфраструктурою екодуків (*wildlife crossing*), зокрема екологічними коридорами (*wildlife corridor*, *habitat corridor*, *green corridor*), мостами, тунелями для забезпечення міграції тварин і обміну генетичним матеріалом [320, 321].

Отже, термінолексика лісового господарства характеризується постійною динамікою розвитку, а саме – відкритістю до поповнення новотворами фахового тезаурусу, найінтенсивніше у ділянці сертифікації лісових ресурсів та з огляду на нові підходи до реалізації природоохоронної діяльності та впровадженням комп'ютерних технологій. Більшість нових англомовних галузевих термінів виникли 1) на основі загальнономовних лексем, з огляду на їхню прозору семантику; 2) шляхом переосмислення зі *семантичним довантаженням* і, відповідно, новими інтерпретаціями чи 3) поєднанням з іншими одиницями. Спостерігаємо трансформацію лексем із загальноновживаної мови у спеціалізовану і навпаки та зміни смислового навантаження слів. Дедалі частіше наукові терміни чи їхні компоненти входять у загальнономовний обіг. Є тенденція до описового передавання й інтерпретації англомовних термінів, які не мають адекватних відповідників у національній мові. Частовживані неологізми зазвичай мають свої аббревіатури. З огляду на поширення міжнародного досвіду і практик у сучасному лісовому господарстві, необхідно запровадити вимогу щодо долучення нових термінних одиниць до фахових тезаурусів чи галузевих словників з інтерпретуванням їхнього змісту українською мовою.

2.2. Склад і структура англомовної терміносистеми лісового господарства

2.2.1. Загальна характеристика термінологічних одиниць галузі та різновиди структурних класифікацій

До лексичного складу галузевої терміносистеми входять усі мовні одиниці, що введені та функціонують у галузі. Л. Симоненко слушно зауважує: «Істотних відмінностей у тлумаченні термінів і не термінів не повинно бути, тому що терміни вводять до реєстру загальномовного словника як слова, освоєні літературною мовою, майже кожне слово загальної мови потенційно й реально може бути терміном у певній терміносистемі і загальноновживаним» [168, с. 223]. Є різні підходи у класифікації мовних одиниць науково-технічних текстів. Розрізняють: *загальноновживану* лексику, *загальнонаукову* термінолексику, *периферійну* термінологію (міжгалузеві терміни суміжних галузей) та *вузькоспеціальну* (вузькогалузеву) лексику. Український мовознавець Т. Кияк пропонує об'єднати загальнонаукові терміни і терміни суміжних галузей [77, с. 108]. Така думка є дуже слушною, бо, з одного боку, спостерігаємо дифузність термінів (загальнонаукові та суміжні терміни), проте, як показує фактологічний матеріал, терміни суміжних галузей часто є синтаксично ширшими і семантично вужчими, називаючи нове спеціальне поняття спорідненої галузі. Таке розуміння класифікації термінів представлене у Додатку А.2. З огляду на специфіку термінів і з метою розрізнення все ж виокремлюємо загальнонаукові та суміжні терміни.

У процесі дослідження терміносистеми вважаємо доцільним зазначити, що галузевий мовний фонд становлять усі мовні одиниці терміносистеми лісового господарства, що введені та функціонують у галузі: *загальноновживана* (загальномовна) та *фахова* лексика (термінологія). Своєю чергою, у фаховій мові виокремлюємо термінологію класифікують та ненормативну лексику (професіоналізми, жаргонізми) [159, с. 26]. Щодо номенклатур, то розрізнятимемо такі два типи: 1) сукупність спеціальних одиниць для найменування переліку об'єктів у окремій фаховій ділянці (номери механізмів,

серійні номери машин тощо); 2) номінації об'єктів рослинного і тваринного світу, в основі яких лежить латиномовна класифікація за родом і видом (детальніше у розд. 2.4.2).

Більшість термінів, які використовують на позначення понять лісового господарства, становлять *загальнонавчальну лексику* (здебільшого вони номінують поняття, предмети довкілля і мають прозору семантику). Ці терміноодиниці сформовані на основі розмовної мови і зрозумілі широкому загалу без додаткових пояснень: *forest / woodland* (ліс), *cut* (різати), *fell* (звалювати), *axe* (сокира), *acorn* (жолудь), *branch / limb* (гілка), *root* (корінь), *bark* (кора), *spruce* (ялина), *woodpecker* (дятел), *hare* (заєць) тощо.

Беручи за основу підхід Т. Р. Кияка, у площині фахової лексики серед термінів досліджуваної сфери виокремлюємо: 1) *загальнонаукові*; 2) *міжгалузеві*; 3) *вузькоспеціальну лексику* (галузеві терміни, які мають власну дефініцію); 4) *професіоналізми*, або напівтерміни, до яких також належать номенклатурні назви та 5) *професійні жаргонізми*, які «мають великий рівень образності та емотивно забарвлене значення» [77, с. 104].

Розглянемо детальніше ці пласти фахової лексики у досліджуваній галузі:

- 1) *загальнонаукові (включаючи технічні терміни)*, які формують науковий стиль мовлення і використовуються у різних сферах науки, виробництва та нормативного законодавства. Такі терміни утворюють загальний поняттєвий фонд різних знань і мають найбільшу частоту вживання: *units of measure*: m, kg, s, a, k, p (одиниці вимірювання), *climate* (клімат), *temperature* (температура), *class* (клас), *development* (розвиток), *policy* (політика), *erosion* (ерозія, руйнування), *anatomy* (функційна будова), *structure* (устрій; взаєморозміщення, взаємозв'язок складових частин), *method* (метод), *process* (процес), *protection* (захист), *conservation* (збереження, охорона) тощо;
- 2) *міжгалузеві терміни*, які формують окрему групу терміноодиниць, що функціонують у сферах, суміжних із лісовим господарством, і є паралельно елементами інших фахових мов: *біології*, *біохімії*, *географії*, *геодезії*, *екології*, *охорони довкілля*, *сільського господарства* тощо. Для прикладу,

alkaline soil (1. лужний тип ґрунту; 2. солонцюватий (солончакуватий) ґрунт), ***soil erosion*** (ґрунтова ерозія), ***sandy soil*** (піщаний ґрунт), ***soil fertility*** (родючість ґрунту), ***podzolic soil*** (опідзолений ґрунт), ***soil moisture*** (вологість / вологовміст ґрунту) використовують у сферах лісового господарства (ґрунтознавство), екології, охорони довкілля; ***aerial photogrammetry*** (аерофотознімання), ***aerial survey*** (аерознімання) – у лісовому господарстві (таксація) та геодезія (геоінформаційні системи); ***temperate climate*** (помірний клімат), ***microclimate*** (мікроклімат) – у лісовому господарстві та географії; ***microflora*** (мікрофлора) – у лісовому господарстві, біології; ***nature preservation*** (збереження природи завдяки обмеженню втручання людини в незаймані ділянки природи), ***ecosystem*** (екосистема), ***nature reserve / nature preserve bioreserve*** (природоохоронні зони (заповідники) залежно від рівнів захисту), ***biodiversity*** (біорозмаїття), ***population density*** (територіальна щільність популяції) – у лісовому господарстві, екології, охороні довкілля тощо;

3) ***вузькоспеціальні (галузеві)***, які охоплюють сферу суто лісівничого наукового знання та лісогосподарської діяльності, в них зосереджена (сконцентрована) квінтесенція галузі: ***forest ecosystem*** (лісова екосистема), ***forestation*** (заліснення як колишніх, так і нових лісових ділянок); ***forester*** (1. фахівець лісового господарства, лісівник; 2. лісничий); ***forestry*** (лісове господарство, лісова справа); ***forest reserve, forest preserve*** (лісові заповідні території), ***harvest / harvesting*** (заготівля деревини), ***harvest cutting*** (рубання головного користування); ***intermediate cutting / intermediate felling*** (доглядове рубання); ***overstory*** (верхній ярус деревостану) тощо;

4) ***професіоналізми***, прикладом яких можуть слугувати такі одиниці: ***billet*** (короткий товстий кряж), ***bucksaw*** (розкрязувальник), ***conk*** (трутовий гриб, плодове тіло трутовика), ***snag*** = a standing dead tree (сухостій, сухостійне дерево), ***choker*** (від *choke* душити) = a cable hooked around logs for removal (чокер, канат, що намотують на колоду для трелювання); ***permanent / temporary sample plot*** (постійна / тимчасова пробна площа),

timber cruiser (таксатор, оцінювач), *virgin forest* = *primeval forest* (праліс), *parent tree* (*mother tree*) = *seed tree* (дерево-насінник), *stump pull* (“борода” недопилу), а також номенклатурні назви: *aspen*, *Populus tremula* L. (тополя тремтяча, осика), *black poplar*, *Populus nigra* L. (тополя чорна, осокір) тощо;

5) *професійні жаргонізми*, які також функціонують у фаховій мові галузі: *barber chair* (пеньковий скол, пень з відщепом; відламок стовбура, який залишився на пні від зваленого дерева); *bull buck* (бригадир (помічник майстра) лісозаготівельної бригади); *cant dog* = *peavey* (кондак для перекочування колод); *cat skinner* = *bulldozer operator* (оператор бульдозера); *dogger* (чокерувальник, робітник, який гаками зчіпляє колоди), *donkey* (пересувний лебідковий механізм на полоззях); *gyppo* = *contract worker* (підрядник або бригада, які здійснюють лісозаготівлю за контрактом), *lumberjack* = *logger* (заготівельник деревини, лісоруб), *road monkey* (робітник, який відповідає за стан лісових доріг (волоків), *widow maker* (небезпечно завислі дерево або гілка, які можуть впасти у будь-який момент) тощо.

Аналізуючи дві останні групи термінів (3, 4) зауважуємо, що їхня поява пов’язана зі семантикою і для них здебільшого характерний семантичний спосіб творення. З огляду на міждисциплінарний, інтегративний і комплексний характер лісогосподарської науки зокрема, інколи важко розмежувати терміни, які стосуються лише науки загалом або її галузей і підгалузей. У фаховому просторі терміни постійно функціонують, взаємодіючи та виявляючи перехідність і взаємопроникнення у межах вказаних груп [160, с. 211; 159, с. 65]. Вищезгаданий поділ терміноодиниць може мати своє вираження у розгалуженому синтаксичному зв’язку. Так, загальнонауковий термін *monitoring* (відстежування, моніторинг) можна розглядати як міжгалузевий у словосполученні: *space monitoring* (просторовий моніторинг), а далі – *space monitoring of forest ecosystems* (просторовий моніторинг лісових екосистем) – як вузькоспеціальний. Як розширення структурної організації термінів зі зменшенням і уточненням семантичного обсягу може слугувати приклад:

загальнонауковий термін *compression* (стискання, ущільнення), поєднуючись із лексемою *wood*, творить вузькоспеціалізований термін *compression wood* (рогівка, твердошаруватість у хвойних порід із вираженим потовщенням пізньої зони річного кільця), поглиблюючи й уточнюючи термінологічну семантику. Варто також зазначити, що загальновживані одиниці стають термінами у галузевому контексті. Для прикладу, *canopy* (балдахін, навіс) в АТЛГ означає ‘намет, зімкнення крон дерев’; *choke* (душити) – *choker* (чокер, накидна петля, яку використовують для згрупування стовбурів у процесі трелювання); *girdle* (пояс, опоясувати) – *girdle* (кільцювати дерева) [MM; LDCE; CAUC].

У досліджуваній терміносистемі виокремлюємо ядро та периферію. Ядро становлять власне *вузькоспеціальні* (вузькогалузеві) терміни АТЛГ, до периферії належать терміни *суміжних* галузей і *загальнонаукові*. Використання термінів суміжних галузей можна пояснити специфікою лісового господарства, його міждисциплінарним характером, де використовують дані різних природничих наук: біології, географії, геодезії, екології, сільського господарства, охорони довкілля. Загальнонаукові терміни, що функціонують у різних наукових сферах, у досліджуваній терміносистемі займають найвіддаленішу позицію від ядра.

2.2.2. Структурно-семантичний аналіз одиниць англомовної терміносистеми лісового господарства

Дослідження структури та семантики термінів сприяє аналізу засобів і способів вираження галузевих понять, характерних для конкретної терміносистеми. Погоджуємося з твердженням О. Лашкевич, що кожна мова користується зі свого словотвірного та семантичного ресурсу, закладеного в ній, незважаючи на те, що ці ресурси можуть бути запозиченими свого часу [104, с. 45]. За слушним зауваженням М. М. Полюжина, похідні слова найприроднішим способом відображають зміни, які відбуваються в реальному світі. Вивчення засобів словотворення та семантичної структури лексем поглиблює знання про похідні слова, їхню мотивацію і формування семантики.

Постійне поповнення лексики похідними словами слугує придатним матеріалом для вивчення шляхів функціонування мови, її зв'язку з розвитком і потребами суспільства [151, с. 20].

Відтак розглянемо основні способи та структури, за якими утворено терміни в англomовній терміносистемі лісового господарства, і проаналізуємо основні словотвірні типи та продуктивні моделі термінів.

Класифікацію термінів АТЛГ здійснюємо, виходячи з їхньої морфолого-синтаксичної структури. Аналіз фактологічного матеріалу засвідчив функціонування трьох основних типів термінів (за формальною структурою): 1) *однокомпонентні* лексеми, 2) *багатокомпонентні* словосполучення (*термінологічні словосполучення*) та 3) *скорочення* (аббревіатури, телескопійні, частково скорочені та літерні умовні позначення вимірювальних одиниць). На основі вивчення морфемної структури серед *однокомпонентних термінів* вирізняємо такі три типи: *прості* (непохідні, основа яких збігається з коренем), *похідні* (деривати, складаються з кореня й афіксів), *складні* (композиції, у складі яких більше ніж дві кореневі морфеми).

Як було зазначено вище (розділ 1.1.2), первинним джерелом виникнення англomовних термінів лісового господарства є загальноновживана англomовна лексика (розмовна, просторіччя), що термінізувалася у процесі фахової комунікації, засвоївши конкретну назву (набувши мовного вираження) на позначення спеціальних понять. Загальноновживані мовні одиниці становлять здебільшого базові терміни, які є *простими* за структурою – *непохідними* (морфологічно не пов'язані з іншими одиницями терміносистеми) і зазвичай являють собою основу (корінь): *forest, wood, cut, bark, tree, root*. *Похідні* терміни (деривати) є складнішими утвореннями на основі елементів словотвору: *forest* → *forester, forest* → *forestation* → *deforestation, bark* → *barker* → *debarker, tree* → *treeless, root* → *uproot, wood* → *wooden*. Серед однослівних термінів найчисленнішими є іменники; прикметники функціонують головно як атрибути; найменше представлена категорія дієслова. Прості терміни утворюються шляхом конверсії (зміна частиномовної приналежності (іменник

→ дієслово (*forest* (n) → *to deforest* (v), *root* (n) → *to uproot* (v); дієслово → іменник *to cut* (v) → *cut* (n)).

2.2.2.1. Морфолого-семантичний аналіз простих галузевих термінів

Попри свою фахову актуальність, англomовна термінологія лісового господарства досі залишається мало вивченою вітчизняними мовознавцями. Одним із перших у цьому напрямі було дослідження семантичної структури загальноновживаної англomовної лексики лісотехнічного профілю В. П. Прача [153]. Фаховий аспект лісопожежних термінів (лісової пожежонебезпеки) досліджували В. Е. Ходаков, М. В. Жарикова, зокрема їхню англomовну інтерпретацію російською мовою [190, с. 79]. Німецьку фахову мову лісівництва досліджувала В. В. Синьо [171]. Терміни лісового господарства часто інтерпретують відповідно до тих напрямів діяльності, де їх зазвичай використовують (екологічні, економічні, землекористування, лісова пірологія) [190, с. 79].

Англomовна загальноновживана (фахова) лексика лісового господарства на сьогодні є ще не дослідженою, її всебічний аналіз може підказати шляхи творення адекватних вітчизняних відповідників. Доцільним видається проаналізувати способи формування англomовної термінології з різних точок зору – семантичної, морфологічної, синтаксичної. Без дослідження семантичної структури слова в мові-джерелі неможливо знайти адекватний український відповідник. Аналіз морфологічної структури дає змогу виокремити конкретні лексико-семантичні значення, які сприятимуть віднайденню відповідних їм семантичних складників для національних термінів.

Мета дослідження цього підрозділу – здійснити семантико-морфологічний аналіз ключових англomовних термінів лісового господарства, серед яких лексеми *forest*, *wood*, *silva*, *plant*, *cut*, *grow*, *bark*, *log*, *harvest*, *root*, *seed*. Для цього, на нашу думку, необхідно проаналізувати словотвірну структуру цих термінів, деривативну здатність однокорінних та синонімічних лексем, їхні значеннєві відтінки крізь призму їхньої етимології. Огляд

терміносистеми лісового господарства показує, що афіксація є одним зі словотвірних елементів англомовних термінів.

Розглянемо роль афіксів в утворенні словотвірних гнізд на основі коренів *forest*, *wood*, які водночас є англомовними термінами лісового господарства. Лексичний зміст поняття “ліс” як вкритої деревами і чагарниками території певних розмірів залежно від щільності деревостану має кілька відповідників: *forest*, *wood*, *woods*, *woodland*. Слова *forest*, *wood* є загальноживаними, семантично близькими, і водночас вони – важливі одиниці англомовної терміносистеми лісового господарства. *Forest*, *wood*, як і українське *ліс*, можна розглядати як лексеми та морфеми. Як морфеми ці слова є коренями, що здатні творити кореневі гнізда, поєднуючись з іншими морфемами (префікс, суфікс), і розширюючи в такий спосіб лексико-семантичне термінологічне поле. Слово *forest* прийшло в англійську мову з давньофранцузької (*forès*), введене в ужиток нормандськими правителями Англії з XI ст. У французькій мові це слово утворилося з пізньолатинського *forestis*. Можливо, в пізній латині це слово було запозиченням із північних мов Європи (у старогерманській мові знаходимо *forst*, англійській *forest*, французькій *forêt*). Слово *forestis* у *Magna Carta* означало необроблювану територію, не обов’язково заліснену, юридично призначену для полювання феодалної знаті. Однак із плином часу такі мисливські угіддя почали охоплювати значні площі лісів, і слово *forest* стало означати лісисту місцевість. Із XIV ст. найбільшого поширення воно набуло як юридичний термін. Зауважмо, що лексема *forest* є спорідненою зі словом *foreign* (зовнішній, сторонній, чужий, чужоземний) [289; 281]. Як стверджує Г. Зауер, латинським лексемам притаманна властивість творення похідних слів [59, с. 50].

Латиномовна лексема *forest*, яка потрапила в англійську через французьку, дала початок цілому гнізду термінів зі специфікою лексико-семантичних навантажень. За допомогою цього кореня утворилися нові похідні терміни, сформовані у процесі розвитку галузі за тими ж словотвірними

моделями, що й загальноновживані слова. На основі словотвірного аналізу розроблено табл. 2.1, де представлено деривативне гніздо лексеми *forest*.

Таблиця 2.1

Деривативне гніздо лексеми *forest*
в англomовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	forest	–	<i>n. (ім.)</i>	ліс
2.	forested	-ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	заліснений
3.	forester	-er	<i>n. (ім.)</i>	1. лісівник; 2. лісничий, лісник
4.	forestation	-tion	<i>n. (ім.)</i>	заліснення
5.	forestry	-ry	<i>n. (ім.)</i>	1. лісова територія; 2. лісівництво; 3. лісове господарство
6.	afforest	af-	<i>v. (дієсл.)</i>	заліснювати, засаджувати лісом
7.	afforested	af- -ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	заліснений, засаджений лісом
8.	afforestation	af- -tion	<i>n. (ім.)</i>	заліснення, засадження лісом
9.	deforest	de-	<i>v. (дієсл.)</i>	зnelіснювати, вирубувати ліс
10.	deforested	de- -ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	зnelіснений, вирубаний
11.	deforestation	de- -tion	<i>n. (ім.)</i>	зnelіснення, вирубування
12.	disafforest	dis- + a-	<i>v. (дієсл.)</i>	1. виводити зі статусу лісу (<i>ісм.</i>); 2. зnelіснювати
13.	disforest (засм.)	dis-	<i>v. (дієсл.)</i>	зnelіснювати, зnelіснити, вирубувати
14.	disforestation	dis- -tion	<i>n. (ім.)</i>	зnelіснення, зnelіснювання, вирубування
15.	reforest	re-	<i>v. (дієсл.)</i>	засаджувати зруби, відновлювати ліс, наново заліснювати / заліснити
16.	reforested	re- -ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	дозаліснений, заліснений, дозасаджений
17.	reforestation	re- -tion	<i>n. (ім.)</i>	відновлювання лісонасаджень, лісопоновлення

Морфологічний аналіз цього гнізда термінів показує, що семантично важливими елементами словотвору є префікси. Ми згодні з думкою М. М. Полюжина, що утворення похідних за допомогою префіксації «не тільки виступає одним з продуктивних способів словотворення в англійській мові, але дозволяє залучати до їх аналізу різноманітні когнітивні міркування, фіксовані їхньою семантикою» [151, с. 143]. Дуже важливо опиратися на тлумачення англійського терміна, значення якого не завжди впливає зі суми значень його компонентів: префіксів *ad-* чи *re-* і кореня *forest*. До прикладу, *afforest* = *ad* + *forest*, *reforest* = *re* + *forest*. У першому випадку йдеться про *досадження* лісу, оскільки префікс *ad-* означає “до, в напрямку до”. Насправді лексема *afforest* передбачає заліснення нелісових місцин. Тоді як слово *reforest* – *replant with trees, cover again with forest* – можна розуміти як: 1. засаджувати лісом зруби; 2. засаджувати окремі ділянки в суцільному лісовому масиві [283].

В англomовній терміносистемі лісового господарства немає чіткості щодо усталеності вживання префіксів. Так, паралельно з дієсловом *deforest* (“вирубувати ліс” – *clear an area of forest or trees*) вживається *disforest* із тим же значенням. Лексему *disforest* також вживають як синонім до слова *disafforest*, чим розширюють його значення, бо воно є дуже давнім юридичним терміном і означає щось цілком інше: *reduce a district from the legal status of forest to that of ordinary land*. Морфологічним відповідником для префіксів *de-* і *dis-* цілком може слугувати український префікс *з-* із заперечною часткою: *з* + *не*. Наприклад, *deforest* і *disforest* слід перекладати однаково: “зnelіснити” / “зnelіснювати”. Рідко вживане дієслово *disafforest* варто подати описово [283].

Частково функції романської лексеми *forest* у словотвірній структурі англійської мови перебирає на себе інше, близьке за смисловим значенням слово германського походження *wood*, яке також формує синонімічний ряд лексем. Воно є питомо англійським, походячи зі староанглійської “*widu, wudu*”, і набагато давніше за *forest* [281; 233]. Під мовознавчим оглядом, *wood* і *forest*

можемо вважати семантичними дублетами. Середньовічне походження цих синонімів визначає діапазон їхнього подальшого вжитку: *wood* – як одиниця розмовної мови (просторіччя) і *forest* – як юридичний термін (книжна мова знаті). Можемо твердити, що україномовний термін “ліс” має два англомовних відповідники *forest* і *wood*.

Далі розглянемо гніздові терміни з коренем *wood*, що належить радше до загальної лексики і має своє розвинуте термінологічне гніздо. У термінології лісового господарства до лексичного гнізда з коренем *wood* належать такі лексеми і словосполуки: *wood* (*wood fire*), *wooded* (*wooded areas*), *woodland* (*ancient woodland, mixed woodland, dense woodland*), *early wood* (весняна деревина річного шару), *latewood* (літня деревина річного шару), *shelterwood* (материнське насадження, старі культури), *woodray* (серцевинний промінь), *woodpecker* (дятел), *woodpigeon* (припутень, лісовий голуб), *woodward* (лісовий сторож, побережнік), *woody plants* (деревні рослини), *woodyard* (лісовий склад), *wood science* (деревинознавство), *wood processing technology* (деревооброблення) та інші [ММ].

На основі аналізу складено табл. 2.2, в якій представлено структуру і тлумачення термінів цього гнізда.

Таблиця 2.2

Деривативне гніздо лексеми *wood*
в англомовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору (суфікс, складення основ)	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1.	wood woods (<i>Am</i>) = = wood 1 .	–	<i>n. (ім.)</i>	1. ліс; сукупність дерев на невеликій ділянці землі; 2. деревина; ксилема (<i>бот.</i>)
2.	woodcutter	<i>wood+cut(t)+er</i>	<i>n. (ім.)</i>	лісоруб
3.	wooded	<i>-ed</i>	<i>adj. (прикм.)</i>	лісистий, вкритий деревами
4.	wooden	<i>-en</i>	<i>adj. (прикм.)</i>	дерев'яний, зроблений з дерева
5.	woodiness	<i>-ness</i>	<i>n. (ім.)</i>	1. лісистість; 2. дерев'яність; 3. дерев'янистість
6.	woodland	<i>wood + land</i>	<i>n. (ім.)</i>	лісиста місцевість, лісовий масив
7.	woodless	<i>-less</i>	<i>adj. (прикм.)</i>	безлісний, безлісовий

8.	woodlet	-let	<i>n. (ім.)</i>	гайок
9.	woodlot	wood + lot	<i>n. (ім.)</i>	лісова ділянка; вкрита лісом ділянка
10.	woodman	wood + man	<i>n. (ім.)</i>	1. лісник, лісоруб; 2. людина, що живе або працює в лісі
11.	woodranger	wood + ranger	<i>n. (ім.)</i>	1. об'їзник, гайовий, побережник; 2. <i>брит.</i> головний наглядач королівського парку чи лісу
12.	woody (Am) = woody.1	-y	<i>adj. (прикм.)</i>	лісовий, лісистий
13.	woody	-y	<i>adj. (прикм.)</i>	1. лісистий; 2. дерев'яний; 3. дерев'янистий, деревний

З лінгвістичного погляду становить інтерес те, що в англійській мові можуть поєднуватися дві лексеми *wood* і *forest*. У цьому контексті вартий згадки відомий усьому світові ***Sherwood Forest*** (Шервудський ліс) – лісисті угіддя в околицях ***Sher***, де згідно з легендою, перебував Робін Гуд. [318]. Водночас як терміни лексеми *forest*, *wood* конкурують у процесі розвитку терміносистеми. Вони можуть витіснити один одного з провідних позицій у слововжитку чи десь перетинатися у значеннях (*forested / wooded, forestless / woodless*).

Ще одним терміном, що асоціюється з поняттям “ліс”, є запозичена латинська лексема – *silva / sylva* (ліс) з її похідними: *sylvan* (лісовий, що стосується лісу), *silvestris* (лісовий, дикорослий, лісистий). Поодинокими прикладами функціонування цієї лексеми в загальномовному словнику англійської мови можуть слугувати: 1) назва штату на північному сході США – Пенсильванія (***Pennsylvania*** = Penn's Sylvania – дослівно ‘ліс Пенна’) – лісиста місцевість, що названа на честь адмірала Вільяма Пенна його сином [https://www.alphadictionary.com/articles/state_name_origin.html]; 2) історична область на півночі Румунії – Трансильванія (***Transylvania***), дослівно *залісся* (за межами чи по той бік лісу) [317]; 3) англomовні чоловіче і жіноче імена ***Sylvester*** і ***Sylvia*** (Сильвестр, Сильвія). Слово *silva* закріпилося лише в офіційних назвах інституцій лісівничого спрямування: ***The Silva Forest Foundation*** (SFF); ***The Silva Network, ProSilva Network; Silva Lining Forestry Consulting, SilvaVoc, SilvaTerm*** та у назві багатомовного тлумачного словника

лісової термінології (*Lexicon silvestre* – досл. з лат.: лісовий лексикон) [228, с. 220-221; 325].

У романських мовах є паралельно споріднені лексеми, які запозичені через французьку з латини, зокрема в італійській: *selva* і *foresta*; іспанській і португальській: *selva* і *floresta* [289]. Семантично-синонімічні терміни мають власні сфери функціонування. Так, термін *silviculture* українською перекладають як “лісівництво” (вивчення деревостанів), тоді як *forestry* має ширше значення – “лісове господарство”, “лісова справа”. Термінові “лісознавство” можуть відповідати як *forest science*, так і *silvics*. В українській науковій мові теж вживають термін *сильватизація*, тобто “заліснення” (до прикладу, *інтенсивна сильватизація* [177, с. 268]. У термінології лісового господарства до лексичного гнізда з коренем *silva* належать такі лексеми і словосполучення: *silvicultural* (лісівничий), *silvicultural selection* (лісогосподарська вибірка), *silviculturist* (лісознавець), *silvicultural system* (спосіб лісогосподарювання) [ММ]. Зовсім недавно набув широкого вжитку новий термін *silvology*, що охоплює вивчення лісів і лісових масивів як природних екосистем та їхнє збереження, і термін *silvologist*, що номінує фахівця у цій ділянці [319].

Ми розглянули низку термінів, які стосуються поняття “ліс”. Дерево (*tree*) як основний складовий компонент лісу в галузевій терміносистемі має обмаль похідних лексем (*treeless* – безлісий) і вживається як частина складених слів і словосполук (*tree species* – деревна порода; *tree line* – верхня межа деревної рослинності; *defective tree* – фаутне дерево; *tree height* (висота дерева); *tree-length logging* – стовбуровий спосіб лісозаготівлі; *tree measurement* – дендрометрія; *treetop* – верхівка дерева).

На позначення садівництва в англійській мові є три терміни: *gardening* – від питомо англійського *garden*, яке маємо у словосполученні *botanical garden* (ботанічний сад); *arboriculture*, *horticulture*. Термін *arboriculture* охоплює сферу вирощування дерев і кущів плодово-декоративного спрямування. *Horticulture* (лат. *hortus*, “сад”) як науково-дослідна і практична діяльність

номінує сьогодні широкий спектр садівничої галузі як комерційної діяльності з використанням науково-садівничих технологій. Поняття *gardening* становить практичну частину *horticulture*.

Поняття “дерево”, яке використовується у фаховій мові, англійці позначили теж лексемою латинського походження ***arbor***. На основі аналізу гніздового ряду термінів із коренем ***arbor*** складено табл. 2.3, в якій представлено морфологічну структуру і тлумачення термінів цього гнізда.

Таблиця 2.3

Деривативне гніздо лексеми ***arbor*** в
англомовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору (суфікс, складення основ)	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	<i>arbor</i> ¹ = <i>arbour</i> <i>arbor</i> ²	–	<i>n. (ім.)</i>	1. дерево (не кущ) 2. природна або штучна альтанка
2.	<i>arbored</i>	<i>-ed</i>	<i>adj.</i> (<i>прикм.</i>)	1. який має альтанку 2. оточений деревами
3.	<i>arboraceous</i>	<i>-ace-ous</i>	<i>adj.</i> (<i>прикм.</i>)	деревний
4.	<i>arboreal</i>	<i>-(e)al</i>	<i>adj.</i> (<i>прикм.</i>)	1. що стосується дерева або деревоподібний 2. що живе на деревах
5.	<i>arborescent</i>	<i>-escent</i>	<i>adj.</i> (<i>прикм.</i>)	деревоподібний за формою чи ростом, розгалужений
6.	<i>arboret</i>	<i>-et</i>	<i>n. (ім.)</i>	дереце або кущ
7.	<i>arboretum</i> <i>/pl. arboreta</i>	<i>-etum</i>	<i>n. (ім.)</i>	шкілка, розсадник, дендрарій, дендропарк
8.	<i>arboreous</i>	<i>-eous</i>	<i>adj.</i> (<i>прикм.</i>)	1. деревний; 2. зарослий деревами; 3. розгалужений
9.	<i>arboriculture</i>	<i>arbor(i) + culture</i>	<i>n. (ім.)</i>	культивація дерев і чагарнику на невеликих ділянках
10.	<i>arborist</i>	<i>-ist</i>	<i>n. (ім.)</i>	фахівець з саджання дерев і догляду за ними
11.	<i>arborator</i>	<i>-ator</i>	<i>n. (ім.)</i>	садівник, доглядач дерев

Англійський термін латинського походження ***arboretum*** має два українських відповідники: *дендрарій* – на позначення частини ботанічного саду, де здебільшого розводять деревні породи, та *дендропарк* – більша за розмірами частина ботанічного саду, діяльність якого зосереджена на збереженні цінних

деревних порід. Лексема **arborist** позначає фахівця, який доглядає за окремими деревними породами: його обов'язки трохи відрізняються від завдань лісознавця (**silviculturist**) чи лісівника (**forester**), але вони мають багато спільного.

Інша, запозичена з грецької мови, лексема **dendro** (від грец. **δενδρόν**, “дерево”) стала словотвірною основою. В англійській мові є низка складених слів із цією основою: **dendrology** (наука про дерева); **dendrometer**, **dendrochronology**, **dendroenergy** (**dendrothermal energy**). Прикметник **dendritic** передає значення здатності дерев “галузитися”, “розгалужуватися”, “розходитися в різні боки” і є часто вживаним в інших галузях (наприклад, у медицині).

Надалі розглянемо лексему **plant**, яка в загальномовному словнику англійської мови хоч і є полісемантом, але у термінології лісового господарства має низку значень, поданих у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Деривативне гніздо лексики **plant** в
англомовній терміносистемі лісового господарства

№ з/П	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексики
1	2	3	4	5
1.	plant	–	<i>n. (ім.)</i>	рослина
2.	plant	–	<i>v. (дієсл.)</i>	садити, засаджувати
3.	replant	re-	<i>v. (дієсл.)</i>	засаджувати наново
4.	plantation	-tion	<i>n. (ім.)</i>	лісова плантація
5.	planted	-ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	засаджений
6.	planting	-ing	<i>n. (ім.)</i>	лісорозведення; вирощування
7.	replanting= =restocking= =regeneration	re- -ing	<i>n. (ім.)</i>	поновне засадження =відновлення (лісу)
8.	underplanting	under- -ing	<i>n. (ім.)</i>	висаджування (висіювання) під наметом стиглих дерев
9.	transplant	trans-	<i>v. (дієсл.)</i>	пересаджувати
10.	transplant	trans-	<i>n. (ім.)</i>	саджанець, призначений для пересадження
11.	transplanting	trans- -ing	<i>n. (ім.)</i>	пересадження
12.	transplanted	trans- -ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	пересаджений

Лексема *plant* формує шляхом афіксації одинадцять похідних, які є важливими термінами досліджуваної терміносистеми.

Одне з ключових позицій у фаховій мові галузі, зокрема у субмові лісоексплуатації, займає термін *harvest*. Словотвірне гніздо цієї лексеми формує низку термінів на позначення специфіки лісосічних операцій і обладнання у процесі первинного оброблення деревини. У цій мовній одиниці виявляється здатність лексики до системності, з огляду на внутрішньомовні зміни шляхом перегруповання первинного значення слова через додаткові запозичення, а відтак – подальшого зсуву семантики. Входження цього терміна у галузь відображає як лексика, безпосередньо пов'язана з понятійним мисленням, що розвивається з розвитком суспільства [3, с. 12]. Давньоанглійське слово *hærfest* (сучасне *harvest*, сер. нім. Herbst) мало значення: осінь, жнива, урожай. Проте з кінця XIV ст. його основним значенням стає збирання культур – жнива. Значення *осінь* зникає через запозичення романського кореня *autumne* (трактати Боеція (†525), оповідання Дж. Чосера (†1400)). Лексема *autumn*, увійшовши в англійську мову, витіснила свій синонім *heruest* із його первинним значенням, відмежувавши решту, так що сучасне значення *harvest* означає лише жнива і збір урожаю з відповідним словотвірним гніздом: *harvester*, *harvestman*, *harvest time* [253, с. 43; 256].

У табл. 2.5 представлено структуру і тлумачення термінів цього словотвірного гнізда.

Таблица 2.5

Деривативне гніздо лексеми *harvest*
в англomовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	<i>harvest</i>	–	<i>n. (ім.)</i>	заготівля деревини
2.	<i>harvest</i>	–	<i>v. (дієсл.)</i>	проводити заготівлю деревини, звалювати дерева
3.	<i>harvesting</i>	<i>-ing</i>	<i>n. (ім.)</i>	1. заготівля деревини як процес лісоексплуатації; 2. лісозаготівельний
4.	<i>harvester</i>	<i>-er</i>	<i>n. (ім.)</i>	харвестер, лісозаготівельний комбайн

Лексема **harvest** набула статусу галузевого терміна у широкому розумінні поняття ‘заготівля лісоматеріалів’, а її дериват **harvester** у значенні ‘жнець, збирач урожаю’ почав вживатися на позначення ‘звалювально-гілкорізно-розкрязувальної машини, харвестера’.

Далі розглянемо лексеми, які мають менший дериваційний потенціал. Проаналізуємо словотвірне гніздо лексеми **log** із її похідними значеннями, що представлені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6.

Деривативне гніздо лексеми **log**
в англomовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	log	–	<i>n. (ім.)</i>	колода, кряж, сортимент
2.	log	–	<i>v. (дієсл.)</i>	звалювати (зрізати) дерева
3.	logging	-ing	<i>n. (ім.)</i>	заготівля деревини як операція; лісозаготівельний
4.	prelogging	pre -ing	<i>n. (ім.)</i>	вибіркове (санітарне) рубання перед головним рубанням
5.	relogging	re -ing	<i>n. (ім.)</i>	освоєння недорубів; рубання дерев, залишених після головного рубання
6.	logger	-er	<i>n. (ім.)</i>	заготівельник деревини, лісоруб

Лексема **log** зі своїм первинним значенням ‘колода’ може мати також значення різновиду лісоматеріалу певного розміру і форми – ‘кряж, сортимент’. Водночас вона сформувала низку термінів зі своїми специфічними значеннями: **log** → **logger**; **log** (*n*) → **log** (*v*) → **prelogging** (*n*); **log** (*n*) → **log** (*v*) → **relogging** (*n*). На відміну від терміна **harvesting** з широким розумінням лісозаготівлі як одного з етапів лісоексплуатації, зокрема первинного оброблення деревини, термін **logging** регламентує процес лісозаготівлі, зводячи його до конкретної операції – звалювання (зрубання) і вивезення лісоматеріалів. Синонімічне розрізнення цих термінів і споріднених до них розглянуто у розд. 3.1.2.

Словотвірне гніздо лексеми **root** з його похідними значеннями представлено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Деривативне гніздо лексеми **root**
в англомовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	root	–	<i>n. (ім.)</i>	корінь
2.	root	–	<i>v. (дієсл.)</i>	вкорінюватися
3.	rooted	-ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	1. закорінений 2. з (оголеними) коренями
4.	uproot	up-	<i>v. (дієсл.)</i>	корчувати пні
5.	uprooted	up- -ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	викорчований

Іменникова лексема **root** утворила низку похідних у категорії дієслова з відповідними дієприкметниками: **root** (*n*) → **root** (*v*) → **rooted** (*p.p.*); **root** (*n*) → **root** (*v*) → **uproot** → **uprooted** (*p.p.*).

Словотвірне гніздо лексеми **seed** з його похідними значеннями представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Деривативне гніздо лексеми **seed**
в англомовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	seed	–	<i>n. (ім.)</i>	насінина (насіння), засівний матеріал
2.	seeding	–	<i>n. (ім.)</i>	сівба
3.	seedling	+ -ling	<i>n. (ім.)</i>	сіянець дворічного віку діаметром <25 мм, висотою до 1,2 м
4.	seeder	-er	<i>n. (ім.)</i>	сівалка, сіялка

Лексема **seed** (насінина) шляхом суфіксації утворює похідний віддієслівний іменник **seeding** (сівба, розсіювання насіння) і водночас набуває цілком іншого значення **seed** → **seeding** (сіянець), не втрачаючи семантичних ознак зі своєю вихідною лексемою **seed** і розширюючи семантику до **seedling** (*N+ -ling* → *N*), яке набуває додаткового семантичного навантаження (пророслий із насінина). Словотвірною характеристикою цього гнізда є іменникова категорія.

Словотвірне гніздо лексеми **grow** з його похідними значеннями представлено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9.

Деривативне гніздо лексеми **grow**
в англомовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	grow	–	<i>v. (дієсл.)</i>	зростати, рости
2.	growing (fastgrowing)	-ing	<i>adj. (прикм.)</i>	1. вегетаційний; 2. той, що стимулює ріст; 3. об'ємний щодо росту (швидкорослий)
1	2	3	4	5
3.	growth	-th	<i>n. (ім.)</i>	ріст, зростання
4.	ingrown	in-	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	врослий
5.	intergrown	inter-	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	зарослий
6.	overgrown	over-	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	перерослий, перестоялий

Лексема **grow** як дієслово формує похідні лише двох категорій (іменник, прикметник / дієприкметник).

Словотвірне гніздо лексеми **cut** з його похідними значеннями представлено у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Деривативне гніздо лексеми **cut**
в англомовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	cut	–	<i>v. (дієсл.)</i>	зрізати, різати
2.	cut	–	<i>n. (ім.)</i>	1. різ; врізання; 2. розпилювання; 3. рубання
3.	cutter	-er	<i>n. (ім.)</i>	стругальний ніж, стругальний різець
4.	cutting	-ing	<i>n. (ім.)</i>	1. зрізання; різання; рубання; 2. лісосічний; 3. кряжувальний
5.	undercut	under-	<i>n. (ім.)</i>	проріз (заріз), виїмка, ширина різу
6.	overcut	over-	<i>n. (ім.)</i>	переруб деревини (понад річну лісосіку)

7.	<i>overcutting</i>	<i>over- -ing</i>	<i>n. (ім.)</i>	розпилювання пилою, яка розміщена над оброблюваним матеріалом
8.	<i>miscut</i>	<i>mis-</i>	<i>n. (ім.)</i>	неправильний, помилковий різ (пропил)
9.	<i>offcut(s)</i>	<i>off-</i>	<i>n. (ім.)</i>	відходи лісопиляння, обрізки

Словотвірною характеристикою лексеми **cut** є те, що вона утворює лише іменникові деривати.

Словотвірне гніздо лексеми **bark** з його похідними представлено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11.

Деривативне гніздо лексеми **bark**
в англомовній терміносистемі лісового господарства

№ з/п	Лексема	Способи словотвору: афікси	Частина мови	Інтерпретація лексеми
1	2	3	4	5
1.	bark	–	<i>n. (ім.)</i>	кора
2.	bark	–	<i>v. (дієсл.)</i>	окорювати / обкорювати, корувати
3.	barked	-ed	<i>p.p. (дієприкм. пас. мин. ч.)</i>	обкорований
4.	debark	de-	<i>v. (дієсл.)</i>	окорювання / обкоровування, корування
5.	debarking	de- -ing	<i>n. (ім.)</i>	1. корування 2. окорювальний
6.	debarker	-er	<i>n. (ім.)</i>	корувальний верстат
7.	rebarker	re-	<i>n. (ім.)</i>	верстат для доокорювання балансів

Лексема **bark** утворює три частиномовні форми (дієслово, іменник, дієприкметник).

Підсумуємо похідні розглянутих лексем, що становлять ключові терміни англомовної терміносистеми лісового господарства, за частиномовним критерієм (іменник, дієслово, прикметник, дієприкметник). Дані аналізу представлено у табл. 2.12.

Проаналізовані термінологічні одиниці виявляють відносно високий ступінь утворення похідних. Із лінгвістичного погляду термін **forest** є лексемою, що виявляє найвищу деривативну здатність і реалізує свій словотвірний потенціал через однокореневі терміни трьох категорій (дієслово, іменник, дієприкметник). Від лексеми **forest** походить низка гніздових термінів

на позначення онтологічних засад лісу (заліснення – знеліснення). У дериваційних гніздах ключових термінів численною є іменникова категорія, сумарна кількість утворених прикметників і дієприкметників займає другу позицію, нечисленною групою є похідні дієслова. Хоча деякі терміни (*root*, *seed*, *harvest*) і виявляють відносно низьку деривативну здатність, все ж їхні деривати є важливими одиницями терміносистеми.

Таблиця 2.12.

Характеристика дериватів за частиномовним критерієм

Лексема / термін	Загальна кількість дериватів	Іменники	Дієслова	Прикметники	Дієприкметники
forest	16	7	5	–	4
plant	11	6	3	2	4
arbor	9	4	–	5	–
cut	8	8	–	–	–
wood	7	2	–	5	–
bark	6	2	1	2	1
log	5	4	1	–	–
grow	5	1	–	1	3
root	4	–	2	–	2
seed	3	3	–	–	–
harvest	3	2	1	–	–
Σ		35	13	15	14

Словотвірні префікси виражають здебільшого просторові відношення, заперечення чи оцінювання дії, не змінюючи категоріальної функції лексем, а словотвірні суфікси вносять у семантичну структуру похідних загальнокатегоріальні лексико-граматичні семи, змінюючи функціональні можливості лексеми та характеризуючи предметність, процесуальність, ознаку. Суфіксація є продуктивним способом поповнення лексичного складу терміносистеми, порівняно з префіксацією, і характеризує лексико-граматичні категорії (приналежність до певних частин мови).

Для галузевої терміносистеми типовими є афіксальні способи словотвору. На підставі словотвірного аналізу доходимо висновку, що шляхом деривативної здатності лексеми утворюють похідні терміни за питомими словотвірними моделями англійської мови головно трьох категорій (іменники, дієслова, прикметники (дієприкметники)). Лексеми лісівничих термінів творять свої

словотвірні гнізда, деривати яких мають відповідно свої сфери вживання та поля функціонування в терміносистемі лісового господарства.

2.2.2.2. Структурно-семантичні параметри ключових лексем терміносистеми та їхні деривати

Словотвірні гнізда та словотвірні ряди є одними зі структур, у які групуються одиниці в мовній системі. Вивчення словотвірної системи мови, її структурної та семантичної організації крізь призму словотвірних гнізд і рядів відповідає сучасній потребі розвитку термінологічних систем різних сфер науки й техніки. Крім цього, галузева термінологія є активним провайдером нових тенденцій розвитку лексики та словотвору. Дослідження словотвірних гнізд термінів віддзеркалює специфіку когнітивно-ономасіологічних досліджень і допомагає зрозуміти тісний зв'язок словотвору з мисленнєво-пізнавальною здатністю (когнітологія) та номінацією (ономасіологія), як «ядрова» семантика вихідного слова реалізується у похідних, виявляючи весь спектр функціонально-семантичних властивостей та структурно-сміслових характеристик лексем [148, с. 97]. Актуальними є питання, пов'язані з гніздовою тематикою, зокрема дослідження словотвірних гнізд у термінологічній системі [114, с. 72-73]. Зауважмо, що семантичні та словотвірні особливості фахової лексики мають вплив на формування терміносистеми, насамперед на впорядкування її структурно-семантичної організації. Розгляд структурно-семантичних моделей, котрі відображають спосіб словотвору та розвиток семантики гнізда, є невід'ємною частиною структурного аналізу англomовної термінолексики лісового господарства.

Проблема структурно-семантичної організації словотвірних гнізд висвітлена у працях вітчизняних мовознавців: І. І. Ковалика, М. П. Лесюка, Н. Ф. Клименко, О. В. Дияк, Ю. А. Шепель та ін., а також російських лінгвістів О. С. Кубрякової, О. Л. Гінзбург, З. В. Семерикової та ін. У нашій дисертаційній праці аналіз структури словотвірних гнізд базуватимемо на ідеях теорії лінгвістичного моделювання, розробниками якої є С. К. Шаумян,

П. А. Соболева, зокрема на подальшому розвитку та на випрацюванні її положень у дослідженнях З. В. Семерикової та О. Л. Гасько. З метою спрощення та наочності представлення результатів аналізу різночастинні похідні подаємо схематично, не дотримуючись напрямів традиційних релятивних графів (іменник ↓ дієслово ↙ прикметник ↘ прислівник →) [194, с. 100; 114, с. 75]. За вихідне визначення словотвірного гнізда приймаємо дефініцію З. В. Семерикової: словотвірне гніздо – це впорядкована єдність однокоренових слів, пов'язаних відношеннями синхронної (на одному часовому зрізі) словотвірної похідності [166, с. 3; 148, с. 95].

Проаналізуємо структури словотвірних гнізд ключових лексем англomовної терміносистеми лісового господарства. Семантичний обсяг словотвірного гнізда визначається кількістю всіх лексико-семантичних варіантів, які формують гніздо. Семантичну структуру гнізда розглядаємо як сукупність всіх похідних варіантів лексеми, що перебувають у дериваційних зв'язках із твірною (мотивуючою) лексемою в межах семантичної структури. Це означає, що в межах гнізда однокоренових слів кожний похідний лексико-семантичний варіант можна тлумачити чи інтерпретувати іншим лексико-семантичним варіантом. Як зазначає О. Гасько, позиція похідного варіанта лексеми, тобто його дериваційний статус, є результатом змін первинного значення мотивуючого слова і відображається семантикою похідного слова [27, с. 89-90].

Аналіз словотвірної структури лексеми *forest* показав (розділ 2.2.2.1), що вона виявляє високу потенційну здатність формувати деривати (іменники, дієслова, дієприкметники). Особливо примітною її рисою є те, що з розвитком мовної одиниці (її поширенням вживанням) деривативні дієслівні форми набувають протилежних значень і формують антоніми, які реалізують свій потенціал у важливих лісівничих поняттях: *afforest* (заліснювати, засаджувати лісом), *reforest* (засаджувати зруби, відновлювати ліс, наново заліснювати) – *deforest* (зnelіснювати, вирубувати ліс), *disforest* (засм. зnelіснювати,

знеліснити, вирубувати), *disafforest* (1. виводити з юридичного статусу лісу (*icm.*); 2. знеліснювати).

Розглянемо словотвірну модель (модель похідних), яку формує лексема *forest* зі своїми однокореновими словами в англomовній терміносистемі лісового господарства (рис. 2.1).

Лексема *forest* як стрижневе слово формує вихідну точку – вершину, з якої всі однокореневі слова, що входять до цього гнізда, перебувають у певних словотвірних зв'язках, відношеннях словотвірної деривації як похідні. Як бачимо, похідні на основі лексеми *forest* утворені здебільшого на основі афіксів і є складнішими структурно, аніж саме вихідне слово, з яким вони семантично пов'язані. Ієрархічна структурна модель, яка характеризує це словотвірне гніздо, показує конкретне розміщення (дериваційний статус) похідних лексем навколо своєї вершини, що характеризується нульовим ступенем деривації.

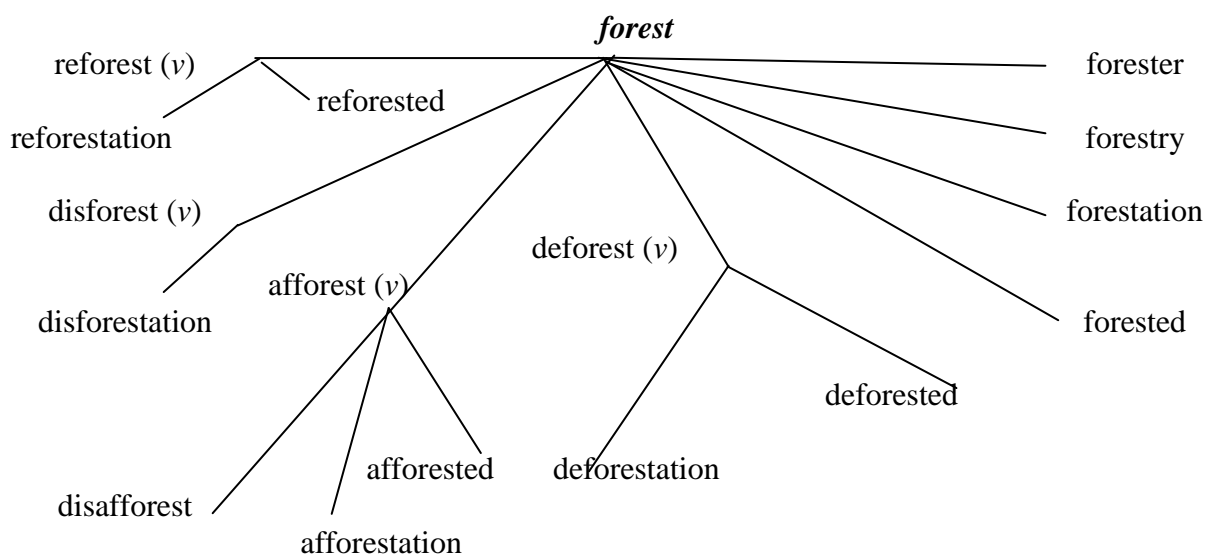

Рис. 2.1. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми *forest*

Члени гнізда, які розміщені від вершини на один дериваційний крок, мають перший ступінь деривації, на два – відповідно другий. Група однокоренових слів, пов'язаних дериваційними відношеннями похідності, формує словотвірний ланцюжок [166, с. 12-14]. У нашому випадку словотвірне гніздо *forest* має декілька ланцюжків першого і другого порядку. Подаємо приклад першого порядку: *forest* → *forester*, *forest* → *forestry*, *forest* →

forestation, forest → *forested*. Між членами ряду як вихідними одиницями підгнізд (*afforest, deforest, disforest, reforest*) і наступним словом спостерігаємо відношення другого порядку. Для прикладу, *forest* → *deforest* → *deforestation, forest* → *deforest* → *deforested; forest* → *reforest* → *reforested, forest* → *reforest* → *reforestation; forest* → *afforest* → *afforested; forest* → *afforest* → *afforestation*. Усі деривати гнізда зберегли сему ‘ліс-ліснення’, а через додаткові компоненти розширили свою семантику. Розвинена семантична структура налічує шістнадцять похідних лексем.

Похідне слово має ознаки, що відображають семантичні зв’язки цієї одиниці з іншими одиницями терміносистеми. Внутрішня форма слова як його мотивуюча семантика характеризує дериваційний статус лексеми і спосіб словотвору у семантичній організації. Смысловая лінія семантичного розвитку лексеми *forest* пронизує значення його похідних: *forest* → *deforest* → *deforestation; forest* → *reforest* → *reforestation*. Співмірне навантаження несуть лексико-семантичні варіанти другої черги: *reforest, deforest*, проте з антонімічними значеннями. У гнізді ширше представлена іменникова категорія, менше – дієслівна.

Основною характеристикою розвитку словотвірного гнізда є його *лексичний обсяг*, який визначається як загальна кількість похідних у гнізді. Різні лексико-семантичні варіанти слова можуть мати різну словотвірну структуру, тому варто з’ясувати усі дериваційні кроки, необхідні для отримання лексико-семантичних варіантів похідних. Розвиток семантики у гнізді відбувається по “горизонталі” – появою нової одиниці, семантичного підгнізда, та по “вертикалі” – шляхом збільшення глибини гнізда. Лексичний обсяг гнізда доповнюється ще двома ознаками: *семантичним обсягом* і *складністю гнізда*. Складність визначають як кількість словотвірних структур у гнізді. Структурними параметрами словотвірного гнізда є його *глибина, ширина й обсяг*. Глибину гнізда визначають глибиною найскладнішого деривата – кількістю дериваційних актів, необхідних для його утворення. Під шириною гнізда розуміємо кількість дериваційних гілок, які виходять із вершини гнізда.

Кількість реалізованих дериваційних потенцій вершини гнізда є показником його валентності. Валентність розглядають як здатність одночасно реалізувати одну, дві, три або чотири словотвірні можливості з погляду лексико-граматичних класів (іменника, дієслова, прикметника (дієприкметника), прислівника) [27, с. 90-91].

Розглянемо структурні параметри лексеми *forest*. З вершини словотвірного гнізда виходять вісім дериваційних гілок. Отже, ширина гнізда становить вісім. Для утворення найскладніших дериватів *forest* → *afforest* → *afforested* необхідні два дериваційні акти. Оскільки підгнізд є два, то глибина цих дериватів також два. Найбільша загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – шістнадцять. Отже, показник його лексичного обсягу дорівнює шістнадцять. У словотвірному гнізді *forest* одночасно реалізовано три напрями деривації щодо лексико-граматичних класів (іменник, дієслово, дієприкметник). Отже, валентність лексеми становить три.

Розглянемо словотвірну модель лексеми *wood* із її похідними (рис. 2.2).

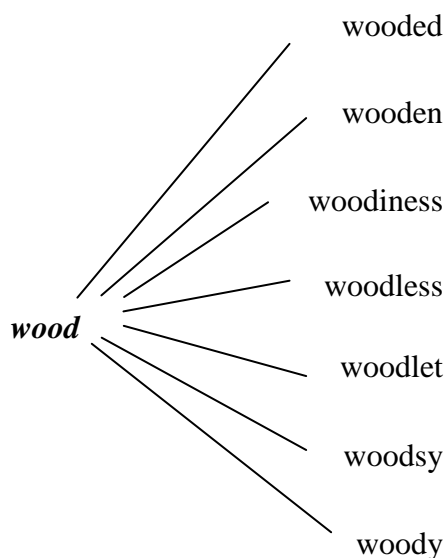

Рис. 2.2. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми *wood*

Лексема *wood* формує похідні лише двох частиномовних категорій: прикметники та іменники без вторинних дериватів. Семантична структура цього гнізда з відповідними похідними відображає невисокий ступінь словотвірних можливостей лексеми і відносно несуттєве вживання похідних

цього терміна порівняно з *forest*. Аналіз структурних параметрів лексеми *wood* демонструє, що з вершини її словотвірного гнізда виходять сім дериваційних гілок. Отже, ширина гнізда дорівнює сім. Порівняно з *forest*, не спостерігаємо складних дериватів, усі похідні потребують лише одного дериваційного кроку, тому показник глибини цих дериватів становить одиницю. Загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – сім. Отже, показник лексичного обсягу гнізда також дорівнює сім. Оскільки реалізовано лише два напрями деривації (іменник і прикметник), то валентність лексеми становить два.

Відтак проаналізуємо лексему *arbor* з її однокореневими словами словотвірного гнізда (рис. 2.3).

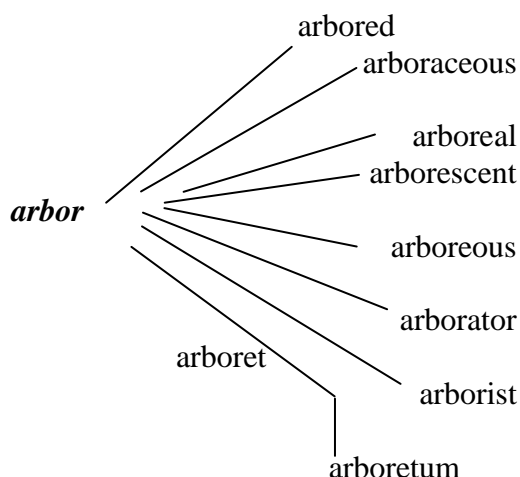

Рис. 2.3. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда
лексеми *arbor*

Семантична структура цього гнізда є розлогою з дев'ятьма похідними, трохи співмірною з *wood*, і утворює похідні двох лексико-граматичних категорій (прикметники й іменники), за винятком деривата другого порядку *arboretum*. У семантичній структурі гнізда спостерігаємо вісім дериваційних гілок, отже, показник ширини гнізда дорівнює вісім. Загальна кількість лексичних значень похідних гнізда – дев'ять, отже, лексичний вміст гнізда, його обсяг, також становить дев'ять. Глибина складного деривата гнізда лексеми *arbor* визначається двома кроками деривації (*arbor* → *arboret* → *arboretum*). Отже, потребує лише два дериваційні акти, необхідних для утворення лексеми *arboretum*. Тому глибина гнізда становить два. Лексема утворює похідні за двома напрямками деривації: іменник і прикметник, отже,

кількість реалізованих дериваційних потенцій вершини гнізда, що відповідає показнику валентності, дорівнює два.

Розглянемо структурні параметри лексеми *plant* (рис. 2.4).

Порівняно з лексемами *wood* і *arbor*, семантична модель *plant* є розлогішою з одинадцятьма дериватами за трьома частиномовними категоріями (іменник, прикметник/дієприкметник, дієслово). З вершини словотвірного гнізда виходять три дериваційні гілки. Отже, ширина гнізда становить три. До похідних належать, як афіксальні деривати, так і утворення на основі конверсії: іменник → дієслово чи навпаки. Отож, гілка найскладніших дериватів: *plant* (n) → *plant* (v) → *replant* → *replanting* і підгніздо з вершиною *plant* (v) → *planting* → *underplanting*. Оскільки лексеми *replant* і *replanting* у фаховій лексиці вживаються рідко, їм відповідають терміни *restocking* та *regeneration*, тому й обираємо гілку: *plant* (n) → *plant* (v) → *planting* → *underplanting*.

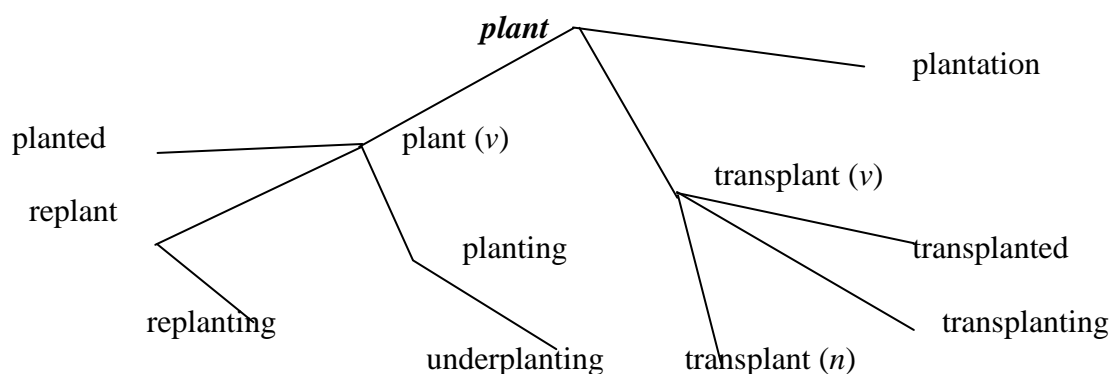

Рис. 2.4. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми *plant*

Для утворення останньої лексеми потрібно три дериваційні акти. Оскільки підгнізд є три, то глибина цих дериватів також три. Загальна кількість похідних становить одинадцять. Отож, показник лексичного обсягу цього гнізда дорівнює одинадцять. У ньому одночасно реалізовано три напрями деривації щодо лексико-граматичних класів (іменник, прикметник / дієприкметник, дієслово). Показник валентності становить три.

З'ясуємо похідні та структурні параметри словотвірного гнізда лексеми *cut* (рис.2.5).

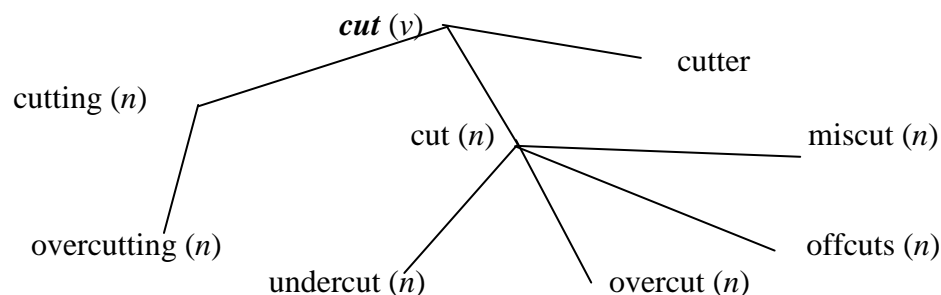

Рис. 2.5. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексики **cut**

Як бачимо, структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексики **cut** є відносно розвиненою, сформованою вісьмома дериватами двох лексико-граматичних категорій (іменника, дієприкметника). З вершини словотвірного гнізда виходять дві дериваційні гілки. Отже, ширина гнізда становить два. Для утворення найскладніших дериватів **cut (v) → cut (n) → undercut** необхідні три дериваційних акти. Оскільки підгнізд є два, то глибина цих дериватів також два. Найбільша загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – сім. Отож, показник його лексичного обсягу дорівнює сім. У словотвірному гнізді **cut** одночасно реалізовано два напрями деривації щодо лексико-граматичних класів (іменник, дієприкметник). Отже, валентність лексики становить два.

Розглянемо похідні та структурні параметри словотвірного гнізда лексики **grow** (рис. 2.6).

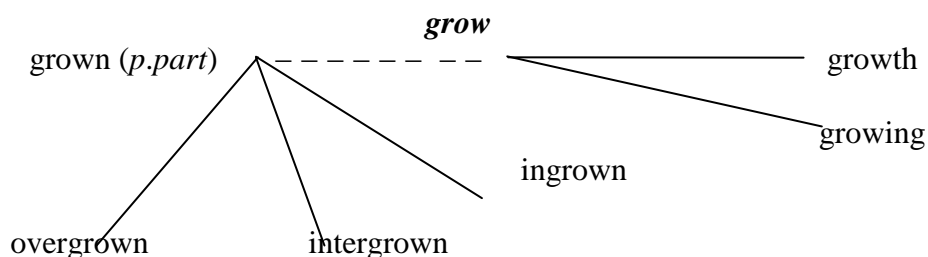

Рис. 2.6. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексики **grow**

Структурно-семантична модель похідних гнізда **grow** є малорозвиненою, з вершини словотвірного гнізда виходять три дериваційні гілки. Ширина гнізда становить три. Глибина найдовшого деривата дорівнює три. Загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – шість. Отож, показник його

лексичного обсягу дорівнює шість. У цьому словотвірному гнізді маємо два напрями деривації (іменниковий, дієприкметниковий). Отже, валентність лексеми становить два.

З'ясуємо похідні та структурні параметри словотвірного гнізда лексеми *harvest* (рис.2.7).

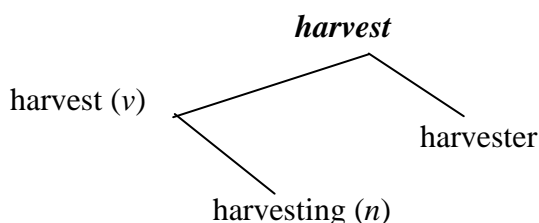

Рис. 2.7. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми *harvest*

Структурно-семантична модель *harvest* є доволі малорозвиненою, з трьома дериватами. У цієї лексеми лише дві гілки деривації, що виходять із вершини гнізда, тож ширина гнізда становитиме два. Кількість дериваційних актів, необхідних для утворення найскладнішого деривата – два (*harvest* (n) → *harvest* (v) → *harvesting* (n)), тому глибина гнізда також дорівнює два. Загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – чотири, отже, показник його лексичного обсягу становить чотири. З погляду утворення повної множини лексико-граматичних класів (іменник, дієслово, прикметник / дієприкметник), словотвірний потенціал цієї лексеми відносно високий.

Розглянемо похідні та структурні особливості словотвірного гнізда лексеми *log* (рис.2.8).

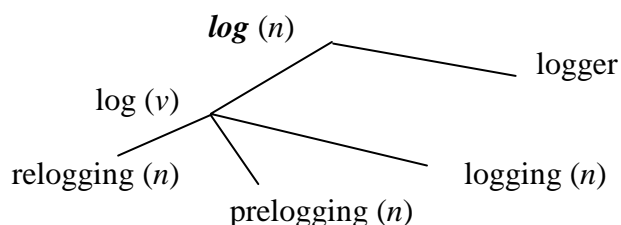

Рис. 2.8. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми *log*

Структурно-семантична модель словотвірного гнізда *log* є малорозвиненою, лише з п'ятьма похідними. З вершини словотвірного гнізда виходять дві дериваційні гілки. Отже, ширина гнізда становить два. Для утворення найскладнішого деривата (*log* → *log* → *logging*) необхідні два дериваційні акти,

відтак глибина гнізда також дорівнює два. Загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – п'ять, тому показник його лексичного обсягу становитиме п'ять. У словотвірному гнізді **log** одночасно реалізовано три напрями деривації щодо лексико-граматичних класів (іменник, дієслово, дієприкметник). Отже, валентність лексеми становить три.

Визначимо похідні та структурні параметри словотвірного гнізда лексеми **root** (рис. 2.9).

Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми **root** не є вельми розлогою, проте розвиненість структури можемо констатувати через формування похідних двох категорій: дієслівної та дієприкметникової. З вершини словотвірного гнізда виходить одна дериваційна гілка. Ширина гнізда становить один.

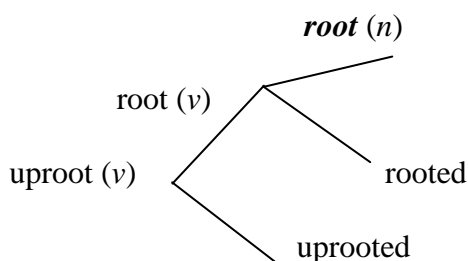

Рис. 2.9. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми **root**

Для утворення складніших дериватів $root (n) \rightarrow root (v) \rightarrow uproot \rightarrow uprooted$ необхідні три дериваційні акти. Оскільки підгнізд є три, то глибина цих дериватів також три. Найбільша загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – чотири. Отже, показник його лексичного обсягу дорівнює чотири. У словотвірному гнізді **root** одночасно реалізовано два напрями деривації щодо лексико-граматичних класів (дієслово, прикметник). Отже, валентність лексеми становить два.

Далі проаналізуємо похідні та структурні параметри словотвірного гнізда лексеми **seed** (рис. 2.10).

Структурно-семантична модель словотвірного гнізда не є розвиненою, з вершини словотвірного гнізда виходять три дериваційні гілки. Ширина гнізда становить три.

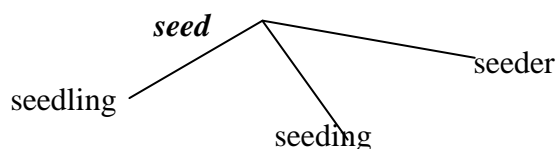

Рис. 2.10. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми *seed*

Глибина цих дериватів дорівнює одиниці. Загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – три. Тому показник його лексичного обсягу дорівнює три. У цьому словотвірному гнізді маємо лише іменниковий напрям деривації. Отже, валентність лексеми становить одиницю.

Проаналізуємо похідні та структурні параметри словотвірного гнізда лексеми *bark* (рис. 2.11).

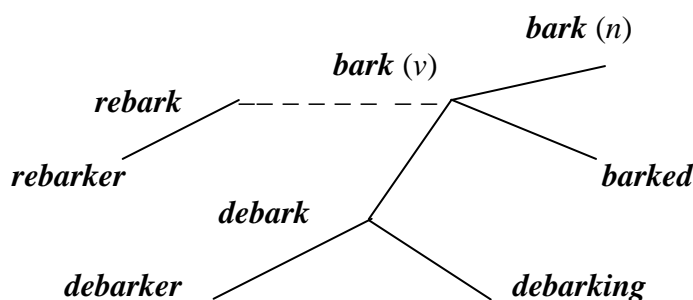

Рис.2.11. Структурно-семантична модель словотвірного гнізда лексеми *bark*

Структурно-семантична модель словотвірного гнізда *bark* є відносно розвиненою, з вершини гнізда виходить одна дериваційна гілка. Отже, ширина гнізда становить один. Для утворення найскладніших дериватів *bark* (n) → *bark* (v) → *debark* → *debarker* необхідні три дериваційні акти. Оскільки підгнізд є два, то глибина цих дериватів також два. Загальна кількість похідних у цьому словотвірному гнізді – шість. Отож, показник його лексичного обсягу дорівнює шість. У словотвірному гнізді *bark* одночасно реалізовано три напрями деривації щодо лексико-граматичних класів (дієслово, іменник, дієприкметник). Отже, валентність лексеми становить три. Цікавим моментом є те, що не спостерігаємо мовної одиниці *rebark*, що означала б ‘доокорювання’

чи ‘повторне окорювання’, проте маємо термін *rebarker* на позначення верстата для доокорювання балансів.

Сумарні показники структурних параметрів словотвірних гнізд ключових термінів АТЛСГ представлено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Структурні параметри словотвірних гнізд ключових термінів АТЛСГ

Лексема / термін	Ширина	Глибина	Лексичний обсяг	Валентність
1	2	3	4	5
forest	8	2	16	3
plant	3	3	11	3
arbor	8	2	9	2
wood	7	1	7	2
cut	2	2	7	2
1	2	3	4	5
grow	3	3	6	2
bark	1	2	6	3
log	2	2	5	3
harvest	2	2	4	3
root	1	3	4	2
seed	3	1	3	1

Важливими характеристиками словотвірних гнізд є показники їхньої ширини, глибини, лексичного обсягу та валентності, що свідчать про складність їхніх структур і реалізованість словотвірних потенцій відповідно. Розглянувши семантичну структуру та проаналізувавши словотвірний потенціал ключових лексем, можемо стверджувати, що всі досліджені тут одиниці англomовної термінології лісового господарства мають назагал розвинені семантичні структури. Найрозвиненішу семантичну структуру має лексема *forest* (16): шістнадцять похідних із власною семантикою (з відповідним лексичним обсягом, вказаним у дужках). Розвиненими є семантичні структури інших лексем відповідно з обсягом похідних: *plant* (11), *bark* (6), *log* (5), *root* (4), а менш розвинену семантичну структуру спостерігаємо у *cut* (7), *harvest* (4), *seed* (3). Численно представлена іменникова категорія (на позначення осіб, речей, стану якості, далі – прикметникова / дієприкметникова (на позначення ознак), менше – дієслівна (на позначення процесів).

Спостерігаємо активну частиномовну трансформацію: утворення похідних одиниць шляхом конверсії, наприклад, за моделлю іменник \rightarrow дієслово ($N \rightarrow V$): (*forest* (ліс) \rightarrow *to afforest* (заліснювати), *to deforest* (зnelіснювати); *plant* (рослина) \rightarrow *to plant* (насаджувати, садити); *harvest* (жнива, збір урожаю) \rightarrow *to harvest* (провадити заготівлю деревини), *log* (колода) \rightarrow *to log* (заготовляти деревину), *root* (корінь) \rightarrow *uproot* (викорчовувати), і навпаки – за моделлю $V \rightarrow N$: *to cut* (різати) \rightarrow *cut* (різ). Як бачимо, конверсивне походження мають як іменники: *cut* (v) \rightarrow *cut* (n), так і дієслова (*plant* (n) – *plant* (v), *root* (n) – *root* (v)) зі збереженою семантикою. Аналіз даних табл. 13 зображено засобами стовпчикової діаграми (Додаток А.4) та графічно (Додаток А.5), щоб унаочнити кількісне співвідношення похідних словотвірних гнізд досліджених ключових лексем.

Отже, вивчення лексико-семантичних особливостей ключових термінів досліджуваної терміносистеми крізь призму словотвірних гнізд показує не лише чисельність дериватів (їхню складність), природу їхніх лексичних значень, зв'язки з вихідним словом, але й взаємовідношення в терміносистемі загалом. Вершина словотвірного гнізда, яку формує коренева основа, є вихідною ланкою, з якою всі члени гнізда пов'язані відношеннями афіксації (за певними моделями) чи конверсії. Графічне представлення (графи) унаочнює насиченість похідних у словотвірних гніздах і механізм розвитку їхньої семантики та характер зв'язків. Водночас візуальне представлення семантичної структури термінів у вигляді графів уможливорює системне бачення порядку внутрішнього розвитку всіх споріднених за змістом слів у семантиці вузла, відображає їхню організацію, способи словотвору та підпорядкування значень у лексико-семантичному полі гнізда, що виявляється через відношення похідності твірної основи та дериватів. Просторова модель у вигляді графів демонструє словотвірні можливості лексем у межах конкретного семантичного поля, типові дериваційні гілки. Терміни, що об'єднанні за певними критеріями спорідненості у лексико-семантичні та тематичні групи чи сформовані засобами словотвору (семантичні гнізда), формують лексико-семантичні поля,

які можуть взаємопроникати (пронизувати одне одного), накладатися чи перетинатися, що в цілому свідчить про системну організацію лексики у площині семантики в досліджуваній терміносистемі.

Лексико-семантичний потенціал гнізда ключової лексеми, що виступає як своєрідне лексико-семантичне поле і виявляє себе як мікросистема в рамках макросистеми (досліджувана терміносистема). З іншого боку, лексико-семантичне поле може бути репрезентоване як через лексико-семантичні групи, так і через тематичні групи термінів. Оскільки гніздові терміни виходять з семантичної точки (вузла) і мають спільність семантики з базовим терміном, вивчення їхньої семантики крізь призму лексико-семантичного поля словотвірного гнізда, що водночас формує відповідну лексико-семантичну групу терміносистеми, відіграє важливу роль у подальшому впорядкуванні та систематизації даних у галузевих словниках. Тематичне групування одиниць у терміносистемі є виразником характеру та семантичної специфіки ширшого об'єднання термінів. Опис і дослідження семантичної та словотвірної характеристики ключових термінів сприяє глибшому вивченню когнітивно-номінативних процесів у галузевому термінознавстві.

2.2.2.3. Особливості словотвірних елементів англomовної терміносистеми лісового господарства

Як вже було зазначено (підпункт 2.2.1), в англomовній фаховій мові лісового господарства трапляються лексеми різного рівня її функціонування: *загальновживана* лексика, *загальнонаукова* термінолексика, терміни суміжних із лісовим господарством галузей і *вузькоспеціальна* лексика. Уся лексика формується на основі англomовного словотвору та за його правилами, використовуючи різні морфологічні та неморфологічні засоби поповнення її словникового запасу (арсеналу), які є притаманними для англійської мови загалом. Утім, наше лінгвістичне дослідження терміносистеми показує, що морфологічний словотвір, зокрема афіксація, є одним із способів утворення термінів і має характерні особливості. Афіксальні елементи – *префікси* і

суфікси – суттєво впливають на значеннєві відтінки термінів як галузевих понять. Приєднуючись, префікси модифікують значення кореня, надаючи кореню відмінних смислових відтінків, а суфікси, окрім семантичного навантаження, впливають на утворення відповідних частин мови. На прикладі термінологічних словосполучень, одна із лексем яких утворена морфологічним способом словотвору, розглянемо найбільш характерні афікси та виявлення їхніх функцій і продуктивності в англomовній терміносистемі лісового господарства.

Дослідженню англomовного словотвору як одного з найпродуктивніших способів творення нових слів присвятили свої праці О. С. Кубрякова, О. Д. Мешков, М. І. Мостовий, М. М. Полюжин та ін. О. С. Кубрякова вказує на важливу функцію словотвору в мовній системі як сферу моделювання мотивованих (вторинних) номінацій, оскільки словотвірні засоби скеровані на трансформовування вихідної одиниці з метою утворення з неї похідних [101, с. 54-55]. Так, похідна лексема *forester* (*forester* ← *forest*) вказує на наявність ознаки вихідної лексеми, у нашому випадку *forest*, і позначає особу, яка охороняє ліс.

Дослідження типових префіксально-суфіксальних моделей дає змогу схарактеризувати особливості утворення нових лексико-семантичних значень одиниць у досліджуваній терміносистемі. Розглянемо префікси як засоби перебудови лексичного значення слова [119, с. 90]. Серед префіксів із заперечним значенням найпродуктивнішим є питома англійський *un-*, менш продуктивними – заперечні *non-*, *a-* – грецького та аломорфи латинського походження: *il-/im-/in-*. Префікс *un-* надає здебільшого негативних семантичних ознак: *undesirable species* (небажані породи, що не відповідають господарському призначенню), *unmerchantable wood* (нетоварна деревина), *unproductive area* (непродуктивна площа), *unregulated felling / unregulated cutting* (непланові рубання; незаконне самовільне вирубування), *unseasoned (green) wood* (сира, невисушена деревина), *unsurfaced road* (невимощена дорога), чи зворотних характеристик: *unload* (розвантажувати, вивантажувати)

тощо. Префікс **non-** як морфологічний варіант частки **no-** вживається перед прикметниковими формами і вказує на заперечення чи відсутність якості: **non-commercial timberland** (некомерційні лісові ділянки), **non-forested area** (нелісова площа, не вкрита лісом площа), **non-renewable** (невідновлюваний, невідтворюваний). Перед іменниками: **non-standard timber** (некондиційна деревина), **non-wood forest product** (недеревний лісовий продукт), **non-woody plants** (недеревні рослини: мохи, папороті). Заперечний префікс **a- / an-** у лексемах: **anaerobic** (безкисневий), **abiotic** (неживий). З фонетичними варіантами **il/im/in-**: **illegal harvest / illegal logging** (незаконні рубання; неконтрольоване, самовільне рубання), **immature stand** (незрілий, неспілий, нестиглий деревостан), **infected** (заражений), **infertile** (неродючий, неплідний), **infestation** (зараження, інвазія (вогнище) паразитів), **infeed** (подача, подавальний), **inject** (вприскувати, впорскувати); **inlet** (впускний отвір комах), **inorganic fertilizers** (неорганічні добрива), **insect** (комаха), **insecticide** (інсектицид – засіб для знищення комах), **intake** (впускний, всмоктувальний), **intense thinning** (сильне проріджування); **intensive forest management** (інтенсивне лісове господарство). Слід зазначити, що префікс **in-** може мати значення включення, залученості (відповідник українського префікса “в”): **increment** (приріст деревини); **inflorescence** (суцвіття); **ingrown** (вростання); **forest inventory** (лісова інвентаризація / облік лісового фонду; лісова таксація) та ін. Варіанти префікса **a-** – як англійського, так і латинського походження, несуть сему “підсилення ознаки або додавання”: **allowable harvest / cut** (допустиме вирубування); **appraisal** (оцінювання лісосіки, таксація), **associated species** (супутня порода/породи); префікса **in-**: **irrigate** зрошувати, поливати.

Префікс **under-** надає додаткового значення “під, нижче” у таких термінах: **under bark** (без кори, під корою), **underbrush** (підлісок, чагарники, кущі), **undercut** (підпил дерева, підруб (для керованого падіння дерева), **underground** (підземний), **understocked stand** (поріділий, зріджений деревостан), **understory** (підріст) [ММ; 239, с. 12].

Окремі термінологічні одиниці з'явилися як наслідок поєднання питомих англійських коренів із латинським префіксом *de-* зі значенням “усунення чогось”: *debarker* (корувальний верстат), *delimbing* (обрізування гілок), *delimber* (гілкозрізна машина, гілкозріз), *defoliation* (втрата листя, опадання листя, дефоліація), *defoliator(s)* (1. листоїдні комахи; 2. назва хімічного препарату, що спричинює опадання листя); *deforestation* (зnelіснення, вирубування лісів), *deformation* (викривлення, жолоблення). Префікс *de-* у значенні “усування” може бути синонімічним префіксові *dis-*. Порівняймо *deforest* (зnelіснювати, вирубувати ліс) та застарілу форму *disforest* у цьому ж значенні.

Префікс *co-* наголошує на спорідненості, спільному походженні дії чи процесу в терміноодиницях: *codominant trees* (дерева, крона яких формує загальний рівень намету), *cohort* (когорта, група організмів). У фаховій мові лісового господарства часто вживають як загальнонаукові, так і вузькоспеціальні терміни з відповідними префіксами. Для прикладу, з префіксом *e-*: *eliminate* (усувати, видаляти, вилучати, знищувати), *evaluate* (оцінювати); *en-* (на основі латинського *in-*): *enchain* (зчіпляти, з'єднувати при трелюванні), *endangered species* (вимираючі (зникаючі) види, види флори і фауни з високим ступенем загрози зникнення в майбутньому), *endemic* (місцевий, ендемічний, властивий певній місцевості), *endurance* (міцність, стійкість, опірність зношуванню); *ex-* (зі значеннями з, далі, вверху, нагору) *excessive cutting / excessive felling* (переруб, надмірне вирубування), *exhaust fumes* (вихлопні, викидні гази), *exhaust system* (витяжна система), *exotic species* (екзоти, екзотичні види), *experimental forest* (дослідне лісове господарство), *experimental plot* (досліджувана ділянка), *expert* (фахівець, спеціаліст, експерт), *exploitable* (достиглий, придатний до використання), *exploitable volume* (експлуатаційний запас), *exposure* (незахищеність, піддавати впливу), *extensive* (екстенсивний, з мінімальними вкладеннями), *extinct* (зниклий), *extinction* (вимирання, зникання), *extinguish* (гасити пожежу). І як загальнонаукову чи вузькоспеціалізовану лексему *extract* спостерігаємо в термінологічних

словосполученнях зі значеннями 1. заготовляти, вивозити стовбури; 2. викорчовувати; 3. добувати, екстрагувати; 4. витяжка, екстракт. Для прикладу, *timber extraction* (трелювання деревини; витягування деревини з лісу), *seed extraction* (вилущування насіння); *extraction road* (трелювальний волок, лісовозна дорога).

З префіксом *inter-* маємо терміни: *intercropping* (міжрядне розміщення культур), *intergrown knot* (зарослий сучок), *intermediate cutting / intermediate felling* (доглядове рубання), *intermediate harvest treatments* (проміжні рубання), *intermediate tree* (дерево з кроною, яка нижча від загального рівня намету), *internal shake* (внутрішня, прихована тріщина), *interspace* (міжкарровий пас для підсочування), *felling interval* (оберт рубання, період рубань лісостану), *intolerant species* (світловибаглива порода), *forest inventory* (лісова інвентаризація (облік лісового фонду), лісова таксація); *irregular grain* (завилькуватість, косошаруватість деревини), *intergrated logging* (заготівля деревини та її раціональне розкрязування); *integrated utilization* (раціональна заготівля та максимальне використання деревини), *water interception* (утримання вологи рослинністю).

Інший словотвірний префікс *over-* вказує на негативні наслідки виконуваної дії, ознаки чи якості предмета. До прикладу, *overcut* (переруб деревини понад річну лісосіку), *overgrazing* (надмірне об'їдання насаджень), *overgrown* (перестоялий, перестійний), *overmature forest* (перестиглий, перестійний, перестоялий ліс), *overstocked* (надмірний запас, надлишок), *overtopped tree* (пригнічене дерево). Префікс *super-* виявляємо у таких терміносполученнях: *super canopy* (над наметом), *superdominant* (превалюючий, пануючий). Префікс *pre-* вживається у терміносполученнях: *prehaul* (трелювати лісоматеріали у цілком завантаженому стані), *preservative* (запобіжний засіб для консервування), *preservation* (1. збереження, охорона цілісності від браконьєрства; 2. консервування, запобігання псуванню); а префікс *re-* у: *reforestation* (заліснення), *regeneration / reproduction* (лісовідновлення шляхом висіву насіння, висаджування дерев чи через

стимулювання паростевого росту; регенерація), *relog / relogging* (освоєння недорубів; повторна лісозаготівля після первинного рубання), *reserve* (заповідник, заказник), *replant* (пересаджувати, садити знову).

Далі розглянемо найхарактерніші суфікси та їхню роль у семантиці термінних одиниць. Продуктивними є суфікси *-er / -or*, які називають 1) людей за родом занять: *bucks* (розкрязувальник); *cross-cutter* (розкрязувальник); *choker setter* (чокерувальник / чокіжник); *jobber* (лісозаготівельний підрядник); *knot bumper* (гілкоруб); *timber appraiser* (таксатор лісу); *feller / logger / timber harvester* (лісоруб, вальник лісу, заготівельник лісу); *forest beekeeper* (бортник, лісовий бджоляр); *forest manager* (лісовпорядник, лісогосподарник); *forest owner* (лісовласник); *forest ranger* (працівник лісової охорони, лісник (побережник), лісничий); *forester* (фахівець лісового господарства, лісівник); *forest engineer* (лісоінженер); *gamekeeper* (*Br*) (1. єгер; 2. спеціаліст-мисливствознавець, який провадить облік фауни у лісах, національних парках та здійснює нагляд за нею); *hooker / hooktender* (керівник бригади, яка обслуговує лінвову устатковину); *hunter* (мисливець); *poacher* (браконьєр); *smokejumper* (лісовий пожежник-парашутист); *timber cruiser* (таксатор, оцінювач); 2) пристрої, машини, агрегати: *jammer* (легка пересувна двобарабанна навантажувальна лебідка для трелювання на короткі дистанції); *grinder* (токарний верстат); *lather* (луцильний верстат); *bark remover* (корознімач); *brush cutter* (кущоріз), *bummer* (трелювальний візок з двома низькими колесами і коротким дишлом); *bunker* (бункер, нагромаджувач); *cable yarder* (канатна транспортна система); *caliper* (вимірна (мірна) вилка, нутромір, клюпа); *caterpillar tractor* (гусеничний трактор); *chipper* (тріскодробарка, подрібнювач); *choker* (чокер, накидна петля); *debarker* (корувальний верстат, окорювач); *forwarder* (сортиментовоз, навантажувально-транспортна машина, форвардер); *grubber* (корчувальна машина, культиватор); *harvester* (харвестер, лісозаготівельний комбайн (звалювально-гілкорізно-розкрязувальна машина); *hauler skyline* (підвісна лінвова устатковина); *hyster* (лебідка); *seeder* (сівалка, сіялка); *skidder* (трелювальний тягач / лебідка); *slasher* (крязувальна машина,

слешер); *splitter* (дровокольний верстат); *stacker* (1. навантажувач-штабелер; 2. самохідна розвантажувально-штабелювальна машина зі щелепним захоплювачем; *crawler tractor* гусеничний трактор); *trailer* (причіп), *trimmer* (1. гілкозрізна машина, гілкоріз; 2. багатопилковий розкрязувальний (торцювальний) верстат); *unloader* (розвантажувальний механізм); *log unloader* (колодоскидувач); *wheeled skidder* (колісний трелівний трактор); *yarder* (1. багатобарабанна трелівна лебідка; 2. кран для складування деревини); *feller-buncher* (звалювально-пакетувальна машина); *feller-chipper* (звалювально-рубальна машина); *feller-delimber* (звалювально-гілкорізна машина); *feller-delimber-slasher-forwarder* (звалювально-гілкорізно-розкрязувально-трелювальна машина); *feller-forwarder* (звалювально-трелівна машина); *feller-skidder* (звалювально-трелювальна машина); 3) називають фахові поняття, об'єкти: *conifer* (хвойне / шпилькове дерево); *knot cluster* (скупчення сучків); *canker* (рак, некроз); *cutover* (зруб); *fuel ladder* (гілки внизу стовбура дерева, що можуть спричинити верхову пожежу); *layer* (ярус, шар); *leaf blister* (пухирчастість листків); *leaf litter* (опале листя); *leaf miners* (*ент.* мінуюча міль), *border line* (межа, границя); *aquifer* (водовмісний шар, водовмісний горизонт ґрунту); *bole taper* (збіжність стовбура), *predator* (хижак); *forest cover* (лісистість території; площа, вкрита лісом); *root sucker* (кореневий пагін, кореневий паросток); *shoulder* (ширина кари під час підсочування); *sinker* (затонула колода); *splinter* (задир).

Варто пригадати, що ці суфікси можуть утворювати *омонімічну* групу термінів, що стосуються двох понять, як, наприклад: *joiner* (1. столяр; 2. стругальний верстат); *limber* (1. гілкорізна машина; 2. гілкоруб (робітник, який очищує дерево від гілок); *loader* (1. навантажувач; 2. вантажник); *chopper* (лісоруб – обрізувач гілок) 2. колун, подрібнювач, рубальна машина); *borer* (1. (*ент.*) деревоточець, червиця, шашіль, короїд; 2. бур, бурав, свердло); *defoliator(s)* (1. листоїдні комахи; 2. назва хімічного препарату, що спричинює опадання листя); *log sorter* (1. сортувальний механізм; 2. сортувальник колод).

Отже, для АТЛГ характерні морфологічні засоби, притаманні англomовному словотвору загалом, що взаємообумовлено специфікою людської діяльності та функціонуванням мови на відповідних рівнях (загальномовний, загальнонауковий, вузькоспеціалізований і периферійний – суміжних наук). Втім, варто зазначити, що широко вживаються афіксальні елементи, які формують значеннєві відтінки лексем і конкретизують семантику термінів для адекватної номінації та мовного вираження галузевих понять. Префікси модифікують значення кореня, формуючи відповідні смислові відтінки, а суфікси зі семантичним довантаженням творять терміни відповідної граматичної категорії. Зведені дані досліджень відповідно представлені у Додатку Б.1.

2.3. Різновиди й особливості структури складних термінів

У сучасному термінознавстві є різні класифікації термінів за їхньою структурою. Метод структурного аналізу допомагає сегментувати англomовні терміни лісового господарства, виокремивши структурні сегменти і характер поєднання компонентів. В АТЛГ виокремлюємо такі різновиди складних термінів: композити (*однослівні*, утворені сполученням двох основ), словосполучення (*багатослівні*), скорочення й аббревіатури.

2.3.1. Терміни-композити і їхні характеристики

Серед термінів АТЛГ трапляються слова, що складаються з двох чи більше основ. М. І. Мостовий залучає такі мовні одиниці до *композитів*, для яких характерним є те, що вони мають одне, відокремлене значення, яке відрізняється від значення компонентів. «Сутність складного слова полягає у вираженні одного поняття, хоча поєднання окремих словотворчих елементів залучає неоднаковий обсяг їхнього лексико-семантичного значення» [136, с. 30-31]. Основним критерієм складного слова є «його цільнооформленість, що виражає змістовну цілісність» з можливою «наявністю об'єднуючого наголосу» [175, с. 141]. Назагал, мовознавці зазначають, що для композитів наголос чи

структурна єдність можуть слугувати лише необхідною умовою, позаяк достатньою умовою є семантичний чинник, а саме – цілісність поняття у сукупності зі всіма додатковими критеріями [2, с. 112-115]. Попри складність своєї будови (з двох і більше основ), композити виражають одне поняття, характеризуються семантичною та граматичною (морфолого-синтаксичною) цілісністю [159, с. 92]. Для прикладу: *blueberries* (*Vaccinium* spp., чорниця), *bluestain* (забарвлення грибкові заболонні), *broadleaved* (листяні породи), *clearcut* (суцільне рубання), *evergreen* (вічнозелений), *firewood* / *fuelwood* (дрова), *hornbeam* (*Carpinus* spp., граб), *horsetail* (*Equisetum* spp., хвощ), *honeylocust* (*Gleditsia* spp., гледичія), *hostplant* (рослина-хазяїн), *dieback* (всихання верхівки дерева), *junkwood* (низькотоварна деревина), *shelterwood* (насадження з деревами-насінниками), *windbreak* (вітролом), *windfall* (вітровал), *silviculture* (лісівництво), *horticulture* (садівництво), *shortwood* (короткомірні сортименти), *snowdrop* (*Galanthus* L., підсніжник), *snowflake* (*Leucojum* spp., білоцвіт) *woodpecker* (дятел), *worm-hole* (червотічка), *resinous wood* (осмол).

«Категоріальне, морфемне та лексичне значення композитів становить семантичний комплекс, всі інгредієнти переплетені, і взаємодіють один з одним» Особливістю композитів є те, що їхні елементи можуть бути вільними формами як самостійні слова з власне питомими значеннями [175, с. 141-142]. Як зазначає М. І. Мостовий, складні слова на письмі передаються однією лексемою, позаяк вони можуть бути «подвійними і за формою, і за значенням» [136, с. 31]. Для прикладу: *shelterbelt* (полезахисна смуга), *soundknot* (здоровий сучок), *roundwood* (круглі лісоматеріали, кряж), *hardwoods* (деревина листяних порід), *softwoods* (деревина хвойних порід), *wetwood* (сира деревина з високим вмістом вологи), *greenwood* (свіжозрубана деревина) – *unseasoned wood* (невисушена деревина); *longwood* (довгомірні сортименти), *shortwood* (короткомірні сортименти); *sapwood* (заболонна деревина), *heartwood* (ядрова деревина); *soft rot* (гнилизна деревини), *solid wood* (суцільна деревина), *sound wood* (якісна деревина), *defective wood* (фаутна деревина). Двоосновні

композити є найпоширенішою структурою, оскільки у цій моделі перший компонент уточнює чи конкретизує значення другого і зазвичай виконує атрибутивну функцію [175, с. 143].

Варто зазначити, що написання складних термінологічних одиниць характеризується розбіжністю, оскільки немає загальноприйнятих норм написання: вони можуть писатися разом, через дефіс або окремо. Для прикладу, *sawtimber* чи *sawlog* / *saw log* (пиловник, колода для розпилювання діаметром не менше 250 мм); *bare-rooted* / *bare root transplant* / *bare-root transplant* (саджанець з оголеною кореневою системою), *tree-length* / *tree length* (стовбуровий), *firebreak* / *fire line* (протипожежна смуга); *black walnut* (*Junglans nigra* L., горіх чорний) – *blackberry* (*Rubus* spp., ожина); *woodpecker* (*Dendrocopos* spp., дятел) – *wood-pigeon* (*Columba palumbus* L.) – припутень; *box-elder* (*Acer negundo* L., клен американський (ясенелистий)) – *boxwood* (*Buxus sempervirens* L., самшит вічнозелений), *dogwood* (*Cornus* spp.) – дерен; *black locust* (*Robinia pseudoacacia* L., робінія звичайна) – *blackthorn* (*Prunus spinosa* L., терен). Через відсутність логічної послідовності та постійності у правописі композити можуть сприйматись як термінологічні словосполучення. Порівняймо для прикладу: *deadwood* (сухостій), *raw wood* (деревинна сировина), *energy wood* (деревина для отримання теплової або інших видів енергії), *felled wood* (зрубана деревина); *earlywood* (*springwood*, *spring wood*) – рання деревина річного шару; *latewood* (*summerwood*, *summer wood*) – пізня деревина річного шару. Д. М. Дубравська зауважує, що «правопис композитів не є абсолютно некерованим: довгі слова мають тенденцію до написання окремо, а короткі – разом. Зі зростанням складності мало композитів позначаються на письмі разом – в основному пишуться окремо або через дефіс» [47, с. 113].

Мовознавці пропонують різні критерії та відповідно різні типи членувань композитів (І. Арнольд [2, с. 123], О. Смирницький [172, с. 136], Н. Стефанова [175, с. 142]). Розрізняють такі класифікації: 1) семантична; 2) синтаксична;

3) структурна; 4) частиномовна; 5) за типом словоскладання; 6) за механізмом утворення; 7) за типом мотивованості [161, с. 134].

Виходячи з аналізу фактологічного матеріалу, складні терміни – композити АТЛГ можемо класифікувати:

а) за способом поєднання компонентів:

1) композити, утворені без сполучного елемента (інтерфікса) та юкстапозити (з дефісним написанням): *sawdust* (тирса), *sawfly* (комаха-деревогриз), *sapstain* (заболонна грибкова плямистість), *sapwood* (заболонна деревина), *heartshake* (тріщина серцевинна), *windbreak* (вітрозахисна смуга), *skyline* (підвісна канатна система), *cableway* (канатна трелівна дорога), *bare-root* (з оголеною кореневою системою), *wood-pigeon* (*Columba palumbus* L.) – припутень; *box-elder* (*Acer negundo* L., клен американський (ясенелистий)), *even-aged* (одновіковий), *uneven-aged* (різновіковий), *warm-blooded* (теплокровний), *cold-hardy* (холодовитривалий), *two-cycle* (двотактний), *two-story / two-storied stand* (двоярусний); *light-demanding* (світлолюбний);

2) композити, компоненти яких пов'язані сполучним елементом (з інтерфіксацією): *silviculture* = *silva*+*i*+*culture* (лісівництво), *floriculture* = *flora*+*i*+*culture* (квітникарство, озеленення), *arboriculture* = *arbo*+*i*+*culture* (виращування дерев і кущів), *herbicide* = *herbe*+*i*+*cide* (гербіцид), *rodenticide* = *rodent*+*i*+*cide* (родентицид, засіб проти гризунів), *conifer* = *conus* (*cone*, *шишка*)+*i*+*fer* хвойне (шпилькове) дерево, *aquifer* = *aqua*→*aqu*+*i*+*fer* (водовмісний шар), *silvology* = *silva*+*o*+*logia* (наука про ліс);

3) композити, утворені за принципом “внутрішнього синтаксису”, зі зв'язуючим елементом, що виражений прийменником чи сполучником *right-of-way* (смуга землі, відведена під лісову дорогу), *cut-to-length* (розкрязування), *cut-to-length logging* (сортиментний спосіб лісозаготівлі), *bird of prey* (*raptor*) – хижий птах;

б) за типом компонентів (структурою складників):

1) композити, що складаються з простих слів (основ): *skidway* (трелювальний волок), *skyline* (підвісна канатна система), *longwood* (довгомірний сортимент),

sapwood (заболонна деревина), *sawlog*, (колода для розпилювання), *roundwood* (кряж); *cableway* (підвісний канатний), *timberworm beetle* (деревогризний жук);

2) композити, один із компонентів яких є похідним словом: *needle-eating insect* (хвоєгризна комаха), *leaf-eating insect* (листогризна комаха), *shade-loving* (тіньовитривалий); *light-demanding* (світлолюбний), *woodstaining fungi* (деревобарвильні грибки), *fur-bearing animal* (хутровий звір), *bare-rooted* (з оголеними коренями), *water-absorbing* (гігроскопічний), *water-conservation* (водоохоронний);

3) композити, всі компоненти яких є похідними словами: *yarder-loader* (трелювально-навантажувальна канатна установка), *feller-delimber-slasher-forwarder* (звалювально-гілкорізно-розкрязувально-трелювальна машина), *environmentally-friendly* / *environmentally-sound* (екологічно безпечний);

4) композити, один із компонентів яких є складною основою: *evapotranspiration* (сумарне випаровування з поверхні ґрунту і рослинності) = *evaporation* (випаровування) → *evapo+transpiration* (випаровування з поверхні рослин).

Серед композитів виокремлюємо структури, що історично склалися відповідно до внутрішніх закономірностей англійської мови (так звані моделі чи формули творення) [136, с. 39-40]. Вони можуть бути двокомпонентні та багатоконпонентні. Розглянемо найтипівіші зразки:

модель N+N (іменник+іменник): *shelterbelt* (полезахисна смуга), *floodplain forest* (заплавний ліс), *firebreak* / *fire line* (протипожежна смуга), *heart rot* (серцевинна гнилизна), *tree-length* (стовбур зваленого дерева, очищений від гілок і верхівки), *cross-grain* (завилькуватість), *feller-buncher* (звалювально-пакетувальна машина), *feller-chipper* (звалювально-рубальна машина), *feller-delimber* (звалювально-гілкорізна машина), *feller-forwarder* (звалювально-трелювальна машина (з трелюванням дерев у цілком завантаженому положенні), *feller-skidder* (звалювально-трелювальна машина (з трелюванням у напівпідвішеному положенні); та як різновид цієї структури спостерігаємо моделі багатоконпонентних термінів: **N+N+N** (*feller-delimber-buncher* (звалювально-гілкорізно-пакетувальна машина), **N+N+N+N** (*feller-delimber-*

slasher-buncher (звалювально-гілкорізно-розкрязувально-пакувальна машина), *feller-delimber-slasher-forwarder* (звалювально-гілкорізно-розкрязувально-трелювальна машина);

модель A+N (прикменник+іменник): *wildlife* (жива природа, дикі тварини і рослини), *wildcat* (*Felis silvestris* spp.) – кіт лісовий, *wildfire* (неконтрольована лісова пожежа), *long-log* (довгомір), *greenbelt* (1. лісосмуга; 2. зелена зона навколо міст), *highwater* (повінь); *long-line skidding* (канатна система для транспортування деревини на відстань до 400 м); *long-span* (великопрогінний) → *long-span skidding* (канатна система, здатна транспортувати деревину на відстань 1000 м і більше), *low-quality* (низькоякісний) → *low-quality wood* (низькоякісна деревина), *greenhouse* (теплиця, парник) → *greenhouse effect* (парниковий ефект), *low thinning* (проріджування), *hard-surface* (твердоповерхневий) → *hard-surface road* (дорога з твердим покриттям), *multifunctional machine* (багатоопераційна машина), *multiple-use forestry* (багатофункційне лісове господарство), *multiple-use management* (багатофункційна система ведення господарства), *multispan skyline* (багатопрогінна підвісна канатна система), *bare-root transplant* (саджанець з оголеною кореневою системою), *single-function machine* (одноопераційна машина), *single-span skyline* (однопрогінна канатна установка), *single-stem harvesting* (поодинокі рубання), *whole-stem logging* / *long-length logging* / *short-length logging* (сортиментні способи лісозаготівлі), *high-speed* (швидкорізальний), *high-value species* (цінна порода), *all-age stand* (різновіковий деревостан);

модель A+A (прикменник+прикменник): *even-aged* (одновіковий), *uneven-aged stand* (різновіковий деревостан), *warm-blooded* (теплокровний), *cold-hardy* (холодовитривалий);

модель Num+N (числівник+іменник): *two-cycle engine* (двотактний двигун), *two-story faces* (двоярусний спосіб підсочування дерев), *two-storied stand* (двоярусний деревостан);

модель V+N (дієслово+іменник): *grow-mat* (матеріал навколо саджанця, внесений з метою стимулювання росту і приглушення бур'яну; пор. *mulch* – мульча), *cross-cut* (розпилювання у поперечному напрямку), *crosshaul* (пристрій із канатно-блоковою системою завантажування колод), *jump-butt* (відрізати відземкову частину дерева), *drag sled* (підсанки для трелювання), *dragline* (тяговий канат для лебідкового трелювання);

модель N+V (іменник+дієслово): *tailhold / tailholt* (1. дальній кінець тягово-несучого каната; 2. тильна щогла), *windfall* (вітровал), *ground-lead logging* (наземне трелювання за допомогою лебідки), *stump pull* (“борода” недопилу);

модель N+Adj (іменник+прикметник): *shade intolerant* (сонцелюбний), *shade tolerant* (тіньовитривалий);

модель N+ Prep: *heel-in* (прикопування садивного матеріалу перед висаджуванням);

модель V+Prep: *run-off* (підземний стік), *run-off velocity* (швидкість стоку), *takedown* (демонтаж (напр., канатної установки)), *takeoff* (прив'язування нової дороги до наявної), *power takeoff* (відбір потужності), *turnaround time* (час одного циклу завантаження і розвантаження), *turnout* (розворотний майданчик біля штабеля), *haulback block* (зворотний блок), *haulback line* (зворотний тяговий канат);

модель Prep+ N: *bypass* (1. об'їзд; 2. перепускний клапан), *byproduct* (побічний продукт), *offcuts* (відходи лісопиляння), *off-road truck* (автомобіль, вантажопідіймальність якого перевищує допустиму норму на дорогах загального користування), *above-ground* (надземний).

V+Prep+ N: *cut-to-length* (кряжування), *cut-to-length logging* (сортиментний спосіб лісозаготівлі).

Як можемо спостерігати, багатокомпонентні сполучення виникають через те, що для адекватної номінації складних об'єктів чи їхніх характеристик потрібно більше, ніж одне слово. Окрему групу композитів становлять терміни, які утворені словоскладанням на латинській основі: *ecology* (екологія), *forest economics* (економіка лісу), *biometry* (біометрія), *forest pathology*

(фітопатологія), *forest ecosystem* (лісова екосистема), *ecotone* (екотон, зона між суміжними угрупованнями), *biome* (регіональне угруповання рослинних і тваринних співтовариств), *autoecology* (аутекологія – наука, що вивчає взаємозв'язки між окремими організмами та довкіллям). В англійській мові компоненти композитів є вільними формами – вони можуть функціонувати як незалежні слова зі своїм власним змістом. У досліджуваній терміносистемі чисельно спостерігаємо складні слова з компонентами *land*, *man*, *berry*, *self*, які мовознавець І. Арнольд вважає напівафіксами – елементами, що стоять між коренями й афіксами [2, с. 116-121]. Вважаємо за доцільне виокремити ці групи композитів. Для прикладу, з *land*: *woodland* (1. лісиста місцевість; 2. низькоросла рослинність із незначною домішкою дерев), *wetland* (заболочена територія), *lowland* (низовина), *upland* (високогір'я), *grassland* (луки), *wasteland* (пустир), *parkland* (лучні ділянки з поодинокими деревами), *peatland* / *muskeg* (торфовище), *rangeland* (1. обхід лісника; 2. лісовий пастівник); з *berry*: *raspberry* (*Rubus idaeus* L., малина), *blackberry* (*Rubus* spp., ожина), *bilberry* (*Vaccinium myrtillus* L., лохина), *whortleberry* (родина брусничних), *wild strawberry* (*Fragaria vesca* Coville, суниця лісова), *cranberry* (*Vaccinium* spp., журавлина), *silverberry* / *oleaster* (*Elaeagnus* L., маслинка), *gooseberry* (*Grossularia* Mill., агрус), *hackberry* (*Celtis* spp., каркас, залізне дерево), *mulberry* (*Morus* spp., шовковиця, тутове дерево), *strawberry tree* (*Arbutus* spp., суничне дерево, суничник), *elderberry* / *elder* / (*Sambucus* L., бузина), *common snowberry* (*Symphoricarpos albus* (L.) Blake, сніжноягідник білий), *European cranberrybush* / *guelder rose* / *water elder* / *snowball tree* (*Viburnum opulus* L., калина звичайна); з *man*: *deadman* (1. зависле дерево; 2. анкерне дерево, до якого кріплять розтяжки, анкерна паля), *foreman* (майстер, бригадир *заготівельників*), *winchman* (лебідник, оператор лебідки), *yardman* (працівник складу).

Доповнюємо цю категорію композитів словотвірним рядом з *wood*: *roundwood* (кряж), *greenwood* (свіжозрубана деревина), *hardwoods* (деревина листяних порід), *softwoods* (деревина хвойних порід), *wetwood* (сира деревина з високим вмістом вологи), *unseasoned wood* (невисушена деревина); *longwood*

(довгомірний сортимент), *shortwood* (короткомірний сортимент); *sapwood* (заболонь), *heartwood* (ядрова деревина), *pitwood* (дерев'яні кріплення для шахт і гірничих копалень), *pulpwood* (баланси, сировина для виробництва целюлози), *shelterwood* (насадження з деревами-насінниками), *stumpwood chips* (тріска, отримана з деревини пня), *boxwood* (*Buxus sempervirens* L., самшит вічнозелений), *dogwood* (*Cornus* spp., дерен); з *ship*: *stewardship* (наглядова лісова служба); словотвірний ряд з *self*-.: *self-loader* (самонавантажувальний автолісовоз (зазвичай маніпуляторного типу), *self-propelled* (самохідний), *self-pruning* (самоочищення стовбура від гілок), *self-thinning* (природне самопроріджування); з *proof*-.: *crush-proof safety bonnet* (ударостійка захисна кабіна), *waterproof* (водонепроникний, водотривкий).

Варто зауважити, що до терміносистеми АТЛГ належать як вузькогалузеві композити, так і широковживані складні слова загальнонаукової і технічної лексики. Для прикладу, *layout* (1. схема, план лісорозробки; 2. креслення; 3. розбивання, трасування (дороги); 4. розмітка), *stakeholder(s)* (зацікавлені сторони; акціонери), *watershed* (1. водозбірний басейн; 2. вододіл, розточчя), *road network* (мережа доріг), *backbone road* (магістральна лісова дорога), *roadbed* (дорожнє полотно, земляна основа дороги), *broadcast seeding* (розкидна сівба), *broadcast slash burning* (спалювання відходів на великій площі), *broadcast burn* (1. всуціль випалена площа; 2. контрольоване випалювання в лісовій зоні). Така активізація процесів формування та функціонування складних терміноодиниць спричинена передусім низкою екстралінгвістичних чинників, а саме поглибленням і розширенням комунікативно-когнітивних процесів у всіх сферах суспільного життя, і у галузевих термінологіях зокрема. Інтенсивність поповнення англомовної лексики засобами композитоутворення стає пріоритетним і характеризується «композитним вибухом» [175, с. 144].

Отже, словоскладання є вельми продуктивним і широковживаним способом творення мовних одиниць для адекватного мовного вираження сучасних понять лісового господарства. Його вагомою перевагою є те, що

кількома лексемними компонентами можна адекватно та лаконічно передати потрібну семантику. Поповнення лексичного фонду галузевої мови здійснюється як утворенням окремих поодиноких композитів, так і шляхом формування словотвірних рядів. Представлення структурної палітри складних термінів підтверджує їхню широковживаність в АТЛГ. Чисельну групу становлять двоосновні композити з моделями N+N, A+N, найменшу – V+N, N+V.

2.3.2. Термінологічні словосполучення

Складені терміни, поряд із термінами-композитами, є способами вираження термінологічної номінації, проте, на відміну від останніх, є носіями синтаксичних функцій. Термін-словосполучення має всі властивості терміна (характеризується наявністю дефініції, системністю, тенденцією до однозначності в межах певного термінологічного поля, відсутністю експресії, стилістичною нейтральністю), водночас виявляє властивості словосполучення – є синтаксичною конструкцією, що складається з двох і більше слів на основі підрядного чи сурядного граматичного зв'язку). Терміносполучення, незалежно від лексико-граматичного категорійного складу (частин мови) та довжини, виражає функційно одне термінологічне значення – поняття, виконує таку ж номінативну функцію, що й термін-слово [112, с. 182].

У науковій літературі існує кілька назв для окреслення складених термінів; їх називають термінами-словосполученнями, термінологічними словосполученнями, багатослівними чи багатокomпонентними термінами. Віднедавна у мовознавстві набули поширення терміни словосполука і *терміносполука* [297]. Для з'ясування специфіки термінів-словосполук за вихідне приймаємо визначення О. М. Іващишин, яка слушно вказує на їхню двоїсту природу як «цілісної семантичної одиниці за одночасного збереження значень його компонентів» (як вільне словосполучення) [64, с. 14].

На думку Т. О. Луковенко, слово-термін як аналітична форма вираження поняття виникає і вживається раніше за термінологічне словосполучення, що є

структурно складним (синтетичним), тому термінологічні системи наук, які перебувають на стадії формування, частіше використовують прості терміни-слова. Проте “класичне” термінологічне словосполучення має свої межі. Оптимальна довжина терміна визначається потребою науки цілісно позначати наукове поняття та правильно і точно охопити, а вже потім кількісно наповнювати його компонентами. З іншого боку, чим складніша структура складного терміна, тим нечіткіші його межі і більше варіантів його членування, тим нестійкіші його внутрішні зв’язки та більша ймовірність його структурного варіювання у процесі функціонування та ускладнена його відтворюваність [112, с. 182-183].

Лінгвістичний аналіз розчленування терміна на компоненти має на меті простежити моделювання семантики його елементів. Синтагматична багатозначність – це здатність мовних елементів лінійно поєднуватися. Синтагматика має два аспекти: семантичний і граматичний. Граматичний аспект визначається здатністю певної частини мови сполучатися зі словами інших частин мови. Семантичний аспект допомагає з’ясувати розширення семантичного смислу одного слова іншим відповідно до їхнього значення для передачі адекватного смислу терміна [182, с. 80].

Поділяємо думку М. П. Кочергана, що сполучуваність розкриває термінне значення лексеми [95, с. 103]. У лінгвістиці характер сполучуваності мовних одиниць визначається за семантичним критерієм, що дозволяє одні сполучення і забороняє інші. Розрізняють два типи сполучуваності залежно від семантичної комбінаторики: *експлікаційні* (з підрядним зв’язком, де дві мовні одиниці співвідносяться як річ і ознака) та *елізійні* (зв’язок між предметами розглядають як відношення) [163, с. 250-251]. Відношення між словами при зіставленні одиниць як елементів лексичної системи в площині парадигматики І. М. Кобозева називає семантичними кореляціями, а відношення між значеннями слів при їх поєднанні у словосполученнях, тобто в площині синтагматики, – синтагматичними реляціями. Вивчення структури словосполучень, опис сполучуваності лексем уможливорює розуміння їхніх

сигніфікативних значень, тобто їхні синтагматичні властивості. Семантичні відношення, що лежать в основі смислових зв'язків (об'єкт і його властивості, дія та інструмент дії), пов'язують значення слова зі значеннями інших слів у межах словосполучення й утворюють синтактику лексеми [79, с. 135-137, с. 154-155]. Поділяємо думку О. Л. Орендарчук і під сполучуваністю розуміємо таке поєднання слів, при якому вони набувають смислової пов'язаності залежно від актуалізації синтаксичних або лексико-семантичних властивостей [143, с. 236].

Незалежно від кількості компонентів, терміносполука хоча і є синтаксичною структурою, функціонує як єдиний знак, виявляючи семантичну єдність своїх елементів і позначаючи цілісне наукове поняття. Вивчення структури термінологічних словосполучень на морфологічному й синтаксичному рівнях дає змогу виокремити основні структурні моделі, проаналізувати лексико-семантичні та граматичні ознаки між стрижневим і залежним елементами [19, с. 53].

Розглянемо, як змінюється змістове наповнення терміна шляхом приєднання до іншого слова. Для прикладу, *forest* (ліс) → *pine forest* (сосновий ліс), *beech forest* (буковий ліс), *oak forest* (діброва); *forest stand* (деревостан) → *mature stand* (стиглий деревостан), *overmature stand* (перестійний (перестоялий) деревостан), *mixed stand* (мішаний деревостан), *sparse stand* (зріджений деревостан); *species* → *threatened species* (види, яким загрожує зникнення), *endangered species* (вимираючі види, види флори і фауни з високим ступенем загрози зникнення у майбутньому), *shade tolerant species* (тіньовитривалі породи), *shade intolerant species* (сонцелюбні, світловибагливі породи), *shade-loving species* (тіньолюбні породи), *undesirable species* (небажані породи, що не відповідають господарському призначенню), *deciduous species* (листяні породи), *coniferous species* (хвойні); *cutting* (рубання) → *selective cutting* (вибіркове рубання), *strip cutting* (кулісне рубання), *unregulated cutting* (цільові рубання), *illegal cutting* (самовільне вирубування); *plot* (площа, ділянка, земельний наділ) → *forest plot* (лісова ділянка), *sample plot* (пробна площа),

permanent plot (постійна пробна площа), *temporary plot* (тимчасова пробна площа) [ММ; 239, с. 12].

Як бачимо, однослівний термін називає поняття, ідентифікує чи диференціює його від інших класів понять. Приєднуючи атрибутивні компоненти, які називають додаткові ознаки, отримуємо терміносполуку, що вже конкретизує значення нового терміна за допомогою додаткових уточнювальних характеристик, виражених основною лексикою і різниться від інших понять того ж класу [159, с. 96-97]. Поєднувані елементи набувають значеннєвих характеристик лексем, з якими сполучаються і яких стосуються, розширюючи семантичне поле та, відповідно, надаючи термінові уточнення чи конкретного смислового навантаження. Багатогранність синтагматичних відношень, яка виявляється у синтаксичній сполучуваності елементів терміносистеми, характеризує її синтагматичний потенціал. Поєднувальна здатність лексем у межах АТЛГ є доволі високою, спектр функціонування стосується передусім конкретизації та уточнення ознак, характеристик, властивостей.

Для термінологізованого словосполучення, яке виражає складне поняття, властивий стійкий синтаксичний зв'язок між двома чи більше компонентами, що змістовно (логічно) і семантично пов'язані між собою. На основі підрядного зв'язку одне із цих складових елементів є *стрижневим* (головним) компонентом, а друге – *залежним* (підрядним). Так, стрижневий компонент ТС передає категоріальне значення поняття (явища чи процесу), тобто його *родову* ознаку, а своїм суміжним компонентом вказує на якусь *видову*, конкретну ознаку. Окрім номінативної функції, термінологічне словосполучення уточнює обсяг позначуваного ним поняття, конкретизує значення, взаємозумовлене суміжним словом, чим визначає своє місце в системі понять. На відміну від однослівних термінів, зазначає Л. Гаращенко, термінологічні словосполучення менше зазнають шкідливого впливу омонімії, менше синонімізуються, здатні до гнучкішої класифікації та систематизації за певними моделями. Позаяк «маючи різний ступінь змістової розкладеності», термінологічні словосполучення

означають єдине цілісне поняття і є стійкішими порівняно зі словосполученнями загальнолітературної мови [26, с. 96-97].

Появі термінословосполучення передують два процеси: *звуження значення* (план змісту) та *розширення зовнішньої форми* (план вираження). Водночас відбувається конкретизація первинного поняття [112, с.183]. Простежмо це на прикладі ключового терміна-слова *forest*, що є стрижневим словом і утворює семантичний ряд терміносполук. Суміжні слова уточнюють і конкретизують значення цієї термінолексеми в АТЛГ і номінують різновиди лісу чи його специфіку. Для прикладу: *boreal forest* (північний бореальний ліс), *broadleaved forest / deciduous forest* (листяний ліс), *coppice forest* (поростевий деревостан), *high-forest* (насіннєве насадження), *dead forest* (сухостійний ліс), *demonstration forest* (навчально-дослідний ліс), *experimental forest* (дослідне лісництво з пробними площами), *floodplain forest* (заплавний ліс), *municipal forest* (муніципальний ліс), *national forest* (ліс державного підпорядкування). Такий семантичний ряд ТС може становити і тематичну групу термінів з власним семантичним полем. Водночас утворення видових понять від родового *forest* може слугувати і прикладом гіперо-гіпонімічних відношень у досліджуваній терміносистемі.

Аналогічно можна укласти ряди термінологічних словосполучень з іншими стрижневими словами, для прикладу, з лексемою *plant*: *woody plant* (деревна рослина), *non-woody plant* (недеревна рослина), *medicinal plant* (лікарська рослина), *ornamental plant* (декоративна рослина) чи з *wood*: *barked wood* (обкорована деревина), *bent wood* (гнута деревина), *joinery wood* (столярна деревина), *commercial wood* (ділова деревина), *merchantable wood* (ліквідна деревина), *energy wood* (деревина, яку використовують для отримання теплової або інших видів енергії), *defective wood* (фаутна деревина), *diffuse porous wood* (широкосудинна деревина), *ring-porous wood* (губчаста (кільце-судинна) деревина).

До складу термінологічних словосполучень входять терміни і нетерміни (загальноновживана лексика, яка термінізується), відтак у ролі стрижневих і

залежних компонентів можуть бути як терміни, так і загальноовживані слова (нетерміни). Так, у випадку зі ТС з стрижневим *wood* спостерігаємо термінолексми *diffuse porous*, *ring-porous* та загальноовживані слова: *barked*, *bent*. Позаяк останні у складі ТС стають термінологічно навантаженими, вказуючи на конкретну властивість деревини і номінують спеціальне поняття: *barked* (обкорована деревина), *bent* (гнута деревина).

Чисельність складених найменувань у сучасних термінологіях зумовлена тим, що вони зручні у використанні, а велике розмаїття моделей термінологічних словосполучень може задовольнити майже всі потреби мовного вираження вельми складних наукових понять. Аналітичні термінологічні конструкції здатні з найбільшою повнотою відобразити характерні ознаки поняття, яке потрібно найменувати. Термінологічні словосполучення влучніше передають приналежність до класифікаційного ряду, що базується на родо-видових відношеннях понять, аніж інші слововірні засоби (для прикладу, афікси) [112, с. 183]. Попри свою різноманітність та неоднорідність, граматичний зв'язок між стрижневим та залежними компонентами терміносполук в АТЛГ виражається здебільшого позиційно (категоріально-позиційна модель, що визначається порядком слів з огляду на аналітичний характер англійської мови), тобто через *прилягання*. Щодо граматичної категорії головного компонента спостерігаємо здебільшого *субстантивні* термінологічні словосполучення зі стрижневим іменником чи віддієслівним іменником.

За типом семантичного зв'язку між компонентами розрізняють: *вільні* та *зв'язані* ТС [163, с. 667-668]. До вільних залучають терміносполуки, де кожен із компонентів є терміном і може вільно сполучатися з іншими термінами всередині системи. Для прикладу: *annual ring* (річне кільце), *annual increment* (річний приріст), *ring shake* (відлубова (кільцева) тріщина), *wind shake* (тріщина, спричинена вітром), *height increment* (приріст за висотою), *diameter increment* (приріст за діаметром (за товщиною)), *annual yield* (річна продуктивність (*напр.* лісосіки), *yield capability* (об'єм щорічного відпуску

деревини), *water table* (найвищий рівень насиченості ґрунту водою), *water catchment* (водостік, водозбірна площа) тощо. Вільні ТС також можуть формувати певну мікросистему термінологічних понять у плані вираження, називаючи родові поняття й похідні видові. Така легкість утворення нових терміносполук підтверджує характер “вільної” здатності поєднання, яку можна спостерігати з термінами, в основі яких є лексеми *forest, wood, plant*.

Зв’язані ТС у досліджуваній АТЛГ, базовані на семантичному способі словотвору, мають здебільшого ідіоматичний характер і є нечисленними. Для прикладу: *barber chair* (відламок стовбура, який залишився на пні від зваленого дерева), *road monkey* (робітник, що відповідає за стан волоків), *widow maker* (небезпечно завислі дерево або гілка, що можуть упасти в будь-який момент), *witches’ broom* (“відьмина мітла” – надмірно густі пучки коротких гілочок, що розвиваються внаслідок пошкоджень паразитичними грибками гілок берези, верби, тополі, вишні та інших деревних рослин), *wolf tree* (аномально розросле дерево, яке пригнічує ріст молодих дерев; дерево-вовк) тощо.

Термінологічні словосполучення як синтаксичні конструкції класифікуємо: 1) *за структурним типом* щодо кількості членів ТС: дво-, три і більше компонентні терміни; для прикладу: *buffer zone* (буферна (охоронна) зона, *vegetation zone* (зона рослинності), *temperate zone* (зона помірного клімату), *streamside management zone* (менеджмент прибережних територій), *lower mountain region zone* (нижня зона гірських лісів). Варто зазначити, що двокомпонентні сполуки легко трансформуються у багаточленні терміни. Щоб проаналізувати диференційні зміни у структурі та семантиці термінів, розглянемо їхні структурні типи, представлені у табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Характер структурних і семантичних змін термінів АТЛГ

Однослівний термін	Двокомпонентна терміносполука	Три- і більше компонентний термін
<i>forest</i>	<i>forest science</i>	<i>forest science terms</i>
<i>forest</i>	<i>forest resource</i>	<i>forest resource exploitation</i>
<i>forest</i>	<i>forest management</i>	<i>forest management activities</i>

<i>forest</i>	<i>forest management</i>	<i>forest and hunting management</i>
<i>forest</i>	<i>forest management</i>	<i>forest and hunting management</i>
<i>forest</i>	<i>forest management</i>	<i>forest and hunting management department</i>
<i>increment</i>	<i>annual increment</i>	<i>current annual increment</i>
<i>forest</i>	<i>forest fire</i>	<i>forest fire prevention</i>
<i>forest</i>	<i>forest products</i>	<i>forest products industry</i>
<i>forest</i>	<i>forest area</i>	<i>forest area growth rate</i>
<i>growth</i>	<i>growth rate</i>	

Як бачимо, трикомпонентні ТС утворюються шляхом ускладнення конструкції двочленних терміносполучень. Для прикладу, у терміносполуці *forest management* іменник *forest* виконує доповнювальну, уточнювальну функцію до стрижневого слова *management*. Далі трикомпонентний термін *forest management activities* формується як ускладнена структура попереднього двочленного, приєднуючи ще один член, і вже виражає нове поняття з ознаками, що обґрунтоване попередніми членами: *forest* → *forest management* (управління лісовим господарством, лісовпорядкування) → *forest management activities* (лісовпорядкувальні заходи). Подібно ж: *forest and hunting management* (управління лісовим та мисливським господарством) → *forest and hunting management department* (управління лісового та мисливського господарства як відомча структура); *mud flow* → *mud and rock flow* (грязьовий потік); *increment* (приріст) → *annual increment* (річний приріст) → *current annual increment* (поточний річний приріст). Аналогічний механізм зовнішніх ускладнень і більшу внутрішню семантичну точність передає чотиричленна терміносполука *forest area growth rate* (темпи зростання площі лісового фонду), яка формується на основі *forest area* (вкрита лісом площа, лісовий фонд) і ТС *growth rate* (швидкість росту, відсоток приросту). Як показує фактологічний аналіз, багатокомпонентні терміносполуки в АТЛГ є нечисленними і малопродуктивними, переважно комбінованими утвореннями з однослівних і двослівних термінологічних словосполучень. Їх вживають головню в описах з метою позначення певних диференційних ознак поняття чи надання новому ТС більшої семантичної точності;

2) за *типом сполучуваності компонентів*: а) *безприйменникові* ТС, які є поширеними і численими у досліджуваній терміносистемі: *forest environment* (лісове довкілля, лісове середовище), *forest amenities* (вигоди (естетичні блага) від лісу), *forest certification* (сертифікація лісу), *forest code* (лісовий кодекс), *forest education* (лісова освіта), *forest depletion* (виснаження лісу), *forest destruction* (знищення лісу), *forest disease* (захворювання лісу);

б) *прийменникові*, до складу яких входить прийменник:

<i>at a pass</i>	прохід, шлях агрегату за один робочий маршрут
<i>basal area of a stand</i>	абсолютна повнота деревостану
<i>basal area of a tree</i>	площа поперечного перетину дерева
<i>bird of prey</i>	хижий птах (пор. лат. запоз. <i>raptor</i>)
<i>close to nature forestry</i>	наближене до природи лісівництво
<i>diameter at groundline=d. g. l.</i>	діаметр стовбура в місці зрізу дерева
<i>diameter inside bark = d. i. b.</i>	діаметр стовбура без кори
<i>diameter outside bark = diameter over bark = d. o. b.</i>	діаметр стовбура з корою
<i>longitudinal section of wood</i>	поздовжній розріз деревини
<i>management of natural resources</i>	управління природними ресурсами (охорона, використання та відтворювання природних ресурсів)
<i>opening up a log</i>	брусування колоди; розпилювання колоди на товсті сортименти
<i>radial section of wood</i>	радіальний розріз деревини
<i>rational utilization of wood</i>	раціональне використання деревини
<i>resistance to diseases and pests</i>	стійкість до хворіб і шкідників
<i>stack of logs / bunch of logs</i>	пакет лісоматеріалів
<i>tangential section of wood</i>	тангенційний розріз деревини
<i>the multiple benefits of forests</i>	численні блага і вигоди від лісів
<i>yield by log grade</i>	вихід деревини за гатунком колод
<i>yield from felling</i>	вихід деревини на лісосіці

Варто зазначити, що термінологічні атрибутивні прийменникові конструкції можуть трансформуватись у препозитивні атрибутивні конструкції та навпаки, або мати інші (синонімічні) одиниці вираження; їхнє вживання обумовлене мовними вподобаннями комуніканта або з наміром логічного наголосу якогось аспекту. Для прикладу, *abuse of the environment* (забруднення довкілля) → *environmental abuse*; *age of maturity* (вік стиглості) → *forest*

maturity (стиглість лісу); *age of forest stand* (вік деревостану, вік насадження) → *forest stand age*; *final stage of felling* → *final cut* (останній (кінцевий) прийом поступових рубань); *interception of water* → *interception water, canopy interception* (утримання вологи); *utilization of forest products* → *forest products utilization* (використання продукції лісового господарства); *defects in wood* → *wood defects* (вади деревини).

3) за морфологічною ознакою стрижневого компонента в АТЛГ спостерігаємо субстантивні ТС зі стрижневим іменником чи віддієслівним іменником: *tree farm* (приватні лісові угіддя), *tree farming* (ведення лісового господарства на комерційній основі), *ground cover plants* (грунтопокривні рослини), *yield table* (таблиця ходу росту), *forest manager* (лісовпорядник, лісогосподарник).

Моделі дво- та трикомпонентних термінів представлені у Додатку Б.2.

Отже, в АТЛГ широко вживані двочленні субстантивні терміносполучення з атрибутивним зв'язком, що мають у препозиції означальні компоненти іменникової чи прикметникової категорій для уточнення стрижневого слова. Членами ТС можуть слугувати і поширені в англійській мові віддієслівні іменники, утворені від дієслівної форми з закінченням *-ing*, та дієприкметники минулого часу (*Past. Part.*). Також у складі ТС спостерігаємо **компози́ти**, здебільшого в препозиції у ролі означення (як означення). Продуктивними моделями є: структурний тип *N+N*, в якому стрижневий компонент виражений іменником, що конкретизується іншим іменником у ролі означення чи прикметником (дієприкметником) і тип *Adj+N*, в якому стрижневий компонент виражений іменником, що конкретизується прикметником (дієприкметником). Аналогічні за складом структурно розширені субстантивні трикомпонентні терміносполучення з атрибутивним зв'язком з моделями *N+N+N*, *Adj+N+N* є доволі часто вживаними, на відміну від конструкцій *N+Adj+N*, *Adj+Adj+N* та *N+N+Adj*. Чотири- і більше компонентні словосполучення, зазвичай номінуючи особливо складні поняття, обмежуються вживанням у певних фахових контекстах, тому спостерігаємо їх

украї рідко. Термінологічні атрибутивні прийменникові конструкції можуть трансформуватись у препозитивні атрибутивні конструкції або мати інше мовне вираження; їхнє вживання обумовлене вподобаннями комуніканта.

2.3.3. Скорочені одиниці у досліджуваній терміносистемі

Лексичні скорочення як один зі способів словотворення набув поширення у XX ст. як вияв закону мовної економії та з огляду на інтенсифікацію комунікативного процесу поміж фахівцями. Широке вживання скорочених варіантів термінів як коротких і адекватних номінацій стало характерною рисою сучасної англійської мови. Скорочені лексичні форми, з одного боку, зберігають суттєві загальні ознаки мови та не додають нових ознак і якостей, а з іншого – характеризуються відповідною як зовнішньою (звуковою), так і внутрішньою (смисловою) формою вираження. Екстралінгвістичні чинники (соціально-політичні умови, економічні та культурні аспекти) зумовлюють кардинальні зміни суспільного життя і зростання потоку суспільної інформації, що, своєю чергою, сприяють утворенню багатокomпонентних сполук і, відповідно, появі їхніх скорочених варіантів [175, с. 147-148]. Як зауважує М. Я. Саламаха, «у комунікативних цілях аббревіаційний спосіб термінотворення забезпечує спілкування завдяки конденсації інформації та підвищення інформаційної цінності». Дослідниця вважає, що структура скорочених чи аббревіаційних термінів формується з огляду на такі чинники: 1) фонетичний (зручність у вимові); 2) морфологічний (структура аббревіатури легко визначається морфологічною структурою початкової одиниці); 3) семантичний (аббревіатура може мати асоціативні зв'язки) [159, с. 104-105].

В англomовній фаховій лексиці лісового господарства представлені різні типи скорочень термінів, що притаманні науково-технічній літературі загалом: буквенні аббревіатури: *ініціальні* (алфавітизми, утворені шляхом ініціальних букв від слів) та *акроніми* (сформовані від букв і читаються як слова), *телескопійні* скорочення, в основі яких лежать структурні компоненти [167, с. 176], та *складноскорочені* терміни (моделе-слова), до складу яких входить

графічний елемент-знак, що за формою уподібнює об'єкт [39, с. 62]. Варто зауважити, що у сучасних англомовних фахових текстах спостерігається тенденція до вживання легкозрозумілих англомовних термінів лісового господарства і навіть до уникання складних символів, запропонованих IUFRO [235, с. 185].

Розглянемо *ініціальні аббревіатури*, що утворені за допомогою заміни слова початковою літерою зі звуковим або літерним різновидами. Серед такого типу виокремлюємо скорочення на позначення: 1) *установ, структур, систем, організацій*, що стосуються чи функціонують у галузі: **SAF**, *Society of American Foresters* (спілка американських лісівників); **IUFRO**, *International Union of Forest Research Organizations* (міжнародна (неурядова) мережа лісових дослідницьких організацій); **FSC**, *Forest Stewardship Council* (Рада з питань сталого розвитку лісів); **GPS**, *Global Positioning System* (глобальна система позиціонування, ГПС); **GIS**, *Geographic Information System* (географічна інформаційна система, ГІС); **SFM**, *sustainable forest management* (менеджмент сталого лісового господарства для невиснажливого лісокористування, невиснажне управління лісовими ресурсами); **PEFC**, *Programme for the Endorsement of Forest Certification* (Програма затвердження стандартів лісової сертифікації); 2) *характеристик процесів, об'єктів і властивостей*, що відображають галузеву специфіку: **NWFP**, *non-wood forest products* (недеревна продукція лісу); **M.A.I. / MAI**, *mean annual increment* (усереднений річний приріст); **GVW**, *gross vehicle weight* (вага транспортного засобу з максимальним вантажем); **GCW**, *gross combination weight* (вага транспортного засобу, причепа і максимального вантажу); **T.S.I.**, *timber stand improvement* (заходи, спрямовані на поліпшення деревостану); **W.T.C.**, *whole tree chips* (тріски, отримані з цілого дерева, включно з верхівкою та гілками); **P.A.I.**, *periodic annual increment* (середньорічний приріст); **m.c. / M.C.**, *moisture content* (вміст вологи); **MOE**, *modulus of elasticity* (модуль пружності, модуль Юнга); **bf**, *board-foot* (дошковий фут, одиниця вимірювання об'єму деревини завдовжки, завширшки та завтовшки відповідно у дюймах: $12'' \times 12'' \times 1'' = 30,48 \times 30,48 \times 2,54$ см; **mmbf** /

MMBF = 1000 000 bf (мільйон дошкових футів) USA: 1000 bf = 4,53 m³ для пиловника; 1000 bf = 2,36 m³ для пиломатеріалів); **d.g.l.**, *diameter at groundline* (діаметр в місці зрізання дерева); **d.i.b.**, *diameter inside bark* (діаметр без кори); **d.o.b.**, *diameter outside bark / diameter over bark* (діаметр з корою); **D.B.H.** / **d.b.h.**, *breast-height diameter* (діаметр на висоті грудей (~1,37 м)); **f.o.b.**, *free on board* (франко-борт); 3) одиниць вимірювання величин (**m**, **t**, **s**, **a**); **BMP**, *best management practices* (зразкові моделі ведення господарства, методи оптимального господарювання), стара аббревіатура **HP** / **hp** (horsepower) (кінська сила, 0,74 кВт).

В англomовній фаховій мові лісового господарства також спостерігаємо *телескопійні* скорочення – одиниці, утворені на основі компресивного словоскладання, усічення змішаного типу, коли поєднується початковий елемент одного слова з кінцевим елементом іншого [163, с. 721]. Для прикладу, **bulldozer** (універсальний бульдозер), **angledozer** = **angle+dozer** (бульдозер з поворотним відвалом). Прикладом телескопійного словотвору також можуть слугувати семантичні неологізми **environmentally-friendly**, **environmentally-sound** (екологічно безпечний, нешкідливий для довкілля), що утворені шляхом аналогій семантичноємними суфіксами **-friendly**, **-sound** на основі комбінаторної сполучуваності. Як зазначає Ю. А. Зацний, базовим матеріалом для такої «афіксації лексем» можуть слугувати як питомо власні лексеми (мовні одиниці германського походження), так і елементи класичного походження [60, с. 166-167], що в цілому свідчить про системність словотвору і необмежені можливості синтагматичних зв'язків.

В АТЛГ також використовують складні комбіновані терміни – *моделеслова*, що слугують для спрощеного та символічного зображення конструкцій [39, с. 62]. Для прикладу: **A-frame** (А-подібна стріла для навантажування деревини), **C-clamp** (струбцина дугоподібної форми).

Отже, аббревіатурні терміни є структурними різновидами термінологічних словосполучень і домінування аббревіаційного способу, власне, підтверджує сучасну тенденцію у розвитку англійської мови щодо компресії та економії

мовних засобів. Ініціальні скорочення здебільшого використовують для багатокomпонентних термінологічних словосполучень: одно-дволітерні – зазвичай на позначення одиниць вимірювання, показників, а три- та багатолітерні – залежно від складності термінів, вживають для передавання скорочених назв установ, структур та документів. Нечисленними є телескопійні скорочення та моделеслова.

2.4. Семантична класифікація одиниць англomовної терміносистеми лісового господарства

Вивчення системності в лексиці отримало своє втілення у методі поля, що став основоположним для опису мовних систем. Мовознавці досліджують різні аспекти цієї теорії (Ю. М. Караулов [70], Л. М. Васильєв [18], Л. А. Новіков [139]). Під *семантичним полем* розуміють парадигматичне об'єднання слів за спільністю інтегрального компонента значення. Таке групування елементів структурує лексичну підсистему мови і водночас дає змогу членувати семантичний простір для аналізу лексичних одиниць. У процесі моделювання поля можна виокремити центральне ядро і периферійну частину. Групування близьких за значенням слів навколо центральних ядер вказують на більшу взаємопов'язаність елементів, аніж одиниць у периферії [251, с. 305-306]. На думку Ю. М. Караулова, семантичне поле як структура характеризується цілісністю, впорядкованістю, ієрархічною структурованістю, взаємовизначеністю одиниць, тому поля можуть формуватися на базі лексико-семантичних та тематичних груп, синонімічних рядів, родо-видових відношень [70, с. 314-315].

Дослідження внутрішнього, або семантичного, аспекту словникового складу дає змогу з'ясувати, як у терміносистемі організовується лексичний матеріал і які критерії структурування одиниць. Структурну класифікацію здійснюють для аналізу: 1) понять; 2) лексичних засобів їх номінації. Систематизація фахової лексики передбачає встановлення її поняттєвих категорій та з'ясування основних зв'язків між ними. Д. М. Шмелев зазначав, що

різнобічне вивчення лексико-семантичних груп дає змогу розкрити загальні процеси розвитку лексики і побачити які смислові сфери відображені у конкретних назвах, що характеризують певну тематичну групу [196, с. 9]. Групування термінів за тематичним принципом дає змогу об'єднати одиниці за смисловою подібністю і з'ясувати специфіку окремих груп і підгруп. Групи, об'єднані на понятійній основі чи за спільним родовим принципом, називають тематичними, і вони є зазвичай ширшими. Всередині тематичних груп є дрібніші – лексико-семантичні, які можуть бути пов'язаними між собою [6, с. 46, 48].

Теоретичному обґрунтуванню окремих тематичних груп лексики присвячено багато праць. Варто згадати фундаментальні праці О. О. Реформатського, А. А. Уфимцевої, В. В. Левицького, Д. Н. Шмелева, В. В. Виноградова, В. Г. Гака.

Структурування термінолексики можна здійснювати на основі: а) семантичних ознак у лексико-семантичних групах та б) за предметно-логічними критеріями (предмети, процеси / операції, властивості) у межах тематичних груп [18, с. 110], [141, с. 128].

За відсутності універсальної семантичної класифікації увесь лексичний фонд терміносистеми таксономічно впорядковують за такими напрямками: *лексико-семантичним* (класифікація за спільним значенням), *тематичним* (класифікація за поняттєвими критеріями), *формальним* (класифікація за *структурними* моделями) тощо [8, с. 151]. Як зазначає О. Смирницький, одночасна приналежність мовних одиниць до різних тематичних полів порушує стрункність класифікації і може характеризуватися певним суб'єктивізмом [172, с. 175].

Розглянемо, як переплітаються спільні семантичні компоненти між лексичними одиницями досліджуваної терміносистеми на прикладі терміна *wood*. У значенні *ліс* він входить до поля таких термінів як: *forest* (ліс), *grove* (гай, лісок), *thicket* (гущавина, хаща). Водночас термін *wood* використовують

на позначення матеріалу – *деревини*, і він належить до семантичного поля матеріалів: *stone* (камінь), *metal* (метал), *mineral* (мінерал), *plastic* (пластмаса).

Аналогічно можна спостерігати взаємопроникнення семантичних полів лексем *tree* (дерево) і *grow* (рости). З одного боку, вони належать до спільного семантичного поля, оскільки дерево росте. А з іншого – виходячи з контекстуальних значень, вони належать до різних. Спершу проаналізуємо лексему *tree* (дерево). Семантичне поле, об'єднане поняттям *tree*, з одного боку, може бути представлене сукупністю одиниць родових назв дерев: *oak* (дуб), *pine* (сосна), *birch* (береза), *maple* (клен); натомість з іншого – множиною лексичних значень на позначення морфологічної будови дерева: *top* (верхівка), *leaf* (листок), *foliage* (збір. зелене листя), *branch* (гілка, сук), *stem* (стовбур, стебло), *trunk* (стовбур), *bole* (товарна частина стовбура), *root* (корінь), *stump* (пень). Лексема *grow* (рости) має спільний семантичний компонент з такими одиницями як: *germinate* (проростати), *blossom* (цвісти), *mature* (дозрівати), формує з ними інший смисловий простір і, відповідно, інше семантичне поле [172, с. 174-177]. Таке взаємопронизування через смислову близькість значень мовних одиниць свідчить про семантичну інтегрованість частин словникового складу мови загалом та про системний характер її одиниць та, відповідно, галузевих субмов.

Інший спосіб моделювання семантичного простору галузевої термінолексики на прикладі лексеми *wood* можна здійснити на основі: 1) словотвору (*wood*, *wooden*, *wooded*, *woodman*, *woodless*, *woody*); 2) лексико-семантичної ознаки: а) *wood as the material the trees are made of*; б) *a small forest* [LDCE]; в) понятійного (тематичного поля) групи *low quality wood: tension wood, reaction wood, dead wood, fuelwood / firewood*. Усі розглянені мікрополя чи групи взаємодіють у межах загального термінополя АТЛГ, яке, своєю чергою, формує багатопшарову структуру й охоплює усі лексичні чи понятійні мікрополя, які можуть межувати чи нашаровуватися одні на одних. Поділяємо думку Г. В. Межжеріної, яка стверджує, що «якими б не були зміни лексико-семантичних груп, усі вони підпорядковані одному – збереженню понятійного

обсягу поля, – лексико-семантичного об'єднання більш високого порядку» [117, с. 9].

У процесі дослідження (під час впорядкування і нормування) спеціальної лексики Т. Канделаки радить класифікувати терміни щодо плану змісту за: категоріями *процесів*, категоріями *предметів*, категоріями *властивостей*, категоріями *режимів (станів)*, категоріями *величин*, категоріями *одиниць виміру*, категоріями *наук, галузей*, категоріями *професій і занять* тощо [69, с. 9].

З огляду на багатоаспектність семантики щодо відтінків значень, виникають труднощі у встановленні меж поміж окремими тематичними групами, оскільки границі значень мовних одиниць часто розмиті чи переходять межі семантичних полів, водночас належачи до кількох із них. Типовими є групування слів, що виражають видові поняття, за словом, що виражає родове. Такі групи називають *логічними*. Підставою для логічного членування широкого поняття виступає *типовий критерій – тематика*, за якою слова об'єднуються в єдине смислове ціле. *Тематична* класифікація полягає в об'єднанні термінів у тематичні групи, тобто їх предметне групування за категоріями: предмети, процеси (операції), ознаки, властивості. Хоча в основі такого поділу лежать екстралінгвістичні зв'язки між словами та позначуваними явищами, він дає змогу виокремити терміноодиниці за певною ознакою та виявити характерні особливості значеннєвих груп термінологічної лексики [175, с. 84].

У рамках *тематичної класифікації* мовні одиниці господарства систематизуємо за типологічним критерієм – спільними предметно-функційними ознаками. На основі такого поділу в англomовній терміносистемі лісового господарства виділяємо дванадцять основних тематичних груп термінів, а саме:

1. *Тематична група “Галузева диференціація”* охоплює терміни на позначення підгалузей, галузевих дисциплін, наукових напрямків: *silviculture* (лісівництво), *silvics* (лісознавство), *wood science* (деревинознавство), *forest biometrics* (лісовпорядкування), *forest crops* (лісові культури), *reforestation* and

afforestation (лісовідновлення та лісорозведення), *forest ecology* (лісова екологія), *forest fire science* (лісова пірологія), *phytopathology* (фітопатологія), *forest entomology* (лісова ентомологія), *climatology* (кліматологія), *soil science* (грунтознавство), *hydrology* (гідрологія), *forest entomology* (лісова ентомологія), *forest utilization* (лісокористування), *wildlife management* [game keeping, wildlife conservation] (мисливствознавство, охорона, відтворення та раціональне використання ресурсів тваринного світу), *forest policy and law* (лісова політика та право), *forest economics* (економіка лісового господарства) тощо.

2. Тематична група “Природні явища та природні об’єкти” містить терміни на позначення природних (географічних) об’єктів, явищ і процесів: *forest* (ліс), *ravine* (байрак, ліс у яру), *stream, brook* (струмок), *valley* (долина), *hill* (височина), *mountain* (гора), *flood* (повінь), *wind* (вітер), *rain* (дощ), *snow* (сніг), *drought* (посуха), *river* (річка), *landscape* (ландшафт), *soil* (грунт), *avalanche / snowslide* (лавина, снігозсув), *soil salinity* (засоленість ґрунту), *soil erosion* (ґрунтова ерозія), *wind erosion* (видування), *water erosion* (вимивання), *slope* (схил), *vegetation* (рослинність), *surface runoff* (поверхневий стік; поверхневі стічні води), *wind breakage / windbreak* (вітролом), *windfall / wind throw* (вітровал) тощо.

3. Тематична група “Флора і фауна” охоплює терміни на позначення видів лісової фауни і флори (*forest flora, forest fauna*): *biodiversity* (біорозмаїття), *oak* (*Quercus* spp.) – дуб, *pine* (*Pinus* spp.) – сосна, *larch* (*Larix* spp.) – модрина, *hornbeam* (*Carpinus* spp.) – граб, *horse chesnut* (*Aesculus hippocastanum* L.) – гіркокаштан, *woodpecker* (*Dendrocopos* spp.) – дятел, *wood-pigeon* (*Columba palumbus* L.) – припутень, *sand lizard* (*Lacerta agilis* L.) – ящірка прудка, *pine marten* (*Martes martes* L.) – куниця лісова, *badger* (*Meles meles* L.) – борсук звичайний, *insect* (комаха), *beetle* (жук), *longhorn beetle* (жук-вусач), *stag beetle* (*Lucanus cervus* L.) – жук-олень, *beetles* (Coleoptera) – твердокрилі жуки, *ants* (Formicidae) – мурахи, *butterflies* (Lepidoptera) – метелики тощо.

4. Тематична група “Характеристики об’єкта дослідження” містить терміни на позначення лісівничих понять, методів і способів господарювання, характеристик дослідження лісу (структура, склад, місце розташування): *forest* (ліс як екосистема, в рослинному покриві якої домінують дерева та чагарники), *forest habitat* (лісове середовище, місце існування і поширення виду), *woodland / woodland area* (лісовий масив; заліснена територія), *field shelterbelt* (полезахисна лісосмуга), *forest nursery* (шкілка, лісовий розсадник), *dead forest* (сухостійний ліс), *watershed* (вододіл), *water catchment* (водостік, водозбірна площа), *germination* (проростання), *plant cover* (рослинний покрив), *crown form* (форма крони), *forest type* (тип лісу), *stand structure* (структура деревостану), *stand composition* (склад насадження, асортимент порід), *stand height* (висота деревостану), *stand density* (повнота деревостану), *stand age* (вік деревостану), *age composition* (вікова структура), *canopy density* (зімкненість крон), *site index* (тип лісорослинних умов), *site class* (клас бонітету), *crown length* (протяжність крони), *crown diameter* (діаметр крони), *annual increment* (річний приріст), *mean annual increment* (усереднений річний приріст), *animal density* (територіальна щільність популяції) тощо.

З-поміж термінів тематичної групи (поділ за поняттєво-функціональним критерієм) можна виокремити лексико-семантичні групи (класифікація за семантичною ознакою). Розглянемо такі приклади.

У межах тематичної групи “Характеристики об’єкта дослідження” можемо виокремити три лексико-семантичні групи.

1) Лексико-семантична група “Рослинний покрив” (*Vegetative cover*).

Проаналізуємо дефініції *forest cover* та *canopy cover* [273, с. 37, 107].

Forest cover:

- 1) *all trees and other plants occupying the ground in a forest, including ground cover;*
- 2) *all woody growth occupying the ground in a forest as distinct from the ground cover;*
- 3) *a category of forest site, including all the interchangeable phases of vegetation that it supports, defined mainly by the general nature of the ground cover.*

Canopy cover (forest canopy): *the more or less continuous cover of branches and foliage formed collectively by the crowns of adjacent trees and other woody growth.*

На основі цих тлумачень лексема **cover** у терміносистемі лісового господарства виявляє себе у трьох лексико-семантичних варіантах (ЛСВ): а) **forest cover** (1. лісистість території; 2. деревна рослинність) і б) **canopy cover** (намет лісу), які відповідно належатимуть до різних лексико-семантичних груп (ЛСГ). Варто зауважити, що зі значенням *лісистість території* термін **forest cover** як один із ЛСВ може входити до тематичної групи економічної сфери. Таким чином, до лексико-семантичної підгрупи на позначення а) деревної рослинності та її щільності (**forest cover**) входитимуть такі терміни: **forest** (територія з відносно густим (щільним) і обширним покривом дерев), **woodland** (місцина з низькорослою рослинністю з незначною кількістю дерев), **wood** (сукупність дерев, що ростуть разом на території), **brushwood** (чагарникова рослинність із непромисловими деревними породами), **thicket** (гущавина, хаща), **scrub forest** (чагарниковий (низькорослий) ліс), **scrub** (чагарник). З іншого боку, лексико-семантичну підгрупу б) **canopy cover** (намет лісу) на позначення порядку ярусів, що сформовані кронами дерев, матимемо терміни: **main story** (головний ярус деревостану), **overstory** (верхній ярус деревостану), **understory** (підлісок), **undergrowth** (підріст), **ground cover** (надґрунтовий покрив – трав'яна рослинність, папороті й низькі кущі), **covert** (сховище для дичини – рослинний покрив, який забезпечує прихисток для диких тварин), **cover crop** (рослини, які захищають землю від ерозії та є природнім добривом), **plant cover** (рослинний покрив) [273, с. 330]. Як бачимо, терміни ЛСГ “Рослинний покрив” переплетені своїми значеннями, і їхні семантичні поля взаємопроникають.

2) Лексико-семантична група “Клас панівної породи” (Crown class) в межах згаданої тематичної групи з такою сукупністю терміноодиниць: **predominant trees** (надпанівні дерева, які домінують над іншими, маючи товстіший стовбур та розлогішу крону), **dominant trees** (панівні дерева з добре розвиненою кроною та струнким стовбуром), **codominant trees** (субдомінуючі дерева, що мають таку ж висоту, як і панівні, але крона у них стиснута з боків

іншими деревами), *intermediate trees* (напівпригнічені дерева, що відстають у розвитку, крона яких має меншу протяжність, отримують світло зверху і не отримують з боків), *overtopped tree* (пригнічені дерева, часто з недорозвинutoю кроною) [273; 162, с. 23].

3) Лексико-семантична група “Приріст деревини” (*Tree growth&Increment*) на позначення термінів, що стосуються виміру приросту деревини: *annual increment* (річний приріст), *mean annual increment* (усереднений річний приріст), *current annual increment* (поточний річний приріст), *height increment* (приріст за висотою), *diameter increment* (приріст за товщиною), *mean annual increment* (усереднений річний приріст, *periodic annual increment* (середньорічний періодичний приріст).

5. Тематична група “Обладнання, устаткування, інструменти” охоплює терміни на позначення назв технічних засобів, механізмів, пристроїв: *harvester* (харвестер, звалювально-гілкорізно-розкрязувальна машина), *skidder* (трелювальний агрегат на основі колісного трактора-тягача), *feller-forwarder* (звалювально-трелювальна машина з трелюванням дерев у цілком завантаженому положенні), *feller-skidder* (звалювально-трелювальна машина (з трелюванням у напівпідвішеному положенні), *increment borer* (бурав для вимірювання приросту деревини), *axe* (сокира), *hatchet* (топірець), *saw* (пилка), *bark remover* (корознімач), *altimeter* (висотомір), *hypsometer* (прилад для вимірювання висоти дерева, висотомір), *clinometer* (прилад для вимірювання кутів нахилу місцевості), *relascope* (повнотомір), *peavy* (кондак для перекочування колод), *slide calliper* (розсувна вимірна вилка), *xyloimeter* (ксилометр, пристрій для визначення щільності деревини) тощо.

6. Тематична група “Виробничі процеси й операції” містить терміни на позначення дій, спрямованих на виконання, досягнення певних завдань: *underplanting* (висаджування чи висіювання під наметом стиглих дерев), *planting* (саджання, лісорозведення), *felling* (звалювання, рубання), *cutting* (зрізування), *hauling* (транспортування), *harvesting* (лісозаготівля як етап лісоексплуатації), *logging* (лісозаготівля як операція), *wheeled skidding*

(трелювання колісними тракторами), *cable skidding* (трелювання лебідкою), *skyline skidding* (підвісне трелювання), *primary wood processing* (первинне оброблення деревини), *tending* (догляд за культурами), *bucking* (розкрязування, розпилювання довгих колод упоперек на сортименти), *tapping* (підсочування для отримання живиці, соку), *topping* (зневерхівлювання дерева, зрізання верхівки дерева), *trimming* (1. очищення зваленого дерева від гілок; 2. торцювання, підрівнювання), *pruning* (обрізування гілок для формування крони), *timber floating* (сплав лісоматеріалів), *cleaning* (1. очищення ділянки після головного рубання; 2. прочищення, доглядове рубання), *clearcutting* (суцільне рубання), *land clearing* (розчищення землі), *bunching* (пачкування, зв'язування лісоматеріалів у пакети), *bundling* (зв'язування пачок лісоматеріалів для подальшого транспортування), *timber stacking* (штабелювання лісоматеріалів) тощо.

7. Тематична група “Назви професій, спеціалізацій” охоплює терміни на позначення роду діяльності та служб, що відають певною ділянкою роботи: *forester* (1. фахівець лісового господарства = лісівник; 2. лісничий; 3. лісник), *forest manager* (керівник лісової установи), *forest owner* (лісовласник), *forest guard* (охоронець лісу), *forest ranger / forest warden*, (1. лісник; 2. лісовий інспектор), *woodward* (лісник, лісовий сторож, лісовий дозорець), *gamekeeper (Br) / game warden (Am)* (1. єгер; 2. спеціаліст-мисливствознавець, мисливський інспектор), *forest beekeeper* (бортник, лісовий пасічник), *timber appraiser* (таксатор лісу, лісовпорядник), *silviculturist* (лісознавець, лісівник), *feller* (лісоруб, заготівельник лісу), *bucks* (розкрязувальник), *winchman* (оператор лебідки), *fire guard* (вартовий / сторожовий пожежної охорони), *fire warden* (керівник пожежної охорони), *lookout fireman* (сторожовий пожежної охорони, дозорець), *fire fighters crew / hotshot crew* (бригада пожежників), *gang of tree fellers* (бригада лісорубів) тощо.

8. Тематична група “Продукти лісу” охоплює терміни, які стосуються усього комплексу сировинних матеріалів, харчових продуктів та інших речовин, отримуваних із лісу: *timber* (лісоматеріал), *log* (колода), *non-timber*

forest products / non-timber wood products (недеревні лісові продукти), *medicinal plants* (лікарські рослини), *mushrooms* (гриби), *berries* (ягоди), *acorns* (жолуді), *seeds* (насіння), *sawdust* (деревна тирса), *conifer vitamin flour* (хвойно-вітамінна мука), *birch sap* (сік березовий), *maple syrup* (сік кленовий), *natural tree gums and resins* (смоли з дерев): *pine resin* (соснова живиця), *spruce resin* (ялинова живиця); *tar* (дьоготь), *turpentine* (терпентин, скипидар), *rosin* (каніфоль), *essential oils* (ефірні олії) тощо.

9. Тематична група “Природоохоронна діяльність. Рекреація і туризм” містить терміни на позначення об’єктів і заходів, спрямованих на збереження й охорону природного середовища, рекреаційну діяльність, активний відпочинок, що не завдає шкоди довкіллю: *forest preserve / forest reserve* (лісові заповідні території), *nature reserve (natural reserve, nature preserve, natural preserve, bioreserve)* (природний заповідник / заповідні території, заповідники, природоохоронні зони, резервати (залежно від різних рівнів захисту), *nature reserve fund* (природно-заповідний фонд), *nature conservation* (збереження природного біорозмаїття для майбутніх поколінь, виходячи з концепції сталого розвитку і управління природними ресурсами з наголосом на раціональному природокористуванні), *nature park* (природний парк), *nature preservation* (збереження незайманості природи; збереження природи завдяки обмеженню втручання людини в незаймані ділянки природи), *nature protection* (охорона природи (запобігання, відвернення небезпек), *threatened species* (види, яким загрожує зникнення), *endangered species* (вимираючі види флори і фауни з високим ступенем загрози зникнення в майбутньому), *ecological network* (екологічна мережа), *green tourism* (екологічно орієнтований туризм), *green trail* (екомаршрут), *hiking trail* (туристичний пішохідний маршрут), *nature trail* (природопізнавальна стежка), *wildlife crossing / habitat corridor* (екологічні коридори, екомости) тощо.

10. Тематична група “Лісозахист” містить терміни на позначення хворіб (лісопатологія), методів і засобів боротьби зі шкідниками та хворобами, пожежами: *blight* (іржа), *blister rust* (смоляний рак), *bluestain* (синява, грибкове

забарвлення заболоні), *conk* (трутовий гриб), *mistletoe* – *Viscum album* L. (омела звичайна), *sapstains* (заболонна грибкова плямистість), *woodstaining fungi* (деревозабарвлювальні грибки), *ground fire* (низова пожежа), *crown fire* (верхова пожежа), *creeping fire* (повзучий вогонь), *fire hazard* (пожежна небезпека, спричинена порубковими рештками і вітровалом), *fire prevention* (заходи щодо запобігання пожежам, відвернення пожеж), *fire protection* (пожежна охорона), *fire tower / fire lookout* (пожежна спостережна вежа), *firebreak / fire line* (протипожежна смуга, протипожежний розрив) тощо.

11. Тематична група “Правові, економічні й управлінські аспекти”

охоплює терміни: *forest code* (Лісовий кодекс), *forest certification* (сертифікація лісу), *forest cover* (лісистість), *land management* (землеустрій, землевпорядкування), *land tenure* (землеволодіння), *allowable harvest / allowable cut* (розрахункова лісосіка, дозволений обсяг заготівлі деревини), *abusive logging* (порушення правил лісозаготівлі), *cutting permit* (дозвіл на вирубування, лісорубний квиток), *hunting regulations* (нормативно-правова база полювання), *stumpage price* (попнева плата), *poaching* (браконьєрство, незаконне полювання), *illegal logging* (неконтрольоване, самовільне рубання) тощо.

12. Тематична група “Терміни з компонентами-епонімами”

містить терміни на позначення лісівничих об’єктів і авторських методик дослідження, приладів тощо, до складу яких входить власна назва (антропонім чи топонім): *Bitterlich’s angle gauge* (повнотомір Біттерліха), *Wagner’s method / “Blendersaumschlag”* (вужькосмугове рубання Вагнера), *Biltmore stick* (мірна вилка), *Kraft’s crown classification system* (класифікація Крафта за розвитком крони дерев), *Kolesov’s ‘sword’* (саджальна лопата ‘меч Колесова’), *Czekanow’s larch* (модрина Чеканова); *Schrenk’s spruce* (ялина Шренка) тощо.

У процесі подальшого дослідження англomовної терміносистеми лісового господарства та розвитку галузі запропонований у дисертаційній праці тематичний поділ може зазнати змін. Зіставлення основних понять лісogосподарської науки та практики може здійснюватися за різними

критеріями (галузевою диференціацією, тематикою, ознаками виробничо-господарської діяльності тощо). У рамках цього дослідження окреслено дванадцять тематичних груп на основі предметно-понятійного та функціонального критерію. У тематичній групі термінні одиниці впорядковуються здебільшого за спільною родовою ознакою, інколи перебуваючи в ієрархічній залежності, натомість у лексико-семантичних групах вони пов'язані спільними семантичними ознаками. З огляду на зазначене вище, можемо твердити, що класифікації у межах терміносистеми не є однозначно визначеними, а можуть різнитися залежно від типу (типології) термінів, їхньої спрямованості, властивостей тощо. Як засіб пізнання, що формує “каркас” науки, термін має бути ефективним і зручним, тож і класифікація термінів має виходити із завдань і вподобань фахівців, які ними оперують.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Для англomовної термінології лісового господарства у плані запозичень характерна етимологічна неоднорідність; левову частку становлять латинські запозичення, менше – французькі, грецькі, німецькі, італійські та ін. На сучасному етапі розвитку англomовної терміносистеми лісового господарства творення нових термінів відбувається здебільшого за традиційними моделями словотвору англійської мови на основі вже запозичених морфем чи у поєднанні з питомими лексемами загальноновживаної мови.
2. Терміносистема лісового господарства характеризується постійною динамікою розвитку щодо запровадження новотворів, найінтенсивніше у ділянці сертифікації лісових ресурсів та з огляду на нові підходи до реалізації природоохоронної діяльності. Більшість неологізмів виникають на основі загальнономовних лексем через їхню прозору семантику шляхом переосмислення зі семантичним довантаженням та новими інтерпретаціями у поєднанні з іншими одиницями. Часто вживані неологізми, зазвичай, мають свої аббревіатури. Спостерігаємо тенденцію

до описового передавання англомовних неологізмів, які не мають адекватних відповідників в українській мові.

3. Термінологія лісового господарства – це сукупність вузькогалузевих, міжгалузевих (суміжних) і загальнонаукових термінів. Перші становлять базову основу терміносистеми (лісознавчо-лісівнича специфіка, лісокористування, економіко-правові дисципліни лісового сектору), сюди ж входять і терміни суміжних галузей (біологія, біохімія, географія, геодезія, екологія, охорона довкілля, сільське господарство тощо).
4. Терміни лісівничої науки мають відносно чіткі межі, проте можуть використовуватись у суміжних сферах, і навпаки – поняття, дотичні до лісового господарства, широко функціонують у галузі. У фаховій мові спостерігаємо паралельні вузькопрофесійні лексеми: професіоналізми та жаргонізми. Структурування термінів посідає належне місце у досліджуваній терміносистемі та є показником її змістової (логіко-семантичної) пов'язаності. Систематизацію термінів здійснено за типологічним критерієм – спільними предметно-функційними ознаками. У межах тематичної класифікації англомовних термінів лісового господарства виокремлено дванадцять основних тематичних груп: 1) галузева диференціація; 2) назви професій, спеціалізацій; 3) виробничі процеси й операції; 4) обладнання, устаткування, інструменти; 5) правові, економічні та управлінські аспекти; 6) природоохоронна діяльність, рекреація і туризм; 7) лісозахист; 8) продукти лісу; 9) флора і фауна; 10) природні явища та природні об'єкти; 11) характеристики об'єкта дослідження; 12) терміни з компонентами-епонімами. У межах тематичних груп можна виокремити менші за обсягом лексико-семантичні групи (у межах тематичної групи “Характеристики об'єкта дослідження” виокремлюємо три лексико-семантичні групи: 1) рослинний покрив, 2) клас панівної породи, 3) приріст деревини.
5. За формальною структурою англомовні терміни лісового господарства представлені трьома основними типами: однослівними лексемами

- (прості, похідні, композити), багатослівними (термінологічні сполучення) та скороченнями (аббревіатури, телескопійні скорочення та моделе-слова).
6. Морфологічний спосіб номінації є доволі продуктивним у формуванні англомовної термінології лісового господарства й реалізується здебільшого через афіксацію та представлений похідними термінами, утвореними суфіксальним, суфіксально-префіксальним і префіксальним шляхом. Більшість афіксів, використаних у творенні простих терміноодиниць, є загальними словотвірними засобами англійської мови (питомо національними чи запозиченими). Характерною ознакою термінотворення є спеціалізація значень афіксів.
 7. Дослідження словотвірних гнізд ключових термінів виявляє семантичний обсяг терміноформуючих лексем і їхніх похідних, що, своєю чергою, показує словотвірні можливості гнізда (вершини та підгнізда) і може слугувати індикатором мотивованого вживання (чи запровадження) терміна.
 8. Однослівні (моноксемні) терміни англомовної термінології лісового господарства, здебільшого іменники, вживаються як самостійні номінативні одиниці, що належать до загальномовного лексичного фонду, а через уточнення семантики ввійшли до терміносистеми лісового господарства.
 9. Морфолого-синтаксичний спосіб представлений через словоскладання (композити), аббревіацію. Продуктивними способами утворення терміноодиниць для уточнення та конкретизації вже існуючого терміна чи повнішого вираження наукового поняття є поєднання лексем (композити – поєднання основ і термінологічні словосполучення – поєднання слів). Синтаксичний спосіб термінотворення репрезентовано моделями: N+N (іменник+іменник), Adj+N (прикметник+іменник), Adj+Adj (прикметник+прикметник). Також спостерігаємо моделі: Num+N (числівник+іменник), V+N (дієслово+іменник), N+V

(іменник+дієслово), N+Adj (іменник+прикметник), N+Prep (іменник+прийменник), V+Prep (дієслово+прийменник), Prep+N (прийменник+іменник). Найчисленнішу групу становлять двоосновні моделі: N+N (іменник+іменник), Adj+N (прикметник+іменник), найменше представленні – V+N (дієслово+іменник), N+V (іменник+дієслово).

Основні положення цього розділу дослідження викладено у відповідних публікаціях автора [123, 128, 129, 131].

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ СМИСЛОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ В АНГЛОМОВНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1. Репрезентація семантичних відношень термінологічних одиниць у фаховій мові

Кожна галузева терміносистема тісно пов'язана з лексикою загальноновживаного словника і, відповідно, входить до лексико-семантичної системи мови, елементи якої формують її смислові зв'язки. Це, своєю чергою, забезпечує можливості тлумачення одних лексичних одиниць на основі інших (дефініювання понять), представлення одиниць за допомогою семантично важливіших слів і упорядкованість лексики [УМЕ, с. 305-306]. Неможливо адекватно описати лексичне значення терміна без урахування кореляції, яка пов'язує конкретну одиницю з іншими, оскільки термін як елемент лексичної системи формує системні зв'язки з іншими мовними знаками.

Замкнені групи слів, значення яких є у співвідношенні між собою за певним числом однозначних зіставлень, називають лексико-семантичною парадигмою [79, с. 98]. Дослідження системних зв'язків у англomовній термінолексичі лісового господарства зумовило висунення таких завдань: виокремити всі типи семантичних відношень, показати їх системність і функціонування, вказати на їхню потенційну продуктивність.

Терміни, як і будь-які інші мовні одиниці загального вжитку, можуть перебувати в різних позиціях і об'єднуватися в різні парадигми. У межах терміносистеми її одиниці, як зазначає О. О. Селіванова, вступають між собою в *епідигматичні* (внутрішньослівні), *парадигматичні* та *синтагматичні* відношення, упорядковані в ієрархію мовних рівнів (163, с. 704). Системна організація галузевих терміносистем передбачає дослідження її семантичних зв'язків: *внутрішньослівних* (полісемія й омонімія), *парадигматичних* (синонімія, антонімія, гіперогіпонімія) та *синтаксичної сполучуваності* (комбінаторності). Смислові зв'язки між словами розглядають у двох площинах: вертикальній (парадигматичні відношення – коли мовні одиниці

можуть взаємозамінюватися) та горизонтальній (синтагматичні відношення – коли мовні елементи сполучаються і посилюють значення [226, с. 93].

Проте, як відомо, термін прагне до однозначності й відсутності полісемії, серед українських і зарубіжних науковців побутує думка про відношення багатозначності (полісемії) термінологічної одиниці до парадигматичного аспекту як здатності одного мовного знака акумулювати декілька значень різних понять. Значення багатозначного терміна утворює структуру, що сформована внутрішньолексемними семантичними відношеннями між узуальними значеннями, які ще називають *епідигматичними*. *Парадигматичні відношення* визначають як кореляції між словами на основі спільності або зіставлення їхніх значень. У межах таких зв'язків між словами виділяють: відношення смислової подібності (*синонімія*); відношення смислового зіставлення (*антонімія*); відношення ієрархічної підпорядкованості – смислового включення (*гіперогіпонімія*) та супідрядності і партитивності [94, с. 269-270]. Як наголошує О. О. Селіванова, дослідження мовних категорій у мовній системі, зокрема у лексико-семантичній, допомагає виявити суттєві ознаки системної організації у площинах епідигматичних, парадигматичних і синтагматичних відношень [163, с. 152, 531, 650; УМУ с. 305]. Організацію терміносистеми на основі семантики пропонуємо розглянути на основі рис. 3.1.

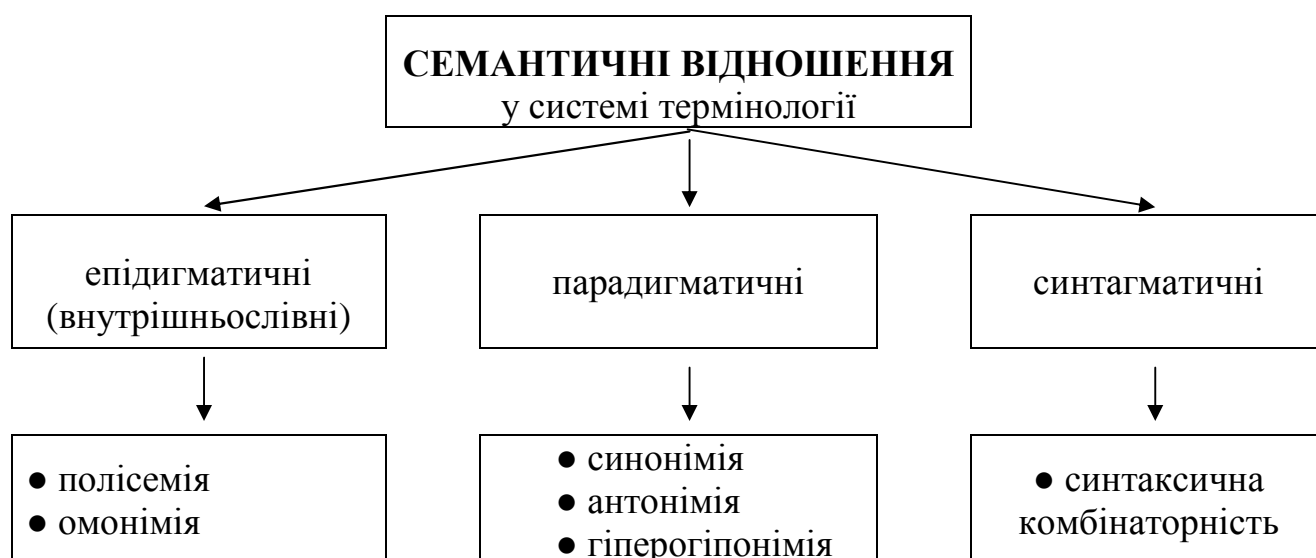

Рис. 3.1 Системні відношення в лексиці

До функціонування терміна у фаховій мові є два підходи – синтаксичний і лексичний, останній зумовлюється семантичною структурою терміна, яка допомагає визначити його семантичний потенціал чи простежити семантичні зміни [136, с. 98]. Те, що питання семантики є одним із ключових у сучасній мовознавчій науці, засвідчують праці провідних зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких: Charles W. Kreidler [277, с. 66-67], Frank R. Palmer [226], John I. Saeed [231, с. 44-45], Максим Кронгауз [98], Роман Дудок [50, 51]; Ірина Кобозева [79] та ін.

Адекватно описати лексичне значення та функціонування терміна у фаховій мові можна за умови врахування того, наскільки певна мовна одиниця семантично корелюється з іншими за змістом. Погоджуємося з думкою, що для тлумачення будь-якого терміна необхідно знати якими є семантичні особливості, що відрізняють його від загальноновживаних слів, та особливості контекстуального функціонування цієї одиниці [169, с. 354]. Вважаємо за доцільне звернути увагу саме на лексико-семантичний аспект вживання термінів в англomовній терміносистемі лісового господарства. Розглянемо явища полісемії й омонімії, які мовознавці ідентифікують як основні типи неоднозначності слів у мові.

3.1.1. Особливості полісемічних та омонімічних лексем у субмові лісового господарства

У сучасному мовознавстві немає загальноновизнаного тлумачення явища полісемії в термінології та чітких критеріїв розмежування омонімів і полісемантів. Однозначність у межах свого термінологічного поля, тобто в конкретній мовній ситуації, залишається основною вимогою до ідентифікації терміна, зокрема новостворюваного [УМЕ, с. 682]. До прикладу, сучасне англійське слово *term* проявляє неоднозначність, акумулюючи два інваріантних значення: а) спеціальне поняття певної галузі; б) період часу. До слова, український відповідник, *термін*, в українському тлумачному словнику подано як омонім, тобто в різних словникових статтях [ВТССУМ, с. 1444], а в

англійській мові – як багатозначне слово [281, 283; 250]. Щоб розмежувати *термін* як ‘спеціальне слово’ і *термін* як ‘період часу’, треба проаналізувати контекст, тобто розуміти слово *термін* як звичайне багатозначне слово. Як бачимо, наукове термінознавство також має проблеми з ключовим словом свого понятійного апарату.

Багатозначність, або полісемія, – це наявність у мовної одиниці більше, аніж одного, значення за умови зв’язку між ними чи явища переносу загальних або суміжних ознак чи функцій з одного позначуваного предмета на інший. У процесі дослідження нас цікавитиме лексична полісемія – здатність одного слова слугувати для позначення різних предметів і явищ дійсності. Причиною полісемії, на думку В. В. Єлисеевої, є асиметричність мовного знака, і вона відображає принцип економії мовних засобів для оптимальної передачі смислу. Дослідниця стверджує, що чим частіше вживане слово, тим більше розвинена система його похідних значень. У мовленні значення конкретизується і полісемія нейтралізується контекстом [53, с. 17].

Багатозначність як мовне явище була властива давньоанглійській лексиці. Тому лексико-семантичну структуру полісемічного слова часто розглядають крізь призму діяхронії, щоб зрозуміти, як розвивалось і змінювалось значення слова: 1) набуваючи нових значень, втрачаючи старі; 2) набуваючи нових, зберігаючи старі; 3) набуваючи нових значень, зберігаючи і втрачаючи частину старих значень; 4) зберігаючи одне значення, не набуваючи нових [136, с. 99-100]. Синхронний підхід до явища багатозначності допомагає визначити, чи всі значення слова рівноцінно вживані у конкретному часі, які з них є головними, а які – вторинними. Термінологічні одиниці, як відомо, прагнуть до однозначності в межах однієї терміносистеми, проте дослідження явища полісемії може допомогти з’ясувати розвиток семантичних значень і виявляти системність відношень між мовними одиницями [53, с. 22].

Полісемічні лексеми класифікують за: 1) **характером семантичного зв’язку**; 2) **характером розвитку значення**. За характером семантичного зв’язку розрізняють: а) **на основі переносу значення** (метафора, метонімія);

б) **на основі спільнокореневої твірної одиниці**. Полісемія, яка спостерігається в англomовній термінолексичі, здебільшого виникає через велику кількість асоціативних образів, закладених у семантиці слова. Для англійської мови характерна образність лексем і навіть експресивність термінів, що утворені шляхом метафоричного перенесення. Первинне значення, що акумулювалося у слові, переносилося на інші сфери вжитку, де витворювався новий образ, асоціативно пов'язаний з первісним. Серед основних типів такого переносу розрізняють: *метафору* (перенос значення за **подібністю** чи за **функцією**) та *метонімію* (перенос значення за **суміжністю образу**) [79, с. 169-170].

Яскравими прикладами метафоричної традиції, характерної для англійської мови, є такі терміни: *barber chair* – ‘пеньковий скол’ (досл. ‘крісло цирульника’); *chain dog* (logging choker) – металевий канат, на одному кінці якого закріплений гак, а на другому – півкільце, призначений для збирання й утримання дерева чи пакету колод (досл. ‘собака на прив'язі’); *widow maker* – ‘небезпечно зависле дерево або гілка’ (досл. ‘убивця’); *wolf tree* – розлоге дерево, яке пригнічує ріст молодих дерев (досл. ‘дерево-вовк’); *witches' broom* – надмірно густі пучки коротких галузок, що розвиваються внаслідок пошкоджень паразитичними грибами гілок деревних рослин (досл. ‘відьмина мітла’) [ММ].

Метафоричне перенесення загальнономовних лексем на позначення вад деревини спостерігаємо у низці термінів: *bow* – ‘поздовжнє жолоблення по пласті’ – в літературній мові значення 1) дуга; 2) лук (*зброя*); *cup n.* – ‘поперечне жолоблення’ відповідно значення – чаша; кубок; *crook n.* – 1) ‘викривлене дерево’; 2) ‘жолоблення пиломатеріалу по крайці’; 3) гак [ММ].

У фаховій мові лісового господарства серед термінів спостерігаємо здебільшого метафоричні перенесення за **подібністю** позначуваних предметів і явищ. Інші приклади: термін *bag* (‘живицева пазуха’) утворився завдяки образній подібності живицевої пазухи до мішка-*bag* (за цим самим принципом утворилися і *bag*-портфель, і *bag*-валіза); *bleeding, n.* – ‘витік живиці, смоли’, в літературній мові – кровотеча; *blank, n.* – ‘незалісна ділянка’ – відповідно

пусте, вільне місце; **block**, *n.* – ‘короткий товстий сортимент, кряж’ – відповідно колода; **bridge**, *n.* – ‘недопил’, перемичка, що може утворитися внаслідок нефахового спилювання дерева (*sloven*) – відповідно міст, місток; **knot**, *n.* – сучок, в літературній мові відповідно – вузол. Прикладами перенесення значень слова на інший об’єкт за функцією може бути: **bicycle** – ‘візок несучої линви для повітряного трелювання’ зі загальновживаним значенням ‘велосипед’. Існують також лексеми, які утворені шляхом перенесення номінацій людини або тварини за подібністю чи за функцією на поняття сфери лісового господарства: **beaver**, *n.* – ‘робітник, який підготовляє трелювальний волок’ – бобёр річковий (*Castor fiber* L.); **borer**, *n.* – ‘деревоточець, короїд’ у загальному вжитку – ‘бур, бурав, свердло’; **donkey**, *n.* – пересувний лебідковий пристрій на полоззях; парова лебідка (машина для піднімання або переміщення вантажів за допомогою тягового каната чи ланцюга) – значення мовного знаку ‘віслик’.

Семантичний зв’язок на основі спільнокореневої твірної одиниці спостерігаємо у таких полісемантах: **driller**, *n.* – ‘свердлувальник, свердляр; бурильник’; **driller**, *n.* – ‘свердлувальний верстат’; **driller**, *n.* – ‘сівач’; **driller**, *n.* – ‘стройовий інструктор’; **sawyer**, *n.* – ‘пиляр; розкрязувальник’, ‘моторист пилки’, ‘рамник лісопильного заводу’; **sawyer**, *n.* – (*ент.*) ‘вусач чорний’. Прикладами метонімії, переносом значення за суміжністю, можуть слугувати: **loader**, *n.* – ‘навантажувач’; **loader**, *n.* – ‘вантажник’; **limber**, *n.* – ‘гілкорізна машина’; **limber**, *n.* – ‘гілкоруб’ (робітник, який очищує дерево від гілок). Спільнокоренева твірна одиниця є основою утворення термінів-полісемантів у галузевій термінології лісового господарства. Так, терміни на позначення оператора пристрою чи машини і назва самої машини можуть становити лексико-семантичні одиниці терміна-полісеманта. Для прикладу, **chopper**, *n.* – лісоруб (обрубник гілок); **chopper**, *n.* – колун, подрібнювач, рубальна машина; **harvester**, *n.* – заготівельник лісу, **harvester**, *n.* – харвестер (лісозаготівельний комбайн); **feller** – вальник лісу, лісоруб, **feller** звалювальна машина; **borer** 1) деревоточець, короїд; 2) бур, бурав, свердло. Розвиток структури полісемантів у галузевій термінології зумовлений головним чином розвитком

науково-технічного поступу. Розроблення нових знарядь праці стає основою перенесення назв професій робітника, який виконував технічну операцію раніше, на роботизовану техніку, яка почала виконувати його функцію. Основна полісемічна модель “пристрій / машина – професія”.

За характером розвитку значення у полісемічних словах розрізняють структури *ланцюжкового, радіального і комбінованого* (ланцюжково-радіальний) типу. Історично значення бувають первинними (головними) і вторинними (похідними). Останні можуть утворюватися шляхом метафоричного чи метонімічного переносу. У багатозначних словах можна спостерігати подальший розвиток вторинного значення [УМЕ, с. 503]. Дослідження функціонування термінів у фаховій мові лісового господарства з використанням діакронного (історичного) підходу допомагає побачити, як змінилося лексичне значення початкової форми слова. Прикладом втрати вихідного значення може слугувати історія розвитку англomовного слова *beam* зі значеннями: 1) сонячний промінь, стовп світла; 2) ‘балка, брус’. Спільність цих двох лексико-семантичних варіантів стає зрозумілою, коли звернутися до етимології. Старoанглійське слово *beam* означало ‘живе дерево’ (пор. з німецьким *Baum* – ‘дерево’); з плином часу ці лексико-семантичні варіанти розійшлися і втратили семантичну пов’язаність [53, с. 21]. Порівняймо з галузевим терміном *wood ray* (‘серцевинний промінь’) [ММ].

Аналіз функціонування лексеми *drill* дає змогу стверджувати, що спершу її використовували на позначення знаряддя для заглибин чи отворів, далі – почали вживати на позначення *інструмента і процесу* висіву насіння. З часом цю лексему вживають на позначення набування вправності у військовій справі: 1) *drill, n.* – ‘свердло, бур’; 2) *drill, v.* – ‘сіяти рядками’, 3) *drill, v.* – ‘тренуватися, муштрувати’; 4) *drill, n.* – ‘вправа, тренування’. У фаховій мові на позначення *свердла* маємо кілька лексем: запозичене з латинської мови *auger*, старoанглійське *borer*, германського походження *drill* [ММ].

У процесі аналізу лексичного складу галузевої мови спостерігаємо, що багатозначні лексеми загального вжитку виступають як термінні компоненти чи

терміносполуки, набуваючи “нових” смислових значень: *girdle*, *n.* – ‘кільцювання стовбура для усихання дерева’; *girdle*, *n.* – ‘ходи комах у вигляді кілець’; *lumber*, *n.* – ‘пиломатеріал’ (Br.), ‘лісоматеріал’ (Am); *lumber*, *n.* – ‘непотрібні громіздкі речі (меблі)’; *log*, *n.* – ‘колода; кряж’ / *logging*, *n.* – ‘лісозаготівля’; *log*, *n.* – ‘реєстровий журнал’; *logging* (*pr. part. log v.* – ‘реєструвати’) – ‘реєстрування’; *litter*, *n.* – ‘сміття’; *litter* *n.* – лісовий відпад [MM; LDCE, CAUC].

Семантичний зв’язок між трьома інваріантними значеннями полісеманта простежуємо у лексемі *wood*, серед яких два іменники і один прикметник: *wood*, *n.* – ‘деревина, лісоматеріал’; *wood*, *n.* – ‘ліс, насадження’; *wood*, *adj.* – деревний, деревинний, лісовий. Зокрема, *dry wood* – ‘суха деревина’, *thick wood* – ‘густий ліс’; *wood charcoal* – ‘деревне вугілля’; *wood fiber* – ‘ксилема, деревинне волокно’; *woody plant* – ‘деревна рослина’. Натомість, лексема *yard* має також три інваріантних значення, серед яких усі іменники: *yard*, *n.* – ‘ярд (одиниця довжини)’ = 0,9144 м; *yard*, *n.* – ‘двір, подвір’я’; *yard*, *n.* – ‘лісовий склад’; *yard*, *n.* – ‘майданчик, обгороджене місце для виконання певних робіт’; *yard*, *n.* (*yarding*) – ‘трелювання лебідкою’ (*mobile yarder* – самохідна, пересувна канатна установка; *aerial yarding technique* – лісозаготівельна технологія з використанням літальних апаратів) [MM; LDCE; CAUC].

Цікаво, що лексема *table* з трьома інваріантними загальномовними значеннями: *table*, *n.* – ‘стіл’; *table*, *n.* – ‘плита’, *table*, *n.* – ‘таблиця’ (*rolled table* – ‘рольганг’; *stand table* – ‘облікова відомість деревини’; *volume table* – ‘таблиця об’ємів (мас) колод’; *yield table* – ‘таблиця ходу росту’) творить нове смислове значення: *table*, *n.* – ‘рівень’ (*water table* – рівень насиченості ґрунту водою) [MM; LDCE, CAUC].

Багатозначна лексема *crown* первісно позначала: ‘вінець, корону’. Згодом зображення монарха на грошовій одиниці дало назву монеті ‘крона’. З часом цю лексему використовували для позначення верхньої частини чогось, наприклад, гори, коронки зуба тощо. У галузевій лексиці *crown* використовують на позначення ‘крони дерева’. Етимологічно багатозначна

лексема *canopy* бере початок з грецької мови на позначення єгипетських кушеток (пор. запозичене з *фран.* канапа). Семантика *canopy* зі значеннями ‘балдахін, тент, навіс’ конкретизувалася і сформувалася терміносполука *forest canopy* (‘намет лісу’) на позначення сумарної кількості крон дерев на одиницю площі. Багатозначна лексема *stand* належить до різних тематичних полів з головними значеннями: стійка; підставка; підпірка. У галузевій термінології ця лексема витворила одну з ключових терміносполук: *forest stand* (‘деревостан’) (пор. з укр. ‘сухостій’ – *dead wood*, ‘травостій’ – *grass stand*) [ММ; LDCE; САУС].

За подібністю зі спільною семою та послідовним розширенням (звуженням) первісного значення за ланцюжковим типом утворені полісеманти: *floor, n.* – ‘підлога’ → *forest floor* – ‘лісовий настил’; *game, n.* – ‘дичина для полювання, мисливські звірі’ → *game, n.* – ‘мисливство’; *grain, n.* – ‘волокно (текстура деревини)’ → *grain, n.* – ‘абразивне зерно’ (*cross grain* – ‘косошаровість’ (нахил волокон); *spiral grain* – ‘спіральне волокно’ (тангентальний нахил волокон деревини); *irregular grain* – ‘завилькуватість деревини’). Порівняймо з лексемою *fiber* (з лат. *fibra* – ‘ниткоподібний’), *n.* – волокно, формує свою структуру за комбінованим типом – спершу ланцюговим як текстильний матеріал (*‘textile material’*, 1827), а далі – радіальним: *fiber, n.* – деревне волокно (*fibreboard, n.* – деревноволокниста плита, 1897); *fiberglass, n.* – ‘скловолокно’ (1937); *fiber optics, n.* – оптоволокно (1956); *dietary fibre, n.* – неперетравлювана субстанція [Etymology Dictionary]; *green, adj.* – ‘вкритий зеленню’ → *green, adj.* – ‘свіжозрубаний’ → *green, adj.* – ‘екологічно чистий’ → *green, adj.* – ‘енергоощадний’; *horn, n.* – ‘ріг (тварини)’ → *hornbeam* (*horn+beam* (нім. Baum, дерево)), *n.* граб (*Carpinus L.*) – деревина тверда, як ріг тварини; *mensuration, n.* – ‘вимір / вимірювання’ → *mensuration, n.* – ‘лісова таксація’; *stool, n.* – ‘табуретка, стілець’ → *stool, n.* – пені з одним або двома паростками; *story (storey), n.* – ‘поверх, ярус’ → *story, n.* – ‘ярус рослинності’ (*understory, n.* – ‘підлісок, підріст’; *overstory, n.* – ‘верхній ярус деревостану’;

two-storyed stand – ‘двоюрусний деревостан’; *two-story faces* – ‘двоюрусний спосіб підсочування’) [MM; LDCE; CAUC].

Загальномовна лексема *tolerance*, *n.*, зі значеннями ‘терпимість, толерантність’, конкретизує своє особливе значення у галузевій термінології як *tolerance*, *n.* – ‘допустиме відхилення від стандарту’, ‘допуск’ і *tolerance*, *n.* – ‘витривалість до певних чинників довкілля’ (*tolerant*, *adj.* – ‘терпимий, толерантний’); *shade tolerant*, *adj.* – ‘тіньовитривалий’; *shade intolerant*, *adj.* – ‘сонцелюбний, світловибагливий’; *intolerant species* – ‘світловибаглива порода’) [MM; CAUC].

Прикладами формування похідних значень у багатозначних лексемах за **радіальним типом** є: *needle*, *n.* – ‘шпилька (хвоя, глиця)’ із загальноновживаним значенням ‘голка’, ‘спиця’; *pole*, *n.* – ‘молоде дерево діаметром на висоті грудей від 10 до 25 см’; *pole*, *n.* – ‘жердина, стовп’; *pole*, *n.* – ‘міра довжини 5,029 м’; *pole*, *n.* – міра площі 25,29 м²; *pole*, *n.* – ‘полюс’ (магнітний, північний) [MM; LDCE, CAUC].

Прикладом **ланцюжково-радіального (комбінованого)** типу структури полісемічного слова є лексема: *mill*, *n.* – ‘млин’; *mill*, *n.* – ‘фабрика / завод’ з устаткуванням для конкретного виробничого процесу; *mill*, *n.* – ‘металургійний комбінат / прокатний стан’; *mill*, *n.* – ‘лісопилка’; ‘лісопилковий завод’ (*band mill* – ‘стрічковопилковий верстат’; *gang mill* – 1. ‘пилорама’; 2. ‘завод, обладнаний пилорамою’; *mill* – ‘фрезерний верстат’ → *milled* – фрезований’). [MM; LDCE; CAUC].

Поширеним явищем є полісемія терміна в різних термінологічних контекстах. Мовознавці вважають, що спрямованість у розвитку значень завжди є логічно мотивована. Можемо простежити як завдяки своїй конкретиці первісне значення поступово семантично розширюється, і на його основі твориться інший термін [УМЕ, с. 503].

Так, прикладом терміна міжгалузевої полісемії, що зазнав переосмислення і ввійшов з однієї терміносистеми в іншу шляхом ретермінологізації, є лексема французького походження *debris* зі значенням

‘уламки, обрізки, сміття’. У медичній галузі це слово має два значення: ширше, загальномедичне – ‘чужорідна речовина’ і вужче, стоматологічне – ‘зубний наліт’ [180]. Тільки контекст підказує, у якому значенні вжитий цей термін. У лісогосподарській галузі теж є термін *debris* із подібним значенням ‘*порубні залишки*’ / ‘*лісосічні відходи*’.

Первинне значення лексеми *chip* – ‘уламок, осколок, скалка, скіпка’, у лісозаготівлі *chip* – ‘деревна стружка, тріска’. Згодом її почали використовувати на позначення смажених картопляних скибочок (*potato chips*). У ХХІ ст. ця лексема набула ще одного спеціального значення в електротехніці та комп’ютерній індустрії – ‘чип, кристали інтегральної мікросхеми’ (*computer chip*). Лексема *chip* є прикладом **ланцюжкової** полісемії, коли кожне наступне значення виникає на основі найближчого попереднього [УМЕ, с. 503].

Термін *conversion*, семантичне ядро якого ‘перетворення’, ‘зміна’, ‘перероблення’, ‘трансформування’, позначаючи одне і те ж поняття у різних терміносистемах, є полісемічним: *energy conversion* (фіз.) – зміна форм енергії; *economic conversion* (екон.) – технічні, економічні та політичні процеси переходу від військово-промислового до ринкового господарства; *data conversion* (інф.) – зміна даних з одного формату в інший; *conversion* (реліг.) – навернення до віри; *conversion* (фін.) – конверсія, перерахунок одних грошових одиниць в інші; *conversion* (юр.) – зміна юридичного характеру власності; *conversion* (лінгв.) – конверсія, зміна частини мови ($n \rightarrow v$; $v \rightarrow n$); *conversion* (тех.) – переробка; метал. переробка чавуну в сталь; у досліджуваній терміносистемі ***conversion*** (ліс.) – переробляння лісоматеріалу у комерційний продукт (пиломатеріал, кряж тощо) [ММ; LDCE; САУС]. Отже, лексема *conversion* творить структурний тип **радіальної** полісемії, коли всі похідні значення виникають на основі одного вихідного [УМЕ, с. 505] і є прикладом міжсистемної, або міжгалузевої, полісемії. Поділяємо думку Н. Яценко, яка твердить, що «міжсистемна багатозначність виникає в тих випадках, коли той самий термін функціонує в різних галузевих терміносистемах із практично незмінним семантичним стрижнем, але щоразу іншим набором периферійних

сем» [197, с. 317-322], у нашому випадку *energy, economic, data, wood* тощо. На основі зазначеного вище можемо зробити висновок, що один і той самий термін *conversion* функціонує у різних термінологічних системах завдяки спільній парадигмальній семі ‘трансформування - перетворення’, що є спільною для всіх спеціальних понять, які позначає цей мовний знак. Як результат кореляції знаку з термінами інших галузей знання в їхній семантичній структурі семантичний інваріант “перероблення-трансформування” об’єднує різні спеціальні поняття. Аналіз терміна у різних терміносистемах дає змогу класифікувати подані лексичні одиниці як такі, що мають різний набір релевантних компонентів сем, але об’єднані спільною лексичною парадигмою семою-інваріантом. Як зазначає Р. Дудок, усі різні змістові наповнення терміна є «актуалізацією спільного семантичного компонента інваріанта, який забезпечує розуміння численних вживань одного і того ж терміна» у різних терміносистемах [51, с. 120]. Полісемію спостерігаємо, коли розщеплюється значення терміна чи відбувається перенесення назви на інше поняття; в семантичній структурі отриманих лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) зберігається одна головна сема і вирізняються вторинні, що утворюють багатозначність [39, с. 64].

У процесі аналізу лексичного значення мовної одиниці, як зазначає М. Заборна, ознаки, що представляють поняття, зокрема його предметно-понятійний зміст, осмислюються як семи. Сема – мінімальна одиниця значення зі своїм лексико-семантичним варіантом (ЛСВ). Сукупність усіх сем, їхня єдність характеризує предметно-понятійний зміст мовного знака і формує його семантичну структуру. ЛСВ – елементарна лексична одиниця, що виражає окреме значення багатозначного слова. Усі ЛСВ багатозначного слова перебувають у певних зв’язках і становлять систему з чіткою організацією складових частин. У полісемантичному слові одне зі значень постає як основне. Воно є основою і суспільно усвідомленим фундаментом усіх інших вживань слова та називається *прямим номінативним*. Інші ЛСВ усвідомлюються через пряме номінативне. Усі ЛСВ перебувають поміж собою у системних парадигматичних відношеннях: вони містять у своєму значенні якийсь один

спільний семантичний компонент прямого ЛСВ і відрізняються один від одного своїми диференційними ознаками [58, с. 15-17].

Дослідження функціонування багатозначних слів у межах різних семантичних груп дає змогу з'ясувати семантичний обсяг, що виражається через значення архісеми та низки лексико-семантичних варіантів (ЛСВ). До прикладу, термін **wood** має два ЛСВ: 1) деревина (стрижнева сема); 2) ліс (периферійна і може слугувати прикладом мовного знаку з одночасною приналежністю до двох семантичних полів у межах досліджуваної терміносистеми.

Далі розглянемо функціонування полісемного слова **stand** із усіма його ЛСВ, акумульованими в одній лексемі. Семантична структура цього багатозначного слова постає як певний набір сем, які, з одного боку, дають змогу об'єднати всі значення полісеманта, а з іншого – зіставити і проаналізувати диференційні семи. Графічне зображення семантичної структури архісеми **stand** з усіма диференційними семами (ЛСВ) представлено у Додатку В.1.

Семантичну структуру всіх ЛСВ лексеми **stand** можемо представити як просторову модель із відцентровою архісемою – інтегральною семою, спільною для всіх компонентів значень цього багатозначного слова [163, с. 632-633] та з додатковими диференційними семами, які визначають такі додаткові ознаки: 1) точка зору, позиція; 2) прилаштування для утримання чогось; 3) місце розміщення, розташування; 4) плацдарм для захисту чи відбиття атаки; 5) сукупність усіх рослин для ділянки. Відтак усі семи об'єднані однією загальномовною лексемою **stand**, що охоплює п'ять ЛСВ на позначення:

- 1) *an opinion, an attitude towards smth* (точка зору, позиція): *take a stand on environmental issue* (точка зору щодо довкілля);
- 2) *a piece of equipment for holding or storage a particular type of thing* (засіб, пристрій для утримання чи зберігання речей: стійка; підставка; підпірка; штатив) *newspaper stand* (стійка для утримання газет), *bicycle stand* (велосипедна підставка, стійка для велосипедів), *lamp stand* (підсвічник);

- 3) *a raised platform or structure for sitting or standing* (місце розміщення, розташування) *east stand* (місце зі східного боку на стадіоні), *orchestra stand* (місце розташування оркестру);
- 4) *defence, a strong effort to defend smth* (сильне зусилля для захисту чи відбиття атаки, пункт утримання оборони) *last stand* (останній плацдарм оборони);
- 5) *a group of plants or trees of one kind* (*grass stand, lawn stand, **pine stand***) – сукупність рослин на ділянці (травостій, деревостан) [ODIB].

Українським відповідником *forest stand* (досл. лісовий стан) є термін *деревостан*. До слова, в українській мові відповідний калькований корінь *стан* теж є багатозначним словом. Основне (пряме номінативне) значення лексеми *стан* має здебільшого найменше диференційних ознак; похідні значення містять у собі *диференційні* ознаки (*семи*). Можемо виокремити чотири омонімічні лексеми з коренем *стан*, які творять різні значення: 1) тулуб, корпус людини; 2) розташування, стоянка; 3) ситуація, зумовлена обставинами й умовами (становище): а) сукупність ознак, б) характер розташування, в) сукупність аспектів суспільного життя, г) режим, розпорядок, д) граматична категорія, е) соціальна група людей за родом занять; 4) система пристроїв [ВТССУМ, с. 1383].

Розширення семантичної структури в багатозначних лексемах відбувається шляхом метафоричного перенесення за ознаками, функціями чи метонімією (суміжністю понять). Погоджуємося з думкою Р. Дудка, який стверджує: «дослідження семної структури слова показує, що його інваріантне значення зумовлено, з одного боку, узагальненими ознаками об'єктів, процесів дійсності ... та зафіксованими у відповідних словах як елементарні одиниці смислів (сем), а з іншого, – лексико-семантичною системою мови, тобто наявністю інших слів зі спільними інтегральними та диференційними семами. Перші об'єднують, а останні визначають різні кількості та якості “породжуваних” смислів» [50, с. 98].

Явище полісемії є характерним для АТЛГ як субмови англійської національної мови. Полісемічні слова, характеризуючи загальні спільні ознаки, передають семантично пов'язані значення, здебільшого шляхом переносу першого значення на друге, вторинне. У межах терміносистеми лісового господарства багатозначність термінів є радше міжсистемним явищем, аніж внутрішньосистемним. Полісемія зумовлена смислотвірними можливостями загальноновживаних одиниць і виникає через різні види переносу основного значення (метафора, метонімія). Співвіднесеність спільної ознаки з мовним знаком-терміном дає змогу розглядати його спеціальні значення у різних субмовах як окремі випадки його реалізації.

В АТЛГ спостерігаємо явище омонімії, коли одна лексична форма використовується для назви кількох понять, тобто за одною лексичною формою закріплено кілька значень, кожне з яких є вираженням відповідного поняття чи його аспекту [39, с. 64]. Як стверджує Л. А. Закреницька, *омонімія* – це зв'язок між словами чи термінами, що мають тотожний план вираження, тобто однаково вимовляються чи пишуться, але семантично різняться. Між омонімами немає семного зв'язку, для них характерна розбіжність значень чи семантичний розрив. Причинами виникнення омонімії може бути запозичення термінів із різних джерел, а також зміна звукової форми слів. Основна характерна особливість омонімів полягає в тому, що вони як мовні феномени актуалізуються у різних семантичних полях, а це унеможливорює їхнє зіткнення в подібних контекстах, тому омоніми не перешкоджають професійному спілкуванню та правильному розумінню тексту [56, с. 27].

Функціонування омонімів у фаховій мові лісового господарства потребує детального розгляду. Виходячи з різних критеріїв, існують різні класифікації омонімії (за О. І. Смирницьким [172, с. 160-172], І. В. Арнольд [2, с. 184-187], Д. В. Качуріним [71, с. 184-185] та ін. що свідчить про багатовимірність цього явища. На погляд В. В. Єлисеєвої [53, с. 23], за формою вираження головною ознакою омонімії є тотожність форми (звукова і графічна). Отже, розрізнятимемо: **повні омоніми** (мають спільну звукову і графічну форму,

різняються семантикою і граматично): **lime** [lɪm] (Am), *n.* – ‘липа’ (*Tilia* spp.) (пор. **lindel**, Br.); **lime** [lɪm], *v.* – ‘вапнувати’; **lime** [lɪm], *n.* – ‘різновид лимона’; **bark** [bɑ:k], *n.* – ‘тип малого човна’ (пор. укр. *барка*); **bark** [bɑ:k], *n.* – ‘кора дерева’; **bear** [beɪ], *n.* – ‘ведмідь’ (*Ursus* spp.); **bear** [beɪ], *v.* – ‘нести, переносити’ (**bearing strength** – ‘несуча (утримувальна) здатність’; **ball bearing** – ‘кульковий підшипник’ (вальниця)); **scarify** [ˈskærɪfɪ], *v.* – ‘розпушувати ґрунт перед висівом’; **scarify** [ˈskærɪfɪ], *v.* (*colloq.*) – ‘лякати’; **омофони** (мають спільну звукову форму, різняться графічно і семантично): **bear** [beɪ], *n.* – ‘ведмідь’ (*Ursus* spp.); **bare** [beɪ], *adj.* ‘оголений’ (**bare-rooted** – ‘з оголеними коренями’; **bare root transplant** – ‘саджанець з оголеною кореневою системою’); **elder** [ˈeldə], *n.* – ‘бузина’ (*Sambucus* L.); **elder** [ˈeldə], *n.* – ‘старійшина’; **elder** [ˈeldə], *adj.* (від *old*) – ‘старший; старіший’; **deer** [diː], *n.* – ‘олень’ (*Cervidae* spp.); **dear** [diː], *adj.* – ‘дорогий, любий, милий’; **gopher** [ˈɡɒfə], *n.* – ‘сумчастий пацюк’; ‘ховрах’ (*Spermophilus* spp.); **goffer** [ˈɡɒfə], *v.* – ‘гофрувати’; **auger** [ˈɔːə], *n.* – ‘бурав’; **augur** [ˈɔːə], *n.* – ‘віщун’; **woodward** [ˈwɒdwɒd], *n.* – ‘лісник, лісничий’; **woodward** [ˈwɒdwɒd], *adv.* – ‘в напрямку лісу’; **site** [saɪt], *n.* – ‘місцезнаходження’; **sight** [saɪt] – ‘поле зору’ (**location of site**; **site conditions** – ‘лісорослинні умови’; **site index** – ‘показник місцезростання’; **the line of sight** – ‘пряма видимості’); **омографи** (збігаються графічно з різницею у їхній звуковій формі та семантиці): **wind** [waɪnd], *n.* – ‘вітер’; **wind** [waɪnd], *n.* – ‘закрут, оберт’; **sow** [saʊ], *v.* – ‘сіяти’; **sew** [seʊ] *v.* – ‘шити’ [MM; LDCE; CAUC].

За змістом ознакою омонімії є різниця значень, у цьому аспекті омоніми розрізняємо як: **лексичні** (співзвучні слова, які відрізняються своїми лексичними значеннями, але є граматично тотожними – належать до однієї граматичної категорії (частин мови)): **ash**, *n.* – ‘зола, попіл’; **ash**, *n.* – ‘ясен’ (*Fraxinus* spp.); **bore**, *v.* – ‘свердлити’; **bore**, *v.* – ‘знуджувати, втомлювати’; **bole**, *n.* – ‘товарна частина стовбура’; **bole**, *n.* – ‘залізиста вапнякова глина’; **mast**, *n.* – ‘плоди дерев і кущів як корм для звірів (жолуді, горіхи)’; **mast**, *n.* – ‘щогла’; **mast**, *n.* – ‘стовп товщиною понад 8 дюймів (≈ 20 см)’; **mould** (Br) / **mold** (Am), *n.*

– ‘профіль, шаблон, трафарет’; **mould** (Br) / **mold** (Am), *n* – ‘цвіль, пліснява’; **net**, *n.* – ‘сітка, сильце’; **net**, *n.* – ‘мережа’; **net**, *n.* – ‘вага; нетто’; **plot**, *n.* – ‘ділянка’ (**experimental plot** – ‘експериментальна ділянка’, **forest plot** – ‘лісова ділянка’); **plot**, *n.* – ‘змова, інтрига’; **quarry**, *n.* – ‘переслідуваний звір’; **quarry**, *n.* – ‘каменоломня, кар’єр’; **saw**, *v.* – ‘пиляти, розпилювати’; **saw** – *Past Simple* від **see**, *v.* – ‘бачити, дивитися’; **story** (**storey**), *n.* – ‘поверх, ярус’; **story**, *n.* – ‘ярус рослинності’; **story**, *n.* – ‘розповідь’; **граматичні** (співзвучні слова, однакові за змістом, але належать до різних граматичних категорій). В англійській мові, з огляду на явище конверсії, є багато граматичних омонімів. Для прикладу: **bore**, *v.* – ‘свердли́ти’; **bore**, *n.* – ‘отвір, канал’; **harvest**, *n.* – ‘лісозаготівля’; **harvest**, *v.* – ‘здійснювати заготівлю деревини’; **mark**, *n.* – ‘знак, клеймо, мітка, позначка’; **mark**, *v.* – ‘знакувати, маркувати, клеймувати, позначати’; **plant**, *n.* – ‘рослина, саджанець’; **plant**, *v.* – ‘садити, саджати, засаджувати’; **rank**, *v.* – ‘трелювати і штабелювати колоди’; **rank**, *n.* – ‘штабель’; **rig**, *n.* – ‘оснащення, пристрій’; **rig**, *v.* – ‘оснащати’ (напр., канатну установку блоками, канатами); **rot**, *v.* – ‘загнивати’; **rot**, *n.* – ‘гниль, гнилизна’; **sand**, *n.* – ‘пісок’; **sand**, *v.* – ‘посипати піском’; **sand**, *v.* – ‘шліфувати’; **saw**, *n.* – ‘пилка’; **saw**, *v.* – ‘пиляти, розпилювати’; **skyline**, *n.* – ‘підвісна канатна система (дорога)’; **skyline**, *n.* – ‘несучий канат’ (несівна линва); **skyline**, *n.* – ‘трелювальна установка (устатківина) з несучим канатом’; **skyline**, *v.* – ‘трелювати лісоматеріали установкою з несучим канатом’; **skid**, *v.* – ‘трелювати волоком’; **skid**, *n.* – ‘трелювальний волок’; **split**, *n.* – ‘поздовжня тріщина, розколина вздовж волокон’; **split**, *v.* – ‘розколювати’; **sprout**, *n.* – ‘кореневий поріст, паросток, пагінець’; **sprout**, *v.* – ‘накільчуватися, пароститися’; **stack**, *n.* – ‘стіс, штабель’; **stack**, *v.* – ‘укладати в стоси’; **trail**, *n.* – ‘стежка’; **trail**, *v.* – ‘тягти, волочити’; **winch**, *n.* – ‘лебідка’; **winch**, *n.* – ‘домкрат’; **winch**, *v.* – ‘піднімати лебідкою або домкратом’; **лексико-граматичні** (співзвучні слова, які різняться лексично і граматично): **light**, *adj.* – ‘легкий’ (**light forest** – зріджений ліс; **light running** – холостий хід); **light**, *n.* – ‘світло’ (**light-demanding** – світлолюбний, світловибагливий); **sound**, *n.* – ‘шум’; **sound**, *n.* – ‘вузька протока’; **sound**, *adj.* –

‘здоровий, непошкоджений’ (*sound wood* – ‘якісна (неушкоджена, без дефектів) деревина’ (пор. *defective wood*); *environmentally-sound* – ‘екологічно безпечний, нешкідливий для довкілля’). У галузевій мові можна натрапити і на омоніми, які згодом сформували свої лексико-семантичні варіанти як полісемічні лексеми: *bow* [bɔʊ], *n.* – ‘пожолобленість уздовж поверхні’ (*дефект деревини*) і *bow* [baʊ], *n.* 1) ‘дуга’; 2) лук [MM; LDCE; CAUC].

У дослідженні терміносистем мовознавчий інтерес становить лексична, або словникова, форма омонімії, зокрема, графічна, тобто форма, що подається у словниках. Немає чітких критеріїв, за якими без контексту можна розпізнати, йдеться про омонім чи полісемант. Тому випадки неоднозначності у мові різні дослідники класифікують і як полісемію, і як омонімію [79, с. 168], [152, с. 49]. У таких випадках доцільно звернутися до словника, де полісеманти подають в одному гнізді, а омоніми – у кількох окремих статтях. Слушною видається думка М. П. Кочергана щодо представлення всіх типів омонімів (повних, часткових і значень, що збігаються) у словниках [95, с. 102]. У технічних глосаріях чи галузевих словниках мають бути розмежовані й відповідно подані всі види неоднозначності значень.

У АТЛГ спостерігаємо омонімічні слова, які випадково мають однакову чи подібну мовну структуру, проте не мають жодних спільних значень чи семантичних ознак. Розрізнення значення слова як мовного знаку від позначуваного цим знаком предмета завжди є “видимим” у контексті.

Як невід’ємній частині всієї лексико-семантичної системи, термінолексиці лісового господарства притаманні основні семантичні особливості – у межах терміносистеми терміни вступають між собою в омонімічні та полісемічні відношення. Дослідження омонімії та полісемії є важливим для фахової терміносистеми з огляду на те, що у фахових тезаурусах і галузевих словниках необхідно висвітлювати всі значення терміна крізь призму цих категорій (омонімічні зв’язки та всі лексико-семантичні варіанти полісеманта). Є різні класифікації омонімії: за тотожністю форми (повні, омофони, омографи), за змістом (лексичні, граматичні, лексико-граматичні).

Часто вживаними в галузевій термінології є граматичні омоніми з огляду на явище конверсії: іменник – дієслово. У галузевій мові спостерігаємо також омоніми, які сформували свої лексико-семантичні варіанти як полісемічні слова. Семантичні зміни головню зумовлені метафоричним переносом значення. Полісемія виникає через асоціативність образу, завдяки широті його семантики. Полісемія виникає через асоціативність образу, завдяки широті його семантики. З плином часу слово набуває нових значень, і його використовують для позначення нових понять. Така виразна асоціативність, власне, притаманна лексиці англійської мови.

Для сучасної англійської мови характерний високий ступінь полісемії, зокрема через принцип мовної економії – вживання одних і тих самих мовних форм на позначення того, що досі в мові не мало спеціальної назви. Багатозначних слів (полісемантів) є набагато більше, порівняно з омонімічними лексемами. Як і загальновживані слова, полісеманти класифікуємо за двома критеріями: характер семантичного зв'язку (метафоричний перенос, спільнокоренева твірня одиниця) та характер розвитку значень (ланцюжковий, радіальний, ланцюжково-радіальний типи). Для АТЛГ характерний ланцюжковий механізм творення нових, зазвичай семантично вужчих значень, а спрямованість у розвитку значень є логічно мотивована. Аналіз семантичної структури термінів-полісемантів показав, що вони виникли здебільшого на основі загальновживаної лексики, проте, на відміну від загальновживаних слів, мають обмежену кількість значень, і семантичний зв'язок у фахових термінах є простішим, ніж у загальновживаних багатозначних словах. Полісемічні терміни виникають внаслідок метафоричного перенесення, що відображає особливості світосприйняття носіїв мови.

Далі розглянемо семантичні категорії, які характеризують подібність і протиставність значень термінів у АТЛГ.

3.1.2. Характеристики синонімічних рядів і антонімічних зв'язків у процесі функціонування термінології лісового господарства

Синонімія і антонімія, наявність кількох різних чи протилежних назв одного й того ж поняття в одній терміносистемі можуть послабити прагматичний потенціал терміна і спричинити неточність чи помилки у розумінні сутності предмета чи явища. Трактування терміна, його розуміння мусить бути однозначним і конкретизувати зміст поняття. Однак явища синонімії й антонімії все-таки наявні у будь-якій терміносистемі, зокрема і в АТЛГ.

Вивчення термінологічної синонімії у нашому дослідженні зумовлене потребою проаналізувати системну організацію терміносистеми. Питання номінативної варіативності досі залишається мало вивченим в АТЛГ. Теоретичні аспекти цієї проблематики досліджували визначні мовознавці: Д. С. Лотте, Б. М. Головін, Т. І. Панько, І. М. Кочан та нове покоління вітчизняних науковців: Н. О. Заніздра, О. А. Мартиняк, С. Б. Лбаюрський та ін. Семантичні процеси термінологізації загальноновживаних слів на матеріалі загальноновживаної англомовної лексики лісотехнічного профілю досліджував В. П. Прач [153].

Мета цього аспекту дослідження – встановити синонімічні відношення в англомовній термінолексичі лісового господарства. Завдання передбачає подати аналіз семантичних особливостей синонімічних рядів англомовних термінів лісового господарства, з'ясувати відношення схожості, різницю відтінків, розглянути їх у колі споріднених терміногнізд, визначити міру їхньої функціональної взаємозамінності, особливості вживання та походження.

Виникнення синонімії у термінології спричинене лінгвістичними й екстралінгвістичними чинниками. Передусім, це зумовлено постійним розвитком наукового пізнання, що супроводжується появою нових реалій і потребою надати новим поняттям найточнішу номінацію; відсутністю уніфікованості деяких термінологічних систем; наявністю застарілих назв, які функціонують паралельно з новими; паралельним вживанням запозиченого й питомо національного терміна; наданням переваги коротким формам, зручним для фахової комунікації, та ін. [57, с. 10]. З множини різних підходів сучасних

термінознавців до розуміння синонімії у термінології вважаємо доцільним представити думку О. А. Мартиняк і розглядати синонімію як різновид варіантності у функціонуванні термінної лексики. Варіантами називають не формальні видозміни одного слова, а будь-які паралельні назви того ж поняття. «Поняття “абсолютний синонім”, або “дублет”, можна застосувати лише до частини паралельних назв, які функціонують у термінології. Відмінностей у значенні не мають лише пари термінів “повний термін – скорочений термін, аббревіатура”. Щодо інших видів синонімічних термінів, то вони можуть мати певні семантичні відмінності» [115, с. 4-5].

Науковий стиль потребує максимальної точності визначень і формулювань, прагне уникати синонімії, яка ускладнює сприймання наукової інформації, та може бути причиною неправильного сприймання фахового тексту. З іншого боку, синонімія є природним виявом розвитку мови, коли у процесі безперервного розвитку науки і техніки постійно збільшується кількість термінотворень на позначення вже відомих предметів та явищ, що впливає на розвиток синонімічних рядів. Великою кількістю синонімів відзначаються ті галузі термінологічної лексики, які формувалися впродовж тривалого історичного періоду та мали тісний зв'язок із виробництвом [105]. Цей факт також можна пояснити впливом різних шкіл у розвиток лісівничої науки і практики.

В англomовній термінології лісового господарства є низка термінів, які позначають те саме поняття, тобто мають значення, що повністю або частково збігаються. Зокрема, семантичний аналіз ключових термінів *forest* і *wood* показав, що ці одиниці є *ідеографічними синонімами* із власним змістовим обсягом, відрізняються відтінками значень, мають різне походження й характеризуються різною комбінаторною сполучуваністю [94, с. 276; 130, с. 508]. У тлумачних словниках ці загальноживані слова мають відповідно такі характеристики, наприклад LDCE: *forest* (a large area of land that is thickly covered with trees) і *wood* (a small forest) та ODIB: *forest* (large area of trees and undergrowth; large number or dense mass); *wood* (growing trees densely occupying a

tract of land). В окремих випадках терміносполуки з лексемами *forest*, *wood* та їхні похідні можуть виступати як дублети з тотожним значенням, наприклад: *forested area / wooded area* (заліснена ділянка); *riparian forest / riparian woodland* (заплавний ліс), *forest ecosystem / woodland ecosystem* (лісова екосистема). Отже, у загальноновживаній мові це взаємозамінні лексеми, для прикладу – у словосполученнях: *ownership of forested lands*, *wooded land for sale*, проте у галузевій мові мають дещо відмінну семантику.

В англomовному фаховому словнику (GST) маємо таких два визначення цих понять. Перше: *forested land is defined as land under cultivated or non-cultivated stands of trees of a size of more than 0.5 hectares with crown cover of more than 10 per cent and on which trees are able to grow to a height of 5 metres or more at maturity*, – це територія, вкрита лісом, розміром понад 0,5 га, зі сукупністю дерев, насаджених чи не насаджених, площа намету крони яких більша, ніж 10 %, і на якій дерева здатні рости на висоту 5 м чи вище у віці стиглості. Друге: *land with tree crown cover (or equivalent stocking level) of more than 10 per cent and an area of more than 0.5 hectares. The trees should be able to reach a minimum height of 5 metres at maturity in situ*, – це заліснена територія з повнотою деревостану більше, ніж 10 % і площею понад 0,5 га. Деревя мають досягати мінімальної висоти 5 м у віці стиглості. У цьому ж словнику: *wooded land is defined as land either with a tree crown cover of 5-10 per cent of trees able to reach a minimum height of 5 metres or with a crown cover of more than 10 per cent of trees not able to reach a height of 5 metres*, – територія, вкрита деревами, площа намету крони яких становить 5-10 % дерев, здатних досягати висоти 5 м, чи територія з деревами, площа крони яких становить більше, ніж 10 % дерев, які не здатні досягти висоти 5 м [GST].

Лексеми *forest* і *wood* та їхні похідні у загальноновживаній мові передають один і той самий семантичний зміст, а у професійній – ці термінні лексеми є відмінними, окреслюючи власні понятійні поля. Саме через дефініцію терміна отримуємо вичерпну інформацію про поняття, яке вони позначають. Лексему *forested* українською передають залежно від сполучуваності визначального

слова, наприклад: *forested area* (заліснена ділянка / територія), *unforested land*, *non-forested area* (нелісова територія, некрита лісом площа). Лексему ***wooded*** перекладають як *лісистий* у поєднанні з іншими словами: *wooded road / wooded tract*, *wooded hillside*, *wooded hill*, *wooded parkland*, *wooded slope*. У значенні “зnelіснений, безлісий” вживають сполуки: *unforested land*, *deforested land*, *unforested area*, *treeless land*, *treeless landscape*, *treeless plain*.

Терміносполуки ***forest products*** та ***wood products*** можна розглядати як ситуативно синонімічні, однак лексема *forest* може вказувати на різні види продукції, що отримують від лісу, а *wood* – лише деревні. Ще один синонімічний ряд спостерігаємо у терміносполуках: ***primary forest***, ***primeval forest***, ***virgin forest***, що передають значення “пра́ліс”. Перші дві сполуки виступають як абсолютні синоніми, в останній – лексема ***virgin*** наголошує на значенні “незайманий одвічний”. У науковому вжитку дедалі частіше використовують ***primeval forest*** [228, с. 223]. Терміном ***old growth forest*** позначають “старовіковий, перестиглий ліс”, акцентуючи на віковій градації лісу (економічний аспект). Терміносполуки ***public forest*** і ***public forest land*** означають “громадський, державний ліс”, є взаємозамінними синонімами (дублетами), і їх можна розглядати як стислу та повну форму одного й того ж поняття, тобто це структурні чи синтаксичні варіанти.

Терміни ***tree species / woody species*** передають смисл “деревні породи”, проте сполука ***woody species*** може уточнювати значення, додатково вказуючи на текстуру деревини, коли йдеться про деревооброблення. Терміносполуки ***woody vegetation*** (деревна рослинність), ***non-woody plants*** (недеревні рослини: папороті, мохи) не мають додаткових значень.

Вживання термінів великою мірою залежить від традицій: ***lumber*** (AmE) – ***timber*** (BrE). У Великобританії та країнах Співдружності термін ***timber*** використовують для позначення пиляної та іншої деревної продукції. У США та Канаді ***timber*** – це лісоматеріал, а на позначення пиломатеріалів вживають ***lumber***. ***Timber*** також вживають для позначення товстомірної деревної

продукції (завтовшки 5 дюймів = 127 мм) чи будівельних лісоматеріалів [TFSTPP].

З огляду на різні традиції (Великобританія з країнами Співдружності та Північна Америка, головно США), можна спостерігати розбіжності у номінації аналогічних понять, хоча є спільні терміни: *sawmilling industry* (лісопильна промисловість); *timber assortments* (сортименти). Термін *lumbering* стосується первинного оброблення деревини (*primary conversion*), а вже *lumber manufacturing* звужує значення і конкретизує “виробництво пиломатеріалів”, *timber industry* (Am) – означає “лісозаготівельна галузь”.

Відповідниками термінів “лісокомбінат, лісопильня (тартак)” є: *saw mill* (Br) / *sawmill* (Am), *board sawmill* (Commonwealth), *timber mill* (USA), *timber sawmill* (Commonwealth). Різні означувальні лексеми вказують на специфіку понять, які вони позначають, і місця їхнього функціонування. Наприклад, лексема *board* вказує, що підприємство спеціалізується на виробництві тонких деревоматеріалів природних чи листових (стружкових чи волокнистих) завтовшки 1 дюйм (25,4 мм), *timber* – на товстіших.

Варто розрізняти понятійну сутність лексем *timber* (лісоматеріал, ділова деревина), *wood* (деревина) і уникати їхньої хибної взаємозамінності. Терміни *non-timber forest products* (NTFP), *non-timber wood products* (NTWP) треба вживати на позначення недеревної продукції лісу (гриби, ягоди тощо). Термін *non-wood forest products* здебільшого вживають, коли мова йде про матеріали-замінники деревини [MM]. Терміносполуки *merchantable timber* / *merchantable wood* (товарна – ліквідна, ділова деревина) ситуативно можна розглядати як взаємозамінні.

Лексему *timber* інколи розуміють у значенні ‘ліс’, а подекуди як “лісоматеріали”. Для прикладу, *standing timber* (ліс на корені – дослівно *ростучий ліс*), а *large timber* (товстомірні лісоматеріали). Семантичний зміст терміносполук може змінюватися залежно від поєднання лексем. Так, *timber management* (управління лісозаготівельним виробництвом), *timber harvesting area* (лісосировинна база), *timber production* (виробництво продукції з

деревини), *timber removals* (порубні залишки), *timber sale* (продаж лісоматеріалів, збут деревини), *timber sledge* (лісовозні санки), *timber transport road* (лісова дорога), *timber stand improvement* (заходи, спрямовані на поліпшення деревостану), *timberworm beetle* (деревогризний жук). Подаємо інші смислові значення цієї лексеми у терміносполуках: *timber floating* (сплав деревини) / *float timber rafting* (сплав деревини плотами); *timber volume* (об'єм деревини), *non-commercial timberland* (некомерційні лісові ділянки); *timber extraction* (трелювання деревини; витягування деревини з лісу); *building timber* (будівельні лісоматеріали); *gross merchantable timber* (високорентабельні лісоматеріали); *mining timber* (деревина для гірничих стояків) [MM].

Синонімічними є терміни: *forest management* (управління лісовим господарством) та *forest husbandry* (лісоустрій, лісовикористання); *forest mensuration* та *forest measurement* (лісова таксація, дендрометрія (вимірювання форми, приросту деревини, віку дерев), *forest inventory (forest survey + enumeration)* та *management-volume inventory* (лісова таксація, облік лісового фонду (кількість і об'єм дерев на площі, тип умов місцезростання, склад деревостану, категорія лісу); *timber appraisal* (таксація лісу) та *timber cruise* (таксація, огляд і оцінка лісу) [TFSTPP, с. 108].

На позначення *пиловника* (колода для розпилювання діаметром не менше, ніж 250 мм) використовують такі терміносполуки: *timber log*, *saw log*, *sawtimber*. Ситуативно синонімічною є низка термінорядів: *sawn timber / sawn wood* та *lumber* – пиломатеріали, пилопродукція; лексема *sawn* наголошує на значенні “пиляний”, *lumber* – “продукція як результат механічного оброблення деревини; *mixed stand* (мішаний деревостан) і *mixed forest* (мішаний ліс); *forest residues* (лісові залишки) та *logging residues* (порубні рештки); *forest improvement* та *timber stand improvement* (покращення стану лісових насаджень); *forest garden* (досл. лісовий сад) та *arboretum* (дендрарій) [TFSTPP, с. 108, 276].

Спостерігаємо ще один синонімічний ряд: *logging*, *harvest / harvesting*, *timber harvest* у значенні “лісозаготівля” (заготівля деревини). Лексема *logging*

походить з *log* (колода; кряж), натомість *harvesting* – від *harvest* (1. жнива; 2. врожай). Сьогодні *harvest / harvesting* охоплює широке коло лісосічних операцій і робіт у процесі первинного оброблення деревини та відповідно має ширше значення, *logging* – суто звалювання і вивезення. Проте, на відміну від *harvest / harvesting*, лексема *logging* утворює ширше гніздо термінів. Для прикладу, *aerial logging* (підвісне трелювання), *cable logging / skyline logging* (линвове трелювання), *animal logging* (гузове трелювання), *balloon logging* (аеростатне трелювання), *ground-lead logging* (наземне трелювання за допомогою лебідки), *salvage logging* (освоєння пошкоджених лісосік після лісових пожеж, вітроломів), *logging safety* (техніка безпеки під час лісозаготівлі), *logging unit* (лісозаготівельна дільниця), *logging industry* (лісозаготівельна промисловість), *logging company* (лісозаготівельна компанія) [MM]. З лексемою *harvesting* поєднується вужче коло термінів: *harvesting system* (спосіб лісозаготівлі), *harvesting equipment* (лісозаготівельне обладнання), *harvest cutting* (рубання головного користування), *annual allowable harvest* (річний обсяг лісозаготівлі). Від обидвох лексем утворилися терміни на позначення агента дії – *logging* → *logger* (лісоруб, заготівельник), від *harvesting* → *harvester* (звалювально-гілкорізно-розкрязувальна машина – харвестер). Синонімічна тотожність також проглядається у терміносполуках: *illegal harvest / illegal logging* (незаконне, неконтрольоване рубання), однак натрапляємо лише на лексемну сполучуваність: *abusive logging* (зловживання правилами лісозаготівлі; неконтрольоване вирубування).

Отже, обидва терміни *logging* і *harvesting* вживають у лісовій експлуатації (*forestry utilization* → *lumbering* → *harvesting* → *logging*). Попри те, що операція *logging* є складовою частиною *harvesting*, ці терміни мають спільну семантику на позначення лісозаготівлі, але функціонують у терміносистемі паралельно в межах власних лексико-семантичних полів.

Синонімічною парою значень на позначення зрубівання дерева є терміни *cut / cutting* (різати, зрізувати) та *fell / felling* (звалювати). Ці лексеми постали на давній мовній основі відповідно до засобів праці, які використовували для

отримання деревини. В українській мові теж маємо аналогічну пару: різати – рубати. Ріжуть ножем (пилкою), рубають сокирою. Наприклад, дублетами можна вважати терміни *cutting area*, *felling area* і навіть *felling site* на позначення лісосіки; а *tree cutting*, *tree felling* (зруб дерева) – здебільшого синонімічні, однак лексема *cutting* може вказувати на одноразовість операції.

В АТЛГ трапляються терміни, для яких важко віднайти мотивованість чи логічне пояснення сполучуваності лексем. Вживання термінів на позначення тих самих реалій у межах терміносистеми часто залежить від уподобань мовця або ж локальних традицій: *illegal cutting / illegal felling / illegal logging* (незаконне вирубування), *unlicensed felling* (неліцензійне вирубування). Як приклади наведемо ще такі пари синонімічних терміносполук: *cutting age / felling age* (вік рубання); *liberation cutting / liberation felling* (прочищувальні рубання); *preparatory cutting / preparatory felling* (підготовчі рубання); *release cutting / release felling* (доглядові рубання).

Для номінації “суцільне рубання” використовують такі дублети: *clearcutting / clear felling / clearcut harvest*; а для “вибіркове рубання” – *selection cutting / selection felling / selection harvest*. Паралельно використовують терміносполуки: *logging setting* і *cutting area* у значенні “лісосіка, лісосічна ділянка”. Проте, може виникнути дезорієнтація у розумінні термінів, для прикладу, *selective logging*, *selective cutting*, *selective felling* та *selection cutting*, *selection felling*, *selection harvest*. Обидва ряди термінів називають вибіркове рубання, однак у першому випадку – з метою закладення нового складу насадження (культур), у другому – з метою відбору високосортних, товстомірних дерев [TFSTPP, с. 233-234].

На рівні функціонування ситуативну синонімічність також простежуємо у сполуках таких рядів: *aerial mapping* (аерознімання) з відтінковими значеннями: *aerial photo*, *aerial photogrammetry* (аерофотознімання), *aerial survey* (аерофотознімання, аерознімання); *blowdown*, *windfall*, *wind throw* (вітровал, бурелом); *buffer zone*, *buffer strip* (охоронна перехідна зона); *wood haulage way*, *forest road*, *forest track* (дорога для вивезення деревини); *boreal*

forest, taiga (бореальний, північний ліс); *species composition, stand composition, forest composition* (склад насадження); *timber line, tree line* (верхня межа лісу); *boundary tree, border tree, edge tree* (межове дерево) [MM].

Родове поняття *склад лісоматеріалів* виражається рядом лексем: *yard; wood yard; timber yard; log yard*. Одне з видових понять *нижній склад* в англійській терміносистемі лісового господарства має відповідники: *logging depot, forest deport, landing, timber yard*. *Timber yard*, своєю чергою, може диференціюватись як: *log yard* (для круглих сортиментів) і *lumber yard* (для пиломатеріалів). Синонімічний ряд на позначення складу-майданчика для лісоматеріалів у різних країнах також може мати різні назви: *landing / brow* (USA) / *log deck / ramp(site)* (Australia) [TFSTPP, с. 158, 277, 302; MM].

На позначення заповідних територій, різних за рівнем захисту (заповідників, заказників, природоохоронних зон, резерватів), спостерігаємо також синонімічний ряд: *natural reserve, nature preserve, natural preserve, bioreserve* із домінантою *nature reserve* (природний заповідник). У цьому контексті наявні терміни: *forest preserve (forest reserve, nature reserve)* – лісовий заповідник; лісові заповідні території; *game preserve* – мисливський заповідник [MM].

Доцільно розглянути функціонування термінів: *hunting* (1. полювання, лови; 2. мисливство) та *game* (1. мисливські звірі, дичина для полювання 2. мисливство). Вони різняться першими значеннями, але мають спільне друге – мисливство. У фаховій мові натрапляємо на такі поєднання: *hunter* (мисливець), *hunting season* (мисливський сезон), *hunting regulations* (нормативно-правова база полювання), але *game laws* (нормативно-правове мисливське законодавство), *big game* (великий звір), *game bird* (перната дичина), *game preserve* (мисливський заповідник), *game species* (мисливські види), *game management* (мисливське господарство). Однак спостерігаємо і комбінацію обидвох лексем: *game hunting* (полювання на мисливських звірів, дичину), *big game hunting* (полювання на великого звіра), *small game hunting* (полювання на дрібного звіра) [MM].

У сучасній англомовній фаховій літературі наявна низка термінів і на предмет лісової політики: *forest policy* (лісова політика), *forest resources policy* (лісоресурсна політика) і *forestry policy* (лісівнича політика). Функціонування цих термінів свідчить про комплексний і багатовимірний характер розуміння науковцями специфіки впливу на ліси та використання лісових ресурсів. На початку століття термін *forest policy* стосувався лише національно-політичних і господарських питань щодо лісів, зокрема, щодо землекористування. Із розвитком суспільства зростає кількість зацікавлених сторін, що намагаються вплинути на отримання вигід від лісокористування та визначити шляхи компенсації витрат на ведення лісового господарства (*forest resources policy*). Термін *forestry policy* фокусує увагу на науковому обґрунтуванні господарювання в лісах з метою сталого отримання продукції та послуг [202], [173, с. 16-19]. Терміни *forest policy* і *forest resources policy*, хоча й існують паралельно, але не є еквівалентними, оскільки висвітлюють стратегічні підходи у здійсненні лісової політики. Як стверджує С.В. Гринев-Гриневич, у випадку схожості форм і значень термінів можлива ситуація їхньої хибної ідентифікації, тобто виникають паронімічні терміни [39, с. 64], відтак *forest policy* і *forestry policy*, з професійного боку, відображають специфіку бачення проблем, проте, з мовознавчого погляду, можемо розглядати їх як паронімічну пару.

Термінологічна синонімія також проявляється у вживанні латинських і питомих англійських відповідників, зокрема, в назвах таксонів рослин і тварин. Для прикладу, таксономічні назви дерев: *Abies alba* – *silver fir* (ялиця біла, ялиця європейська); *Acer campestre* – *field maple* (клен польовий, паклен); *Betula pendula* – *silver birch* (береза поникла, береза біла); *Carpinus betulus* – *European hornbeam* (граб звичайний); *Fagus sylvatica* – *European beech* (бук лісовий, європейський); *Fraxinus americana* – *white ash* (ясен американський); *Larix decidula* – *European larch* (модрина європейська); *Larix occidentalis* – *western larch* (модрина західна); *Picea abies* – *Norway spruce* (ялина європейська, смерека європейська); *Pinus sylvestris* – *Scotch pine* (сосна звичайна); *Populus alba* – *white poplar* (тополя біла, тополя срібляста); *Populus tremula* – *aspen*

(тополя тремтяча, осика); *Quercus robur* – ***pedunculate oak, English oak*** (дуб звичайний); *Tilia americana* – ***basswood, American linden*** (липа американська); *Tilia cordata* – ***small-leaved lime*** (Br), ***small-leaved linden*** (Am) (липа серцелиста, липа дрібнолиста); *Ulmus carpinifolia* – ***smoothleaf elm*** (в'яз граболистий, берест) [ММ, с. 78-87]. Деякі з них – прозорі дублети: *Juniperus* – ***juniper*** (ялівець); *Pinus* – ***pine*** (сосна); *Populus* – ***poplar*** (тополя); *Ulmus* – ***elm*** (в'яз, берест) [131, с. 303-304].

Синонімічна варіантність може бути зумовлена дублетами, абсолютними синонімами: запозиченими назвами і питомими національними лексемами. Іншомовні запозичення можуть розширювати лексико-семантичне поле чи вказувати на якусь особливість позначуваних понять у терміносистемі. Для прикладу, терміни ***horticulture*** і ***gardening*** часто вживають у парі. Перша латиномовна лексема вказує радше на науковий (теоретичний) аспект садівництва, а друга національна – на практичний. У мисливствознавстві латиномовна лексема ***ungulates*** на позначення копитних і ратичних тварин є “семантично ширшою”, аніж питома національна терміносполука ***hoofed animals***. Необхідно зауважити, що чужомовні лексеми здебільшого є вузькофаховими, однак можуть вживатися паралельно чи поряд із національними відповідниками: ***aphid*** (lat.) і ***plant lice*** (попелиця, тля); ***aburnum*** (lat.) і ***sapwood*** (заболонь); ***silvics*** (lat.) і ***forest science*** (лісознавство) [ММ].

Умовним різновидом синонімії вважають складені назви й аббревіатури, якими часто послуговуються в наукових працях, щоб уникнути повторення багатокомпонентних назв: **SFM, sustainable forest management** – невиснажливе лісокористування; менеджмент сталого лісового господарства, невиснажливе управління лісовими ресурсами; **NTFP, non-timber forest product(s), NTWP non-timber wood product(s)** – недеревний лісовий продукт(и) [TFSTPP], [ММ].

Відношення між мовними одиницями в лексико-семантичній системі, зокрема, антонімічні, є характерними для галузевої термінології, яка становить підсистему загальноновживаної лексики. Дослідження системних смислових відношень термінів англомовної терміносистеми лісового господарства

передбачає з'ясування специфіки антонімічних відношень і визначення типів протиставлень, які притаманні англомовній терміносистемі лісового господарства для класифікації термінів-антонімів. З огляду на характер людського мислення, поняття у нашій свідомості закладені парами. Виникнення поняття часто супроводжується появою протилежного йому за змістом [159, с. 149]. Серед лексичних категорій (синонімія, антонімія, гіпонімія тощо) відношення антонімії реалізують функції протиставлення у мові [109, с. 49]. Дослідження антонімічних відношень у мові, зокрема, специфіки антонімічних пар, допомагає відстежити розвиток семантики спеціальної лексики, що сприяє розв'язанню проблем упорядкування та стандартизації галузевої термінології [11, с. 6; 188, с. 366].

З огляду на свою полярну сутність антонімія виявляє системну єдність елементів у функціонуванні терміносфери [195, с. 121]. Антонімічні відношення сприяють глибшому проникненню в сутність протиставлюваних понять, дають змогу цілісніше та системніше сприймати наукову інформацію [187, с. 89]. Терміни, пов'язані відношеннями протилежності, становлять спеціальну одиницю термінологічної лексики – антонімічну пару, сукупність яких утворює антонімічне мікрополе, яке можна визначити лексико-семантичним аналізом [156, с. 150-151]. Антонімами називають лексеми, які мають протилежні значення. Антоніми характеризують за *семантичними відношеннями* та *структурою* [256, с. 165; УМУ, с. 27].

На поняттєво-семантичному рівні за характером протилежностей антоніми поділяють на: *контрарні*, *комплементарні* та *векторні* [37, с. 110-111; 96, с. 207].

Контрарні антоніми позначають два діаметрально протилежних за мірою або ступенем вияву видових поняття в межах родового поняття; між його крайніми виявами можливі проміжні ланки. Прикладом цього типу протилежності слугують: *whole-tree harvest* (заготівля цілого дерева з верхівкою та гілками) – *long-length harvest* (заготівля довгомірних лісоматеріалів) – *shortwood harvest* (заготівля короткомірних лісоматеріалів /

сортиментний спосіб лісозаготівлі на місці зрубу); *hygrophytes* (гідрофіти, рослини, вимогливі до вологи) – *mesophytes* (мезофіти, середньовимогливі) – *xerophytes* (ксерофіти, маловимогливі); *immature forest* (нестиглий ліс для вирубування) – *mature forest* (стиглий ліс) – *overgrown forest* (перестиглий ліс); *understocked stand* (зріджений / розріджений деревостан) – *fully stocked stand* (повнотний деревостан) – *overstocked stand* (загущений деревостан із надмірною повнотою); *uneven-aged stand* (багатовіковий / різновіковий деревостан) – *two-aged stand* (двовіковий деревостан) – *even-aged stand* (одновіковий деревостан); *private forest* (приватний ліс) – *public forest* (громадський ліс) – *state forest* (державний ліс); *coniferous forests* (шпильковий ліс) – *mixed forests* (мішаний ліс) – *deciduous forests* (листяний ліс) [MM].

Комплементарні антоніми позначають два взаємодоповнювальних видових поняття, які разом становлять певне родове поняття без проміжних ланок (здебільшого вони можуть бути спільнокореневими): *closed stand* (зімкнений деревостан) – *unclosed stand* (незімкнений деревостан); *commercial wood* (ділова деревина) – *unmerchantable wood* (неділова, нетоварна деревина); *coppice forest* (низькостовбуровий (поростевий) ліс) – *high-forest* (високостовбуровий ліс з насіннєвого насадження); *dry wood* (суха деревина) – *wet wood* (сира деревина з високим вмістом вологи); *forest area* (заліснена площа) – *land area* (суходіл); *forest health* (життєздатність лісу) – *forest disease* (захворювання лісу); *softwoods* (досл. м'які породи – шпилькові породи) – *hardwoods* (досл. тверді породи – листяні породи); *primary conversion* (первинне оброблення деревини) – *secondary conversion* (вторинне оброблення деревини); *principal species* (головна порода) – *secondary species* (супутня порода); *primarily* transportation (первинне транспортування з лісосіки – перевезення від місця звалювання до верхнього складу) – *secondary* transportation (вивезення деревини з верхнього складу (автолісовозом, вузькоколіійною залізницею або водними шляхами); *slow growing species* (повільноростучі породи) – *fast growing species* (швидкоростучі породи); *intolerant species* (світловибагливі види) – *tolerant species* (невибагливі до світла

види / тіневитривалі види); *shade intolerant* (світловибагливий) – *shade tolerant* (тіньовитривалий); *poor soil* (бідний ґрунт) – *rich soil* (багатий ґрунт); *open season* (сезон полювання) – *closed season* (сезон, коли полювання заборонено); *native species* (місцеві породи) – *introduced species* / *non-native species* (інтродуковані породи); *forest growth* (приріст лісу) – *forest loss* (втрата лісу); *diffuse porous wood* (розсіяносудинні породи деревини) – *ring-porous wood* – кільцесудинні породи деревини [ММ].

Векторні антоніми позначають дві протилежно спрямовані або взаємно зворотні дії, явища, ознаки, відношення тощо. Прикладом цього типу протилежностей слугують такі пари: *forestation* (заліснення) – *deforestation* (зnelіснення); *forested area* (лісова, заліснена площа) – *non-forested area* (нелісова (невкрита лісом) площа); *closed stand* (зімкнений деревостан) – *unclosed stand* (незімкнений / розріджений деревостан); *germination* (проростання) – *dieback* (відмирання, верхівкове всихання); *loading* (завантаження деревини) – *unloading* (розвантаження деревини); *upper landing* (верхній склад біля місця зрубу) – *lower landing* (нижній склад); *upper branches* (верхні гілки) – *lower branches* (нижні гілки) [ММ].

Цікавою з лінгвістичного погляду є також векторна антонімічна пара *climbing* ↔ *creeping*. Лексична опозиція ‘вверх – вниз’ реалізується як семантика просторових відношень. Порівняймо: *climbing plants* – виткі рослини, ті, що в’ються догори (*climb* – витися вгору), *creeping plants* – повзкі рослини, які стеляться поверхнею (*creep* – повзати).

У представлених парах термінів лісового господарства на поняттєво-семантичному рівні антонімічність термінів головно визначається загальнолексичними складниками, здебільшого атрибутивними: *dry* ↔ *wet*; *hot* ↔ *cold*; *upper* ↔ *lower*; *primary* ↔ *secondary*; *principal* ↔ *secondary*; *slow* ↔ *fast*; *soft* ↔ *hard*; *open* ↔ *closed*.

За структурою будемо розрізняти антоніми за способом словотворення: *афіксальні* та *спільнокореневі* [134, с. 13; 159, с. 139].

Антоніми афіксального словотворення виражають значення протилежності за допомогою афіксальних морфем: а) через префікси заперечного чи протилежного значення (*a-*; *de-*; *non-*; *un-*; *in-*; *up-*; *sub-*): *biotic* (живий, життєвий) – *abiotic* (неживий, абіотичний); *aerobic* (аеробний, кисневий) – *anaerobic* (безкисневий, анаеробний); *foliation* (утворення (наявність) листя) – *defoliation* (опадання (втрата) листя, дефоліація); *woody* (деревний) – *non-woody* (недеревний); *tolerant species* (витривалі види) – *intolerant species* (вибагливі види); *loading* (завантаження деревини) – *unloading* (розвантаження деревини); *species* (порода, вид) – *subspecies* (різновид порід рослин, підвид тварин); б) через протиставні / зіставні префікси (*in-* / *over-*; *under-* / *over-*): *immature stand* (нестиглий деревостан) – *overmature stand* (перестиглий деревостан); *understory* (підлісок, підріст) – *overstory* (верхній ярус рослинності); в) через протиставлення безпрефіксного слова префіксальному: *limb* (гілка, сук) – *delimbing* (обрізування гілок), *delimber* (гілкозріз); *root* (укорінюватися) – *uproot* (корчувати пні). Антоніми кореневого словотворення виражають значення протилежності через корені: перша морфема за місцем є означенням до другого кореня. Такий тип термінів-антонімів може утворюватися через комбінування спільних і диференційних лексем: *softwoods* (шпилькові) – *hardwoods* (листяні); *lowland* (низовина) – *highland* (узгір'я, нагір'я) / *upland* (високогірний, нагірний, гірський); *longwood* (довгомірний сортимент / довгомір) – *shortwood* (короткомірний сортимент / короткомір) [ММ].

За кількістю складових частин виокремлюємо *композиції*, тобто двокомпонентні та багатокомпонентні терміносполуки. Прикладом композицій з антонімічними відношеннями слугують такі пари: *uneven-aged stand* (багатовіковий / різновіковий деревостан) – *two-aged stand* (двовіковий деревостан) – *even-aged stand* (одновіковий); *short-length logging* (сортиментний спосіб лісозаготівлі) – *long-length logging* (заготівля довгомірних лісоматеріалів); *diffuse porous wood* (розсіяносудинні породи

деревини) – *ring-porous wood* (кільцесудинні породи деревини); *slow growing species* (повільноростучі породи) – *fast growing species* (швидкорослі породи); *crown thinning* (верхове проріджування) – *low thinning* (низове проріджування).

Трапляються також одиничні випадки існування антонімічних відношень між синонімічними термінами. Антонімічні пари, які утворюють мікросистему, пов'язуються з мікросистемою синонімічного ряду. Прикладом слугують антонімії таких синонімічних пар: *annual growth* = *annual increment* (річний приріст) – *annual harvest* = *annual cut (cuting)* = *annual felling* річний обсяг лісозаготівлі (вирубубування); *primary species* = *principle species* – *secondary species* = *subsidiary species* (супутні породи з огляду на оцінку деревини щодо якості порід, розміру та господарської цінності); *cold deck* (склад лісоматеріалів у лісі, розрахований на відносно довге зберігання (поки не буде відтрельовано всю деревину з лісосіки) – *hot deck* = *hot landing* (тимчасовий відвантажувальний склад).

Деякі дії, процеси з протилежною спрямованістю або взаємозворотністю можуть утворювати пари термінів, які називають **векторними**. Прикладом цього типу протилежностей слугують такі пари: *foliation* (утворення (наявність) листя) – *defoliation* (опадання (втрата) листя, дефоліація); *forestation* (залісення) – *deforestation* (знелісення); *root* (укорінюватися) – *uproot* (корчувати пні) [MM].

Отже, АТЛГ на рівні парадигматики притаманні синонімічні та антонімічні відношення. Розглянуто абсолютні, відносні (ситуативні) та ідеографічні синоніми. Виникнення синонімічних рядів у термінології лісового господарства зумовлено чинниками: лінгвістичними (вживання запозиченого й питомо національного терміна; коротких форм, зручних для комунікації) та екстралінгвістичними (особливості розвитку галузі, різні підходи та способи ведення лісового господарства та лісоексплуатації, номінування тотожних фахових реалій на різних континентах). Функціонування синонімічних пар термінів свідчить про комплексний і багатовимірний характер розуміння науковцями специфіки впливу на ліси та використання лісових ресурсів. У

галузевої терміносистемі наявні окремі терміни, для яких важко віднайти мотивованість чи логічне пояснення сполучуваності лексем. Вживання термінів на позначення тих самих реалій у межах терміносистеми часто залежить від уподобань мовця або ж від локальних традицій. У сучасній структурованій англomовній термінології лісового господарства спостерігається тенденція до усунення синонімії шляхом кодифікації термінів у спеціальних глосаріях і міжнародних фахових виданнях. Проте більшість термінів-дублетів продовжують повноцінно функціонувати у галузевій комунікації. Антонімічні відношення термінів відображають поняттєві протиставлення за певною ознакою. Дослідження антонімічних понять допомагає побачити системність термінолексики через зіставлення їхніх значень. На рівні семантики найчисленнішими є комплементарні антонімічні пари, менше представлені – векторні, найменше – контрадикторні. Семантична поляризація термінолексики в антонімічних парах виявляється здебільшого атрибутивно. Структурний аналіз термінів дає змогу побачити, що серед термінологічних словосполучень є антонімічні пари, які виражають свою семантичну протилежність шляхом афіксального чи кореневого словотворення.

Наступним кроком в аналізі семантичних відношень є категорія гіперо-гіпонімії, яка дає змогу структурувати фахову лексику в межах терміносистеми.

3.1.3. Гіперо-гіпонімічні відношення в англomовній терміносистемі лісового господарства

Вивчення структурної взаємопов'язаності й підпорядкування мовних елементів є одним зі складових етапів дослідження галузевої термінолексики, зокрема, класифікаційних способів структурування лексичних одиниць. Мова як система елементів формує парадигматичні, синтагматичні й епідигматичні зв'язки між своїми слівними одиницями. Одним із виявів системності слів-термінів є ієрархічні відношення, які реалізуються в лексико-семантичній системі як родо-видові зв'язки (гіперо-гіпонімія). Питання гіперо-гіпонімії перебуває у центрі уваги багатьох мовознавців: західних (J. Lyons [222],

L. Lipka [219], F. R. Palmer [226], Ch. W. Kreidler [217], J. Saeed [231]), російських (Д. Лотте [111], Л. Новиков [140] та ін.), вітчизняних (Т. Панько [146], М. Кочерган [94], І. О. Голубовська [34] та ін.).

Дослідження категорії гіперо-гіпонімії представлено у працях вітчизняних науковців, які вивчають сутність та способи вияву цієї категорії мовної парадигматики як на прикладі літературної мови, так і в галузевих терміносистемах (М. В. Теплова [179], Д. П. Шапран [191], І. В. Асмукович [1], С. І. Вовчанська [21], О. Л. Литвин [109], Т. В. Михайлова [133], О. О. Селіванова [163] та ін.).

Мета цього пункту дослідження полягає у з'ясуванні феномена гіперо-гіпонімії та окресленні її ролі як однієї з системоутворювальних категорій у галузевих термінологіях. Для цього потрібно охарактеризувати явище гіперонімії як різновиду зв'язків між термінами та проаналізувати гіперо-гіпонімічні відношення на матеріалі англomовної термінолексики лісового господарства.

Як твердить М. В. Теплова, під *гіперонімією* розуміють таку ієрархічну систему підпорядкування мовних одиниць, у якій термін ширшого змісту – родовий (гіперонім), охоплює термін вужчого змісту – видовий (гіпонім). Ця мовна категорія становить найпоширеніші відношення парадигматики на основі семантики, за допомогою яких структурується словниковий склад; вона відіграє роль систематизатора лексичних систем національних мов узагалі й термінологічних підсистем зокрема [179, с. 72, 74]. Т. І. Панько зазначає, що гіперо-гіпонімія є універсальним засобом тематичної ієрархічної організації конкретної терміносистеми [147, с. 194]. Поділяємо міркування М. П. Кочергана про те, що, на відміну від синонімії, яка допускає взаємозаміну через ототожнення, гіпонімія характеризується односторонньою заміною гіпоніма на гіперонім, але не навпаки [94, с. 269]. Гіперо-гіпонімічні відношення є універсальними з огляду на таксономію як основу для класифікацій і визначень. Як зауважує О. Литвин, з'ясування гіпо-гіперонімічних відношень є необхідним для зрозумілих і чітких дефініцій у

науковій мові. Усі видові назви найкраще тлумачити через родові з висвітленням їх розрізняювальних ознак. Цей підхід бере початок ще з часів Аристотеля [109, с. 201]. Родові назви зазвичай є абстрактними, і їхніх іноді важко тлумачити. На думку Д. Крістел (D. Crystal), не для всіх лексем можна віднайти гіпероніми; мета класифікацій є радше концептуальною характеристикою, аніж мовознавчою [256, с. 166, 169]. Як вказує М. А. Кронгауз, гіпонімія у мові відображає ієрархічну структуру об'єктів, що характерні для конкретної картини світу і є категоризацією фрагментів дійсності [98, с. 148].

У нашому дослідженні гіпонімію розглядаємо як відношення лексичних одиниць, в основі яких лежить логіко-семантична субординація, що передбачає охоплення чи виключення понять: загальне – конкретне, рід – вид, ціле – частина. Під цим оглядом рід – це загальний клас понять, до складу якого належать інші класи понять, що є конкретними (частковими) видами цього роду (загального). Гіпероніми й гіпоніми утворюють відкриті гіпонімічні ряди, кожен із яких має один гіперонім, що позначає загальне поняття, та один або більше гіпонімів, підпорядкованих цьому гіпероніму. Співгіпоніми (когіпоніми) є співпідпорядкованими видами одного рівня абстракції, взаємно означуваними; чим їх більше, тим ширше значення гіпероніма. У мовознавстві домінує погляд, згідно з яким гіпонімічні парадигми між термінами конкретних систем з'являються внаслідок розвитку синтагмозначень гіперонімів або шляхом актуалізації їхніх парадигматичних значень [147, с. 192-193]. У досліджуваній терміносистемі спостерігаємо розвиток синтагмозначень понять, виражених термінами. Для прикладу: *forest* (ліс) → *pine forest* (бір, сосновий ліс), *beech forest* (бучина, буковий ліс), *oak forest* (діброва, дубовий ліс); *forest stand* (деревостан) → *mature stand* (стиглий деревостан), *overmature stand* (перестиглий деревостан), *mixed stand* (мішаний деревостан). Актуалізацію парадигматичних значень можна простежити на основі дефініцій як реалізацію властивостей термінів у фаховій мові: *reforestation* is the reestablishment of forest cover (заліснення – відтворення лісового покриву); *wolf tree* is a dominant tree

with a broad, spreading crown (дерево-вовк – домінуюче дерево з широкою розлогою кроною); *cruise* is a forest survey used to obtain inventory information (таксація – оцінювання лісу для отримання інвентарної інформації); *caliper* is a tool to measure the diameter of a tree (розсувна вимірювальна вилка – інструмент для вимірювання діаметра дерева) [MM; LDCE; 239, с. 12; 286; 332].

Класифікацію термінологічного матеріалу здійснюємо передусім через виявлення ієрархії наукових понять. Терміни як спеціально створені номінативні одиниці покликані не тільки виражати суть поняття, а й передавати зв'язки поміж собою – як елементи в межах терміносистеми – родо-видові, частини і цілого тощо. Гіпонімічна парадигма як одна з лексико-семантичних категорій лежить в основі формування термінологічних структур. На думку С. І. Вовчанської, для будь-яких галузевих терміносистем підпорядкування лексики здійснюється на основі логічних зв'язків, які є водночас вертикальними відношеннями (відношення роду до виду) і субординації (відношення виду до роду) [21, с. 107-108].

Терміни, що позначають поняття, відображають взаємозв'язок явищ і речей. Належна класифікація термінів досліджуваної сфери здійснюється на основі виділення родових і видових явищ так, що терміни, які об'єднуються за підвидовими ознаками, співвідносяться з термінами, які об'єднуються за видовим ознаками, і навпаки, так, щоб усі елементи були пов'язані відношеннями включення або гіпо-гіперонімічними відношеннями. За такого структурування кожний вищий клас складається з меншої кількості одиниць (підкласу) з більшим обсягом значень [179, с. 72]. Гіпонімічна парадигма є однією з важливих категорій, що сприяє впорядкуванню наукової мови та є засобом тематичної організації галузевої терміносистеми. Структурно-семантичні опозиції переважають у гіперо-гіпонімічній парадигмі галузевих терміносистем і об'єднують навколо родової назви групи видових назв. Значна кількість такого типу парадигм організована навколо родових понять, а відповідні їм гіпоніми виражають диференційні чи вузькофахові галузеві поняття [191, с. 12]. Гіпоніми характеризуються двома видами протиставлення:

1) протиставлення гіперонімічного та кожного гіпонімічного значення через наявність (відсутність) розрізнявальної характеристики; 2) протиставлення видових значень поміж собою за розрізнявальною ознакою [147, с. 192].

На основі наших спостережень можемо стверджувати, що гіперо-гіпонімічні відношення у термінології лісового господарства – це системні відношення між спеціальними поняттями, які, пронизуючи всю термінологічну систему, класифікаційно структурують і впорядковують усі її елементи. З огляду на типологію лісів (*forest type*), розрізняють типи лісів: тропічні (*tropical: tropical moist, tropical dry*), помірні (*temperate: temperate coniferous, temperate deciduous, temperate mixed*) та бореальні (*boreal*). У такому структуруванні термін *forest type* є гіперонімом до термінів-гіпонімів *tropical, temperate, boreal*. А термін *temperate* виступає гіперонімом до *temperate coniferous, temperate deciduous, temperate mixed*, які щодо нього є гіпонімами, а поміж собою – співгіпонімами. Як бачимо, зміст видового поняття *temperate coniferous* є семантично ширшим (конкретнішим, частковим) і вужчим за обсягом за зміст родового *temperate* (загального). Значення термінів гіпонімів охоплює більше семантичних компонентів, аніж значення термінів-гіперонімів. У нашому випадку гіперонім *forest type* має три гіпоніми (*tropical, temperate, boreal*), а на другому ступені ієрархічної структури гіперонім *temperate* теж має три гіпоніми (*temperate coniferous, temperate deciduous, temperate mixed*).

Аналогічно значення термінів гіпонімів охоплює більше семантичних (диференційних) ознак, аніж значення термінів-гіперонімів: *cutting* (рубання) → *selective cutting* (вибіркове рубання), *strip cutting* (кулісне рубання), *unregulated cutting* (цільові рубання), *illegal cutting* (самовільне вирубування); *plot* (площа, ділянка, земельний наділ) → *forest plot* (лісова ділянка), *sample plot* (пробна площа), *permanent plot* (постійна пробна площа), *temporary plot* (тимчасова пробна площа) [ММ].

Аналіз визначень об'єктів, в основі якого лежать гіперо-гіпонімічні відношення за семантичними ознаками, показує, що спершу вказують рід (гіперонім), а потім специфічні ознаки гіпоніма. Далі проаналізуємо визначення

об'єктів, в основі яких лежать гіперо-гіпонімічні відношення за семантичними ознаками. Для прикладу, *a tree is a tall plant with a wooden trunk and branches* (дерево – це висока рослина з дерев'янистим стовбуром і гілками). Так, спершу названо гіперонім '*plant*' (рослина), а потім його ознаки '*with a wooden trunk*' (з дерев'янистим стовбуром), тобто вказується найближчий рід (*genus proximum*) і специфічні ознаки розрізнення (*differentia specifica*) [59, с. 63-71]. За таким підходом формуються всі визначення у терміносистемі лісового господарства.

Розглянемо, як вибудовуються гіперо-гіпонімічні відношення через ланцюг визначень у класифікації порід дерев: *plant* → *tree* → *conifer* (*plant* → *tree* → *deciduous*) [Кай, Р. 48]. Наприклад, *plant*: *a living thing that has leaves and roots and grows in earth, especially one that is smaller than a tree* (*рослина*: живий організм, що має листя і коріння, росте на землі і є меншим за дерево); *tree*: *a woody plant having a well-defined stem, usually standing over 10 feet high at maturity* (*дерево*: деревна рослина з чітко окресленим стовбуром, зазвичай заввишки 10 футів (0,3 м) у стиглому віці); *conifer* (*coniferous tree*): *a tree that has leaves like needles that stay on it during winter and brown cones that contain its seeds* (*хвойне дерево*: дерево з голкоподібним листям, яке не опадає на зиму, має коричневі шишки, у яких містяться його насінини); *deciduous tree*: *a tree that loses its leaves or needles during the fall and winter* (*листяне дерево*: дерево, яке втрачає частину чи більшість свого листя або глиці восени чи взимку); *evergreen tree*: *a tree that retains some or most of its leaves, or needles, throughout the year* (*вічнозелене дерево*: дерево, яке утримує частину чи більшість свого листя або глиці упродовж року) [LDCE; ODIB; TFSTPP]. Термінологічні одиниці: *conifer*, *deciduous*, *evergreen* є видовими щодо гіпероніма *tree* (дерево), а поміж собою – когіпонімами. Вочевидь, така ієрархічно-лінійна послідовність визначень допомагає описувати спеціальні поняття як класифікаційно підпорядковані в системі понять 'загальне – конкретне' з чіткими і точними дефініціями. Кожний термін, який описує відповідне поняття, має своє місце у галузевій терміносистемі, а крізь призму родо-видових відношень терміни-

гіпероніми утворюють мікросистему, в основі якої лежать спільні семантичні ознаки.

Трапляються аналогічні гіпо-гіперонічні ланцюги в ієрархічній структурі понять на основі формулювання дефініцій таких термінів: ***tree crown*** → ***crown canopy*** → ***forest canopy***. Наприклад, ***tree crown*** (*the top part of a tree, a tree's live branches and foliage*) – крона, верхня частина дерева з гілками і листям → ***crown canopy*** (*the upper layer in a forest formed collectively by tree crowns*) – верхній лісовий ярус, сукупно сформований кронами дерев → ***forest canopy*** (намет лісу) – *the more or less continuous cover of upper branches and foliage formed collectively by the crown of adjacent trees and other woody growth* – зімкнутий покрив (намет), сформований верхніми прилеглими кронами дерев та іншим деревним підростом [TFSTPP; 286]. У цьому випадку термін ***tree crown*** виступає гіпонімом щодо свого гіпероніма ***crown canopy***, який, своєю чергою, є гіпонімом до гіпероніма ***forest canopy***.

Поширеною класифікацією природного світу є групування організмів за їхнім розрізненням у межах виду (***species***), роду (***genus***), родини (***family***) тощо. Така особливість класифікації флори формує багатоступеневу організацію термінолексики. Розглянемо таке підпорядкування термінів, в основу якого покладено таксономічні характеристики рослинного світу. Наприклад: plant (рослина) → tree (дерево) → oak (дуб) → pedunculate oak (дуб звичайний, *Quercus robur* L.); plant (рослина) → tree (дерево) → larch (модрина) → European larch (модрина європейська, *Larix decidua* Mill); plant (рослина) → tree (дерево) → beech (бук) → European beech (бук лісовий, або бук європейський, *Fagus sylvatica* L.) [MM].

Зупинімося докладніше на гіперо-гіпонімічних відношеннях, які лежать в основі таксономічних категорій деревних порід, на прикладі дуба (рис. 3.2). Розглянемо найпоширеніших три видових найменування.

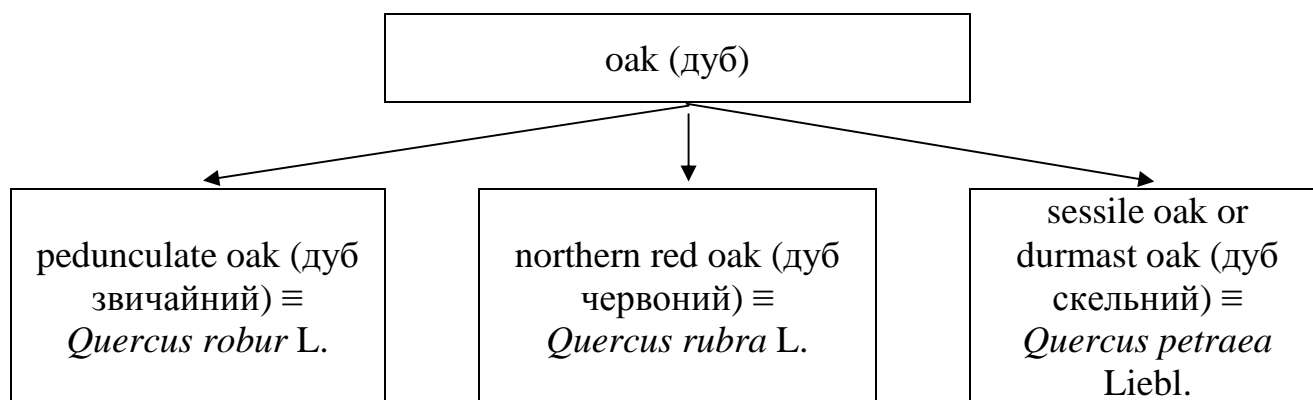

Рис. 3.2. Гіперо-гіпонімічні відношення як таксономічна характеристика
родо-видових назв дуба

За родовим типом класифікації дуб (*oak*, *Quercus*) визначають як листяне дерево роду ‘дуб’ (*Quercus*), плодами якого є жолуді і яке має округлолопатеві листки (*‘a deciduous tree of the genus Quercus; has acorns and lobed leaves’*). За видовим типом класифікації розрізняють: дуб звичайний (дуб черінцевий) – *pedunculate oak* = English oak (*an oak tree (Quercus robur)* of Eurasia and North Africa, *having lobed leaves, acorns that are borne on stalks*), у якого листя розташоване на коротких стебельцях, а жолуді – на плодоніжках; дуб скельний – *sessile oak* = durmast oak, для якого характерними є довгі черінці листків і ‘сидячі’ жолуді (без плодоніжок) (*a large Eurasian oak tree (Quercus petraea), with lobed leaves and sessile acorns*) [311]. Тут видове поняття (гіпонім) – ‘дуб скельний’ (*sessile oak*) щодо родового ‘дуб’ (*oak*) є семантично вужчим і з більшою кількістю диференційних ознак (довгі черінці та ‘сидячі’ жолуді). І навпаки, родове поняття (гіперонім) дуб (*oak*) щодо видового ‘дуб скельний’ (*sessile oak*) характеризується розширеним семантичним значенням і меншою кількістю ознак як загальне поняття дуб (*oak*). Гіпоніми: *pedunculate oak*, *sessile oak*, *northern red oak* входять у мікросистему значень гіпероніма *oak*, і чим більше співгіпонімів, тим ширша семантика *oak (Quercus)*. З огляду на ієрархічну підпорядкованість на основі семантики у межах терміносистеми лісового господарства, гіпонім можна замінити гіперонімом, у нашому випадку видову назву дуба *pedunculate oak* на родову – дуб *oak*.

Як було зазначено, у межах досліджуваної терміносистеми одна й та сама назва може використовуватись як родова для інших видових. Розглянемо ієрархічне підпорядкування понять, виражених термінами: *bole* → *trunk* → *stem*. Для прикладу, *bole* (*the main part of the trunk*) – товарна частина стовбура (що підлягає продажу) → *trunk* (*the thick central wooden stem of a tree*) – лише сам стовбур дерева → *stem* (*the long thin central part of a plant above the ground*) – стебло як загальна назва [ММ; ODIB; TFSTPP]. Так, значення гіпоніма, у нашому випадку *bole* як видове поняття є частковим щодо гіпероніма *trunk*. Остання лексема виступає гіпонімом і є семантично складнішою за гіперонім *stem*. Представлений гіпонімами *bole*, *trunk* клас предметів є вужчим, порівняно з абстрактно-родовим поняттям *stem*. Гіпоніми *bole*, *trunk* частково охоплюють зміст гіпероніма *stem* і протиставляються один одному своїми диференційними семами в ієрархічному підпорядкуванні понять терміносистеми.

Варто наголосити, що розвиток гіперо-гіпонімії пов'язаний зі структурно-семантичними та синтаксичними способами словотвору. Змістове наповнення терміна розширюється шляхом приєднання до стрижневого слова іншого з додатковою ознакою. Для прикладу, *forest* (ліс) → *pine forest* (сосновий ліс), *beech forest* (буковий ліс), *oak forest* (діброва); *forest stand* (деревостан) → *mature stand* (стиглий деревостан), *overmature stand* (перестиглий деревостан), *mixed stand* (мішаний деревостан), *sparse stand* (зріджений деревостан); *species* → *threatened species* (види, яким загрожує зникнення), *endangered species* (вимираючі види, види флори і фауни з високим ступенем загрози зникнення у майбутньому), *shade tolerant species* (тіньовитривала порода), *shade intolerant species* (сонцелюбна порода), *shade-loving species* (тіньолюбна порода), *undesirable species* (небажані породи, що не відповідають господарському призначенню), *deciduous species* (листяна порода), *coniferous species* (хвойна порода) [ММ].

Наше дослідження дає підстави зробити висновок про те, що гіпонімічні парадигми на рівні синтагматики утворюють низку термінологічних гнізд, а це загалом свідчить про системність взаємозв'язку плану змісту та плану

вираження у структуруванні англомовної термінолексики лісового господарства. Синтагматичні ланцюжки термінів виникають через лінійне розширення: родовий термін стає стрижневим компонентом і формує видові терміни, що, з одного боку, спричинює його звуження за допомогою диференційної семи, а з іншого, – виявляє взаємозв'язок між родовим і видовим поняттям, забезпечуючи структурування та підпорядкування термінолексики. На підставі результатів дослідження доходимо висновку, що гіпоніми та гіпероніми належать здебільшого до категорії іменників або виражені номінативними словосполученнями. Гіперо-гіпонімічний зв'язок між термінами, характеризуючи взаємозалежність між родовими (загальними) і видовими (конкретними, частковими) поняттями спеціальної лексики, лежить в основі класифікаційної системи понять для передавання їхнього дефінітивного змісту і є важливим параметром організації англомовної терміносистеми лісового господарства.

Отже, гіперо-гіпонімічні відношення є фундаментальним типом парадигматики, за їхньою допомогою структурується словниковий склад галузевої термінолексики. Специфіка англомовної терміносистеми лісового господарства обумовлена сутністю термінологічних понять лісівничої науки та практики, принципами класифікації та, відповідно, підпорядкування термінів. Ієрархічна організація термінолексики може бути різноступеневою (два і більше), що свідчить про розгалужену систему семантичних зв'язків у досліджуваній терміносистемі. Багатоступеневий характер семантичної організації спостерігаємо серед дендрологічних терміноодиниць.

Семантика гіперонімів формує своєрідну мікросистему термінів, значення яких перебувають у взаємозв'язку з іншими елементами (як гіпонімами, так і гіперонімами). З огляду на ланцюговий характер розвитку гіперо-гіпонімічних відношень, спостерігаємо звуження семантики від гіпероніма до гіпоніма і навпаки – розширення значення від терміна-гіпоніма до гіпероніма.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Встановлено семантичні зв'язки, які притаманні термінолексичі лісового господарства, і з'ясовано їхні полісемічні, омонімічні, синонімічні, антонімічні, гіперо-гіпонімічні відношення. Крізь призму цих відношень виявлено суттєві ознаки системної організації терміносистеми у площинах епідигматики, парадигматики та синтагматики.
2. Полісемію характеризують як здатність одного слова слугувати для позначення різних предметів і явищ дійсності, зумовлену смислотвірними можливостями загальноновживаних одиниць (різні види переносу основного значення), що виникає через асоціативність образу; є характерною для лексики англійської мови та відображає особливості світосприйняття її носіїв. У дисертації класифікацію полісемічних лексем здійснено за такими критеріями: 1) за **характером семантичного зв'язку**: а) на основі переносу значення (*метафора, метонімія*); б) на основі спільнокореневої твірної одиниці; 2) за **розвитком значення**: а) *ланцюжкового*, б) *радіального* в) *комбінованого* (ланцюжково-радіального) типу.
3. Омонімія – це зв'язок, коли за одною лексичною формою закріплено кілька значень, кожне з яких є вираженням відповідного поняття. У роботі класифікацію омонімів проведено: 1) за **формою** вираження: головною ознакою омонімії є тотожність форми (звукова та графічна) а) *повні омоніми* (мають спільну звукову та графічну форму, різняться семантикою і граматично); б) *омографи* (збігаються графічно з різницею у їхній звуковій формі та семантиці); 2) за **змістом**: а) *лексичні* (співзвучні слова, які відрізняються своїми лексичними значеннями, але належать до однієї частини мови); б) *граматичні* (співзвучні слова, однакові за змістом, але належать до різних граматичних категорій); в) *лексико-граматичні* (співзвучні слова, які різняться лексично та граматично).
4. Досліджено, що для англійської терміносистеми лісового господарства характерний ланцюжковий механізм творення нових значень; такі терміни є семантично вузькими і логічно мотивованими, багатозначність термінів є

радіше міжсистемним явищем, аніж внутрішньосистемним. Основна полісемічна модель “машина, пристрій – професія”. Частіше трапляються граматичні омоніми з огляду на явище конверсії: іменник – дієслово, також спостерігаємо омоніми, які сформували свої лексико-семантичні варіанти як полісемічні слова. Омонімічні зв’язки та всі лексико-семантичні варіанти полісеманта повинні мати належне відображення у галузевих словниках. Розрізнення значення слова як мовного знаку від позначуваного ним об’єкта реалізується у контексті.

5. З’ясовано, що синонімія в АГЛГ проявляється як існування кількох різних назв одного і того ж поняття. Синонімічна варіантність зумовлена дублетами (абсолютними синонімами): запозиченими назвами і питомими національними лексемами. Іншомовні запозичення можуть розширювати лексико-семантичне поле чи вказувати на якусь особливість позначуваних понять у терміносистемі. Умовним різновидом синонімії можна вважати складені назви й аббревіатури, якими часто послуговуються в науковій літературі з метою уникнення повторення багатокомпонентних назв. АТЛГ властива абсолютна та відносна (ситуативна) синонімія. Виникнення синонімічних пар значень зумовлено такими чинниками: лінгвістичними (вживання запозиченого й питомо національного терміна; коротких форм, зручних для комунікації) і екстралінгвістичними (особливості розвитку галузі, різні способи ведення лісового господарства та лісоексплуатації, номінування тотожних фахових реалій на різних континентах). Функціонування синонімічних пар термінів свідчить про комплексний і багатовимірний характер розуміння науковцями лісогосподарської специфіки чи локальних традицій та може бути усунене шляхом кодифікації термінів у спеціальних глосаріях і міжнародних фахових виданнях.
6. Зафіксовано, що в АТЛГ антонімічні відношення термінів відображають поняттєві протиставлення за певною ознакою і виявляють системність термінолексики через зіставлення їхніх значень. Класифікацію антонімів здійснено за: 1) характером протилежностей (контрарні, комплементарні та

векторні); 2) структурою (афіксальні та кореневі). На рівні семантики найуживанішими є комплементарні антонімічні пари, менше – векторні та контрадикторні. Семантична поляризація термінолексики в антонімічних парах виявляється атрибутивно. Структурний аналіз термінів показує, що серед термінів-словосполучень трапляються антонімічні пари, які виражають свою семантичну протилежність шляхом афіксального чи кореневого словотворення.

7. Окреслено гіперо-гіпонімічні зв'язки як фундаментальні парадигматичні відношення. За їхньою допомогою структурується словниковий склад галузевої термінолексики шляхом підпорядкування термінів: термін ширшого змісту – родовий (гіперонім), охоплює термін вужчого змісту – видовий (гіпонім). Виявлено, що ієрархічна організація термінолексики може бути різноступеневою (два і більше щаблів), і це свідчить про розгалужену систему семантичних зв'язків. Багатоступеневий характер семантичної організації проявляється серед дендрологічних терміноодиниць. Семантика гіперонімів формує своєрідну мікросистему термінів, значення яких перебувають у взаємозв'язку з іншими елементами (як гіпонімами, так і гіперонімами). З огляду на ланцюговий характер розвитку гіперо-гіпонімічних відношень, спостерігаємо звуження семантики від гіпероніма до гіпоніма і навпаки – розширення значення від терміна-гіпоніма до гіпероніма.

Основні положення цього розділу дослідження викладено у відповідних публікаціях автора [122, 125, 130-131].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

На підставі комплексного аналізу структурних і семантичних параметрів одиниць англословної терміносистеми лісового господарства можемо дійти таких висновків:

1. Аналіз історичного аспекту і джерел формування англословних лісівничих термінів демонструє екстралінгвістичні та лінгвістичні чинники у процесі формування англословної лексики лісового господарства, що дало змогу вповні представити періоди розвитку англословної термінології лісового господарства з такими етапами: *доіндустріальний* (до середини XVIII ст.), *індустріальний* (від середини XVIII до 60-х років XX ст.) та *екотехнічний* (з 60-х років XX ст.). Перші спеціалізовані назви доіндустріального періоду можемо вважати прототермінами. Для індустріального періоду характерне заснування перших лісівничих шкіл у Німеччині та Франції, а згодом в Англії та на Американському континенті, що заклало основи сучасної англословної лісівничої термінології. В екотехнічний період терміносистема лісового господарства зазнає змін на вимогу уніфікації, стандартизації та кодифікації.

2. Виявлено, що мовним джерелом формування англійської термінології лісового господарства є загальноновживана лексика, а також запозичені слова, переважно латинського походження. Латинська мова лежить в основі таксономічної класифікації рослинного і тваринного світу. Неологізми формуються на основі питомої англословної лексики за словотвірними моделями чи з додаванням афіксів класичних мов.

3. Констатовано, що англословна термінологія лісового господарства є однією з множини термінологій фахових мов, які сукупно входять до національної мови у складі лексики наукового стилю. Встановлено, що до досліджуваної терміносистеми належать вузькогалузеві терміни, які формують її основу (лісознавчо-лісівнича специфіка, лісокористування, економіко-правові дисципліни лісового сектору), а також міжгалузеві – терміни суміжних галузей (біологія, біохімія, географія, геодезія, екологія, охорона довкілля, сільське господарство тощо) і загальнонаукові. У фаховій мові виокремлюємо:

професіоналізми (неунормовані фахові одиниці, номенклатурні знаки обладнання) та жаргонізми. Назви рослин і тварин формують особливі таксономічні підсистеми у межах досліджуваної терміносистеми.

4. Визначено класифікаційні ознаки досліджуваної терміносистеми, що сформувалася на основі комплексної лісогосподарської науки та галузевого виробництва і за формальними характеристиками належить до мега-терміносистем. Її термінологію розглядаємо як первинну з підсистемами лісознавчо-лісівничих термінів і лісокористування. Вона формує вторинні термінології – садово-паркового мистецтва та ландшафтного дизайну. Окреслено дванадцять основних тематичних груп термінів. У межах тематичних груп виокремлено лексико-семантичні підгрупи.

5. Здійснено лексико-семантичний аналіз ключових лексем *forest, plant, arbor, wood, cut, grow, bark, log, harvest, root, seed* та визначено їхні семантичні параметри (лексичний обсяг, глибина, ширина, валентність). Лексико-семантичний потенціал, своєю чергою, відображає словотвірні можливості відповідних лексем і слугує індикатором вмотивованого вживання термінів.

6. Проаналізовано словотвірні засоби формування термінів. Префікси: *a-, /ad-, de-, in-, non-, re-, un-, under-* головно модифікують лексичне значення одиниць, вказуючи на негативні чи повторювані ознаки. Суфікси *-er / -or* надають смислових ознак і характеризують осіб за родом занять, механізми і пристрої, фахові поняття чи об'єкти. Перенос значень у номінаціях з живих істот на назви неживих об'єктів пояснює тенденцію в технічному поступі та заміни ручної праці механізованою. Конверсивні моделі ($N \rightarrow V$, $V \rightarrow N$) є засобом утворення нових лексичних одиниць в англомовній терміносистемі лісового господарства.

7. З'ясовано структурні характеристики досліджуваної терміносистеми. За формальною структурою термінологічні одиниці поділяють на: однослівні (монолексемні, композити), багатослівні (термінологічні словосполучення) та скорочення (аббревіатури, телескопійні одиниці, моделе-слова). Формування термінологічних словосполучень реалізується за найпродуктивнішими

моделями (іменник+іменник і прикметник+іменник). Структурні моделі (дво- і тричленні) мають вужчий обсяг змістового навантаження порівняно з моноксемними. На морфологічному рівні за частиномовним критерієм терміни представлені переважно іменниками, менше – прикметниками і дієсловами.

8. Встановлено, що терміносистема лісового господарства має потенціал для свого збагачення та розвитку (морфологічні, семантичні, синтаксичні засоби). Поповнення терміносистеми відбувається шляхом вторинної номінації, здебільшого через метафоричне перенесення, а також шляхом зміни загальномовної чи вузькоспеціалізованої семантики лексем. Терміноутворення здійснюється шляхом запозичень за традиційними способами словотвору англійської мови на основі загальновживаної та спеціалізованої лексики. Формування терміноодиниць відбувається різними способами: семантичним (звуження / розширення семантики лексем), морфологічним (через афіксацію), синтаксичним (термінологічні словосполучення), морфолого-синтаксичним (композиції, аббревіатури).

9. Проаналізовано семантичні відношення терміносистеми (омонімічні, полісемічні, синонімічні, антонімічні та гіперо-гіпонімічні), що виявляють суттєві ознаки системної організації терміносистеми у площинах епідигматики, парадигматики та синтагматики. Омонімія та полісемія лісогосподарських термінів повинна мати належне відображення у галузевих словниках. Синонімічні відношення реалізуються у формі варіантів (дублетів), поширеність яких свідчить про потребу уніфікації терміносистеми. Антонімічні відношення термінів відображають полярну відмінність за певною ознакою і виявляють системність термінолексики через протиставлення їхніх значень.

Виконане дослідження сприяє збагаченню термінознавчої науки у вивченні галузевих терміносистем, зокрема, структурних, лексико-семантичних характеристик її терміноодиниць і палітри смислових відношень. На підставі дисертаційної роботи і задекларованих висновків будуть вироблені пропозиції до Міністерства освіти з метою проведення Всеукраїнського семінару для

викладачів, що проводять курси “Іноземна мова за професійним спрямуванням” з метою вироблення єдиної позиції у викладанні іноземної мови спеціального призначення (ESP) для лісогосподарських і природоохоронних спеціалізацій. Результати наукової праці могли би послугувати базою навчальних видань для зазначених спеціальностей, а також для укладення тлумачного словника гармонізованих термінів лісового господарства.

Представлений у роботі аналіз не вичерпує всього кола питань, пов’язаних з дослідженням англомовних термінів лісового господарства. Результати дослідження відкривають перспективи аналогічного вивчення термінів суміжних терміносистем для їхнього порівняння та впорядкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асмукович І. В. Гіперо-гіпонімія в авіаційній терміносистемі англійської мови / І. В. Асмукович // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. пр. – Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос, 2011. Вип. 20. – С. 10-17.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М.: Высш. шк., 1986. – 295 с.
3. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – 2 е изд., перераб. – М. : ФЛИНТА: Наука, 2012. – 376 с.
4. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике / И. В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1991. – 140 с.
5. Апресян Ю. Д. Интегральное описание языка и толковый словарь / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1986. – № 2. – С. 57–70.
6. Багана Ж., Таранова Е. Н. Роль тематической классификации в терминологических исследованиях / Ж. Багана, Е.Н. Таранова // Вестник Российского университета дружбы народов, серия Лингвистика, 2010. – № 3. – С. 42-49.
7. Балюта Е. Г. Нова лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структурно-семантичні та функціональні параметри : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / Е. Г. Балюта. – Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова. – Одеса, 2007. – 22 с.
8. Бевзо Г. А. Концептуальна сфера екологія в англійській та українській мові / Г. А. Бевзо // Мова і культура (Науковий журнал). – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Вип. 17. – Т. I (169). – 652 с.
9. Бенвенист Э. Общая лингвистика; пер. с фр. / Под редакцией с вступительной статьей и комментарием Ю. С. Степанова // Эмиль Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 444 с.
10. Библюк Н. І. Про сучасний стан української термінології (на прикладі лісотехнічної) / Н. І. Библюк, Р. В. Рожанківський // Вісник Державного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української

- термінології” : матеріали 6-ї Міжнар. наук. конф. СловоСвіт 2000. – Львів, 2000. – № 402. – С. 13-19.
11. Біян Н. Р. Антонімічні терміни галузі туризму в англійській мові / Н. Р. Біян // Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Серія “Філологічна”. – 2013. – Вип. 36. – С. 6-10.
 12. Бондаренко В. Д. Передмова // Лісівництво: термінолог. словник / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, НЛТУ України; уклад. В. Д. Бондаренко, С. М. Землинський, Л. І. Копій, Г. Т. Криницький, В. В. Лавний, В. Г. Мазепа. – Львів : НЛТУ України, 2013. – 84 с.
 13. Бондаренко В. Д. Про чужомовні та неточні лексико-стильові конструкції в українській лісівничій термінології // В. Д. Бондаренко // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. пр. – Львів : НЛТУ України, 2004. – Вип. 14.5. – С. 60-64.
 14. Бондарко А. В. Интерпретационный компонент языкового содержания / А. В. Бондарко // Теория функциональной грамматики: Введение. – Л., 1987. – С. 23–28.
 15. Боннешер П'єр. Місце священного гаю у мантичних ритуалах Греції / Сапфо : збірник статей; упоряд. Олена Галета, Євген Гулевич (Центр гуманітарних досліджень Львівського національного університету ім. Івана Франка). – Львів : Літопис, 2005. – 320 с.
 16. Бурковська О. Б. Стандартизація та кодифікація української термінології лісівництва / О. Б. Бурковська // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. ; відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2015. – Вип. 3(2). – С. 125-131.
 17. Вакуленко М. О. Методологічні засади вивчення наукової термінології / М. О. Вакуленко // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. ; відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2013. – Вип. 2(2). – С. 16-21.
 18. Васильев Л. М. Теория семантических полей // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105-113.

19. Васильців О. С. Структурні особливості трикомпонентних термінів соціолінгвістики в українській, англійській та польській мовах / О. С. Васильців // Термінологічний вісник: зб. наук. пр.; відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2015. – Вип. 3(2). – С. 53-61.
20. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии // Труды Московского института философии и литературы. Филологический факультет. Том V. – М., 1939. – С. 3-54.
21. Вовчанська С. І. Гіперо-гіпонімічні відношення у термінології маркетингу сучасної німецької мови / С. І. Вовчанська // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: Серія “Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов” [відп. ред. Л. Р. Безугла]. – Харків, 2013. – № 1072. – С.105-110.
22. Вовчанська С. І. Запозичення як результат термінологічної номінації (на матеріалі німецької термінології маркетингу) / С. І. Вовчанська // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2012. – № 22. – С. 191-195.
23. Вовчанська С. І. Німецька фахова мова маркетингу: структурно-семантичний, лінгвопрагматичний та функціональний аспекти : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / С. І Вовчанська. – Івано-Франківськ - Одеса, 2014. – 396 с.
24. Гайда Ю. І. Сертифікація лісів як інструмент екологічного маркетингу лісгосподарських підприємств / Ю. І. Гайда // Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка”. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3711>
25. Гамалія В. М. Історія становлення і розвитку української наукової ботанічної термінології : автореф. дис. канд. істор. наук : 07.00.07 / В. М. Гамалія. – К., 2003. – 17 с.

26. Гаращенко Л. Аналітичні терміни загальнотехнічної галузі / Лілія Гаращенко // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. – Львів, 2012. – № 733. – С. 96-100.
27. Гасько О. Л. Візуалізація лексемної наповненості вузлів у векторному графі та структурні параметри словотвірного гнізда / О. Л. Гасько // Вісник НУ “Львівська політехніка” № 586 “Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики”. НУ “Львівська політехніка”. – Львів, 2007. – С. 89-94.
28. Гасько О. Л. Словотвірна структура та міжчастиномовний тезаурус лексико-семантичного поля ‘strong-weak’ в історії англійської мови : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / О. Л. Гасько. – Львів, 2005. – 228 с.
29. Генсірук С. А., Фурдичко О. І., Бондар В. С. Історія лісівництва в Україні. – Львів : Світ, 1995. – 424 с.
30. Гинзбург Е. Л. Исследование структуры словообразовательных гнезд / Е. Л. Гинзбург // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука. – 1973. – С. 146–225.
31. Гинзбург Е. Л. Типология гнезд и соотношения категорий производных Исследование структуры словообразовательных гнезд / Е. Л. Гинзбург // Лингвистика и поэтика: [сборник статей] / Акад. наук СССР, Ин-т русского яз.; [отв. ред. В. П. Григорьев]. – М. : Наука, 1979. – С. 24-39.
32. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод: онтологічний, телеологічний та операційний компоненти / В. А. Глущенко // Лінгвістичний вісник. – 2016. – Вип. 6. – С. 3-9.
33. Голубовська І. О. Проблема методології лінгвістичних досліджень в міждисциплінарному висвітленні / І. О. Голубовська // Studia Linguistica, 2012. – Випуск 6. – С. 67-75.
34. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики / І. О. Голубовська, І. Р. Корольов. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2011. – 223 с.

35. Горох Г. В. Українська мова фахового спрямування / Г. В. Горох, С. І. Никитюк ; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський: Д. Г. Звойленко, 2012. – 391 с.
36. Гридчук О. Є. Термінологічна лексика художньої різьби по дереву : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / О. Гридчук. – Івано-Франківськ, 2001. – 23 с.
37. Гридчук О.Є. Формування мовнокомунікативної компетентності студентів на основі вивчення фахової лексики лісівництва та деревооброблення / О. Є. Гридчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. – 2015. – № 3. – С. 106-113.
38. Гринев-Гриневич С. В. О терминологических аспектах языковой политики / С. В. Гринев-Гриневич // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. ; відп. ред. В. Л. Іващенко. – К.: ІУМ НАНУ, 2011. – Вип. 1. – С. 7-18.
39. Гринев-Гриневич С. В. Терминоведение / С. В. Гринев-Гриневич. – М. : Издательский центр “Академия”, 2008. – 304 с.
40. Гриньов Б. Гармонізація термінології щодо ядерного приладобудування / Б. Гриньов, В. Любинський, В. Тарасов, Н. Молчанова, О. Богомоллова, Л. Ламааши // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2011. – Вип. 3. – С. 5-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ssia_2011_3_4.
41. Гутиряк О. І. Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / О. І. Гутиряк. – К., 1999. – 12 с.
42. Гутиряк О. І. Семантична продуктивність англійських термінів маркетингу / О. І. Гутиряк // Германська філологія: Науковий вісник Чернівецького університету. – 2000. – Випуск 71. – С.123-131.
43. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько – К.: Вид. дім “КМ Academia”, 2000. – 218 с.

44. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Е. Т. Дерді. – К., 2003. – 21 с.
45. Дияк О. В. Структурно-семантична організація словотвірних гнізд із коренями на позначення металів: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / О. В. Дияк. – Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 21 с.
46. Ділі Дж. Основи семіотики // Джон Ділі. Основи семіотики. 2-ге вид. допов.; перекл. з англ. та наук. ред. Анатолій Карась. – Львів : Арсенал, 2000. – 232 с.
47. Дубравська Д. М. Композити як одне з джерел розвитку і збагачення словникового складу англійської мови (на матеріалах Британського національного корпусу текстів (BNC) / Д. М. Дубравська // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи – К. : Логос, 2011. – С. 110-119. URL: <http://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202011/Dubravska%20110-119.pdf>
48. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / О. І. Дуда. – К., 2001. – 19 с.
49. Дудок В. В. Зауваги до стандартизованої кодифікованої термінології лісової галузі / В. В. Дудок // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: зб. наук.-техн. пр. – Львів: НЛТУ України, 2007. Вип. 17.1. – С. 313-325.
50. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 358 с.
51. Дудок Р. І. Термін та його структурно-семантичний потенціал / Роман Дудок // Вісник Сум ДУ, 2006. – Вип. 3(87). – С. 119-123.
52. Дулепа І. Б. Особливості фахових мов у структурі загальнонаціональної мови // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

- Серія: філологія: зб. наук. праць. – Одеса: Фенікс, 2014. – Вип. № 8, том. 1. – С. 89-91.
53. Елисеєва В. В. Лексикологія англійського мови / В. В. Елисеєва . – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2003. – 78с.
 54. Житін Я. Міжгалузева термінологія як об'єкт лінгвістичного аналізу: стан і перспективи дослідження / Яків Житін // Вісник Харківського університету ім. В. Н. Каразіна. – 2008. – № 798. Сер.: Філологія. – Вип. 53. – С. 5-9.
 55. Житін Я. Погляд на термін крізь призму структурно-семантичного та функціонального підходів / Яків Житін // Вісник / Національний ун-т “Львівська політехніка”. – Львів, 2009. – № 648. – С. 9-15.
 56. Закреницька Л. А. До питання полісемії та омонімії у фаховій термінології / Л. А. Закреницька. – Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острого: Вид-во Національного університету “Острозька академія”. – 2013. – Вип. 36. – С. 26-28.
 57. Заніздра Н. О. Явище синонімії в українській термінології / Н. О. Заніздра // Вісник Кременчуцького державного політехнічного університету. – Кременчук : КДПУ. Випуск 2/2008 (49). Частина 2. – С. 7-10.
 58. Заборна М. Загальне мовознавство / Марія Заборна. – Тернопіль, 2009. – 96 с.
 59. Зауер Г. Введення в англійське мовознавство / Ганс Зауер. – Львів: Євросвіт, 2009. – 199 с.
 60. Зацний Ю. А. Сучасний англійськомовний світ та поповнення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. – 228 с.
 61. Іващенко В. Л. Когнітивне термінознавство: перспективи розвитку / В. Л. Іващенко // Термінологічний вісник: зб. наук. пр.; відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : ІУМ НАНУ, 2011. – Вип. 1. – С. 47-55.
 62. Іващшин О. М. Англійські термінологічні словосполучення у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. М. Іващшин. – Львів, 2007. – 20 с.

63. Іващишин О. М. Місце термінологічного словосполучення в системі мови / О. М. Іващишин // Іноземна філологія. – Львів : Видавничий центр ЛНУ, 2013. – Вип. 125. – С. 10-15.
64. Іващишин О. М. Структурні особливості та семантична диференціація термінів-словосполучень у науково-технічних текстах / О. М. Іващишин // Іноземна філологія. – Львів, 1996. – Вип. 109. – С. 41-44.
65. Іващишин О. М. Основні характеристики та структура термінологічних словосполучень англومовних науково-технічних текстів / О. М. Іващишин // Молодий вчений. – 2016. – №10. – С. 171-174.
66. Івченко А. І. Засади уточнення українських таксономічних термінів з дендрології / А. І. Івченко // Проблеми української термінології: зб. наук. пр. 8-ї Міжнарод. конф. – Львів : Ліга-Прес, 2004. – С. 145-148.
67. Івченко А. І., Мазепа М. Й., Мельник Ю. А., Проскурницький В. П. Словник таксономічних назв деревних рослин (українською, латинською, російською, англійською, німецькою мовами). Taxonomic Names of Woody Plants Dictionary / А. І. Івченко ; за ред. В. П. Кучерявого. – Львів : Світ, 2001. – 148 с.
68. Ізмайлова М. А. Семантичні процеси в термінології / М. А. Ізмайлова // Вісник Житомир. держ. ун-ту. Серія: Філологічні науки. – Житомир, 2005. – Вип. 46. – С. 134-136.
69. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – М. : Наука, 1977. – 167 с.
70. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1976. – 356 с.
71. Качурин Д. В. Проблема разграничения омонимии и полисемии применительно к практике составления толковых словарей : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Качурин Дмитрий Владимирович; Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова РАН. – Москва, 2014. – 389 с.
72. Квитко И. С. Термин в научном документе / И. С. Квитко. – Львов : “Вища школа”, 1976. – 124 с.

73. Квитко И. С., Лейчик В. М., Кабанцев Г. Г., Терминоведческие проблемы редактирования: [монография] / И. С. Квитко, В. М. Лейчик, Г. Г. Кабанцев. – Львов: Издательство при Львовском государственном университете издательского объединения “Вища школа”, 1986. – 151 с.
74. Кияк Т. Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах / Т. Р. Кияк // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2006. – Вип. 27. – С. 32-34. URL: http://eprints.zu.edu.ua/1068/1/06_ktpifm.pdf.
75. Кияк Т. Р. Мовна політика. Світовий досвід, українські реалії / Т. Р. Кияк // Наукові записки Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2008. – Вип. 75 (2). – С. 199-204.
76. Кияк Т. Р. Мови для спеціальних цілей як об’єкт лінгвістики / Т. Р. Кияк // Ми не лукавили з тобою. – Чернівці : “Букрек”, 2014. – С. 293-298.
77. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах / Тарас Кияк // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – Житомир, 2007. – Випуск 32. с. 104-108.
78. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
79. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / Ирина Михайловна Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
80. Ковалик І. І. Питання українського і слов’янського мовознавства. – Вибрані праці. – Частина II / Упорядник З. Терлак. – Львів-Івано-Франківськ, 2008. – 496 с.
81. Ковалишин В. Р. Особливості національної лісової політики щодо екологічної сертифікації лісів / В. Р. Ковалишин. – Науковий вісник : зб. наук.-техн. пр. – Львів, УкрДЛТУ, 2004. – Вип. 14. 2. – С. 123-127.

82. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови : структура наукового тексту / А. П. Коваль. – К. : Видавництво Київського університету, 1970. – 305 с.
83. Кодухов В. И. Общее языкознание / В. И. Кодухов. – М. : Высшая школа, 1974. – 303 с.
84. Комарова З. И. Основы системной методологии современной полипарадигмальной лингвистики и терминоведения / З. И. Комарова // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. ; відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2013. – Вип. 2(2). – С. 5-15.
85. Коновалова В. Б. Особливості перекладу неологізмів медичної наукової літератури з англійської мови на українську / В. Б. Коновалова // Технологічний аудит та резерви виробництва. – Харків. – № 6/4(14), 2013. – С. 6-8.
86. Костенко Л. М. Лексико-семантична та словотвірна структура української термінології садівництва / Л. М. Костенко : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01. – Запоріжжя, 2005. – 22 с.
87. Кочан І. М. Динаміка термінів з міжнародними кореневими компонентами / Ірина Кочан // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. – 2006. – № 559. – С. 18-22.
88. Кочан І. М. Міжнародні терміноелементи в системі науково-технічних термінів / Ірина Кочан // Вісник Держ. ун-ту “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології” : матер. 6-ї Міжн. наук. конф. СловоСвіт 2000. – 2000. – № 402. – С. 54-59.
89. Кочан І. М. Словотвірні норми і термінологія / І. М. Кочан // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2(1). – С. 202-209.
90. Кочан І. М. Системність, динаміка, кодифікація слів з міжнародними кореневими компонентами в сучасній українській мові / І. М. Кочан: автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. – К., 2006 – 40 с.
91. Кочан І. М. Українська наукова лексика. Міжнародні компоненти в термінології / І. М. Кочан. – К. : Знання, 2013. – 296 с.

92. Кочан І. М., Рицар Б. Є. Проблема національної технічної термінології і лексикографічна практика / І. М. Кочан, Б. Є. Рицар // Теорія та прагматика термінологічної лексики: Тези доп. – К., 1991. – С. 49-50.
93. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 368 с.
94. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. 2-ге вид., виправ. і допов. – Видавничий центр “Академія”, 2006. – 464 с.
95. Кочерган М. П. Рецензія. Кононенко І., Співак О. Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів / М. П. Кочерган // Мовознавство, 2010. – №1. – С. 101-103.
96. Краснопольська Н. Л. Антонімія в українській термінології менеджменту / Н. Л. Краснопольська // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки. – 2013. – Книга 1. – С. 206-209.
97. Крижко О. А. Особливості терміна як основної одиниці терміносистеми / О. А. Крижко // *Studia linguistica* : зб. наук. пр. / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2008. – Вип. 1. – С. 62-67. URL:
http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_1/062_067.pdf.
98. Кронгауз М. А. Семантика / М. А. Кронгауз. – 2-е изд., испр. и допол. – М.: Издательский центр “Академия”, 2005. – 352 с.
99. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1981. – 199 с.
100. Кубрякова Е. С., Соболева П. А. О понятии парадигмы в формообразовании и словообразовании / Е. С. Кубрякова, П. А. Соболева // Лингвистика и поэтика: [сборник статей] / Акад. наук СССР, Ин-т русского яз.; [отв. ред. В. П. Григорьев]. – Москва: Наука, 1979. – С. 4-23.
101. Кубрякова Е. С. Части речи в ономаσιологическом освещении: монография / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1978. – 115 с.

102. Куделько З. Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин: синтагматичні та парадигматичні особливості / Зоя Борисівна Куделько : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. – Львів, 2003. – 20 с.
103. Курціус Е. Р. Європейська література і латинське середньовіччя; перекл. з нім. Анатолія Онишка / Ернст Роберт Курціус. – Львів : Літопис, 2007. – 752 с.
104. Лашкевич О. М. Тенденции словообразования в современном английском языке / О. М. Лашкевич // Вестник Удмуртского университета. – 2007. – № 5. – С. 45-52.
URL: http://ru.vestnik.udsu.ru/files/originsl_articles/vuu_07_051_08.pdf
105. Лбаюрський С. Б. Синонімія термінів загального землеробства / Сергій Лбаюрський. – Львів, 2006.
URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1951> (дата звернення: 29 травня 2014).
106. Лесюк М. П. Дослідження словотвору на рівні словотвірних гнізд / М. П. Лесюк // Вісник Прикарпатського національного університету. Сер. Філологія: ювілейний вип. на пошану 100-річчя від дня народження проф. І. Ковалика. – Івано-Франківськ, 2007. – Вип. XV–XVIII. – С. 212–216.
107. Линней К. Философия ботаники / Карл Линней. Философия ботаники. Под ред. Б.А. Старостина. Научное издание: Серия “Классики науки”. – М. : Наука, 1989. – 456 с.
108. Литвин О. Л. Лексичне наповнення категорії антонімії (за даними англомовних лінгвістичних праць) / О. Л. Литвин // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 64. – С. 49-54.
109. Литвин О. Л. Репрезентація гіпер- та гіпонімічних зв'язків в англомовних лінгвістичних працях / О. Л. Литвин // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Випуск 129. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 200-203.
110. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. С. Лотте. – М. : Наука, 1982. – 149 с.

111. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии : вопросы теории и методики / Дмитрий Семёнович Лотте // Академия наук СССР, Комитет технической терминологии. – М. : Издательство Академии наук СССР, 1961. – 158 с.
112. Луковенко Т. О. Складені терміни як засіб термінологічної номінації у галузі гомеопатії / Т. О. Луковенко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна. – 2016. – Вип. 60. – С. 182-184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2016_60_70.
113. Мазепа М. Й. Проблеми відповідності термінів англomовної літератури лісотехнічного профілю в контексті перекладу на українську мову / М. Й. Мазепа // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: Збірник науково-технічних праць. – Львів : НЛТУ України, 2013. – Вип. 23.4 – С. 402-405.
114. Маргарян С. Структурные особенности системы словообразовательных гнезд в архитектурно-строительной терминологии (на материале английского языка) // С. Маргарян // Հանրերէն. Գիտական հոդվածների ժողովածու (Ліхтар. Публікація наукових статей), 2002. – № 4. – С. 72-80. URL: kantegh.asj-oa.am/261/1/72-80.pdf
115. Мартиняк О. А. Синонімія та варіантність в українській науково-технічній термінології / О. А. Мартиняк : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. – Львів 2010. – 21 с.
116. Медведів А. Що ж таке термін? / Андрій Медведів // Проблеми української термінології: зб-к наук. праць XI Міжнародної наукової конференції “Проблеми української термінології СловоСвіт”, м. Львів, 1-2 жовтня 2010 р. / ред. кол.: Л. Полюга та ін.; Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології Держспоживстандарту та Міністерства освіти і науки України. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 12-18.
117. Межжеріна Г. В. Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово) / Г. В. Межжеріна // Актуальні

- проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2002. – Вип. 5. – С. 114-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2002_5_13.
118. Малевич Л. Запозичення з класичних мов і проблеми інтернаціоналізації наукової термінології / Л. Малевич // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка]. Сер. : Філологічні науки. – 2009. – Вип. 81(1). – С. 311-315.
URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2009_81\(1\)__77](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2009_81(1)__77).
119. Мешков О. Д. Словообразование современного английского языка / Олег Мешков. – М. : Наука, 1976. – 248 с.
120. Миклаш Л. Т. Антонімічні відношення в англомовній терміносистемі лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Нова філологія : зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ, 2016. – № 68. – С. 18-22.
121. Миклаш Л. Т. До питання вивчення сучасної екологічно орієнтованої лісівничої термінології / Л. Т. Миклаш // Програми і тези доповіді. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Подолання мовних та комунікативних бар’єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей”. м. Київ, 7-8 червня 2013 р. / заг. ред. А. Г. Гудманяна, О. Г. Шостак. – К. : Університет “Україна”, 2013. – С. 85-88.
122. Миклаш Л. Т. Гіперо-гіпонімічні відношення в англомовній терміносистемі лісового господарства / Л. Миклаш // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія “Філологічні науки” (мовознавство) : зб. наук. пр. – Том 1, № 8. – Дрогобич, 2018. – С. 147-151.
123. Миклаш Л. Т. Запозичення в англомовній термінології лісового господарства / Л. Миклаш // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Філологічні науки. – К. : Міленіум, 2017. Вип. 276. – С. 94-103.
124. Миклаш Л. Т. Концептуальні засади вивчення англомовної фахової термінології у контексті Болонської декларації / Л. Т. Миклаш // Програми і тези доповіді. Матеріали Міжнародної науково-практичної

- конференції “Інтеграційні процеси у викладанні іноземних мов: теоретичні засади та прикладні аспекти”. – Львів : Видавничий центр ЛНУ, 2009. – С. 145-146.
125. Миклаш Л. Т. Особливості полісемічних та омонімічних лексем в термінології лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. – Вип. 128. – С. 14-24.
126. Миклаш Л. Т. Періодизація розвитку англомовної терміносистеми лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Тези доповідей. II Міжнародна науково-методична конференція “Навчання англомовної академічної комунікації в Україні і світі: Проблеми і перспективи”. 18-19.11.2011. – Львів, 2011. – С. 182-183.
127. Миклаш Л. Т. Періодизація розвитку англомовної терміносистеми лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – Вип. 123. – С. 100-108.
128. Миклаш Л. Поповнення галузевого словника: особливості неологізмів в англомовній термінології лісового господарства / Л. Миклаш // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики: науковий журнал / редкол. В. І. Кушнерик та ін. – Чернівці : Видавничий дім “РОДОВІД”, 2016. – Вип. 11-12, Ч. 2. – С. 54-58.
129. Миклаш Л. Т. Семантико-морфологічний аналіз англомовних термінів лісового господарства: *forest, wood, silva* / Л. Т. Миклаш // Наукові записки. – Випуск 129. – Серія: Філологічні науки (мовознавство) – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 507-512.
130. Миклаш Л. Т. Семантична характеристика синонімічних рядів англомовних термінів лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – Вип. 127. – С. 30-38.

131. Миклаш Л. Т. Таксономічні назви в англомовній дендрологічній терміносистемі / Л. Т. Миклаш // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог: Вид-во Національного університету “Острозька академія”. – Вип. 11. – 2009. – С. 298-305.
132. Миклаш Л. Т. Формування англомовної термінології лісової галузі: американський досвід / Л. Т. Миклаш // Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць. – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2011. – Вип. 11. – С. 345-352.
133. Михайлова Т. В. Гіпонімія як лексико-семантична категорія / Т. В. Михайлова // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. – Вип. 41. – С. 57-66.
134. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. В. Михайлова. – Харків, 2002. – 20 с.
135. Міщенко А. Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу : монографія / А. Л. Міщенко. – Вінниця : Нова книга, 2013. – 448 с.
136. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий. – Харків: Основа, 1993. – 256 с.
137. Непийвода В. П. Проблема відтворення англомовних термінів “sustainability development” і “sustainability” в українській правничій мові / Василь Непийвода // Екологічний вісник. – № 3, 2008. – С. 24-26.
138. Нікуліна Н. В. Поняття “термінологічна мегасистема” в сучасному термінознавстві // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАНУ, 2015. – Вип. 3(2). – С. 132-139.
139. Новиков Л. А. Эскиз семантического поля / Лев Новиков // Вестник РУДН. Серия Теория языка. Семиотика. Семантика, 2011, № 2. – С. 8-17.
URL : <http://journals.rudn.ru/semiotics-semantics/article/viewFile/7154/6607>

140. Новиков Л. А. Семантика русского языка / Л. А. Новиков. – М.: Высш. школа, 1982. – 272 с.
141. Овсейчик С. В. Формування української екологічної термінології: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / С. В. Овсейчик. – К., 2006. – 12 с.
142. Овсейчик С. В. Тематична структура української екологічної термінологіки / С. В. Овсейчик. URL:
http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2011_37/126_130.pdf
143. Орендарчук О. Л. Категорія валентності в аспекті лексичної та синтаксичної комбінаторики / О. Л. Орендарчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 1. – С. 235-240.
144. Павлюк І. Б. Провідні характеристики фахових мов / І. Б. Павлюк // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. пр. / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – Київ. нац. лінгв. ун-т. – Вип. 28. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 322-329.
145. Паніна О. А., Хижняк Н. В. Особливості англословної термінології лісового господарства / О. А. Паніна, Н. В. Хижняк.
URL: http://www.rusnauka.com/23_DSN_2014/Philologia/5_174590.doc.htm
146. Панько Т. І. Від терміна до системи. Становлення політекономічної термінології у східнослов'янських мовах / Т. І. Панько. – Львів: Вища школа (вид-во при Львів. університеті), 1979. – 148 с.
147. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
148. Папідзе Н. В. Сутність дослідження дериваційного потенціалу слів у межах словотвірних парадигм та словотвірних гнізд: теоретичний аспект / Н. В. Папідзе // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія Філологічна. – 2014. – Вип. 49. – С. 95-98.

149. Петрина О. С. Антонімічні відношення у терміносистемах банківської сфери (на матеріалі англійської та української мов) / О. С. Петрина // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія “Філологічні науки”, мовознавство. – Дрогобич, 2015. – № 4. – С. 138-145.
150. Петрова Т. Синонімія та антонімія в українській фітомеліоративній термінології у спеціальних словниках початку ХХІ ст. / Тетяна Петрова // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. – 2014. – № 791. – С. 82–87.
URL:
http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk791/TK_wisnyk791_3_petrova.htm
151. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення : монографія / М. М. Полюжин. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – 240 с.
152. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української літературної мови / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1993. – 248 с.
153. Прач В. П. Семантическая структура английских общеупотребительных слов и процессы их терминологизации (на материале лексики по лесотехническим специальностям) : дисс. ... канд. филол. наук 10.02.04 / Владимир Прач. – Львов, 1990. – 221 с.
154. Прач В. Поняття “термин-нетермин” при отборі лексики к словарю по специальности / Владимир Прач // Материалы XX Международной научно-практической интернет-конференции “Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах СНГ” : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2014.
URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/uk/conf/2/cat/15>
155. Реформатский А. А. Введение в языковедение / А. А. Реформатский; под. ред. В. А. Виноградова. – 5-е изд., испр. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 536 с.

156. Романова О. Антонімічні відношення в українській швацькій термінології / Оксана Романова // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. – 2012. – № 733. – С. 149-154.
157. Ротко С. І. Дефініції понять термінологія та терміносистема у сучасній лінгвістиці / С. І. Ротко // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – 2013. – Вип. 10. – С. 234-239.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_9_2013_10_41.
158. Рузавин Г. И. Методология научного исследования / Г. И. Рузавин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 317 с.
159. Саламаха М. Я. Англomовна терміносистема охорони довкілля: структура, семантика, прагматика : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / М. Я. Саламаха. – Львів, 2016. – 317 с.
160. Саламаха М. Я. Структурна класифікація англійських двокомпонентних термінологічних словосполучень сфери охорони довкілля / М. Я. Саламаха // Наук. вісник Волин. національного ун-ту ім. Лесі Українки: Серія Філологічні науки. – 2012. – Вип. 22 (247). – С. 210-215.
161. Самойленко О. В. Основні принципи класифікації квазікомполітів (на матеріалі української, російської, англійської та французької мов) / О. В. Самойленко // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – Вип. 7 (2012). – С. 130-140.
162. Свириденко В. Є., Бабіч О. Г., Киричок Л. С. Лісівництво / за ред. В. Є. Свириденка. – К. : Арістей, 2004. – 544 с.
163. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К., 2011. – 844 с.
164. Селігей П. О. Науковець і його мова / П. О. Селігей // Українська мова. – 2012. – № 4. – С. 18-28.
165. Селігей П. О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми / П. О. Селігей // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 48-61.

166. Семерикова З. В. Развитие словообразовательных гнезд имен существительных английского языка (на материале слов, обозначающих части слов тела человека) / З. В. Семерикова : автореферат дисс. канд. филол. наук 10.02.04. – М., 1974. – 32 с.
167. Сергеева Т. С. Аббревиатура в системе лексических сокращений / Татьяна Сергеевна Сергеева // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2013. – № 6 (24): в 2-х ч. Ч. II. – С. 174-179. URL : <http://www.gramota.net/materials/2/2013/6-2/47.html>
168. Симоненко Л. О. Термін у загальномовних словниках / Л. О. Симоненко // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леонідові Сидоровичу Паламарчукові. – К. : КММ, 2012. – С. 218-225.
169. Синдега Р. Є., Іващишин О. М. Структурні особливості та функціонування термінів в англomовних текстах з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій / Р. Є. Синдега, О. М. Іващишин // Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Сер. : Філологічна. – 2009. – Вип. 11. – С. 351-358.
170. Синякевич І. М. Лісова політика: теорія і практика у контексті економічних, екологічних та соціальних проблем лісокористування: монографія / І. М. Синякевич, І. П. Соловій, О. В. Врублевська, А. М. Дейнека, А. М. Польовский, О. П. Павлішук; Нац. лісотехн. ун-т України. – Львів : Піраміда, 2008. – 611 с.
171. Синьо В. В. Лінгвістичний аналіз німецької фахової мови лісівництва : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / В. В. Синьо. – Ужгород, 2008. – 20 с.
172. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий // Из-во литературы на иностранных языках. – М., 1956. – 260 с.
173. Соловій І. П. Політика сталого розвитку лісового сектора економіки: парадигма та інструменти : монографія / І. П. Соловій ; Нац. лісотехн. ун-т України. – Львів : РВВ НЛТУ України, Ліга-Прес, 2010. – 368 с.
174. Стасюк Т. В. Нові тенденції розвитку термінознавства: здобутки міжнародної наукової групи Р. Теммерман / Т. В. Стасюк //

- Термінологічний вісник : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : ІУМ НАНУ, 2013. – Вип. 2(1). – С. 38-49.
175. Стефанова Н. О. Англomовна термінолексика сфери освіти кінця ХХ – початку ХХІ століття / Н. О. Стефанова : монографія. – К., 2011. – 180 с.
 176. Стрішенець Н. В. Сучасні напрями розвитку зарубіжного термінознавства / Н. В. Стрішенець // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя // Філологічні науки : науковий журнал. – Ніжин, 2009. – Кн. 1. – С. 57-60.
 177. Сучасний стан і перспективи розвитку лісової типології в Україні : матеріали Першої всеукраїнської лісотипологічної конференції [“ХІІ Погребняківські читання”], (Львів. 10-11 червня 2010 р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України; НЛТУ України. Львів: РВВ НЛТУ України, 2012. – 288 с.
 178. Татаринов В. А. Терминологическая лексика русского языка: Эволюция проблем и аспектов изучения // Русский язык в современном обществе: Функциональные и статусные характеристики / РАН. ИНИОН; отв. ред. Опарина Е. О., Казак Е. А. – Теория и история языкознания. – ИНИОН РАН, М.: 2006. – С. 133-164.
URL: <https://istina.msu.ru/publications/article/1324161/>
 179. Теплова М. В. Гіперонімія в англійській термінології комплексу наукових екологічних знань / М. В. Теплова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – 2014. – Вип. 11(2). – С. 72-74. URL: [https://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_11\(2\)__23](https://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_11(2)__23).
 180. Томко І. Є., Шалаєва Г. В. Полісемія та омонімія у сфері досліджуваних мовних одиниць. [Електронний ресурс]: / І. Є. Томко, Г. В. Шалаєва.
URL: http://www.rusnauka.com/23_NTP_2010/Philologia/70417.doc.htm.
 181. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : монографія / Л. М. Томіленко. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. – 160 с.

182. Ткаченко О. Г. Системні відношення в мові / О. Г. Ткаченко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – Вип. 1. – С. 80-83. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/3035>
183. Туниця Ю. Ю. Екоекономіка і ринок. Подолання суперечностей. – К.: Знання, 2006. – 314 с.
184. Туныця Ю. Ю. Экономические проблемы комплексного использования и охраны лесных ресурсов. Вопросы теории. – Львов: Высшая школа, 1976. – 215 с.
185. Тур О. М. Польова структура сучасної української терміносистеми землеустрою та кадастру / О. М. Тур // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія: Філологія. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2008. – Т. 92. – Вип. 79. – С. 68–72.
186. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка). / А. А. Уфимцева. – Издательство Академии наук СССР. Ленинград, 1962. – 287 с.
187. Фецько І. М. Термінологія музейництва: формування, системно-структурна організація, термінотворення : дис. канд. філол. наук : 10.02.01. – Львів. нац. ун-т імені Івана Франка / І. Фецько. – Львів, 2015. – 611 с.
188. Халіновська Л. А. Явище антонімії в авіаційній термінології / Л. Халіновська // Науковий вісник Волин. Нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2010. – С. 366-369.
189. Харчук Л. В. Тематична класифікація українських електроенергетичних термінів / Л. В. Харчук // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : ІУМ НАНУ, 2013, Вип. 2(2). – С. 72-77.
190. Ходаков В. Е., Жарикова М. В. П Лесные пожары : методы исследования / В. Е Ходаков, М. В. Жарикова : монография. □ Херсон : Гринь Д. С., 2011. □ 470 с.
191. Шапран Д. П. Сучасна українська термінологія маркетингу: семантика і прагматика / Д. П. Шапран : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01.

- Дніпропетровський національний університет. – Дніпропетровськ, 2004. – 20 с.
192. Шарафутдинова Н. С. О понятиях “терминология”, “терминосистема” и “терминополе” / Насима Саєтовна Шарафутдинова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2016. – № 6(60). – Ч. 3. – С. 168-171. URL: www.gramota.net/materials/2/2016/6-3/
 193. Шелов С. Д., Лейчик В. М. Терминологическая норма в освещении российских лингвистов в период 70-80-х годов XX века / С. Д. Шелов, В. М. Лейчик // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Л. Іващенко. – К. : ІУМ НАНУ, 2011. – Вип. 1. – С. 7-18.
 194. Шепель Ю. А. Математизация как следствие структурно-функционального принципа и ее роль при системном подходе к анализу языковых явлений / Ю. А. Шепель // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. – 2016. – Вип. 20 (1). – С. 100-102. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20\(1\)__30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20(1)__30).
 195. Школьна Н. О. Синонімія і антонімія сучасної німецької фахової мови промислової автоматизації / Н. О. Школьна // Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Сер.: Філологічна. – 2013. – Вип. 39. – С. 119-121.
 196. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка) / Д. Н. Шмелев. – М., 1973. – 278 с.
 197. Яценко Н. Семантичні процеси в українській військовій термінології (назви одягу). [Електронний ресурс]: / Н. Яценко. // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. / відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2007. – Вип. VII. – 416 с. URL: <http://term-in.org/goods/15-1-1-1/category/id77> / [Отримано 21.04.2015].
 198. Agnoletti M., Anderson S. Methods and Approaches in Forest History / ed. M. Agnoletti, S. Anderson. – CABI Publishing and The International Union of Forestry Research Organizations, 2000. – 281 p. URL: <https://www.cabi.org/book/9780851994208>.

199. Agnoletti Mauro. Man, forestry, and forest landscapes. Trends and perspectives in the evolution of forestry and woodland history research / Mauro Agnoletti. – Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen: 2006/9. – Vol. 157, No. 9, – P. 384-392. URL: <http://szf-jft.org/doi/abs/10.3188/szf.2006.0384>.
200. Cabré M. T. Terminology: Theory, Methods and Applications [Terminology and Lexicography Research and Practice, vol. 1 / Maria Teresa Cabré Castellví; ed. Juan C. Sager; trans. Janet Ann DeCesaris. – John Benjamin Publishing Company, 1999. – xii, 248 pp.
201. Cabré M. T. Theories of terminology. – Their description, prescription and explanation / Maria Teresa Cabré Castellví // Terminology. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. – Terminology, vol. 9:2 (2003). – P. 163-199. URL: <http://www.hf.uib.no/forskarskole/cabre.pdf/> [Отримано 20.02.2012 p.].
202. Cubbage F. W., Newman D. H. Forest policy reformed : A United States perspective / Frederick W. Cubbage, David H. Newman // Forest Policy and Economics (2006). – Vol. 9, issue 3. – P. 261-273.
203. Fluck H.-R. Fachsprachen. Einführung und Bibliographie / H.-R. Fluck. – Bern / München : Francke, 1976. – 5. aktualisierte und erweiterte Aufl. – Tübingen : Francke, 1996. – 293 p.
204. Griess O., Kurst H., Unterthiner G. As Against Forest Management. Difficulties with the compilation of a multilingual terminology // Forest Terminology : living expert knowledge. How to Get Society to Understand Forest Terminology / Othmar Griess, Horst Kurst, Günter Unterthiner. – IUFRO, Occasional Paper No.14. – Vienna, 2002. – P. 49-56. URL: <http://iufro.boku.ac.at>
205. Helms J. A. Forest, Forestry, Forester. What do these terms mean? / J. A. Helms // Journal of Forestry. – December 2002. – P. 15-19.
206. Helms J. A. Forest Terminology in Relation to Societal Change and Decision making / J. A. Helms // Forest Terminology: living expert knowledge. How to Get Society to Understand Forest Terminology ; ed. Michèle Kaennel

- Dobbertin, Renate Prüller. – IUFRO, Occasional Paper No.14. – Vienna, 2002. – P. 3-6. URL: <http://iufro.boku.ac.at>.
207. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. 2 Aufl. / Lothar Hoffmann. – Berlin : Akademie-Verlag, 1984. – 307 p.
208. Hoffmann L. Vom Fachwort zum Fachtext / L. Hoffmann. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1988. – 265 p.
209. Introduction to Forest Ecosystem Science and Management / Ed. Raymond A. Young, Ronald L. Giese. – Third Edition, 2003. – John Wiley & Sons, Inc. University of Wisconsin-Madison. – 560 p.
210. ISO 860:2007(en). – Harmonization of concepts and terms. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:860:ed-3:v1:en>.
211. James N. D. G. A History of English Forestry / N. D. G. James. – Basil Blackwell: Oxford, 1981. – 339 p.
212. James N. D. G. An Historical Dictionary of Forestry and Woodland Terms / N. D. G. James. – Basil Blackwell Oxford UK & Cambridge USA. – 1991. – 236 p.
213. Kageura K. The dynamics of terminology / Kyo Kageura // Terminology and Lexicology Research and Practice. Ed. Marie-Claude L’Homme and Ulrich Heid. – John Benjamins Publishing Co. – Vol. 5, 2002. – 322 p.
214. Kageura K. Theories ‘of’ terminology : A quest for a framework for the study of term formation / Kyo Kageura // Terminology. – John Benjamins Publishing Co. – Vol. 5 (1), 1998/1999. – P. 21-40.
215. Kageura K. Toward the theoretical study of term – A sketch from the linguistic viewpoint / Kyo Kageura // Terminology. – John Benjamins Publishing Co. – Vol. 2 (2), 1995. – P. 235-258.
216. Kay P. On Taxonomy and Semantic Contrast / Paul Kay // Working Papers of the Language Behavior Research Laboratory, No. 31. – California Univ., Berkeley. Language and Behavior Research Lab., 1970. – 52 p. URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED138095.pdf>.

217. Kreidler Ch. W. *Introducing English semantics* / Charles W. Kreidler. – London and New York : Routledge, Taylor & Francis Group, 1998. – 332 p.
218. L'Homme M.-C., Heid U., Sager J. C. *Terminology during the past decade (1994–2004)* / Marie-Claude L'Homme, Ulrich Heid, Juan C. Sager // *Terminology*. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins. – Vol. 9:2 (2003). – P. 151–161.
219. Lipka Leonhard. *An Outline of English Lexicology. Lexical Structure, Word Semantics, and Word-Formation* / Leonhard Lipka. – 2. ed. – Tübingen : Niemeyer, 1992. – 212 p.
220. Lipsanen Päivi. *Forest Terminology Projects in Finland* // *Forest Snow and Landscape Research*. – Vol. 74/ 2 (1999). – P. 257-261.
221. Lund H. G. *When is a forest not a forest?* / H. Gyde Lund // *Journal of Forestry*. – December 2002. – P. 21-28.
222. Lyons J. *Linguistic semantics: An introduction* / John Lyons. – Cambridge University Press, 1995. – 376 p.
223. Marchand H. *The categories and types of present-day English word-formation. A synchronic-diachronic approach* / Hans Marchand. – Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1960. – 379 p. URL:
<https://ia801603.us.archive.org/9/items/in.ernet.dli.2015.529076/2015.529076.categories-and.pdf>
224. Möhn D. *Fachprachen. Eine Einführung* / D. Möhn, R. Pelka. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1984. – 171 p.
225. Myklash L. T. *Practical Experience of Teaching English Forestry Terminology* / L. T. Myklash // *Language Teaching in Increasingly Multilingual Environments: From Research to Practice. Book of Abstracts*; ed. Michal B. Paradowski. – University of Warsaw, 16-18 September 2010. – LIBER: Warsaw, 2010. – P. 73.
226. Palmer F. R. *Semantics. A New Outline* / Frank R. Palmer. – 2-nd ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 164 p.

227. Prüller R., Dobbertin M. How to Do Terminology Work in Forestry: Services Offered by IUFRO / Renate Prüller, Michèle Kaennel Dobbertin // Forest Terminology: Living Expert Knowledge. How to Get Society to Understand Forest Terminology. – IUFRO, Occasional Paper No.14. – Vienna, 2002. – 91 p. URL: <http://iufro.boku.ac.at>
228. Prüller R., Dobbertin M. Terminology Activities at IUFRO // Forest Snow and Landscape Research. – Vol. 74/ 2, 1999. – P. 219-226.
229. Rey A. Essays on Terminology / Alain Rey; translated and edited by Juan C. Sager // John Benjamins: Amsterdam & Philadelphia, 1995. – 223 p.
230. Roelcke T. Fachsprachen / Thorsten Roelcke. – Berlin : Erich Schmidt, 1999. – 250 p.
231. Saeed John I., Semantics / John I. Saeed. – 2-nd ed. – Blackwell Publishing, 2003. – 325 p.
232. Sager J. C. A Practical course in terminology processing / Juan Carlos Sager : with a bibliography by Blaise Nkwenti-Azen // John Benjamins : Amsterdam & Philadelphia, 1990. – 254 p.
233. Uglow Jenny. King's Wood – sketches from a history.
URL: www.jennyuglow.com/?page=Akings
234. Wüster E. Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexicographie / Eugen Wüster. Mit einem Vorwort von Richard Baum. – 3. Aufl. – Born Romanistische Verlag, 1991. – 239 p.
235. Zingg A. English and German Terminologies in Forestry Research on Growth and Yield: A few Examples / Andreas Zingg // Forest Snow and Landscape Research 74/ 2, 1999. – P. 179-187

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

236. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / М. І. Голянич, Р. І. Стефурак, І. О. Бабій ; за ред. М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : вид. Голіней О. М., 2011. – 268 с.

237. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Бусел В. Т. – К., Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2007 – 1736 с.
238. Вітенко В. А. Короткий словник дендрологічної і лісівничої термінології / В. А. Вітенко. – Умань : Алмі, 2008. – 76 с.
239. Ковбенко О. А., Ковбенко Ю. М. Довідник майстра лісу / Олександр Ковбенко. – Харків, 2010. – 268 с.
240. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. Ярцева В. Н. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.
241. Латинсько-український словотвірний словник / Г. В. Петрова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 880 с.
242. Латинсько-український та українсько-латинський словник. Понад 25 тис. слів / Л. П. Чуракова – К. : Чумацький шлях, 2009. – 617 с.
243. Лесная энциклопедия / под ред. Г. И. Воробьева. – М. : Советская энциклопедия, 1985.
244. Литвинов В. Латинсько-український словник. / В. Литвинов – К. : Українські пропілеї, 1998. – 712 с.
245. Лінгвістичний портал. – URL: <http://www.mova.info>
246. Лісівництво: термінолог. словник / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, НЛТУ України; уклад. В. Д. Бондаренко, С. М. Землинський, Л. І. Копій, Г. Т. Криницький, В. В. Лавний, В. Г. Мазепа. – Львів : НЛТУ України, 2013. – 84с.
247. Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський = Лесотехнический терминологический словарь: украинский, русский, английский = Explanatory forestry dictionary: Ukrainian, Russian, English : понад 4000 слів та словосполучень / за ред. Ю. Ю. Туниці, В. О. Богуслаєва. – Львів : Піраміда, 2014. – 967 с.
248. Миклаш Л. Т., Магура Б. О. Англо-український словник лісотехнічних термінів / Л. Т. Миклаш, Б. О. Магура. – Львів: Каменяр, 2013. – 124 с.

249. Російсько-український словник термінів лісівництва / уклад.: М. О. Галич, Л. М. Полюга, С. А. Постригань, С. М. Стойко, Н. І. Шило; відп. ред.: П. С. Погребняк, С. М. Стойко. – К. : Наукова думка, 1980. – 159 с.
250. Сучасний англо-український словник / укл. Балла М. І. – К. : Освіта, 1996.
251. Українська мова: Енциклопедія / редк.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
252. Універсальний словник-енциклопедія.
URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53403/25238.html>
253. An Etymology Dictionary of the English Language by Walter Skeat. Oxford University Press Warehouse by Henry Frowde, 1888. – Oxford : Clarendon Press, 1909.
254. Collins English Dictionary.
URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>.
255. Complete Guide to Tree & Shrubs. Miracle-Gro. – Des Moines, Iowa: Meredith Books, 2008. – 223 p.
256. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language / David Crystal. – 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 489 p.
257. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics / D. Crystal. – 6th ed. – Oxford : Blackwell Publishing, 2008. – 529 p.
258. Ecological economics and sustainable forest management: developing a transdisciplinary approach for the Carpathian Mountains / Ed. I. P. Soloviy, W. S. Keeton. – Lviv : Ukrainian National Forestry University Press, Liga-Pres, 2009. – 432 p.
259. Encyclopædia Britannica (Eleventh ed.). – Cambridge University Press. – 1910. – ed. Chisholm, Hugh (1911). – V. 10. – P. 6 (28).
260. European forest types: the classification system. EEA Technical report No 9/2006. – EEA, Copenhagen, 2007. – 2nd edition, May 2007.
URL : www.forest-europe.org/docs/other_meetings/2006/wfc/WFC_4_eea_technical_report_92006.pdf

261. Forest carbon projects in the Ukrainian Carpathians: an assessment of potential community impacts and benefits / A. R. Egan, W. S. Keeton, C. M. Danks, I. Soloviy, A. Zia. // *Annals of Forest Research*. – 60 (1), 2017.). – P. 3-17.
URL: www.afrjournal.org.
262. Glossary of statistical terms / The Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)
URL: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6614>. [Cited 2014, 3 Feb.].
263. Land Use, Land Use Change and Forestry // Kyoto Protocol Reference Manual on Accounting of Emissions and Assigned Amount. United Nations Framework Convention on Climate Change. – 2008. – P. 90-101.
URL: https://unfccc.int/resource/docs/publications/08_unfccc_kp_ref_manual.pdf.
264. Linnard W., Darrah-Morgan D. Russian-English, English-Russian Forestry and Wood Dictionary / 2 nd Edition. – Cambridge : the University Press, 1999. – 263 p.
265. Online Etymology Dictionary. URL: <http://www.etymonline.com>.
266. O’Sullivan P. The Homeowner’s Complete Tree & Shrub Handbook. – North Adams, MA: Story Publishing, 2007. – 408 p.
267. National Reports on Sustainable Forests. The US Forest Service.
URL: <http://www.sustainableforests.net>.
268. Reader’s digest illustrated Encyclopedic Dictionary, Inc, 1987. – 936 p.
269. Program for Endorsement of Forest Certification Schemes.
URL: <http://www.pefc.org/>
270. Science for the Carpathians Research Agenda for the Carpathians 2010-2015 Integrating Nature and Society Towards Sustainability. ULB: www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/02%20Activities/2.1.10_S4C%20Research%20Strategy.pdf
271. State of Europe’s Forests 2011. Status and Trends in Sustainable Forest Management in Europe / Forest Europe growing life // Forest Europe Liaison Unit Oslo, the United Nations Economic Commission for Europe (UNECE),

- the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). – 344 p.
URL:
http://www.foresteurope.org/documentos/State_of_Europes_Forests_2011_Report_Revised_November_2011.pdf
272. Terminology for Forest Landowners / Donald P. Hanley, David M. Baumgartner, and Leila Charbonneau. – Washington State University, 2006. – 38 p.
273. Terminology of Forest Science, Technology, Practice and Products. Second Printing with Addendum / Society of American Foresters. – Washington D.C., 1983. – 370 p.
274. The American Heritage Dictionary of the English language / ed. Willam Morris, 1971.
275. The Carpathians: Integrating Nature and Society Towards Sustainability / Ed. Jacek Kozak, Katarzyna Ostapowicz, Andrzej Bytnerowicz, Bartłomiej Wyżga. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2013. – 717 p.
276. The Columbia Encyclopaedia. Sixth Edition / Ed. Paul Lagassé. – Columbia University Press, 1993. – 3156 p.
277. The Forest History Society. “By understanding our past, we shape our future”. URL: <http://www.foresthistory.org>.
278. The Longman Dictionary of Contemporary English. – 3-rd ed. – Longman Group Ltd, 2000.
279. The Montréal Process Criteria and Indicators for the Conservation and Sustainable Management of Temperate and Boreal Forests. – 5 th ed, September 2015. URL:
<https://www.montrealprocess.org/documents/publications/techreports/MontrealProcessSeptember2015.pdf>.
280. The New Encyclopaedia Britannica, 1993. – 15 ed.
281. The Oxford Dictionary of International Business / compil. Marker House Books Ltd. – Oxford University Press, 1998.

282. The World Book Encyclopedia. – World Book , Inc. Chicago, 1983. – Vol. 4. – 1216 p.
283. Webster's New World Dictionary. Third College Edition. – Victoria Neufeldt. – Webster's New World, NY, 1988.
284. http://de.wikipedia.org/wiki/Johann_Christian_Hundeshagen
285. http://de.wikipedia.org/wiki/Martin_Faustmann
286. <http://dnr.maryland.gov/forests/Pages/gloss.aspx>
287. http://en.wikipedia.org/wiki/Bernhard_Fernow
288. http://en.wikipedia.org/wiki/Carl_A._Schenck
289. <http://en.wikipedia.org/wiki/Forest>
290. http://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Cotta
291. http://en.wikipedia.org/wiki/John_Evelyn
292. http://en.wikipedia.org/wiki/Morrill_Land-Grant_Colleges_Act
293. http://en.wikipedia.org/wiki/Weeks_Act
294. <http://finchpaper.com/our-environment/q-a-with-our-foresters>
295. <http://info.sjc.ox.ac.uk/forests/Carta.htm>
296. <http://sch-yuri.ru/student/lexic.htm>
297. <http://slovopedia.org.ua/35/53410/206524.html>
298. <http://www.britannia.com/history/docs/magna2.html>
299. <http://www.ereferencedesk.com/resources/state-name/pennsylvania.html>
300. <http://www.etymonline.com/index>
301. http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=trail
302. <http://www.fao.org/docrep/x2450e/x2450e00.htm#Contents>
303. <http://www.fao.org/forestry/terminology/en/>
304. <http://www.foresthistory.org/ASPNET/people/Pinchot/Pinchot.aspx>
305. <http://www.forza.org.ua/en>
306. <http://www.magnacartaplus.org/magnacarta;>
<http://www.magnacartaplus.org/magnacarta/latin.htm>
307. <http://www.merriam-webster.com/dictionary>
308. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/habitats/forest>

309. http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/stand_2
310. <http://www.silva-network.eu>
311. <http://www.thefreedictionary.com>
312. <http://www.u-s-history.com/pages/h1602.html>
313. <http://www.youtube.com/watch?v=he2OhOstqWw&feature=channel> (video)
314. http://www.wikipedia.org/wiki/History_of_gardening
315. https://de.wikipedia.org/wiki/Lexicon_silvestre
316. <https://en.wikipedia.org/wiki/green>
317. https://en.wikipedia.org/wiki/Historical_names_of_Transylvania
318. https://en.wikipedia.org/wiki/Sherwood_Forest
319. <https://en.wikipedia.org/wiki/Silvology>
320. https://en.wikipedia.org/wiki/wildlife_corridor
321. https://en.wikipedia.org/wiki/wildlife_crossing
322. <https://foresthistory.org>
323. <https://ic.fsc.org/en>
324. https://simple.wikipedia.org/wiki/biosphere_reserve
325. https://uk.wikipedia.org/wiki/Lexicon_silvestre
326. <https://uk.wikipedia.org/wiki/термінологія>
327. https://www.alphadictionary.com/articles/state_name_origin.html
328. <https://www.efi.int>
329. <https://www.eforester.org>
330. <https://www.iufro.org/publications>
331. <https://www.researchgate.net/search/publications>
332. <https://www.scribd.com/document/97783018/13183>
333. <https://www.worldwildlife.org/habitats/forests>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Forest Ecology and Management – Journal Publisher Elsevier

URL: <https://www.sciencedirect.com/journal/forest-ecology-and-management/issues>

334. 2018 – Volumes 407-430

335.2017 – Volumes 383-406

336.2016 – Volumes 359-382

337.2015 – Volumes 335-358

338.2014 – Volumes 311-334

339.2013 – Volumes 287-310

340.2012 – Volumes 263-286

341.2011 – Volumes 261-262

342.2010 – Volumes 259-260

Forest Policy and Economics – Journal Publisher Elsevier

URL: <https://www.sciencedirect.com/journal/forest-policy-and-economics/issues>

343.2018 – Volumes 86-90

344.2017 – Volumes 74-85

345.2016 – Volumes 62-73

346.2015 – Volumes 50-61

347.2014 – Volumes 38-49

348.2013 – Volumes 26-37

349.2012 – Volumes 14-25

350.2011 – Volume 13

351.2010 – Volume 12

Journal of Forest Economics – Journal Publisher Elsevier

URL: <https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-forest-economics/issues>

352.2018 – Volumes 30-31

353.2017 – Volumes 26-29

354.2016 – Volumes 22-25

355.2015 – Volume 21

356.2014 – Volume 20

357.2013 – Volume 19

358.2012 – Volume 18

359.2011 – Volume 17

360.2010 – Volume 16

Urban Forestry & Urban Greening – Journal Publisher Elsevier

URL: <https://www.journals.elsevier.com/urban-forestry-and-urban-greening>

361.2018

362.2017

Forest Snow and Landscape Research 1993-2009.

URL : [/www.researchgate.net/journal/1424-5108_ Forest_Snow_and_Landscape_Research](http://www.researchgate.net/journal/1424-5108_Forest_Snow_and_Landscape_Research)

Forestry and Timber News.

363. Forestry and Timber New. Confor promoting forestry and wood.October 2016

Issue 77. URL : <http://www.confor.org.uk/about-confor/this-is-confor/>

ДОДАТОК А.1

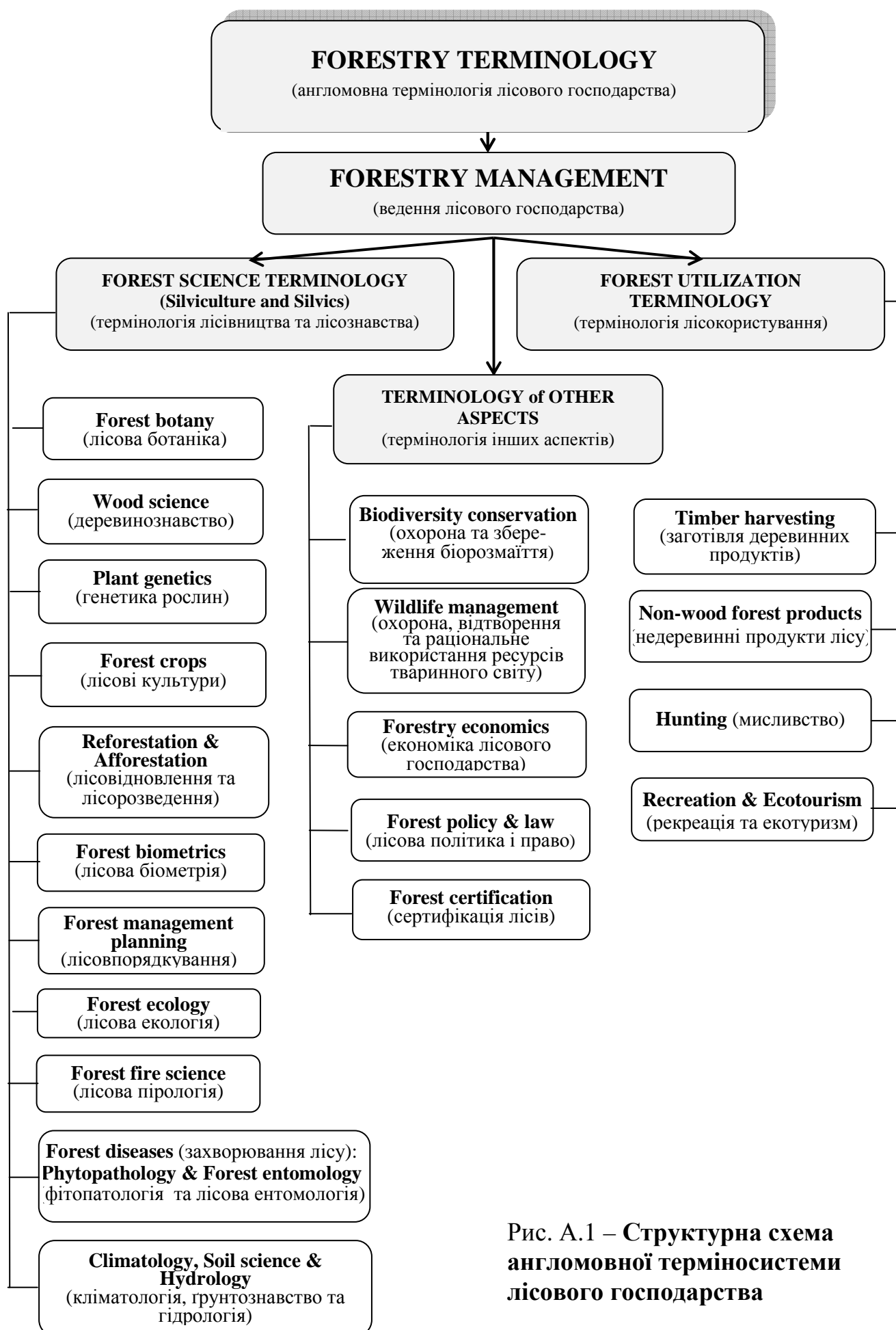
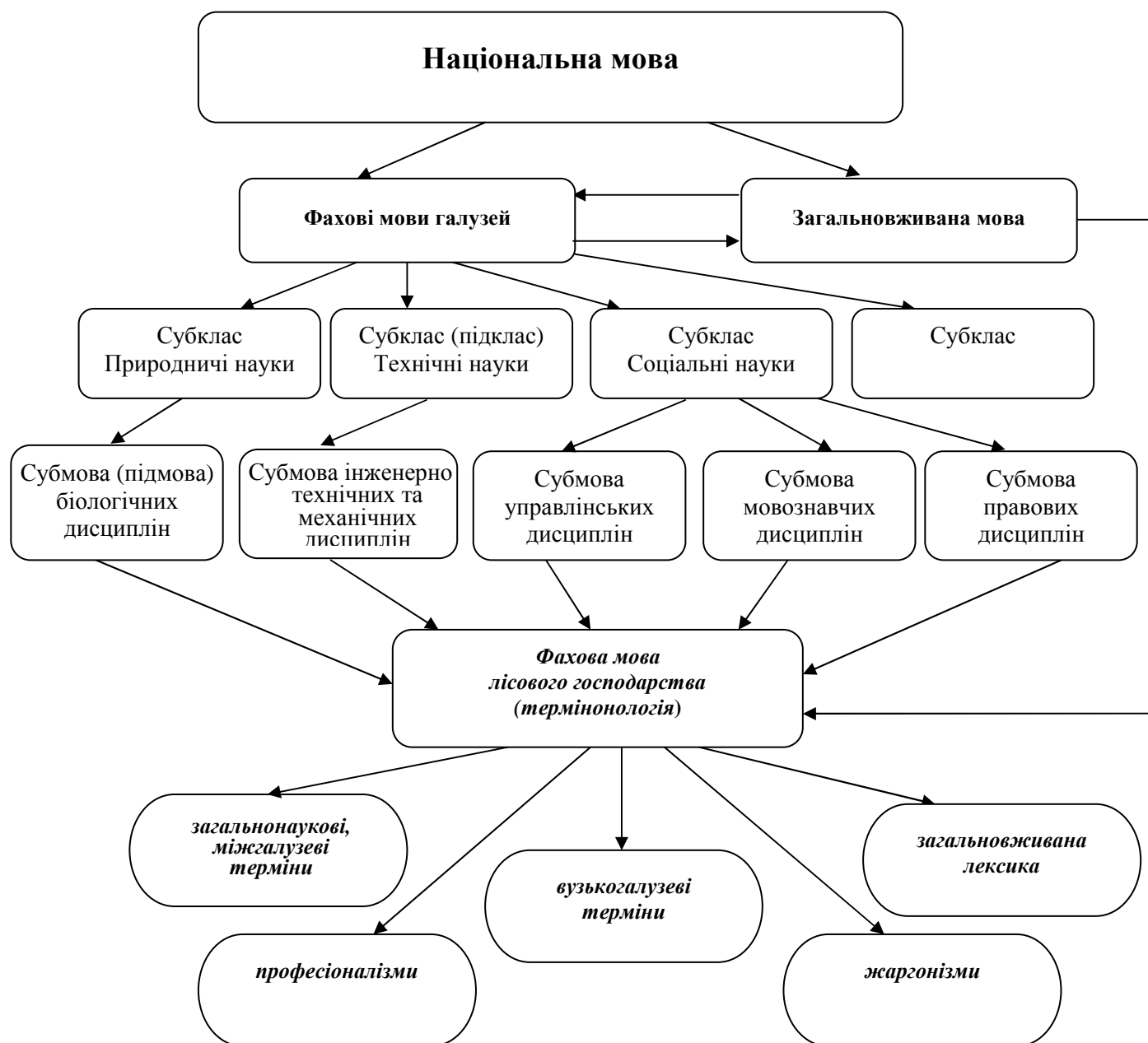
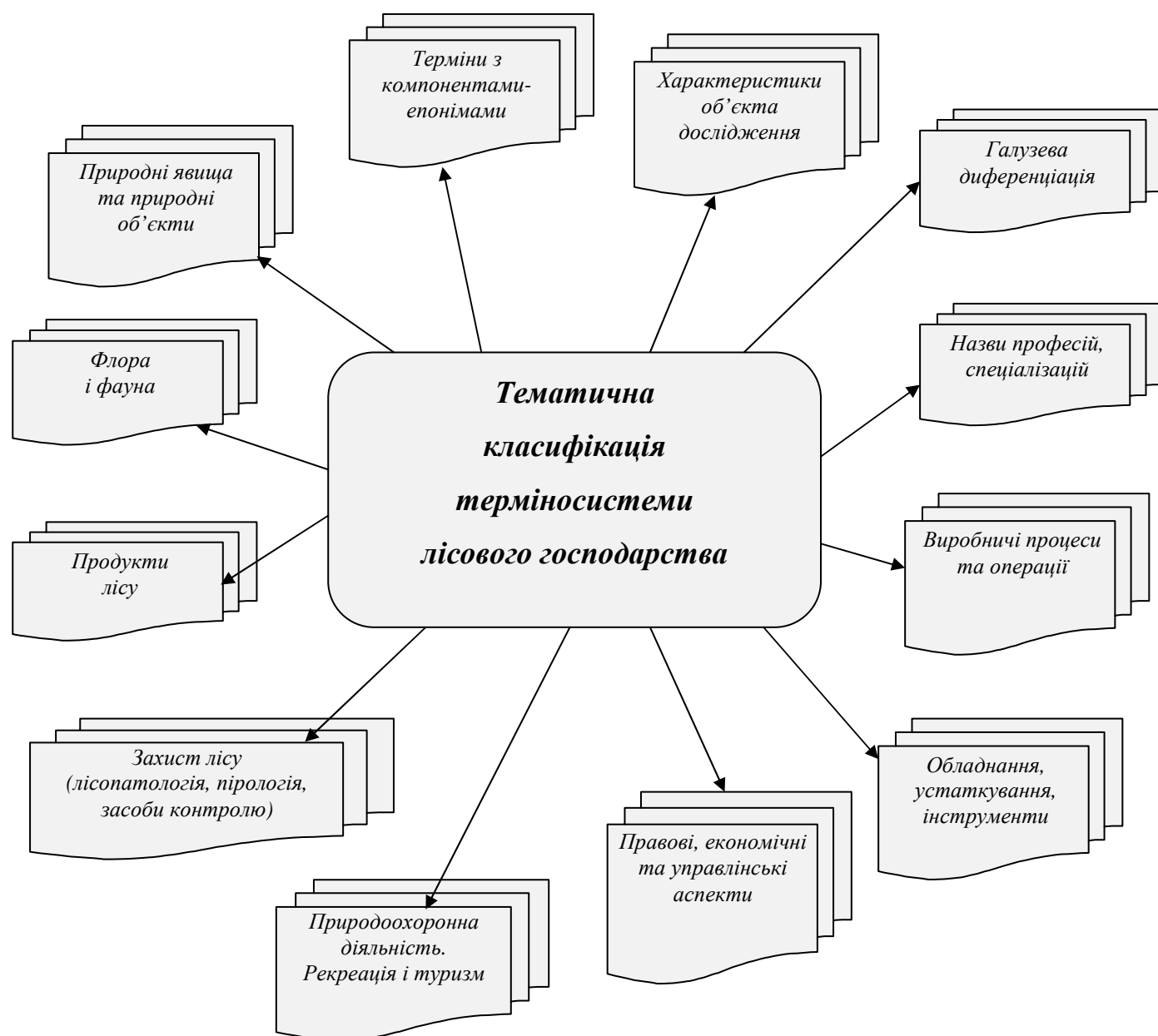

Рис. А.1 – Структурна схема англомовної терміносистеми лісового господарства

ДОДАТОК А.2

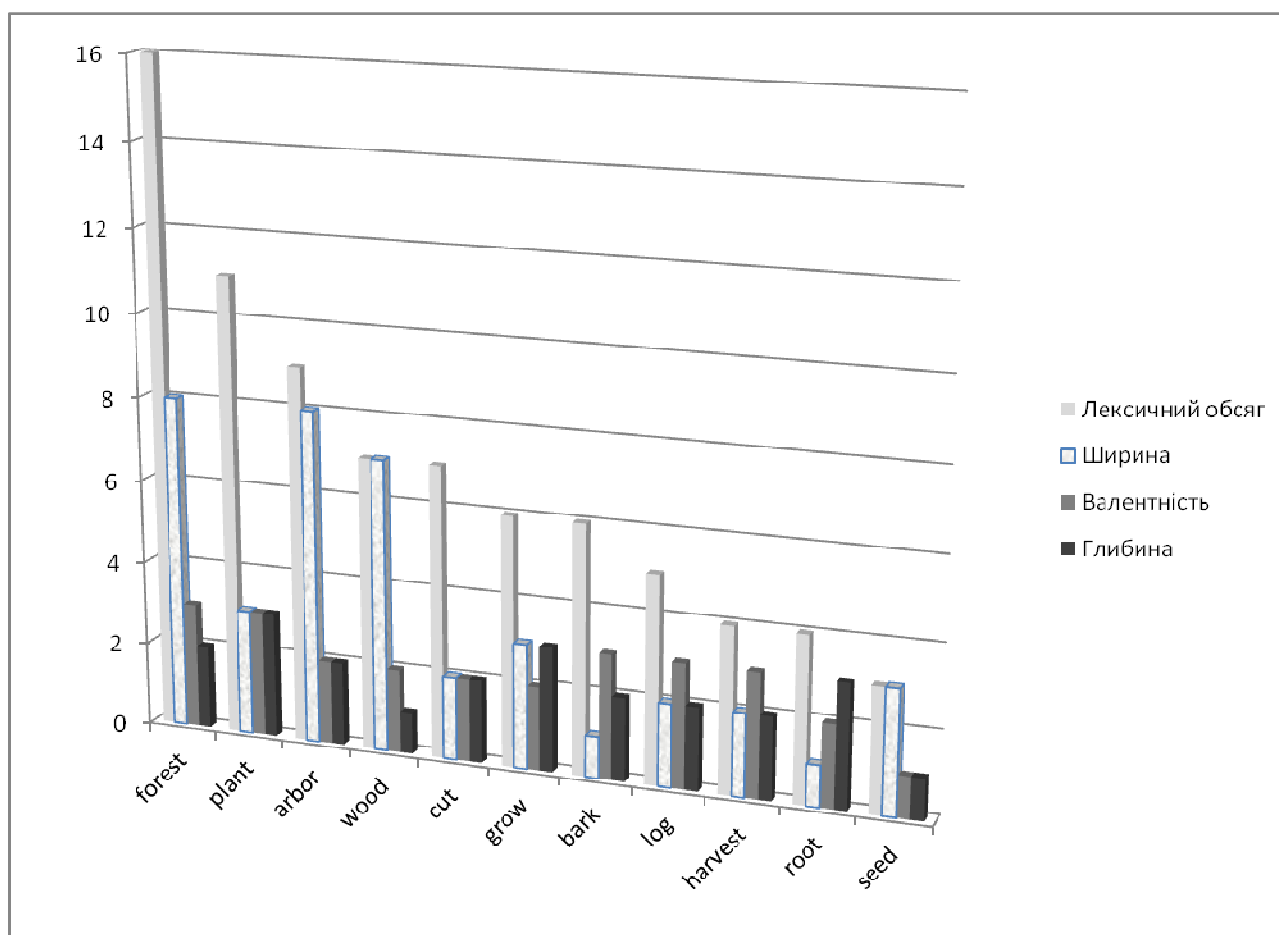
**Фахова мова лісового господарства
у структурі національної та інших фахових мов**

Тематична класифікація терміносистеми лісового господарства

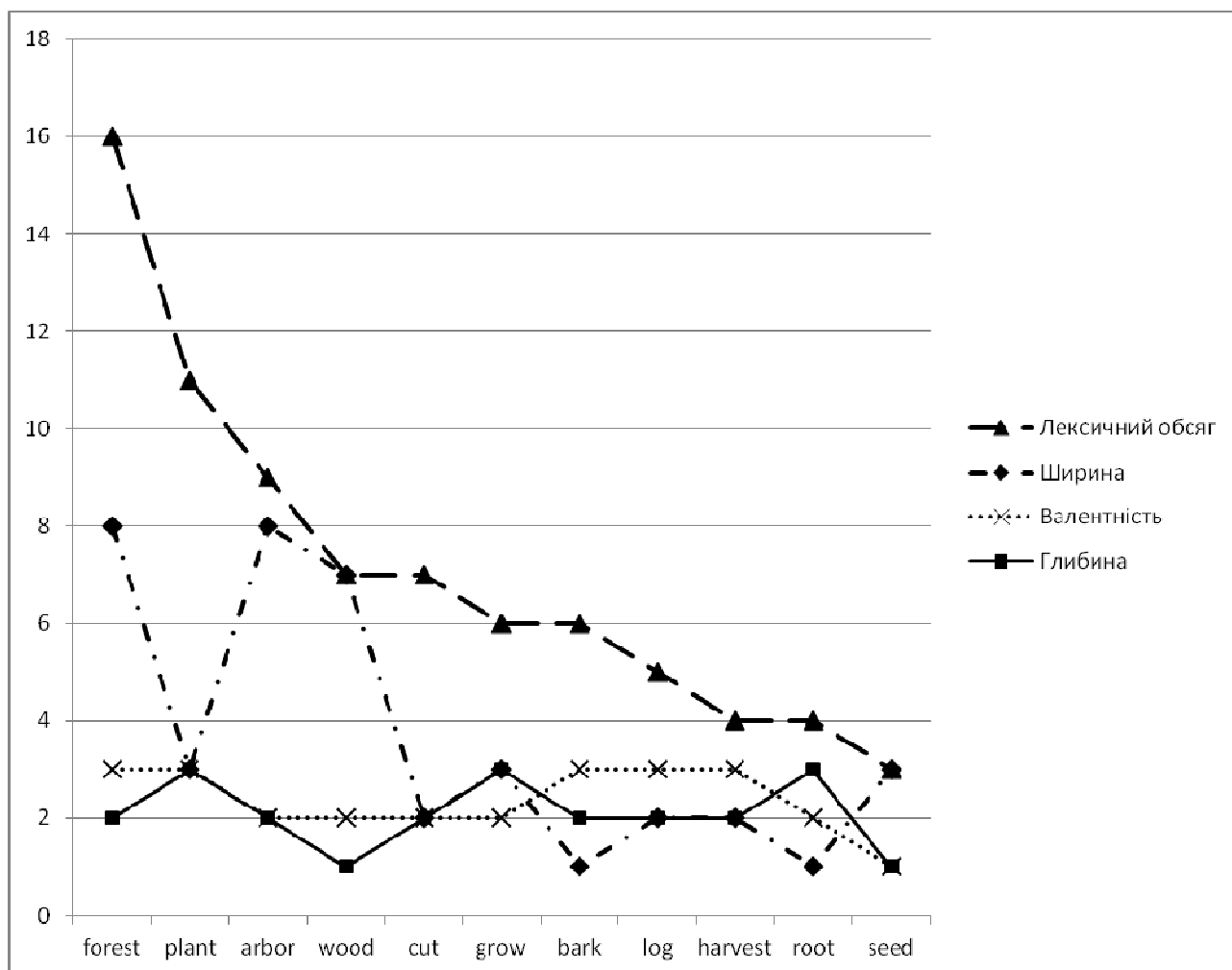
ДОДАТОК А.4

**Стовпчикова діаграма структурно-семантичних параметрів
словотвірних гнізд ключових лексем
англомовної терміносистеми лісового господарства**

ДОДАТОК А.5

**Графічне представлення структурно-семантичних параметрів
словотвірних гнізд ключових лексем
англомовної терміносистеми лісового господарства**

ДОДАТОК Б.1

Домінантні афікси в англомовних термінах лісового господарства

№ з/п	Афікс	Значення афікса	Лексема	Тлумачення / український термінологічний відповідник
1.	2	3	4	5
1.	a- (грец.)	<i>проти- лежність</i>	<i>anaerobic</i>	безкисневий
2.			<i>abiotic</i>	неживий, абіотичний
3.	a-(ad-), (лат.)	<i>підсилення ознаки або додавання</i>	<i>amelioration</i>	меліорація, покращення ґрунту
4.	ad	<i>ad- + pretium (встановлення ціни)</i>	<i>appraisal</i>	оцінювання лісосіки, таксація
5.			<i>associated species</i>	супутня порода, супровідні породи
6.	de-	<i>ознака усування</i>	<i>defoliation</i>	втрата листя, опадання листя, дефоліація
7.			<i>defoliator(s)</i>	1. листоїдні комахи 2. назва хімічного препарату, що спричинює опадання листя
8.			<i>delimbing</i>	обрізування гілок
9.	il-/im-/in- (лат.)	<i>заперечення чи відсутність якості</i>	<i>illegal logging</i>	незаконне рубання; неконтрольоване, самовільне рубання
10.			<i>immature stand</i>	нестиглий деревостан
11.			<i>inorganic fertilizers</i>	неорганічні добрива
12.			<i>intolerant species</i>	світловибаглива порода
13.	non- (лат.)	<i>заперечення чи відсутність якості</i>	<i>non-commercial timberland</i>	некомерційні лісові ділянки
14.			<i>non-forested area</i>	незалісна (не вкрита лісом) площа, нелісова площа
15.			<i>non-renewable resources</i>	невідновлювані ресурси
16.			<i>non-standard timber</i>	некондиційна деревина
17.			<i>non-wood forest product (resources)</i>	недеревинний лісовий продукт
18.			<i>non-woody plants</i>	недеревні рослини (мохи, папороті)

продовження Додатку Б.1

1	2	3	4	5
19.	re-	ознака повторення дії	re-barker	верстат для доокорювання балансів
20.			release cutting / release felling	рубання догляду за лісом; освітлювальне рубання
21.			removal	1. вивезення лісоматеріалів; 2. обрізання гілок та суків
22.			replant	пересаджувати рослину (насаджувати знову)
23.			re-saw	розділювальна пила, ділильний верстат
24.			relog/relogging	освоєння недорубів, повторна лісозаготівля; рубання дерев залишених після головного рубання
25.			reserve	заповідник, заказник
26.			return line	зворотний канат
27.			revolving crane	поворотний кран
28.	un- (англ.)	негативна семантична ознака	undesirable species	породи, що не відповідають господарському призначенню / небажані породи
29.			unmerchantable wood	нетоварна деревина
30.			unregulated felling / unregulated cutting	1. непланові рубання; 2. самовільне (незаконне) вирубування
31.			unseasoned (green) wood	сира, невисушена деревина
32.		характеристика зворотної дії	unload	розвантажувати, вивантажувати
33.	under	значення “під, нижче”	under bark	без кори, під корою
34.			undercut	підпил дерева, підруб для керованого падіння дерева
35.			understory	підлісок, підріст
36.			understocked	зріджений деревостан
37.			underplanting	висаджування (висіювання) під наметом стиглих дерев

продовження Додатку Б.1

1.	2	3	4	5
38.	re- - tion	ознака повторення дії	regeneration	лісовідновлення (вирощування молодих дерев шляхом висіву насіння, висаджування дерев чи через стимулювання паростевого росту); регенерація
39.			reproduction	лісопоновлення, відтворювання лісу
40.	-er / -or	люди за родом занять/ рід занять	bucket	розкрязувальник
41.			feller / logger / timber harvester	лісоруб, вальник лісу, заготівельник лісу
42.			timber appraiser	оцінювач лісу, таксатор лісу
43.			forest beekeeper	лісовий бджоляр, бортник
44.			forest manager	лісовпорядник, лісогосподарник
45.			forest owner	власник лісу, лісовласник
46.			gamekeeper (Br.)	1. єгер 2. спеціаліст-мисливство- знавець, який обліковує фауну та здійснює нагляд за нею
47.			forest ranger	працівник лісової охорони, лісник (побережник)
48.			hunter	мисливець
46.			poacher	браконьєр
49.			smokejumper	лісовий пожежник- парашутист
50.			timber cruiser	таксатор, оцінювач

продовження Додатку Б.1

1	2	3	4	5
51.	-er / -or	<i>пристрої, машини, агрегати</i>	<i>bark remover</i>	корознімач
52.			<i>brush cutter</i>	кущоріз
53.			<i>bunker</i>	бункер, нагромаджувач
54.			<i>cable yarder</i>	канатна транспортна система
55.			<i>caliper</i>	вимірна (мірна) вилка, нутромір, клюпа
56.			<i>caterpillar tractor</i>	гусеничний трактор
57.			<i>chipper</i>	тріскодробарка, подрібнювач
58.			<i>choker</i>	чокер, накидна петля
59.			<i>debarker</i>	корувальний верстат, окорювач
60.			<i>forwarder</i>	навантажувально-транспортна машина, форвардер, сортиментовоз
61.			<i>grubber</i>	корчувальна машина, культиватор
62.			<i>harvester</i>	харвестер (звалювально-гілкорізно-розкрязувальна машина), лісозаготівельний комбайн
63.			<i>hauler skyline</i>	підвісна линвова устатковина
64.			<i>hyster</i>	лебідка
65.			<i>seeder</i>	сівалка, сіялка
66.			<i>trailer</i>	причіп
65.			<i>unloader</i>	розвантажувальний механізм
66.			<i>wheeled skidder</i>	колісний трелівний трактор
67.			<i>feller-buncher</i>	звалювально-пакувальна машина
68.			<i>feller-delimber</i>	звалювально-гілкорізна машина
69.			<i>feller-delimber-slasher-forwarder</i>	звалювально-гілкорізно-розкрязувально-трелювальна машина
70.			<i>feller-chipper</i>	звалювально-рубальна машина
71.			<i>feller-forwarder</i>	звалювально-трелювальна машина

продовження Додатку Б.1

1	2	3	4	5
72.	-er / -or	фахові поняття, об'єкти	<i>feller-skidder</i>	звалювально-трелювальна машина
73.			<i>log unloader</i>	колодоскидувач
74.			<i>conifer</i>	хвойне / шпилькове дерево
75.			<i>knot cluster</i>	скупчення сучків
76.			<i>canker</i>	рак, некроз
77.			<i>cutover</i>	зруб
78.			<i>fuel ladder</i>	гілки внизу стовбура дерева, що можуть спричинити верхову пожежу
79.			<i>layer</i>	ярус
80.			<i>leaf blister</i>	пухирчастість листків
81.			<i>leaf litter</i>	опале листя
82.			<i>leaf miners</i>	(ент.) мінуюча міль
83.			<i>bole taper</i>	збіжність стовбура
84.			<i>predator</i>	хижак
85.			<i>forest cover</i>	лісистість території, площа покрита лісом
86.			<i>root sucker</i>	кореневий пагін, кореневий паросток
87.			<i>sinker</i>	затонула колода
88.			<i>aquifer</i>	водовмісний шар, водовмісний горизонт ґрунту
89.			<i>shoulder</i>	ширина кари під час підсочування
90.	-ing	фахові поняття (віддієсл. іменн.)	<i>cutting</i>	різання
91.			<i>felling</i>	звалювання
92.			<i>logging</i>	лісозаготівля, лісозаготівельний
93.			<i>hauling</i>	вивезення

ДОДАТОК Б.2

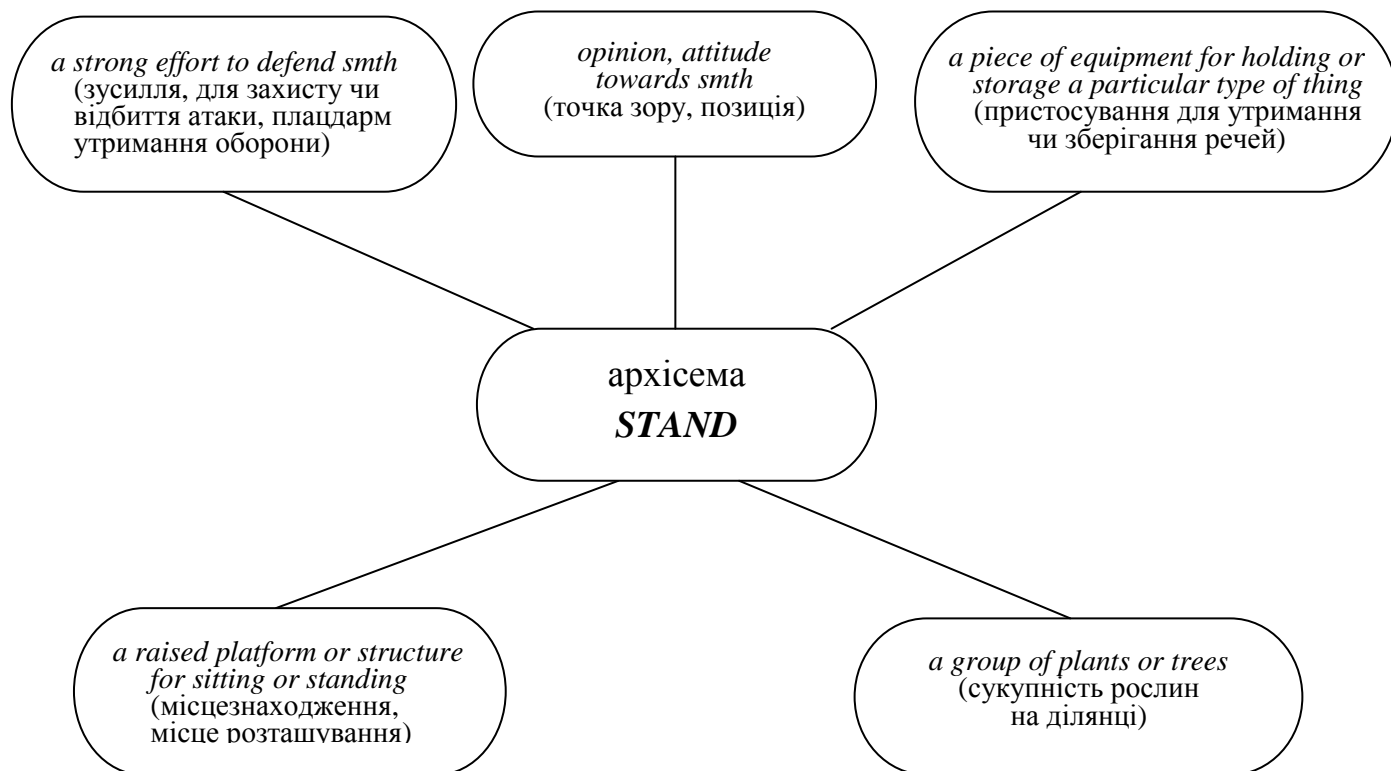
Компонентний склад терміносполук АТЛГ

Частиномовні складники	Багатокомпонентні терміносполуки
<p>N+N (іменник +іменник)</p>	<p><i>animal logging</i> (гужове трелювання) <i>pin knot</i> (голкоподібний сучок) <i>pitch pocket</i> (смоляна кишень) <i>root collar</i> (коренева шийка) <i>root rot</i> (коренева гнилизна) <i>root sucker</i> (кореневий пагін, кореневий паросток) <i>rotation age</i> (період рубань) <i>sound knot</i> (щільний здоровий сучок) <i>standard knot</i> (стандартний здоровий сучок) <i>tap root</i> (стрижневий корінь) <i>tree-length logging</i> (стовбуровий спосіб лісозаготівлі), <i>uneven-aged stand</i> (різновіковий деревостан) <i>watershed protection</i> (охорона водних басейнів)</p>
<p>Adj+N (прикметник +іменник)</p>	<p><i>aerial mapping</i> (аерознімання) <i>aerial skidding</i> (підвісне трелювання) <i>allowable harvest / cutting</i> (допустиме вирубування) <i>annual ring</i> (річне кільце) <i>associated species</i> (супутня порода / породи) <i>blue stain</i> (синява деревини) <i>broadleaved forest</i> (листяний ліс) <i>closed stand</i> (зімкнений деревостан) <i>riparian forest / riparian woodland</i> (заплавний ліс) <i>rotten knot</i> (гнилий сучок) <i>unmerchantable wood</i> (нетоварна деревина) <i>vegetative propagation</i> (вегетативне розмноження)</p>
<p>N+ N +N</p>	<p><i>forest biodiversity index</i> (показник біорозмаїття лісу) <i>forest experiment station</i> (лісова дослідна станція) <i>forest fire prevention</i> (запобігання лісовим пожежам) <i>intensive forest management</i> (інтенсивне лісове господарство) <i>intermediate harvest treatments</i> (проміжне рубання) <i>mountain forest management</i> (лісове господарство гірських районів) <i>narrow-gauge railway</i> (вузькоколійна залізниця) <i>poletimber trees</i> (дерева діаметром від 30 до 45 см на висоті грудей) <i>powderpost beetle</i> (<i>Lyctinae</i>) (жук-деревогриз) <i>public forest land</i> (громадський ліс) <i>railroad haul transport</i> (транспортування залізницею)</p>

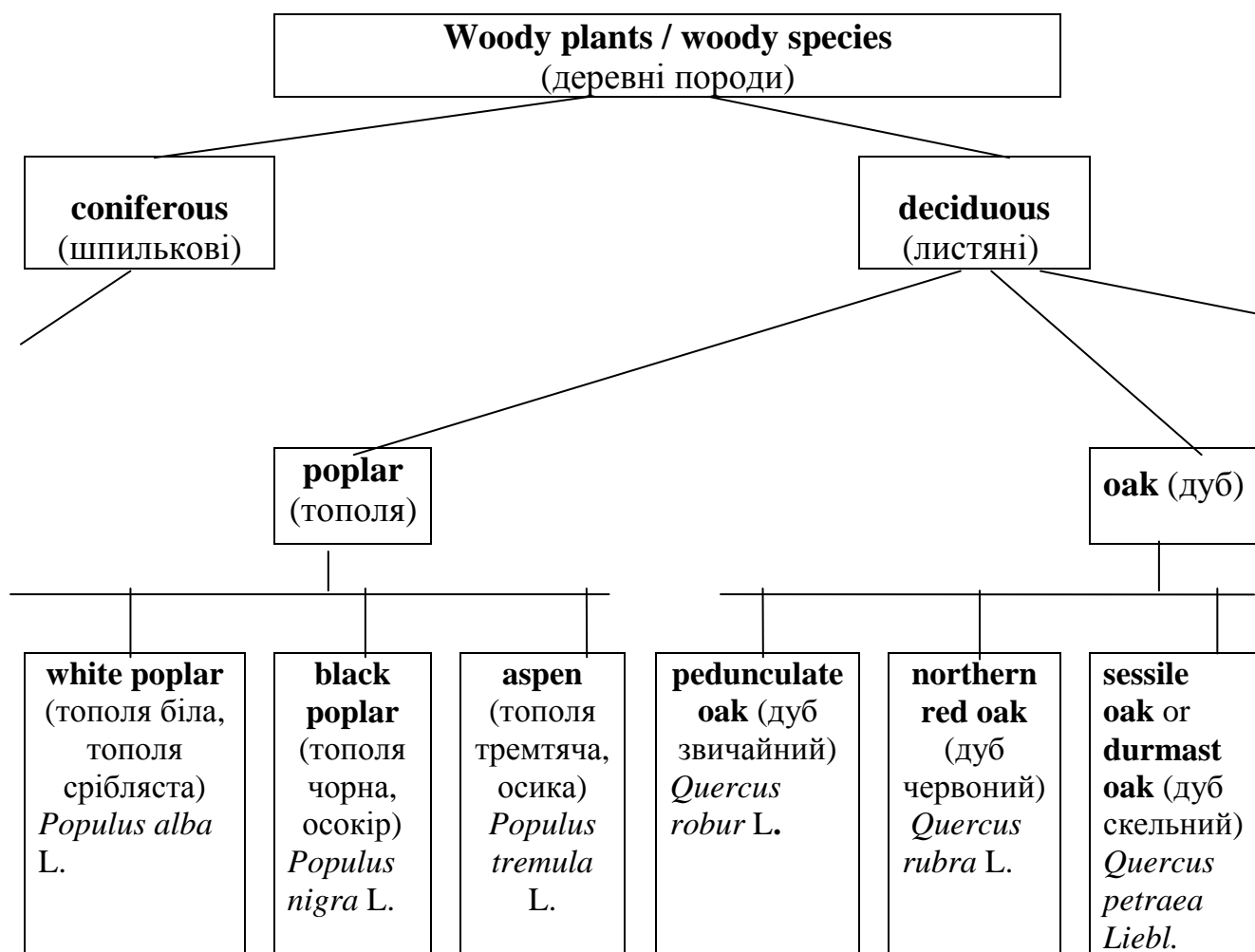
Продовження Додатку Б.2.

1	2
N+ N +N	<p><i>sustainable forest management</i> (менеджмент сталого лісового господарства, невиснажливе управління лісовими ресурсами)</p> <p><i>timber stand improvement</i> (заходи, спрямовані на поліпшення умов зростання деревостану)</p> <p><i>streamside management zone</i> (менеджмент прибережних територій)</p> <p><i>watershed zone management</i> (менеджмент водозбірних басейнів)</p>
N+Adj+N	<p><i>mean annual increment</i> (усереднений приріст)</p>
Adj+N +N	<p><i>closed forest canopy</i> (зімкнений намет лісу)</p> <p><i>longhorn beetles</i> (<i>Cerambycidae</i>, жуки-вусачі)</p> <p><i>old growth forest</i> (старовіковий ліс)</p> <p><i>protective forest afforestation</i> (заліснення з метою формування захисного лісонасадження)</p> <p><i>protective forest strip</i> (захисна лісосмуга)</p> <p><i>protective forest afforestation</i> (захисне лісонасадження)</p> <p><i>rotary tower crane</i> (поворотний баштовий кран)</p> <p><i>total forest area</i> (загальний лісовий фонд)</p> <p><i>whole tree chips</i> (тріски, отримані з цілого дерева, включно з верхівкою та гілками)</p>
Adj+Adj+N	<p><i>gross merchantable timber</i> (високорентабельні лісоматеріали)</p> <p><i>periodic annual increment</i> (середньорічний (періодичний) приріст)</p>
N+N+Adj	<p><i>skid top first</i> (трелювання верхівками вперед)</p> <p><i>skid butt foremost</i> (трелювати відземками вперед)</p>
Adj+N+N+N	<p><i>all wheel drive vehicle</i> (транспортний засіб з усіма рушійними колесами)</p> <p><i>lower mountain region zone</i> (нижня зона гірських лісів)</p> <p><i>high conservation value forests</i> (ліси особливого природоохоронного значення)</p> <p><i>short rotation energy plantations</i> (енергетичні плантації з коротким періодом рубань)</p>

**Семантична структура полісемного слова STAND
з лексико-семантичними варіантами**

**Гіперо-гіпонімічні відношення
на прикладі родо-видових назв дуба та тополі**

ДОДАТОК Г

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації
(українські фахові видання):

1. Миклаш Л. Т. Таксономічні назви в англомовній дендрологічній терміносистемі / Л. Т. Миклаш // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : Вид-во Національного університету “Острозька академія”. – Вип. 11. – 2009. – С. 298-305. (0,44 друк. арк.).
2. Миклаш Л. Т. Формування англомовної термінології лісової галузі: американський досвід / Л. Т. Миклаш // Сучасні дослідження з іноземної філології : збірник наукових праць. – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2011. – Вип. 11. – С. 345-352. (0,57 друк. арк.).
3. Миклаш Л. Т. Періодизація розвитку англомовної терміносистеми лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 123. – С. 100-108. (0,67 друк. арк.).
4. Миклаш Л. Т. Семантико-морфологічний аналіз англомовних термінів лісового господарства: *forest, wood, silva* / Л. Т. Миклаш // Наукові записки. – Вип. 129. – Серія: Філологічні науки (мовознавство) – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 507-512. (0,37 друк. арк.).
5. Миклаш Л. Т. Семантична характеристика синонімічних рядів англомовних термінів лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – Вип. 127. – С. 30-38. (0,72 друк. арк.).
6. Миклаш Л. Т. Особливості полісемічних та омонімічних лексем в термінології лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Іноземна філологія : український науковий збірник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. – Вип. 128. – С. 14-24. (0,85 друк. арк.).
7. Миклаш Л. Т. Поповнення галузевого словника: особливості неологізмів в англомовній терміносистемі лісового господарства / Л. Т. Миклаш //

Матеріали IX Міжнародної наукової конференції “Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи” – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – 5-6 травня 2016 р.) (0,45 друк. арк.).

8. Миклаш Л. Т. Антонімічні відношення в англійській терміносистемі лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2016. – № 68. – С. 18-22. (0,42 друк. арк.).

9. Миклаш Л. Т. Запозичення в англійській термінології лісового господарства / Л. Миклаш // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Філологічні науки. – К. : Міленіум, 2017. Вип. 276. – С. 94-103. (0,86 друк. арк.). ***Index Copernicus International.***

10. Миклаш Л. Т. Гіперо-гіпонімічні відношення в англійській терміносистемі лісового господарства / Л. Миклаш // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія “ Філологічні науки” (мовознавство) : збірник наукових праць. – Том 1, № 8. – Дрогобич, 2018. – С. 147-151. (0,63 друк. арк.). ***Index Copernicus International.***

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (матеріали конференцій):

11. Миклаш Л. Т. Концептуальні засади вивчення англійської фахової термінології у контексті Болонської декларації / Л. Т. Миклаш // Програми і тези доповіді. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Інтеграційні процеси у викладанні іноземних мов: теоретичні засади та прикладні аспекти”. – Львів : Видавничий центр ЛНУ, 2009. – С. 145-146. (0,07 друк. арк.).

12. Myklash L. T. Practical Experience of Teaching English Forest Terminology / Myklash L. T // Language Teaching in Increasingly Multilingual Environments: From Research to Practice . – LTIME 2010. Book of Abstracts. Ed. Michal B. Paradowski. – University of Warsaw, 16-18 September 2010. – LIBER : Warsaw, 2010. – P.73. (0,05 друк. арк.).

13. Миклаш Л. Т. Періодизація розвитку англомовної терміносистеми лісового господарства / Л. Т. Миклаш // Тези доповідей. II Міжнародна науково-методична конференція “Навчання англомовної академічної комунікації в Україні і світі: Проблеми і перспективи”. – 18-19.11.2011. – Львів, 2011. – С. 182-183. (0,06 друк. арк.).
14. Миклаш Л. Т. До питання вивчення сучасної екологічно орієнтованої лісівничої термінології / Л. Т. Миклаш // Програми і тези доповіді. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Подолання мовних та комунікативних бар’єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей”. м. Київ, 7-8 червня 2013 р. / За заг. ред. А. Г. Гудманяна, О. Г. Шостак. – К. : Університет “Україна”, 2013. – С. 85-88. (0,15 друк. арк.).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (інші нефахові видання):

15. Миклаш Л. Т., Магура Б. О. Англо-український словник лісотехнічних термінів господарства / Л. Т. Миклаш, Б. О. Магура // Львів : Каменяр, 2013. – 124 с. (5,3 друк. арк.). (Миклаш Л. Т. – упорядник термінів лісового господарства, Магура Б. О. – упорядник термінів лісової механізації та заготівлі деревини).

ДОДАТОК Д.1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

вул. Генерала Чупринки, 103, м. Львів, 79057, тел. (032) 237-80-94, тел./факс (032) 237-89-05

E-mail: nltu@ukr.net Web: http://www.nltu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02070996

"19" 08 2018 р. № 01-421

[Про автора НДР
Миклаш Л. Т.]

Голові спеціалізованої вченої
ради К 26.133.08
Київського університету
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук,
професору Буніятівій І. Р.

Повідомляємо, що асистент кафедри іноземних мов
Національного лісотехнічного університету України Миклаш Леся
Теодорівна була в складі авторів науково-дослідної роботи на тему:
“Вади деревини. Класифікація, терміни і визначення, способи
вимірювання” (проект ДСТУ), № державної реєстрації 0107U010161.

Начальник науково-дослідної
частини

П. П. Онуфрик

ДОДАТОК Д.2

Погоджено

Проректор з навчальної і виховної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор, академік НААН

 С.М. Кваша

«5» квітня 2018 р. «6»

Затверджую

Перший проректор Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор, академік НААН

 І.І. Ібатуллін

«6» квітня 2018 р.

А К Т

про впровадження/використання результатів
кандидатської дисертаційної роботи
у навчальний процес

Даним актом стверджується, що результати дисертаційної роботи на тему: «Структурно-семантичні параметри та функціонування англослов'янської терміносистеми лісового господарства», що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови, виконаної Миклаш Лесею Теодорівною, впроваджено у навчальний процес при викладанні в навчально-науковому інституті лісового і садово-паркового господарства дисциплін «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Ділова іноземна мова» при підготовці фахівців ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр» зі спеціальності «Лісове господарство» у Національному університеті біоресурсів і природокористування України.

Директор навчально-наукового інституту
лісового і садово-паркового господарства

П. І. Лакида

Завідувач кафедри англійської мови для
технічних та агробіологічних спеціальностей

О. В. Іванова

ДОДАТОК Д.3

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ»

вул. Волошина, 66, м. Хуст, Закарпатська обл., 90400, тел./факс (031) 425-30-93, тел. (031) 424-35-07
e-mail : zltk@ukr.net

19.03.2018 р. № 139

На № _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційного дослідження

Миклаш Лесі Теодорівни

*«Структурно-семантичні параметри та функціонування
англомовної терміносистеми лісового господарства»*,

представленого на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Засвідчуємо, що наукові здобутки, подані в дисертації Миклаш Л. Т., а саме термінолексика лісового господарства запроваджено в навчальний процес Закарпатського лісотехнічного коледжу (м. Хуст). У навчальному процесі викладачі й студенти використовують галузевий словник, розроблений авторкою (Миклаш Л. Т., Магура Б. О. Англо-український словник лісотехнічних термінів господарства. – Львів : Каменяр, 2013. – 124 с.). Викладачі коледжу застосовують результати виконаного дослідження фахової лексики лісового господарства (дані про основні семантичні й структурні особливості відповідних галузевих термінів, синоніми та неологізми в межах терміносистеми, запозичення) для укладання навчально-методичних праць, які використовують у процесі вивчення філологічних дисциплін. Студенти коледжу послуговуються результатами наукової роботи для написання наукових повідомлень і рефератів.

Директор

Голова циклової комісії
філологічних дисциплін

[Signature]
[Signature]

Р.В. Ковалишин

В.І. Лар

ДОДАТОК Д.4

УКРАЇНА
Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
ШАЦЬКИЙ ЛІСОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМ.В.В.СУЛЬКА
44000, смт. Шацьк, вул. 50 років Перемоги, 20
Волинська область
р/р: 35412039004698
МФО 803014 УДК м.Луцьк
тел.: (03355) 2-06-32, 2-04-32
факс: (03355) 2-05-31
E-mail: shlt@sh.lt.ukrtel.net

UKRAINE
Ministry of Education, Science Ukraine
State Higher Educational Institution
SHATSK FOREST COLLEGE
NAMED AFTER V.V. SULKO
50 rokiv Peremogy, 20 Shatsk 44000
Volyn Region, Ukraine
Private Bank of Ukraine
Ass: 35412039004698
MFO: 803014 MSE in Lutsk
tel: +38 03355 2-06-32, 2-04-32
fax: +38 03355 2-05-31
E-mail: shlt@sh.lt.ukrtel.net

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційного дослідження

Миклаш Лесі Теодорівни

за темою “Структурно-семантичні параметри та функціонування
англомовної терміносистеми лісового господарства”, представленого
на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Повідомляємо, що результати дисертації Миклаш Л. Т. за вказаною темою впроваджені у навчальний процес Шацького лісового коледжу ім. В. В. Сулька. Різномасштабні дослідження англійських термінів лісового господарства, зокрема тлумачення змісту термінів, їх синонімічні варіанти, тематичні класифікації, слугують корисним інформативним матеріалом під час вивчення англійської мови за фахом. Англо-український словник лісотехнічних термінів, упорядником якого є Миклаш Л. Т. (Миклаш Л. Т., Магура Б. О. Англо-український словник лісотехнічних термінів. – Львів: Каменяр, 2013. – 124 с.), має практичне застосування при проведенні практичних занять для студентів і наукової роботи викладачів коледжу.

Директор коледжу
кандидат сільськогосподарських наук

Жмурко І. В.

ДОДАТОК Д.5

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Миклаш Лесі Теодорівни
 на тему **“Структурно-семантичні параметри та функціонування
 англomовної терміносистеми лісового господарства”**,
 поданого на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
 зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Інформуємо, що англо-український словник лісотехнічних термінів (Миклаш Л. Т., Магура Б. О. Англо-український словник лісотехнічних термінів. – Львів: Каменярь, 2013. – 124 с.) та результати наукової праці Миклаш Л. Т., зокрема структурно-семантичні характеристики термінів лісового господарства, запроваджено в навчальний процес Малинського лісотехнічного коледжу. Ці матеріали слугують корисним, підручним інформаційно-галузевим ресурсом для студентів і викладачів коледжу.

Директор Малинського
 лісотехнічного коледжу

26.03.2018р.

І. Д. Іванюк

Виконавець:
 викладач вищої категорії,
 ст. викладач Конотowska Н. В.